THEODOR
CONSTANTIN
MUNȚELE
MORȚII
roman

THEODOR
CONSTANTIN

MUNTELE MORŢII

roman

EDITURA MILITARĂ — 1972

Coperta :
ARMINIO-CESARIO CORTEZ

1

ERAM UN BEDUIN CĂLĂRIND, noaptea, pe spinarea unei cămile. O noapte care nu era de Sahară, fiindcă era cald, ca într-un amurg pe Bosfor, toamna tîrziu, cînd strugurii devin stafide şi cînd luna atîrnă deasupra cupolei celei mari a bisericii Sfînta Sofia asemenea unui imens bacîr, o noapte mirosind a ceară de albine şi a miere, aşa cum miroase în laboratorul unui stupar, de pildă în laboratorul stuparului Miron, cel cu un ochi de sticlă, care, atunci cînd l-a părăsit nevastă-sa, Polixenia, s-a sinucis aruncîndu-se cu capul într-un butoi cu miere, ca să se înece. Dar nu, nu eram un beduin — în nici un caz nu eram ! — nu călăream pe spinarea unei cămile, ci mă aflam pe Dunăre, într-o lotcă ce mirosea a catran şi a peşte stricat, oribil miros, dezgustător miros, încît îmi era teamă că harbujii din ea se vor îmbiba şi ei de izul acela.

— Dormi, Cristian ? Unde ne duc ? Tu unde crezi că ne duc ?

A cui era vocea ? Nu ştiam ! Nu izbuteam s-o recunosc ! Mă străduiam să înţeleg, atîta mă străduiam, încît începuse să mă doară capul. Dar dacă nu izbuteam să recunosc vocea, în schimb mi-am dat seama — în sfîrşit ! — că nu mă aflam

pe Dunăre într-o lotcă mare și neagră asemenea lotcii lui Lavrentie, lipoveanul din mahalaua noastră, pescar de meserie, contrabandist de ocazie și, tot de ocazie, hoț de harbuji, sfeterisiți, noaptea, din bostanele din Balta Brăilei.

Dar dacă nu eram un beduin, dacă nu eram hoț de harbuji din Balta Brăilei, atunci cine eram ? Și dacă nu mă legăna nici cămila, nici valurile Dunării, atunci ce anume mă legăna așa ?

— Dormi, Cristian ? Unde ne duc ? Tu unde crezi că ne duc ?

Abia acum am recunoscut vocea, abia acum am *reintrat* din vis în realitate. Cel care îmi vorbise era de bună seamă Socrate. Și ne aflam, Dumnezeule, unde ne aflam ? Dezmeticindu-mă complet, am știut imediat unde ne aflam : în compartimentul unui vagon de clasă — de clasa a treia, dar, oricum, într-un vagon de clasă ! — într-unul din puținele de acest fel, deoarece garnitura era de fapt un marfar.

— De unde vrei să știu ? i-am replicat, vorbind tot în șoaptă, ca să nu audă Zugführerul care ne escorta, *Buldog* (așa îl poreclisem pe plutonier încă din prima clipă cînd îl văzusem). Porecla i se potrivea de minune, de vreme ce și Socrate tot așa îi spusese cînd dăduse cu ochii de el la corpul de gardă al lagărului. Tot acolo întîmplarea a făcut să ne revedem după zece ani, mai precis după condamnarea lui la ani mulți de închisoare, pentru vina de a fi omorît pe Cătălina, fata ceasornicarului Carol Melidoneanu.

— Cum poți fi atît de calm ! se miră Socrate. Apoi imediat : Ne transportă într-un vagon de clasă... De necrezut ! Într-un vagon de clasă ! Vezi, tocmai asta mă îngrijorează.

Într-adevăr, *onoarea* de a ne transporta, într-o direcție necunoscută, cu un vagon de clasă, pe noi, doi prizonieri români, constituia, realmente, motiv de mare neliniște. Totuși, avînd altă fire decît Socrate — cel puțin așa presupuneam — nu-mi exteriorizam neliniștea, cu toate că eram mult mai tulburat decît el, ca să nu spun mai înspăimîntat. De altfel, de cînd căzusem prizonier — asta se întîmplase în urmă cu trei luni — ajunsesem să mă conving că pentru a supraviețui era necesar să privesc realitatea cu luciditate, pentru a găsi cele mai bune mijloace de a mă adapta noii situații.

— Taci ! Vorbești prea tare și îl trezești pe Buldog !

Socrate se foi, oftă şi tăcu, dar nu mai înainte de a mormăi ceva, numai de el auzit. Curînd după aceea, trenul se opri într-o staţie. Mi-am lipit faţa de geam şi am privit afară. Aş fi vrut să deschid fereastra, dar ştiam că era *verboten*[1]. Dacă se trezea Buldog, era în stare să mă împuşte, închipuindu-şi că o făcusem cu intenţia de a evada. Bezna era compactă ca un zid negru. De teama bombardamentelor aliate, camuflajul era perfect. Am auzit voci şi, curînd după aceea, doi feroviari trecură pe sub fereastră, îndreptîndu-se spre ultimele vagoane ale garniturii. Unul dintre ei ţinea în mînă un felinar, şi el camuflat, care împrăştia o lumină albastră şi anemică. Şi, imediat, deşi nu exista nici un fel de asemănare, felinarul mi-a amintit de lumina, la fel de anemică, pe care, în unele nopţi, o vedeam aprinzîndu-se la una din ferestrele pavilionului locuit de comandantul „lagărului volant de prizonieri nr. 2". La un moment dat începea să licărească o lumină galbenă, fascinantă, misterioasă, deşi, îmi dădeam bine seama, nu era decît lumina inofensivă a unei lămpi cu petrol, ce străpungea întunericul nopţii. Şi de fiecare dată cînd zăream lumina — totdeauna cam la aceeaşi oră — încremeneam de admiraţie, fascinat, pur şi simplu fascinat de lumina galbenă, a cărei vrajă, învăluindu-mă ca într-o plasă, îmi robea gîndurile, voinţa, alungînd somnul, istovindu-mă de veghea concentrată la maximum — deşi nu dura decît un minut — pînă cînd *murea*, adică pînă cînd dispărea de la fereastră.

Nu chiar de la început, mi-am dat seama că şi pentru camarazii mei lumina aceea avea o anume semnificaţie, şi cu atît mai puţin că ea — semnificaţia — era de altă natură. Am înţeles abia mai tîrziu cînd am început să-i descos în mod discret, de teamă să nu-i inhib. Şi iată ce am aflat: topindu-se de dorul unei ferestre luminate, ei ignorau în mod voit că aceea pe care o vedeau aparţinea locuinţei comandantului lagărului — uimitor cum de izbuteau! — *anulau* pur şi simplu realele fiinţe ce-şi duceau existenţa în căsuţa cochetă: pe comandantul lagărului, Obersturmbannführerul Otto Lehmann, pe Trude, soţia sa, pe Hans şi Peter, cei doi copii ai săi. Anulîndu-le, *neantizîndu-le*, populau casa comandan-

[1] Interzis.

tului cu făpturi plăsmuite de imaginaţia lor — făpturi simple şi paşnice pe măsura sufletului lor. Izbuteau astfel să se mistifice, să viseze, preţ de un minut, atîta cît dăinuia lumina. De vreme ce fereastra era necamuflată, însemna că războiul se terminase şi că acum se vor putea reîntoarce acasă. Pe urmă, cînd lumina dispărea, de fiecare dată Stan Cerchez începea să cînte, încetişor, un cîntec de jale, atît de cutremurător, încît Pascu, întunecatul Pascu, nemaiputînd îndura durerea din suflet, îl certa :

— Da' mai taci dracului, Stane !

Stan Cerchez înceta să mai cînte, ceilalţi oftau şi de fiecare dată se găsea cineva să întrebe :

— Mîine noapte, crezi că are să se *arate* lumina ?

În nopţile cînd lumina nu se „arăta", mă cuprindea o nelinişte ciudată, chinuitoare. Ardeam şi mă consumam în aşteptare, asemenea unui opaiţ. Scrutam bezna într-o încordare chinuitoare, tresărind, cu zvîcniri dureroase de inimă, de fiecare dată cînd mi se năzărea că, iată, s-a aprins lumina, pentru ca în clipa următoare dezamăgirea să-mi umple sufletul de amărăciune : că totul n-a fost decît halucinaţie, că va trebui să mai aştept şi, aşteptînd, să mă doară ochii de atîta încordare, de parcă n-aş scruta bezna, ci aş privi de-a dreptul Soarele. Nu-mi închipuisem niciodată că dacă priveşti bezna, cu încordare şi îndelung, ea te poate orbi, ca şi lumina prea puternică a soarelui. Da, să mai aştept muşcînd, minut de minut, din pîinea speranţei : că *poate* fereastra se va lumina. Şi asta aşa, clipă după clipă, ceas după ceas, pînă cînd întunericul se va destrăma şi în lumina tulbure a zorilor voi zări, ca într-un miraj, mai întîi casa comandantului în ansamblul ei, apoi fereastra pe care cît timp bezna hălăduise atotbiruitoare o dorisem luminată, într-un anume sens chiar mai arzător decît un trup de femeie. Şi atunci, istovit de aşteptarea zadarnică, voi închide ochii şi voi adormi, în sfîrşit voi adormi şi, dormind, am să visez o fereastră luminată. Pe urmă, după ce mă trezeam, fără voie, întrebam la rîndul meu :

— Oare la noapte se va *arăta* lumina ?

Şi iată că în noaptea următoare, lumina se arăta. Cînd o vedeam cu închipuirea, mă *proiectam* în existenţa care *fusese a mea*, pînă în clipa în care a trebuit s-o părăsesc pentru a îmbrăca uniforma militară. De pildă, proiectîndu-mă imediat, mă regăseam în ipostaza de profesor, vorbind unor băieţi

cu coşuri şi tuleie despre Categoriile lui Kant, deşi ştiam precis că nu se oboseau să mă asculte, că se mulţumeau să mă privească în ochi, dar fără să mă vadă, gîndindu-se la lucruri mult mai plăcute. Le vorbeam totuşi despre Categoriile lui Kant numai şi numai pentru că printre cei douăzeci şi opt de găligani exista unul, doar unul singur, un băiat urît, urît ca Schopenhauer, foarte slab, foarte palid şi foarte timid, care mă asculta cu o atenţie încordată, plină de evlavie, privindu-mă cu nişte ochi aproape tragici. Dar nu totdeauna, proiectîndu-mă în timpul dinainte de a îmbrăca uniforma militară,mă închipuiam la şcoală, ţinînd prelegeri de filozofie numai pentru un băiat urît ca Schopenhauer, ci şi în multe alte ipostaze. De pildă, mă *vedeam* pe Dunăre gonind în barca mea cu motor, pe Dunărea Veche, în direcţia Măcinului, deoarece ştiam că numai pe Dunărea Veche aveam şansa s-o întîlnesc pe Isrid — fata consulului norvegian Ingvald Gram — care, atunci cînd nu juca tenis pe terenul din grădina publică a oraşului, sigur putea fi găsită pe Dunărea Veche, gonind în şalupa ei, sprintenă şi albă, înspre Măcin. Goneam, la rîndul meu, pe Dunărea Veche, pur şi simplu numai ca s-o văd, fiindcă Isrid semăna cu Ingrid, fata pe care o iubisem încă din anii adolescenţei, Ingrid care va rămîne singura adevărată iubire pînă la capătul vieţii mele, deşi a dispărut, precum o fată morgană, cu ani în urmă, cînd nu eram decît un adolescent romantic.

Nu, în nici un caz n-o iubeam pe Isrid, pe acea blondă şi maiestuoasă fată de Viking care, atunci cînd se arătase pentru prima dată pe strada principală, uluise pur şi simplu toată lumea cu frumuseţea ei, stîrnind totodată invidia multor fete, deoarece se aflase — dumnezeu ştie cum ! — că era amanta lui Paraschevopulos-junior, directorul casei de cereale „Paraschevopulos & Fiu", un grec frumos ca Adonis. Categoric n-o iubeam, de vreme ce o iubeam pe Ingrid, cu dragostea care n-a murit şi nu va muri decît odată cu fiinţa mea.

Proiectîndu-mă în existenţa anterioară zilei în care am primit ordinul de mobilizare, retrăiam diferite întîmplări cu o intensitate sporită, ca şi cînd ele se întîmplau abia *acum*. De pildă, dacă îmi aduceam aminte de întîmplarea cînd barca mea cu motor s-a întîlnit cu şalupa albă ca o lebădă a Isridei, n-o retrăiam ca pe o amintire, ci pur şi simplu *acum* eram în bărcuţă, *acum* şalupa Isridei apărea de după un cot, am-

barcaţiunile noastre *acum* treceau foarte aproape una de alta. Lumina galbenă nu mai exista, nu mai existau lagărul, baraca în care, noaptea, ca să ne putem culca şi dormi somnul nostru de sclavi trebuia să ne lungim cu toţii numai într-o anumită poziţie ; *exista* Dunărea Veche cu apele ei mîloase, *existau* malurile contorsionate cu sălciile lor schilodite, ale căror ramuri aplecate deasupra apelor păreau că plîng, asemenea unor mironosiţe vegetale, moartea unui Isus vegetal, *exista* cerul înalt şi albastru, *exista* bărcuţa mea cu motorul ei minuscul ce mîrîia ridicol asemenea unui căţelandru care încă n-a apucat a fi tăvălit de vreun dulău, *exista* — cînd apărea ca din senin — şalupa Isridei, *exista* ea, Isrid în rochia ei albă fără mîneci, strînsă pe corp, cu poalele mulate pe pulpele ei de amazoană. Existau toate acestea, dar *nu mai exista* nici fereastra luminată, nici baraca puturoasă, nu mai existam nici eu prizonierul cu matricola 222 2, din lagărul volant numărul 2, *existam* cel de atunci, care trăia trecutul în prezent cu atîta intensitate, încît aducerea aminte devenea realitate trăită, în timp ce existenţa mea reală şi prezentă se estompa, şi încă în aşa măsură, încît nu-i mai păstram nici măcar amintirea.

Realitatea adevărată mă invada din nou, redeveneam deţinutul cu matricola 222 2 cînd lumina dispărea de la fereastră. Şi în clipa aceea, în care bezna zidea cu cărămizi negre ochiul de fereastră prin care privisem viaţa ce fusese a mea, aveam sentimentul că, în sfîrşit, mă eliberasem de vraja luminii galbene, deşi, în acelaşi timp, eram convins că „vraja" nu exista decît în închipuirea mea.

Pe urmă, îl auzeam pe Stan Cerchez :

— Mă, soldate vînător,
Un' ţi-a fost soarta să mori ?
— În munţii Carpaţilor,
sub cetina brazilor.
— Soldate, cin' te-a văzut
pe tine cînd ai murit ?
— Păsările de pe creangă
mi-au fost ca o mumă dragă...

— Da' mai taci dracului, Stane ! venea de fiecare dată replica mînioasă a întunecatului şi duiosului Pascu, fiindcă,

din cauza cîntecului, începea să-i plîngă sufletul, şi nu mai putea suporta.

— Oare mîine se va arăta lumina ?

— De bună seamă ! se grăbea să răspundă careva.

Numai că se întîmpla să treacă chiar şi o săptămînă pînă cînd să se arate din nou. Şi de fiecare dată cînd se întîmpla aşa, oamenii din baraca noastră deveneau şi mai morocănoşi. Începeau să-l înjure cumplit pe comandant că nu se „culcă mai devreme" sau că nu „se duce dracului la oraş să petreacă", dînd astfel posibilitate nevesti-si, lui Frau Trude, să-şi vestească ibovnicul. Fiindcă se aflase — e de mirare cum ! — că nevasta comandantului lagărului avea un amant, un Hauptsturmführer S.S., şi că lampa apărea la fereastră numai atunci cînd putea să-l primească în patul ei.

De toate acestea mi-am adus aminte în timp ce priveam prin fereastra compartimentului pe cei doi feroviari care, în lumina albastră şi anemică a felinarului, păreau două mogîldeţe hidoase. Curînd după aceea trenul se puse din nou în mişcare, tîrîndu-se greoi, ca un ogar ostenit, fără ca Buldog să se trezească. Dormea şi sforăia discret, parcă ruşinîndu-se pînă şi în somn de această meteahnă.

Era tîrziu, probabil trecuse de miezul nopţii. De paisprezece ore nu mai pusesem nimic în gură. Eram flămînzi şi însetaţi. Între timp, Buldog se ospătase în două rînduri, în compartimentul de alături, transformat ad-hoc într-un fel de popotă. Revenise de fiecare dată, scobindu-şi dinţii cu o scobitoare de os care, asemenea unui briceag, avea plăsele.

Mie îmi era foame, iar lui Socrate sete.

— Tare mi-e sete ! se văicărise el în cîteva rînduri.

— Bine !... Bine !...

Probabil că m-am uitat la el într-un fel care l-a făcut să se ruşineze, fiindcă a simţit nevoia să se justifice.

— Să nu crezi că nu ştiu să îndur. Dar îmi calcă pe nervi porcul ăsta ghiftuit. Am înţeles că se referea la Buldog. Pe urmă, cu alt ton : De unde eşti ?

— Din Brăila.

Va să zică nu mă recunoscuse, încă nu mă recunoscuse, deşi călătoream împreună de paisprezece ore.

— Din Brăila zici ?

— Da, din Brăila ! i-am răspuns distrat. Cum de nu mă recunoscuse ? Şi doar timp de o lună de zile, după ce se terminase ancheta şi pînă în ziua procesului, îl vizitasem la penitenciar, de mai multe ori, ca reprezentant al ziarului local „Vestea", încercînd, la sugestia judecătorului Petroviceanu — a ciudatului judecător Petroviceanu — să aflu *adevărul* în legătură cu fapta pentru care pe nedrept se recunoscuse vinovat. Dar, în ciuda eforturilor depuse, nu am putut afla nimic, aşa cum n-am putut afla nici motivul pentru care judecătorul Petroviceanu refuzase să prezideze completul de judecată ce urma să hotărască soarta lui Socrate Văideanu, a profesorului Socrate Văideanu.

De atunci trecuseră zece ani. Totuşi cum de nu mă recunoscuse, de vreme ce fusesem singurul care îl vizitasem la închisoare — şi nu o singură dată — iar imediat după pronunţarea sentinţei putuse să-mi spună : „Nu ştiu ce motiv v-a determinat să-mi acordaţi sprijinul moral în momentele cele mai grele din viaţa mea, dar nici nu sînt curios să aflu. Nu cred însă că a fost unul interesat. De aceea, regret că v-am cunoscut abia acum, şi într-o asemenea împrejurare, nu mai înainte cînd eram profesorul Văideanu. Sînt convins că am fi putut deveni prieteni. În orice caz, eu nu o să vă uit niciodată".

Şi totuşi mă uitase. Cele paisprezece ore nu fuseseră suficiente ca să-şi aducă aminte de mine. Eu, în schimb, l-am recunoscut din prima clipă cînd l-am întîlnit la corpul de gardă.

„Ăsta e Socrate ! Iată a căzut şi el prizonier,cine ştie de cînd ne chinuim amîndoi în lagărul ăsta, fără să ştim unul de celălalt", mi-am zis bucurîndu-mă, deoarece revederea îmi făcea realmente plăcere. Şi fiindcă SS-iştii din gardă nu-mi îngăduiau să-i vorbesc, l-am privit insistent, ca să-i atrag atenţia, convins că, pînă la urmă, mă va recunoaşte. Dar m-am înşelat. M-a privit, într-adevăr, dar fără interes, ca pe un străin oarecare, şi nici mai tîrziu nu mi-a dat prin nimic a înţelege că şi-a reamintit de mine. Nu ştiu, poate din vanitate, poate dintr-un alt motiv, nici eu nu am vrut să-i reîmprospătez memoria.

— Dumneata ce meserie ai ? mă întrebă, abia acum, după paisprezece ore, deşi ar fi putut-o face, dacă nu mai înainte,

măcar de cînd ne aflam în tren, întrucît Buldog nu ne interzicea să stăm de vorbă.

— Profesor !

— Ce fel de profesor ?

— De filozofie.

— Cum ?

— De filozofie ! am repetat.

S-a uitat lung la mine. Mă gîndeam, speram că acum mă va recunoaşte. Dar nu m-a recunoscut. M-a privit cu un fel de curiozitate periferică, pe urmă ochii săi, tot timpul gravi, nu mi-au mai acordat nici un fel de atenţie, de parcă se convinseseră că nu meritam.

— Ştii, şi eu sînt profesor. Apoi imediat, rectificînd : Am vrut să spun că, mai de mult, sînt nişte ani de atunci, am fost şi eu profesor. Şi tot de filozofie. Pe urmă, numai aparent, fără nici o legătură : Brăila e un oraş care are un farmec greu de explicat. Nu ?

— Bineînţeles ! Cunoşti bine oraşul ?

— Relativ.

Oftă şi începu să tuşească. Era o tuse adîncă, din plămîni. Categoric nu mă recunoscuse. Din nou am fost ispitit să-i reamintesc în ce împrejurare ne cunoscusem, dar ceva m-a oprit şi de data asta. De vreme ce uitase, *putuse* să uite, însemna că în anii ce se scurseseră îşi impusese, şi izbutise, să nu-şi mai amintească întîmplările petrecute cu zece ani în urmă, de fapt una singură : procesul urmat de aspra sentinţă. Or, de vreme ce fusese condamnat la zece ani temniţă grea, acum ar fi trebuit să se afle tot la închisoare. Iată însă că îl întîlnisem într-un lagăr de prizonieri. Asta însemna că ceruse să fie trimis pe front „pentru reabilitare" şi că cererea îi fusese acceptată. Ajuns în prima linie, probabil după ce luase parte la multe lupte, căzuse prizonier. Acum, la fel ca şi mine, era dus către o destinaţie necunoscută. Oare puteam spera că *acolo* vom supravieţui ? Cine mi-ar fi putut spune ! Poate ştia Buldog, dar Buldog era o fiară — dacă nu mai rău chiar decît o fiară ! — şi dacă aş fi îndrăznit să-l întreb, sigur n-ar fi ezitat să mă şi împuşte. În orice caz, cei din baraca noastră, cînd îmi luasem rămas bun de la ei, mă priviseră într-un anume fel, foarte grăitor. Cu toţii fuseseră convinşi că trimiterea către o destinaţie necunoscută însemna, de fapt, lichidarea mea.

N-aş putea spune că atunci fusesem mai optimist decît ei. Dar, spre deosebire de camarazii mei, şi înainte de a cădea prizonier — ca luptător în prima linie — dar mai ales după aceea, în lagăr, considerîndu-mă sortit morţii, o clipă nu-mi făcusem iluzia că voi supravieţui, cu toate că, în comparaţie cu tovarăşii mei de captivitate, eram cel mai bine înzestrat de natură să rezist. Şi poate că, în ciuda pesimismului meu, aşa s-ar fi întîmplat, dacă nu ar fi avut loc inspecţia lui Cap-de-Mort.

La trei luni după ce am căzut prizonier, a avut loc adunarea pe *Appellplatz* [1], alta decît obişnuitele apeluri din fiecare dimineaţă şi seară. Era o adunare pentru o inspecţie superioară, cel puţin aşa ni s-a spus. Pe platou am fost scoşi dimineaţa, la orele cinci. Inspecţia a început la zece. Un „Horsch" decapotabil stopă la cincizeci de metri în faţa careului format de detaşamentele de prizonieri, pe barăci. Din maşină coborî, mai întîi, comandantul lagărului, Obersturmbannführerul Otto Lehmann, apoi un *Gruppenführer* [2] în uniformă neagră SS. Pe comandantul lagărului îl cunoşteam, fiindcă nu o dată avusesem prilejul să-l vedem. Era o bucăţică de om, poate cu puţin mai înalt decît un pitic. Avea un cap disproporţionat de mare în comparaţie cu puţinătatea trupului, obrazul stîng crestat de o tăietură de sabie, căpătată probabil într-un duel, iar ochii albaştri erau atît de candizi, încît atunci cînd mi s-a ivit prilejul să-i văd mai de aproape, mi-am zis că semănau cu ai îngerilor. Numai că în ciuda ochilor săi angelici, comandantul lagărului era o fiară care omorîse cu mîna lui zeci de prizonieri şi care avea obiceiul să se amuze, asmuţind asupra unor deţinuţi cîinii săi lupi. Nici unul dintre ei n-a scăpat cu viaţă, toţi au murit de pe urma muşcăturilor.

Deci, întrucît pe comandantul lagărului îl cunoşteam, atenţia îmi fu atrasă de generalul venit în inspecţie. Nu mai văzusem, şi nu cred că mi se va întîmpla să văd, un om care să inspire în aşa măsură teamă şi repulsie. Închipuiţi-vă capul unui om al cărui înveliş de carne şi piele este străveziu, din

[1] Platoul pentru apel (N.A.)
[2] General (N.A.)

care motiv i se vede doar hîrca. O hîrcă vie înfiptă într-un gît lung şi cu un foarte pronunţat măr al lui Adam. Trupul, fără a fi, părea imens din cauza îngustimii umerilor, a mîinilor lungi. Generalul şchiopăta ; se sprijinea într-un baston, pe care îl ţinea în mîna stîngă. În dreapta, avea o vărguţă albă de fildeş, nu mai mare decît bagheta unui dirijor.

După ce coborî din maşină, Cap-de-Mort — aşa îl voi numi de acum încolo — se îndreptă spre flancul drept al careului. Se opri în faţa plutonului format din prizonierii adăpostiţi în baraca nr. 1. Privi, mijind ochii, oamenii din primul rînd, pe urmă începu să dea ocol coloanei de la dreapta spre stînga, pentru a reveni apoi în faţa frontului. Făcu un semn cu bagheta lui, pe care însă nu-l înţelese nici comandantul, nici responsabilul barăcii şi cu atît mai puţin prizonierii, motiv pentru care Cap-de-Mort trebui să explice lui Lehmann ce anume doreşte. După oarecare încurcături, pînă la urmă, ordinul fu înţeles şi de cei vizaţi. Ei trebuiră să se îndepărteze cu cîte doi paşi la dreapta sau la stînga, pînă cînd se formară, în adîncimea coloanei, cinci culoare.

Cap-de-Mort păşi pe primul culoar, pe următorul, apoi pe toate celelalte. Era pentru prima dată cînd asistam la o „inspecţie" de acest fel şi, fiindcă adevărata sa semnificaţie scăpa înţelegerii noastre, cîţiva dintre noi îşi făcură iluzia că generalul, văzînd în ce hal de mizerie ne aflam, cu uniformele trenţuite, cu bocancii sparţi — unii îşi înfăşuraseră picioarele în nişte cîrpe legate cu sfoară sau cu sîrmă — murdari, plini de păduchi şi subnutriţi, va lua măsuri de îmbunătăţire a soartei noastre. Cap-de-Mort trecu în revistă toate cele cinci rînduri de prizonieri fără să schiţeze vreun gest, fără să-şi manifeste în vreun fel aprobarea sau dezaprobarea. Abia cînd trecu să inspecteze oamenii din baraca nr. 2 ne-am dat seama că urmărea un cu totul alt scop : la un moment dat, în timp ce se plimba printre rînduri, se opri în faţa unui deţinut şi, cu vărguţa lui de fildeş, îl atinse pe umăr. Responsabilul barăcii se grăbi să însemne într-un carnet numărul matricol al deţinutului. În sfîrşit, veni şi rîndul barăcii noastre. Şi iată bagheta generalului îmi atinse şi mie umărul. Şi, întrucît baraca noastră era ultima, ea formînd latura din stînga a careului, inspecţia luă sfîrşit.

La cîteva zile după aceea, mi s-a ordonat să mă prezint la infirmerie, mai curînd la ceea ce conducerea lagărului numea infirmerie : o baracă fără paturi, cu paie pe jos, acoperite cu două foi de cort murdare de sînge şi puroi. Într-un dulăpior se zăreau cîteva sticluţe, cîteva instrumente medicale ruginite şi o cutie în care ar fi trebuit să se găsească pansamente sterilizate, dar care nu conţinea decît vată.

— ...Şi dumitale ţi-au cerut să te prezinţi la infirmerie ? l-am întrebat pe Socrate.

El nu-mi răspunse imediat, surprins probabil că-i pun o asemenea întrebare.

— Mi-au cerut. Cred că toţi cîţi am fost selecţionaţi de general am trecut pe acolo, o dată sau de mai multe ori.

— Pînă la urmă am rămas numai noi doi. Ceilalţi au picat la... examen.

— Probabil că aceia au avut mai mult noroc decît noi, observă Socrate. Apoi oftă, privindu-mă trist.

Şi într-adevăr, nu toţi aceia asupra cărora se oprise bagheta lui Cap-de-Mort se aflau în tren. Fusese doar o preselecţie. Selecţia propriu-zisă avu loc în zilele următoare, la infirmerie.

Lagărul nostru nu avea medic. Un felcer fusese investit cu această funcţie şi, din cauza incompetenţei sale, mulţi prizonieri au murit, cum se spune, cu zile. Tocmai de aceea, cînd am primit ordin să mă prezint la infirmerie am fost cum nu se poate mai înspăimîntat, fiindcă nu-mi dădea de loc prin minte ce anume treabă putea avea felcerul cu mine.

Cînd am ajuns însă acolo, am constatat, spre marea mea surprindere, că nu el mă chemase, ci un medic adevărat. Medicul era bătrîn, avea ochelari cu rame de aur şi un neg uriaş pe tîmpla stîngă. Venise — de unde venise — însoţit de o soră, înaltă, urîtă, slabă, blondă şi cu o voce groasă, bărbătească.

Mai întîi am fost supus unui examen medical. Mi se luă sînge pentru diverse analize, mi se controlă inima, plămînii, ochii, tensiunea, reflexele, după care, pe baza unui chestionar, medicul îmi ceru să răspund la o mulţime de întrebări. Întrucît cunosc limba germană, n-a mai fost nevoie de interpret. Acum nu-mi mai aduc aminte ce întrebări mi-au fost puse. Vreau să spun că nu mi le amintesc absolut pe toate. Am fost, de pildă, întrebat de ce boli am suferit în copilărie, şi

medicul a părut foarte satisfăcut cînd a aflat că, în afară de pojar şi rubeolă, nu mai fusesem niciodată bolnav.

— *Sehr gut !... Wunderbar !...* [1]

La bătrînul medic încîntarea s-a manifestat prin cuvinte. Ciumăfaia de soră, care tot timpul nu scosese o singură vorbă, şi-a exteriorizat satisfacţia în felul ei : s-a îmbujorat, iar ochii albaştri, spălăciţi ca o cerneală diluată, au început să-i sticlească.

Ulterior, cînd am ştiut că voi pleca din lagăr, m-am întrebat dacă nu cumva făcusem o mare greşeală — poate chiar una fatală — atunci cînd răspunsesem cinstit la întrebările pe care mi le pusese bătrînul şi — cel puţin aceasta era părerea mea — senilul medic.

— Dumitale ce întrebări ţi-a pus bătrînul ?

— Medicul ? O mulţime, în legătură cu : părinţi, fraţi, surori, rude mai apropiate şi mai îndepărtate. Deşi i-am îndrugat numai minciuni, tot n-am scăpat. Iată-mă în tren, dus într-o direcţie necunoscută, mai exact, spre moarte.

— Nu înţeleg ! Ce anume minciuni i-ai îndrugat ?

Socrate se întinse — i-am auzit oasele trosnind — căscă, pe urmă, în loc să-mi răspundă, la rîndul său îmi puse o întrebare cu voce scăzută, de parcă s-ar fi temut să nu-l audă Buldog, cu toate că ştia foarte bine că paznicul nostru nu înţelegea româneşte.

— Tu ce-ai crezut că urmăreşte Cap-de-Mort cînd te-a supus la analize şi teste ?

— Am fost intrigat. Atîta tot. Nici acum nu-mi dă prin minte ce gînduri au cu noi. Probabil, au să ne execute.

— Eşti un naiv. Cum te cheamă ?

— Cristian !

— Eşti cam naiv, Cristian ! Dacă era vorba de executat, ne executau acolo în lagăr, nu pierdeau timpul cu analizele şi testele. Nu vreau să mă laud, dar eu am bănuit adevărul de cum l-am văzut pe Cap-de-Mort că începe să se plimbe printre rînduri. A fost atunci pentru a doua oară cînd am simţit o frică atît de mare. (Prima dată s-a întîmplat cînd am căzut prizonier.) Dar am sperat că, atunci cînd va ajunge

[1] Foarte bine !... Minunat !...

cu inspecția la baraca noastră, bagheta lui mă va ignora. N-am avut însă noroc.

— Spui că ai bănuit *adevărul*. Adică ?

— Că m-au ales pentru niscai experiențe. În baraca noastră se știa că medicii hitlerişti folosesc, în loc de cobai, deținuți din diferite lagăre. N-ai auzit ?

— Nu ! De altfel, de cînd am căzut prizonier, mai tot timpul am fost purtat pe drumuri. În lagărul nr. 2 am ajuns abia în urmă cu o lună.

— Lagărul urmează să fie mutat mai în interiorul Germaniei din cauza frontului care este mereu în mişcare. Aşa că în cazul în care mai rămîneam acolo, curînd am fi pornit-o la drum. Cred că despre asta ai auzit, nu?

— Da, am auzit. Se pare că de aceea l-au numit „lagărul volant". Nu mi-ai spus însă ce minciuni i-ai îndrugat, i-am reamintit.

— Ce minciuni ? Dintre cele mai gogonate. De pildă, bănuind că voia să-i confirm că în familia mea n-au existat cazuri patologice, ca să nu mă selecționeze i-am spus că tata era epileptic, că un frate de-al meu a murit de tuberculoză la cincisprezece ani, că fratele mamei a fost internat în două rînduri la ospiciu, că bunicul dinspre mamă, alcoolic înveterat, a murit în închisoare, fiindcă a încercat să-şi omoare nevasta, dînd foc casei în care ea se mutase după ce fugise de la el. După ce i-am debitat toate aceste minciuni, ştii ce mi-a răspuns ?

— Presupun : *„Sehr gut !... Wunderbar !...*

— De unde ştii ? se miră Socrate.

— Simplu : fiindcă şi răspunsurile mele le-a primit cu aceeaşi încîntare.

— Vrei să spui că şi dumneata l-ai mințit ?

— Nu ! Eu i-am spus adevărul, fiindcă nu bănuiam motivul pentru care mă chestionează. Cu alte cuvinte, i-am declarat că n-am cunoştință ca vreun membru al familiei mele să fi suferit de o boală incurabilă.

— Şi reacția bătrînului a fost aceeaşi !

— Da ! *Sehr gut !... Wunderbar !*

— În cazul acesta nu mai înțeleg nimic ! murmură parcă numai pentru sine.

— Vrei să spui că acum nu mai eşti chiar atît de sigur ce anume au de gînd cu noi ?

— În definitiv, ce urmăresc ? Pe tine te-au selecționat, fiindcă toți ascendenții tăi au fost sănătoși, pe mine pentru exact contrariul. Categoric, nu mai pricep nimic.

Parcă eu pricepeam ? Minute în șir nu ne-am mai vorbit. Poate are să pară curios, dar abia acum eram cu adevărat conștient de primejdia ce ne pîndea. Există în om o extraordinară putere de rezistență ; dar mai există una, nu mai puțin extraordinară, aceea de a se mistifica. Poate că termenul nu este cel mai potrivit. Poate că ar trebui să spun că, pentru a putea supraviețui, în împrejurări cumplite, omul se mistifică. Se înșeală în sensul că de-ar trăi fiecare clipă cu întreaga ei încărcătură de pericole, de suferințe și deznădejde, ar sfîrși prin a se sinucide, fiindcă nu ar mai putea *îndura* clipa, conștient fiind că ei, clipei, îi vor urma altele, nu mai puțin cumplite. Nu mă refer la suferințele fizice, ci la cele morale. Cele fizice nu au importanță sau nu au importanță atîta vreme cît *dăinuie* forța morală. Numai că forță morală nu au decît eroii și, din păcate, în lume există puțini eroi. Ce se întîmplă însă cu cei care nu sînt eroi ? Ei cum izbutesc să îndure clipa ? Mistificîndu-se ! Cînd te doare o măsea sau cînd trupul ți-e chinuit de nu știu ce anume durere, ca să n-o mai simți sau, mai exact, ca să n-o mai simți *atît* de acut, există doar un singur remediu : să nu te mai gîndești la ea, într-un fel s-o *ignori*.

Ei bine, așa se întîmplase și cu mine. Trecuseră trei luni de cînd căzusem prizonier. Fusesem tot timpul foarte aproape de moarte pînă a nu fi luat prizonier, fusesem nu mai puțin aproape de moarte imediat după aceea, întrucît unitatea SS care pusese mîna pe mine în timpul misiunii de cercetare obișnuia să împuște prizonierii. Îndurasem încă din prima zi de prizonierat multe suferințe, de coșmar sau de infern, și dacă am izbutit să rezist, dacă nu m-am spînzurat, dacă nu m-am aruncat în gardul de sîrmă ghimpată încărcat cu electricitate de înaltă tensiune, aceasta s-a datorat faptului că am putut *îndura clipa*, dar nu fiindcă sînt un erou, ci fiindcă în anumite clipe am izbutit să mă amăgesc. Mai tîrziu, în paginile acestei cărți, voi explica, mai pe larg, „secretul" rezistenței mele morale — în nici un caz automistificarea — dar, deocamdată, trebuie să mărturisesc sincer că în anumite împrejurări am ignorat în mod deliberat pericolul, ceea ce totuși înseamnă un fel de mistificare.

De aceea am scris ceva mai sus că abia acum eram cu adevărat conştient de primejdia ce mă pîndea. Atunci cînd ne porniseră din lagăr, refuzasem să mă întreb *ce* anume putea să mi se întîmple mai rău decît răul pe care îl îndurasem în lagăr, unde, în fiecare zi, mureau oameni de dezinterie sau cu forţele secătuite de prea multă muncă, de o muncă sisifică în ultimă instanţă, de vreme ce, din cauza frontului mereu în mişcare, în nici un caz stîncile pe care le sfărîmam cîte paisprezece ore pe zi nu aveau să servească la pavarea unor şosele, decît, în cel mai bun caz, după terminarea războiului.

Dar iată că discuţia cu Socrate mă obliga să reflectez la situaţia noastră. Ce aveau de gînd cu noi ? De ce ne scoseseră din lagăr ? Iniţial, Socrate presupusese că ne selecţionaseră în vederea unor aşa-zise experienţe ştiinţifice. Acum însă nu mai era chiar atît de convins. Eu, în schimb, nici să presupun ceva nu eram în stare. Constatam doar că îmi era frică, teribil de frică de ceea ce sta să ni se întîmple atunci cînd vom ajunge la destinaţie, deşi nu aveam presentimentul morţii. Am convingerea că există un presentiment al morţii. Oamenii, înainte de a muri, într-un fel sau altul, o „ştiu". Mi-am dat seama de lucrul acesta cît timp am fost în linia întîi. Marea majoritate a camarazilor mei, care au murit fie străpunşi de gloanţe, fie sfîrtecaţi de schije, şi-au presimţit moartea. În ceea ce mă priveşte, de fiecare dată, în secundele premergătoare clipei în care trebuia să pornesc la atac — cele mai cumplite din existenţa unui combatant — am fost calm — în măsura în care poate fi cineva calm în asemenea împrejurări — numai fiindcă *ştiam* că nu voi muri.

Am considerat necesară această precizare, ca să înţelegeţi că nu am făcut o afirmaţie gratuită, mai adineaori, cînd am scris că, deşi îmi era o teamă teribilă, totuşi nu aveam presentimentul că la capătul călătoriei mă aşteaptă, neapărat, moartea. Şi cu toate acestea, trebuie s-o mărturisesc, în tren îmi era mult mai multă teamă de ceea ce ni se pregătea decît dacă aş fi *ştiut* că, odată ajuns la destinaţie, mă vor împuşca.

— Ce simţi *acum*, Socrate ?

Cuvintele mi-au sunat străine în urechi, ca şi cînd nu eu le-aş fi rostit. Pe urmă, cînd mi-am dat seama că totuşi îmi aparţineau, mi-a fost ruşine. Ele trădaseră, pur şi simplu,

panica din mine. Şi fiindcă mă cunoşteam destul de bine — şi încă în aşa măsură ca, la nevoie, să nu mă cruţ — am înţeles că întrebarea era într-un fel perfidă. De fapt, nu mă interesa ce simţea Socrate, ci, întrebîndu-l, speram că el — fire mult mai pătrunzătoare decît mine — îmi va da o explicaţie care să mă liniştească.

— Nu am timp să *simt*. Acum reflectez, veni răspunsul lui.

Cred că m-am înroşit un pic, deoarece replica lui mi s-a părut că sună a invitaţie în a-l imita. Numai că mie îmi era atît de frică, încît nu mă simţeam în stare de un asemenea efort.

— Nu poţi să reflectezi cu voce tare ? am întrebat, conştient că din nou roşesc, dar bucuros că era încă întuneric şi că Socrate nu putea să observe. Nu-mi răspunse imediat. Parcă nici nu mă auzise.

— Recunoaşte că ţi-e frică ! voi el să audă mărturia mea.

— Recunosc !

— Tare frică ?

— Da !... Cred că nu mi-ar fi atîta nici dacă aş şti precis că atunci cînd vom coborî din tren ne vor împuşca imediat.

— Inutil !

N-am priceput ce voia să spună.

— Oare există vreo împrejurare cînd e *util* să-ţi fie frică ? i-am replicat.

— Am vrut să spun că frica nu-ţi foloseşte la nimic. Frica nu e un sfetnic bun. Te împiedică să gîndeşti. Or noi trebuie să ne păstrăm luciditatea.

— La ce bun ? am întrebat sceptic.

— Ca să *anticipăm* ce ne aşteaptă.

— Dar ce ne aşteaptă, pentru numele lui Dumnezeu ?

— Asta încerc să înţeleg... să deduc din comportarea lor.

— A lui Buldog ?

— A lui. A celorlalţi. În primul rînd, ceva îţi sare în ochi.

— Ce ?

— Ne transportă în vagoane de clasă, nu cu „bou vagon", ca de obicei. Aşa ceva nu s-a mai întîmplat pînă acum.

— ...Şi asta ce-ţi spune, Socrate ?

— Deocamdată nimic. Dar trebuie că înseamnă ceva. *Ceva* foarte, foarte important. Dar cel mai mult îmi dă de gîndit altceva. Cînd s-o face ziuă şi cînd s-o trezi Buldog, să te uiţi atent la el. Sau poate ai şi observat ?

— Nu, n-am observat. Dar ce crezi tu că ar fi trebuit să observ ?

— Cum se poartă cu noi, cum ne privește.

— Știu că de paisprezece ore nu ne-a dat nimic să mîncăm, în timp ce el s-a îmbuibat în două rînduri.

— Totuși, trebuie să recunoști că, atît el cît și *Untersturmführerul* [1] Gratz, comandantul trenului, parcă se poartă ceva mai omenește cu noi decît de obicei. Nu crezi ?

— Mda ! Totuși ne lasă flămînzi.

— Vezi, tocmai asta îmi dă de gîndit. Pe de o parte, se poartă mai cu mănuși, iar pe de alta, *uită* să ne dea de mîncare și de băut.

— Și ? Ce crezi că poate să însemne aceasta ?

— Ce ? Multe ! De pildă... De fapt, este posibil să nu existe decît o singură explicație : că au primit ordin sever să ne *menajeze,* și ei îl execută. Nici unul dintre noi nu s-ar putea plînge că a fost brutalizat. În schimb ne lasă nemîncați. Asta o fac din proprie inițiativă. Dacă ar fi după ei, pînă acum ne curățau pe toți. Au primit însă ordin să ne ducă teferi la o anumită destinație. Dar acesta nu prevede, în mod expres, obligația de a ne și hrăni. Și fiindcă știu că pînă vom ajunge acolo nici unul dintre noi nu va crăpa de foame, în mod deliberat, și din sadism, nu vor să ne dea de mîncare.

— Foarte posibil. Dar asta nu mă ajută să înțeleg...

— Să-l privești pe Buldog cînd se va lumina.

— Tu l-ai privit ?

— Da !

— Și ? Îți spun ceva privirile lui ? Lămurește-mă tu, de ce să aștept pînă atunci ?

Socrate se ghemui și mai mult în colțul său. Îl vedeam doar ca o umbră, atît de întunecată era noaptea. Nu știu de ce, dar aveam sentimentul că mă compătimește. Poate, fiindcă nu fusesem în stare să înțeleg singur ce spuneau privirile lui Buldog, ale *Untersturmführerului* Gratz, privirile celorlalți paznici.

— Mă mir că n-ai observat...

— Dar eu nu mă uit niciodată la ei ! am căutat să mă justific, și era adevărat.

[1] Sublocotent în SS.

— În mod obișnuit ei ne privesc — continuă Socrate — ca și cînd n-am fi oameni. Mai exact ca și cînd n-am fi ființe, ci mai curînd niște obiecte, de care se împiedică la fiecare pas.

— *Așa* ne priveau în lagăr.

— Și de cînd ne-au pornit la drum, n-ai avut impresia că nu ne mai privesc așa ?

— Mda ! Cîteodată au fost clipe cînd mi s-a părut că Buldog se uită *altfel* la mine. Dar întrucît de fiecare dată era vorba doar de secunde, mi-am zis că probabil mi s-a părut.

— Nu ți s-a părut ! Într-adevăr, sînt secunde cînd Buldog ne privește cu un fel de curiozitate, de parcă abia ia cunoștință că sîntem oameni. Curiozitate am spus ?

— Da, așa ai spus.

— N-am spus bine. Mai curînd uimire. Da, asta este. Cîteva secunde este uimit că sîntem totuși oameni. Pe urmă redevenim niște obiecte de care, dacă ar fi după el, imediat s-ar descotorosi. Vezi tu, pe mine tocmai felul acesta de a ne privi mă intrigă, mă neliniștește mai mult chiar decît dacă aș ști că la capătul călătoriei ne așteaptă moartea. De altfel, ca și pe tine. Nu știu de ce ne-a selecționat Cap-de-Mort. Poate că nu știu nici ei, Buldog și Gratz. În schimb, dispozițiile pe care le-au primit în legătură cu noi îi intrigă. De pildă, faptul că facem deplasarea în vagoane de clasă. După părerea mea, numai acest fapt constituie un motiv de mare uimire pentru ei, obișnuiți să se poarte cu noi mai rău decît cu animalele. Și apoi, parcă știm ce alte instrucțiuni vor mai fi primit ? De multe ori, cînd Buldog mă privește, am impresia că, în sinea sa, se întreabă : „Ce naiba au de gînd șefii cu voi de v-au ales dintre atîția ?“ Nu te-ai gîndit la toate astea, așa-i ?

— Nu ! am recunoscut.

Și am tăcut. Socrate se învălui în gîndurile sale, ca într-o plasă. Eu nu aveam gînduri, fiindcă îmi era frică. Trecură așa minute în șir. Trenul se tîra prin noapte ca o reptilă bătrînă și bolnavă. Buldog sforăia discret. Se părea că și Socrate adormise. Dar nu era adevărat. La un moment dat, am exclamat aproape fără voie :

— Ceea ce ne așteaptă, Socrate, va fi și mai rău decît moartea !

Locomotiva țipă ca un animal apocaliptic.

2

CU MARI EFORTURI ZIUA BIRUIA întunericul. Şi cînd noaptea începu să se destrame de-a binelea, mi-am dat seama că trenul străbătea acum o regiune muntoasă. În compartiment se făcuse frig, un frig umed, de congelator. Socrate dormea cocîrjat, cu picioarele adunate sub el, într-o poziţie incomodă. Era livid la faţă, cu barba crescută mare şi prematur încărunţită. Dormea, şi chipul său exprima atîta oboseală, încît părea că în mădularele sale se acumulase truda tuturor oamenilor istoviţi de pe pămînt. Buldog — *Oberscharführer*-ul [1] Wilhelm Storm — se trezi, începu să caşte, fără să deschidă ochii. Cîteva secunde mormăi ceva de neînţeles. Afară, în depărtare, se profila un pisc acoperit de zăpadă. Trenul încetini — şi aşa mersese destul de încet — cît timp trecu pe dinaintea unei gări minuscule care purta un nume nemţesc, imposibil de reţinut, pe urmă, smucindu-se, asemenea unei gloabe cînd presimte grajdul, îşi reluă mersul obişnuit.

— *Guten Morgen, ihr Schufte* [2] *!*

[1] Subofiţerul.
[2] Bună dimineaţa, ticăloşilor !

Buldog se trezise din somn bine dispus! De fiecare dată cînd se întîmpla să fie în bună dispoziție, ni se adresa cu aceste cuvinte, și noi, ca să nu-l supărăm, trebuia să pocnim călcîiele și să urlăm cît ne ținea gura:

— *Zu Befehl, Herr Oberscharführer!* [1]

De data asta numai eu am sărit în picioare ca ars, zbierînd răspunsul pe care îl aștepta de la noi. Socrate dormea profund și nici măcar urletul meu nu izbuti să-i alunge somnul.

Buldog, care se aștepta la două răcnete și nu la unul singur, deschise ochii, pironindu-i asupra mea cu severitate, parcă spre a se convinge dacă poziția de „drepți" era reglementară, pe urmă își mută privirea asupra lui Socrate, care continua să doarmă într-o poziție atît de nefirească, încît, fără voie, mi-am amintit de demonstrația unui fachir indian. Cîteva minute îl privi plisîndu-și colțul stîng al gurii într-un fel de rînjet, care îl făcea să semene și mai mult cu un buldog în clipa în care își simte primejduit ciolanul din care se înfruptă.

— *Du, Schweinehund, wach auf!* [2] zbieră Buldog.

Socrate însă continua să doarmă somnul lui profund. Buldog rămase cîteva clipe descumpănit, pe urmă întrebă, cu o voce care trăda, vag, neliniștea:

— *Donnerwetter, ist er etwa tod?* [3]

M-am apropiat de Socrate și am început să-l zgîlțîi.

— Trezește-te, Socrate! Haide, mă, trezește-te, că se înfurie Buldog!

A trebuit să-l zgîlțîi zdravăn pînă să se deștepte. Cînd deschise ochii, care erau roșii și parcă de pe altă lume, mă privi ca și cum nu mă vedea.

— Trezește-te, mă, ce Dumnezeu! Vrei ca Buldog să se înfurie?

În sfîrșit, Socrate se dezmetici de-a binelea.

— *Zu Befehl, Herr Oberscharführer!* răcni, sărind în picioare și luînd poziția reglementară de drepți.

Buldog se uită la el parcă admirativ, pe urmă, fără nici un fel de supărare, cu un fel de gravitate:

— Dormi de parcă de pe acuma ai fi mort!

[1] La ordin, domnule subofițer!
[2] Porc de cîine, trezește-te!
[3] Mii de tunete, nu cumva a murit?

Observația lui ne-a făcut pe amîndoi să tresărim. Cuvintele aveau parcă un anume tîlc.

În clipa următoare Buldog se ridică și părăsi compartimentul.

— Se duce să crape ! îșI dădu Socrate cu părerea.

— E doar ora micului dejun.

— Nu și pentru noi.

— Poate că în dimineața aceasta nu ne va uita și ne va aduce și nouă ceva de mîncare, i-am dat speranță, deoarece eram convins că nu se va întîmpla așa.

Se luminase de-a binelea. Trenul abia se tîra. Gîfîia asemenea unui astmatic, iar locomotiva țipa din ce în ce mai des, ca o femeie ipohondră ce se închipuie atacată de un satir. Linia ferată șerpuia printr-un defileu larg. Munții erau severi și neprietenoși, nu ca munții noștri.

— Pe unde naiba ne aflăm ? voi să știe Socrate. Dar tot el dădu răspunsul, care îmi păru cum nu se poate mai plauzibil.

— Trebuie că sîntem în Bavaria.

— Recunoști cumva locurile ?

— Da de unde ! Am zis și eu așa.

Buldog reveni în compartiment, însoțit de un SS, care ne întinse fiecăruia cîte o gamelă în care se clătina un lichid spălăcit. L-am recunoscut după miros : era ceea ce numeau ei supă de sfeclă.

— *Gottverdammte Tölpel, hab euch das Frühstück gebracht* [1].

Și ne zvîrli fiecăruia cîte o felioară de pîine — dacă avea o sută de grame — pe care am prins-o din zbor. După aceea părăsiră amîndoi compartimentul.

— Ei, ce zici de micul nostru dejun ? mă întrebă Socrate.

— Micul dejun ! Am izbucnit în rîs. Un rîs dement, pur și simplu, o descărcare nervoasă. Buldog numise zoile din gamele mic dejun ! *Frühstück !* [2] Raportat la conținutul gamelelor, cuvîntul mi se părea comic, irezistibil de comic.

— De ce rîzi ? mă întrebă Socrate surprins.

— Nu l-ai auzit ? Scursoarea asta a numit-o : *Frühstück !*

[1] Nătărăi afurisiți, v-am adus micul dejun !

[2] Mic dejun.

Şi din nou am izbucnit în rîs, poate mai exact spus, am continuat să rîd, fiindcă rostisem cuvintele, cu pauze între ele, cînd mă opream din rîs, ca să-mi trag sufletul.

Brusc, Socrate mă apucă de umeri şi începu să mă zguduie :

— Încetează !... Pentru numele lui Dumnezeu, încetează!... Păstrează-te calm !... E nevoie să ne păstrăm capul. Nu ştiu ce se va întîmpla cu noi, dar *simt* că este necesar să ne păstrăm cît mai lucizi !

N-am mai rîs. Am contenit brusc, la fel cum mă dezălănţuisem. Socrate mă privea aproape compătimitor. Şi abia acum mi-am dat seama că era mai puternic decît mine, moralmente mai puternic. Era — descopeream abia acum — atît de altfel decît îl cunoscusem cu ani în urmă. Pe atunci mi se păruse un om sfîrşit şi mi-am amintit că în ziua cînd, după proces, m-am dus să-l văd pentru ultima dată, ca să-mi iau rămas bun de la el, fusesem convins că anii de temniţă îl vor da gata, nu fiindcă avea o constituţie firavă, ci fiindcă nu mai exista în el dorinţa de a mai trăi, de a supravieţui, ci, dimpotrivă, una puternică, irezistibilă, de a se autodistruge. În ciuda masivităţii sale fizice, Socrate îmi păruse atunci nevolnic precum un prunc.

„Nu va apuca să-şi ispăşească întreaga pedeapsă, mi-am zis atunci compătimindu-l. Temniţa îl va ucide, fiindcă nu vrea să trăiască, aşa cum n-a vrut să mărturisească pe cine acoperă".

Îmi amintesc că după arestarea lui scrisesem un reportaj cu o tentă în mod deliberat senzaţională, fiindcă mă amuza aviditatea cu care concetăţenii mei devorau *senzaţionalul,* autentic sau contrafăcut cu care, de ani de zile, îi îndopa cotidianul local „Vestea". Dacă mă gîndesc bine, nici nu-i de mirare că într-un oraş ca al nostru, unde viaţa se desfăşura fără oscilaţii bruşte, molcomă şi cuminte, exista un apetit exacerbat faţă de senzaţional. Într-un fel pentru concetăţenii mei aceasta însemna evadare din cotidian, din banal. Şi, pe de o parte, pentru a fi pe placul directorului ziarului, iar pe de altă parte, stăpînit de dorinţa ascunsă de a-mi crea o oarecare popularitate — eram tînăr student, în primul an de facultate — am scris reportajul cît mai senzaţional, luînd — şi tocmai prin aceasta voiam să-mi cîştig popularitatea — apărarea lui Socrate.

Reportajul meu stîrni mult interes, dar nu pentru că era deosebit de bine scris, ci pentru că, punînd unele întrebări, pe care concetățenii mei nu erau în stare sau pur și simplu refuzau să și le pună, îmi manifestam, abil, simpatia față de acuzat. Îmi aminteam acum — acum cînd Socrate privea absent peisajul alpin — că, în încheiere, exprimam părerea că, deși sarcina reprezentantului ministerului public părea ușoară, întrucît Socrate se recunoscuse vinovat, în realitate era foarte grea, deoarece zonele de mister ale „cazului" rămîneau la fel de compacte.

Dar probabil că ambiția mea de a merge împotriva curentului o dată satisfăcută, cazul profesorului de filozofie Socrate Văideanu ar fi încetat să mă preocupe în mod deosebit dacă, într-o zi, pe stradă, nu m-ar fi oprit procurorul Balmescu ca să-mi pună următoarea întrebare :

— Spune-mi, tot nu ți-ai schimbat părerea în legătură cu Socrate Văideanu ?

Procurorul Balmescu era un original. Procesele — mă refer numai la cele mari în care el ocupa fotoliul ministerului public — constituiau adevărate gale, gustate, în egală măsură, atît de specialiști, cît și de profani, prezenți în sală în număr mare. Interesul pe care îl stîrnea procurorul își avea explicația, printre altele, și în faptul că nimenea nu putea prevede dacă rechizitoriul avea să fie realmente un rechizitoriu sau o pledoarie doar într-atîta deghizată, încît să nu facă inutil cuvîntul apărării. Vă închipuiți surprinderea mea cînd m-am văzut oprit pe stradă tocmai de el, „excentricul" și „teribilul procuror Balmescu.

— Nu, domnule procuror, i-am răspuns, dar trebuie s-o recunosc, din cale afară de intimidat.

— Faptul că nu te-ai temut să mergi împotriva curentului mi-a plăcut. Te felicit și îți propun să colaborăm.

— Să *ce ?* am întrebat prosteşte, fiindcă nu-mi venea să cred că el, temutul Balmescu, solicită colaborarea unui biet gazetăraș debutant, student abia în primul an de facultate. Nu cumva își bătea joc de mine ?

— Să colaborăm, domnule Bratosin. Observ că propunerea mea te surprinde. Și zîmbi enigmatic.

— Domnule procuror, nu văd în ce fel o *colaborare* cu mine v-ar putea fi de vreun folos.

— Nu te grăbi să anticipezi. Mai întîi, așteaptă să vezi despre ce fel de colaborare este vorba. Îl cunoști personal pe profesor ?

— Nu !

— Totuși te-ai grăbit să-i iei apărarea. Răspunde-mi sincer : îl crezi nevinovat ?

Era o întrebare la care nu eram în stare să dau pe loc un răspuns cu mîna pe inimă.

— Cred că profesorul Văideanu are unele circumstanțe atenuante, am căutat să mă eschivez.

— Ei bine, află, tinere, că e suficient să-i privești ochii ceva mai atent, ca să-ți dai seama că este nevinovat.

— Dar atunci de ce a luat vina asupra sa ?

Răspunsul procurorului mă surprinse și totodată mă dezamăgi.

— Habar nu am.

— La anchetă, ce-ați stabilit ?

— Nu mă mai ocup de acest caz. L-am predat lui Bîrsan. Bîrsan e un magistrat inteligent. Totuși concluziile la care el a ajuns sînt completamente eronate. De altfel, nici nu e de mirare, întrucît, la reconstituire, profesorul s-a comportat ca veritabilul vinovat.

— Deci, dumneavoastră sînteți de părere că Socrate Văideanu încearcă să acopere pe altcineva, pe adevăratul vinovat. Nu cumva o femeie ?

— N-ar fi exclus. Dar important nu este pe cine acoperă, ci motivul pentru care o face. Iată sarcina dumitale. Dumneata, prin articolul pe care l-ai scris, ai fost singurul care, într-un fel, i-ai luat apărarea. Socrate Văideanu știe că tot orașul îi este ostil, știe de asemenea că ești singurul care, în mod public, ai arătat înțelegere și simpatie față de el. De aceea, sînt convins că, pînă la urmă, bineînțeles dacă vei izbuti să-i cîștigi încrederea, își va deschide sufletul. Cu alte cuvinte, îți cer să te împrietenești cu el. Îți voi face rost de un permis, ca să-l poți vedea la penitenciar ori de cîte ori va fi nevoie. Ca să-l *putem* ajuta, realmente ajuta, trebuie să cunoaștem drama, fiindcă nu încape nici o îndoială că ne găsim în fața unei drame, probabil a unei teribile drame. Apoi, după cîteva clipe : ei, ce zici, primești !

— Primesc. Țin însă să vă avertizez că, în măsura în care mă cunosc, nu cred să am stofă de duhovnic.

— Trebuie să încerci și, mai ales, trebuie să izbutești.

A doua zi, cînd m-am dus să-l vizitez la penitenciar, încă din prag mi-am dat seama cîtă dreptate avusese procurorul. Ochii lui Socrate mari, negri, naivi nu puteau fi ai unui asasin. Oprit, fără voie, în pragul celulei, impresionat de frumusețea ochilor ce contrastau izbitor cu restul figurii prelungi, osoase, cu buze groase, senzuale și cu bărbie energică, abia mai tîrziu am observat ușoara încruntare a sprîncenelor care îmi aminti, doar ea îmi aminti, că era de datoria mea să vorbesc primul :

— Domnule profesor, vă rog să nu-mi luați în nume de rău că mi-am luat libertatea să vin la dumneavoastră fără ca, în prealabil, să vă cer permisiunea. Am ținut însă să vă cunosc...

— Ce-i de făcut, domnule, dacă, în ceea ce mă privește, nu țin de loc ? mi-o tăie el, privindu-mă cu răceală.

— Domnule profesor, dacă ați ști, anticipat, că un străin care se insinuează astfel în viața dumneavoastră, ulterior vă va deveni prieten, v-ați grăbi să-l dați pe ușă afară, înainte de a-l asculta ?

— Păi bine, tocmai *aici* ai venit să-ți cauți prieteni ? Haida-de ! Ar însemna să fiu un naiv ca să te cred. Știu că ești ziarist, îți mulțumesc pentru articolul pe care l-ai scris, dar fă-mi plăcerea ca pe viitor să nu te mai ocupi de mine.

— Nu intenționez să mai scriu despre dumneavoastră. Am venit aici să vă cunosc și eventual să vă fiu în vreun fel de folos.

— De folos ? De ce crezi că mi-ai putea fi de folos ?

— Deocamdată nu știu ! m-am eschivat. V-ați angajat un avocat ? l-am întrebat destul de dezumflat, fiindcă îmi dădeam seama că abia așteaptă să scape de mine.

— Nu !

— Îmi dați voie să vă caut eu unul bun ?

— Fă cum crezi !

— Domnule profesor, am stăruit și am obținut un permis permanent. Dacă dumneavoastră îmi veți îngădui, aș putea să vă văd în fiecare zi.

— Îmi dau seama, domnule, că ești o fire în așa măsură de hotărîtă, încît, cu sau fără voia mea, ai să perseverezi în opera dumitale caritabilă.

În zilele următoare am continuat vizitele la penitenciar. Încet, încet, Socrate se obișnui cu prezența mea, și cred că nu greșesc afirmînd că, într-o oarecare măsură, chiar îi făcea plăcere să mă vadă. Dar, în ciuda faptului că devenisem mai mult sau mai puțin amici, că subiectele abordate erau variate și interesante, în ciuda manevrelor mele, niciodată nu izbuteam să-l determin să mi se destăinuie. De fiecare dată se eschiva, aș zice cu o mai subtilă abilitate decît aceea cu care încercam eu să-l predispun la confesiuni. Discreția lui, voit disimulată, dacă pe mine mă deconcerta, pe procurorul Balmescu îl înfuria și, ca să-și descarce nervii pe mine, mă învinuia de lipsă de tact. Învinuirea era nedreaptă, categoric era nedreaptă. În realitate, Socrate refuza să facă din mine duhovnicul său.

O singură dată am sperat că va vorbi :

— Ce se petrece cu dumneata, domnule profesor ? l-am întrebat într-o zi, într-un moment cînd pur și simplu desperasem.

— Nimic deosebit. Aș vrea însă ca totul să se termine cît mai repede.

— Important este nu să se termine *cît mai repede*, ci *cît mai bine* pentru dumneata.

— Crezi că mă înspăimîntă închisoarea ? Oare ea te mai poate înspăimînta cînd știi că și în cazul în care rămîi liber, fatale cataclisme te vor face să simți că viața nu-ți mai poate oferi nimic ?

— La ce anume cataclisme te referi, domnule profesor ?

— Știu și eu ? Poate că termenul nu este cel mai potrivit. Dar oare, după ce ai comis o crimă, conștiința că ai curmat o viață nu constituie pentru tot restul existenței ceva asemănător cu un cataclism ?

Speranța fusese zadarnică. Socrate nu era dispus să vorbească, se eschivase și de data asta, la fel de abil. I-am replicat, stăpînindu-mi cu greutate ciuda, fiindcă, în definitiv, nu aveam nici un motiv să pretind de la el sinceritate atîta vreme cît eu nu jucam cinstit, și desigur nu jucam, de vreme ce nu-i vorbisem de procurorul Balmescu :

— După părerea mea, domnule profesor, grav nu este că ele există, ci că de existența acestor cataclisme numai dumneata ai cunoștință. Dacă aș cunoaște și eu ceea ce

dumneata te încăpățînezi să ascunzi, sînt convins că mult timp n-ai mai rămîne între zidurile acestei celule.

— Ca să fiu sincer, nici nu doresc dibertatea. Închisoarea și războiul obosesc spiritul în așa măsură, încît îl aduc pe om într-o stare vecină cu îndobitocirea. Gînduri, amintiri, dorințe, revolte, de la o vreme toate încep să se bălăcească într-o baltă de indiferență neutrală. Crede-mă, n-am nici un chef să întrerup acest proces înainte de a se desăvîrși.

— Domnule profesor, încerci să trișezi. Sînt convins de asta. Numai că nu știu dacă pe mine încerci să mă trișezi, sau și pe mine, și pe dumneata.

Socrate păli, pe urmă ochii lui blînzi, plini de bunătate, îmi dovediră că pot privi și cu ură.

— Domnule Bratosin, cred că ți-ai depășit atribuțiile de, de... samaritean. Nici măcar calitatea aceasta nu-ți dă dreptul să te amesteci în treburile care nu te privesc, să te vîri cu anasîna în sufletul cuiva, dacă el nu-ți îngăduie. Și eu, reține, nu-ți îngădui!

Era furios, indignat mai curînd, și îmi vorbise cu o demnitate care aproape că mă intimidase.

— Constat, profesore, că părerile noastre în legătură cu prietenia diferă.

— Domnule Bratosin, ca să-mi apăr libertatea spirituală, sînt nevoit să renunț la prietenia dumitale.

— Mă rog, fie precum dorești. Dar dacă pe viitor nu-mi îngădui să fiu prietenul dumitale, permite-mi să mă consider, pe mai departe, așa cum m-ai numit, *samariteanul* dumitale. Și în calitatea aceasta trebuie să te mai văd, ca să discutăm în legătură cu apărarea dumitale, nu m-am dat eu bătut.

— Un apărător din oficiu va fi suficient ca să pledeze o cauză apriori pierdută. Adio, domnule Bratosin, și nu uita că nu vreau să te mai văd.

Am plecat și n-am mai revenit. (L-am revăzut abia în ziua procesului, în boxa acuzaților.) De la penitenciar am dat fuga la procurorul Balmescu să-l încunoștințez de eșecul definitiv al misiunii pe care mi-o încredințase. Mă așteptam ca Balmescu să devină furios și să-mi reproșeze, ca în atîtea rînduri, nepriceperea, lipsa de tact și așa mai departe. Mă înșelam însă.

— Nu mă surprinde că lucrurile s-au terminat așa cum s-au terminat. Ca să fiu sincer, mă cam așteptam.

— Înseamnă că-l cunoaşteţi foarte bine, am insinuat.

— Nu înaintea dumitale, îmi replică el, dar fără să izbutească a mă convinge.

— Şi acum ce facem, domnule procuror ? am întrebat pur şi simplu descumpănit.

— Trebuie să ne mulţumim cu atîta.

— Adică ?

— Să ştim că este un... un tip tare.

— Pe mine asta nu mă satisface, domnule procuror, aproape că m-am răstit la el. Mă gîndesc la proces. Un avocat din oficiu, cînd opinia publică îi este ostilă, înseamnă maximum de pedeapsă.

— Îl va apăra maestrul Urdăreanu.

— Bine, dar profesorul refuză să-l plătească.

— Îl vei plăti dumneata cu banii pe care am să ţi-i dau eu. Dar asta rămîne între noi. Sînt convins că pot conta pe discreţia dumitale absolută.

Am rămas de-a dreptul stupefiat. Procurorul Balmescu era dispus să plătească onorariul maestrului Urdăreanu în locul profesorului. Dar de ce, Dumnezeule, de ce ?

— Pesemne că eşti surprins, domnule Bratosin. Dar ce vrei ! Aşa sînt eu : un original.

În nici un caz nu-l puteam crede. Avea probabil un motiv special să ţină ca Socrate să nu fie condamnat sau, dacă lucrul acesta nu va fi posibil, cel puţin să primească minimum de pedeapsă. În orice caz, nu-mi puteam îngădui să-l întreb : „Domnule procuror, în definitiv, din ce motiv vă interesează atît de mult profesorul Văideanu ?"

Maestrul Urdăreanu acceptă să-l apere pe Socrate. În ziua procesului, sala de şedinţe era arhiplină. Ţinuse să asiste la dezbateri toată protipendada oraşului, gătită în haine de sărbătoare, ca la un spectacol de gală. Pledoaria magistrală a maestrului Urdăreanu nu izbuti să convingă juraţii de nevinovăţia totală a lui Socrate. Reuşi totuşi să-i influenţeze măcar în atîta măsură, ca să-i acorde unele circumstanţe atenuante.

De toate acestea mi-am amintit în dimineaţa aceea tulbure şi friguroasă, cînd garnitura se tîra parcă obosită spre o anume destinaţie care avea să însemne în viaţa mea, în viaţa noastră — a mea şi a lui Socrate — poate chiar ceva mai rău decît moartea.

Socrate mă privea lung, compătimitor parcă şi, în clipa în care ni s-au încrucişat privirile, iarăşi m-am întrebat, nu ştiu pentru a cîta oară :

„Cum, cum de nu mă recunoaşte ?" Fiindcă mi se părea imposibil să mă fi recunoscut şi cu toate acestea pînă acum să nu se fi trădat în vreun fel. Mă uitase, categoric, *mă uitase*, dar, oricît de puţin însemnasem în viaţa lui, nu era normal să mă uite. Şi nu era, fiindcă imediat după ce s-a dat sentinţa, înainte de a fi scos din boxă, Socrate mă privise lung, într-un fel ciudat, ciudat numai în primele clipe, deoarece apoi am înţeles ce exprimau privirile lui : recunoştinţă, dar nu numai recunoştinţă, ci şi nedumerire, probabil fiindcă nu izbutea să se obişnuiască de fel cu gîndul că eu, un străin, achitasem, din propriul meu buzunar — în realitate din buzunarul lui Balmescu — onorariul celui mai scump avocat. Nu, nu era normal să mă fi uitat după ce *atunci* mă privise în felul descris mai sus. Bineînţeles nu excludeam nici posibilitatea ca totuşi să-şi fi adus aminte de mine, dar din motive anumite — închipuindu-şi poate că eu nu l-am recunoscut — să continue a se preface. Dar aceasta era o presupunere periferică sau, dacă vreţi, o ipoteză pe care o respingeam de plano, fiindcă nu puteam accepta că era în stare să mimeze indiferenţa cu atîta naturaleţe.

Buldog reveni în compartiment cu o scobitoare între dinţi.

— Ei, a fost bun „Frühstück-ul" ? Era evident că-şi bătea joc de noi. De aceea nu i-am răspuns, ceea ce însemna o încălcare gravă a „regulamentului". Dar în clipele acelea parcă mi se paralizase limba. Furia ce m-a învăluit din toate părţile, asemenea unei ape, era mai puternică decît prudenţa. Cînd am văzut cum se înroşeşte : mai întîi fruntea, pe urmă urechile şi abia la urmă obrajii, am crezut că va reacţiona violent şi poate în chip fatal pentru noi. Dar m-am înşelat. Exact în ordinea în care începuse să se înroşească redobîndi culoarea naturală, mai exact, culoarea ocru. După aceea, rînji. O clipă, două, poate chiar mai mult, în care timp caninii îi străfulgerară, de parcă s-ar fi reflectat în ei o rază de soare. Pe urmă, cu vocea lui obişnuită, ceva între lătrat şi un urlet amplificat de ecou :

— În opt minute vom debarca !

Cuvintele — în sine inofensive — m-au făcut să mă cutremur. Ele fură însoţite de încă un rînjet, de data asta pro-

vocat parcă de o subită bună dispoziție, a cărei cauză era numai de el cunoscută. Subita lui bună dispoziție am simțit-o — datorită instinctului pe care îl *dobîndisem* cît timp stătusem în lagăr — ca o altfel de amenințare, mult mai periculoasă decît una exprimată direct.

M-am uitat la Socrate. Privea întunecat semnalul de alarmă și, în ciuda faptului că nu părea a fi acordat vreo importanță rînjetului — aș fi putut crede că nici nu-l băgase de seamă — îi era și lui frică, altfel de frică decît obișnuita frică, vreau să spun, decît frica permanentă care se manifestă prin încordarea de fiecare clipă a acelui instinct de autoapărare, activ dintr-o dată în fața unei primejdii nevăzute, dar reale, acel instinct pe care omul, după ce a coborît din copaci, și l-a pierdut puțin cîte puțin. Și fiindcă lui Socrate îi era acum frică, *altfel* de frică, chipul său slăbit, colțuros, dobîndise o culoare aproape pămîntie. Și dintr-o dată mi-a venit în minte — e deprimant cîte gînduri absurde pot să-ți treacă prin minte în momentele cele mai nepotrivite — că atunci cînd îi va suna ceasul, Socrate va arăta la față la fel de pămîntiu.

Între timp Buldog din nou ne lăsase singuri. Socrate parcă nici nu luase cunoștință de aceasta. Privea acum peisajul montan, frumos dar indiferent și, raportat la situația noastră nenorocită, ireal, ca un decor de teatru. Totuși mă înșelam. Socrate era, dar, mai ales, fusese tot-timpul prezent.

— Ei, ce părere ai ? mă întrebă cu o voce atît de obosită, încît, în primele clipe, nu i-am recunoscut-o.

— În legătură cu ce, Socrate ?

— Cu faptul că Buldog n-a reacționat. Și, doar prin tăcerea noastră, am fost *ireverențioși*. Ai observat ? S-a înroșit, la un moment dat era gata să explodeze, și dintr-o dată s-a calmat. De ce crezi că s-a calmat ? I s-a făcut *milă* de noi ?

— Glumești !

Fără îndoială că Socrate glumea. În nici un caz mila nu era un sentiment care să facă parte din țesătura intimă a sufletului SS-istului poreclit de noi *Buldog !* Buldog era cel mai feroce, cel mai bestial dintre toți cei ce alcătuiau corpul de pază al lagărului. Cu mîna lui omorîse mulți prizonieri. În lagăr fusesem martor la multe asemenea crime. Dar cel mai mult mă impresionase — de altfel, nu numai pe mine — moartea lui Sebastian Pora, plutonierul cu termen redus. Cu

Pora mă împrietenisem şi dacă am putut rezista, dacă nu mi-a murit spiritul, înainte de epuizarea fizică, numai lui i-o datorez. Cel mai îngrozitor lucru din lagăr nu era munca istovitoare, nici sadismul celor din SS, ci acţiunea sistematică şi continuă de atrofiere a demnităţii umane. „Munca istovitoare îndobitoceşte, mi-a spus Pora într-o zi, pesemne în ziua în care a observat că spiritul meu este pe punctul de a *muri*. Îndobitoceşte foamea permanentă. Dar să ştii că epuizării fizice îi precede, în nouăzeci şi nouă la sută dintre cazuri, epuizarea morală, moartea spiritului. De aceea, fereşte-te ca nu cumva să-ţi moară spiritul, fiindcă, după aceea, în mod inevitabil, urmează sleirea forţei fizice şi moartea adevărată".

N-am ignorat sfatul pe care mi l-a dat. Şi ca să nu se întîmple aşa ceva, în timpul lucrului sau cînd aveam o clipă de răgaz — de cele mai multe ori noaptea în baraca sufocantă din cauza mirosurilor pestilenţiale — făceam exerciţii de *conservare* a spiritului. Recitam versuri, îmi reaminteam conţinutul cărţilor ce-mi plăcuseră cel mai mult, expuneam, în faţa unui auditoriu închipuit, adevărate prelegeri. Cu cît trupul îmi era mai istovit, cu cît arbitrarul şi acţiunea sistematică de dezumanizare încercau să mă înghită pe nesimţite, ca nişte nisipuri mişcătoare, cu atît mai disperat mă luptam, biciuindu-mi spiritul să nu lenevească, să nu se dea învins. Pe pămînt, cu un cui, pe fiecare bucată de hîrtie găsită, cu un ciot de creion, încercam să rezolv ecuaţii sau să demonstrez nu ştiu ce teoremă de geometrie. Pe scurt, pentru a nu coborî în zona subumanităţii, aşa cum voiau călăii noştri, mă străduiam să-mi păstrez spiritul activ, cu alte cuvinte, să mă salvez. Şi m-am salvat, am supravieţuit numai datorită faptului că l-am ascultat pe Sebastian Pora care, două săptămîni mai tîrziu, avea să moară ucis de Buldog, în următoarea împrejurare :

Deşi ne aflam în lagăr, eram la curent cu mersul operaţiunilor de pe toate fronturile, datorită unui aparat de radio minuscul, montat într-o cutie de chibrituri. Cine meşterise aparatul şi la ce anume ore aveau loc audiţiile clandestine nu putusem afla, secretul fiind păstrat cu străşnicie. Pînă la urmă, SS-iştii prinseră de veste şi începură să-l caute cu disperare, însă fără nici un rezultat. Aşa pînă într-o zi. Dimineaţa, la apel, Pora fu scos în faţa frontului şi Buldog îi ceru să predea imediat aparatul pe care — era informat

precis — el, Pora, îl construise şi tot el îl ascundea. Bineînţeles, Sebastian a negat că ar avea măcar cunoştinţă de existenţa lui. Atunci Buldog s-a înfuriat şi a început să-l bată cu o îndemînare de veritabil călău, folosindu-se de o vergea subţire de fier, pînă cînd Sebastian a leşinat. Ceilalţi SS-işti l-au trezit turnînd peste el apă. După aceea, Buldog le-a poruncit să-l lege de un stîlp aflat într-o extremitate a „Appellplaz"-ului, după care din nou i-a cerut să predea aparatul. Şi fiindcă Sebastian a negat şi de data asta că ştie ceva de un aparat de radio clandestin, Buldog a asmuţit asupra lui unul dintre cîinii săi. Animalul, fiindcă aşa fusese dresat, s-a repezit la Pora şi, după ce şi-a proptit labele de pieptul lui, şi-a înfipt colţii în beregata acestuia, fără însă să i-o sfîşie. Cu dinţii înfipţi superficial în gîtlejul omului, cîinele aştepta un nou ordin din partea stăpînului său. Buldog repetă cererea, dar, primind din partea lui Pora acelaşi răspuns negativ, se înfurie :

„Donnerwetter, zerfleisch ihn, Frank" [1]

Şi Frank, cîinele, îndeplini întocmai porunca stăpînului său, după care se retrase.

Nu ştiu dacă Sebastian Pora a murit imediat, nu ştiu dacă a mai simţit ceva din ceea ce a urmat după aceea. Probabil că da, fiindcă, altfel, Buldog, călău cu experienţă vastă, nu ne-ar mai fi oferit un supliment de spectacol macabru : timp de aproape zece minute, la porunca lui, cei doi cîini, pe rînd, s-au tot repezit la Pora muşcînd, rupînd carne, cartilaje, muşchi. N-am putut să privesc pînă la sfîrşit. Am închis ochii, şi ca mine cred că au făcut cei mai mulţi dintre noi. I-am redeschis cînd am auzit vocea lui Buldog, de data asta calmă, reverenţioasă :

„Schönen Dank, Frank !... Schönen Dank, Kurt !" [2]

Buldog mulţumea celor doi buldogi — Frank şi Kurt — pentru conştiinciozitatea cu care îl sfîşiaseră pe Pora. Pe Sebastian Pora despre care, am aflat puţin mai tîrziu — pesemne acum, cînd era mort, conspirativitatea nu-şi mai avea rostul — că fusese membru al partidului comunist, eliberat din închisoare imediat după 23 August 1944, că se oferise

[1] Mii de trăsnete, sfîşie-l, Frank.
[2] Mulţumesc, Frank !... Mulţumesc, Kurt !

voluntar pe front şi că, într-adevăr, el fusese acela care construise minusculul aparat de radio.

Categoric, Socrate glumise afirmînd că Buldog ne cruţase, fiindcă, în ultima clipă, i se făcuse milă de noi. Mila era un sentiment străin firii lui monstruoase, bestiale.

— Atunci de ce crezi că ne-a cruţat ?

— Nu ştiu !

— Ai observat cum îi rîdeau ochii cînd s-a potolit ?

— Da !

— În clipa aceea, parcă şi-ar fi amintit ceva care îl amuza teribil. Ce crezi că l-a putut amuza atît de mult ?

— Nu-mi dă prin minte, am recunoscut.

— Precis nici eu nu ştiu, doar *presupun*. Presupun că ne-a cruţat fiindcă, în ultima clipă, reflectînd, a ajuns la concluzia că nu are rost să ne omoare, de vreme ce nouă ni se pregăteşte o soartă mult mai potrivită, din punctul lui de vedere, bineînţeles, decît dacă ne curăţa pe loc, împuşcîndu-ne. Crezi că exagerez ? voi să-mi cunoască părerea.

— Este foarte posibil ca tu să ai dreptate.

Şi poate că aş mai fi adăugat ceva, dacă Buldog nu ar fi revenit în compartiment.

— *Fertig sein zum absteigen !* [1]

Ce înţelegea el prin a ne *pregăti* n-am priceput, întrucît nu aveam nici un fel de bagaj cu noi. Boccelele, mizerabilele noastre boccele fusesem obligaţi să le lăsăm la corpul de gardă al lagărului înainte de a ne porni la drum, aşa că prin *a ne pregăti* trebuia să înţelegem, cel mult, să ne ridicăm în picioare.

Trenul încetinise de-a binelea şi, după cîteva clipe, se poticni în dreptul unei gări a cărei clădiri noi însă n-o puteam vedea, deoarece vagonul nostru era înspre capătul din urmă al garniturii.

— *Schnell, schnell, Dummköpfe !* [2]

Am coborît ! Din vagonul nostru doar eu şi Socrate. Dintr-un alt vagon alţi doi. Pe urmă, alţi doi din al treilea vagon. Şi fiindcă s-a întîmplat ca noi să fim primii care

[1] Pregătiţi-vă de coborîre !
[2] Repede, repede, neghiobilor !

părăsisem trenul, am putut face următoarele constatări. În primul rînd, că din fiecare vagon de clasă coborau doar doi deținuți. În al doilea, că aceste vagoane erau intercalate între cele de marfă, din care motiv trenul era foarte lung. În al treilea, că la ferestrele fiecărui vagon de clasă apăruseră capete somnoroase de militari nemți, care ne priveau cu un fel de curiozitate dispreţuitoare. În fine, în al patrulea rînd, că din vagoanele aflate mai aproape de locomotivă începuseră să debarce femei, şi ele în uniforme de deținute.

Punctul de adunare al tuturor bărbaților îl constitui, din ordinul lui Buldog, locul unde ne aflam eu şi Socrate. Imediat ce coborau din vagon, cu toții se îndreptau spre noi, încolonîndu-se fără vreo comandă expresă. I-am numărat. Eram cu toții cincisprezece. Femeile care se grupaseră mai departe erau şi ele tot cincisprezece la număr.

Trenul, lung ca o rîmă imensă, se puse din nou în mişcare. Şi abia acum mi-am dat seama că gara era de partea cealaltă a terasamentului. O clădire mică, cu acoperiş de ardezie, cu un peron minuscul, la capătul căruia impiegatul de mişcare, masiv şi gras ca un cîrnat uriaş, continua să rămînă încremenit în poziție reglementară, de parcă ar fi primit defilarea unei întregi divizii, deşi ultimul vagon aproape că nu se mai vedea. Pe o bancă, singura de pe peron, un bătrîn, într-o uniformă verde de pădurar, pufăia dintr-o pipă lungă şi încovoiată. Între doi din cei patru stîlpi ce sprijineau peronul era prinsă o firmă de tablă pe care era scris numele gării: HALBERDORF. Literele erau decolorate şi vopseaua picată în mai multe locuri. Din spatele clădirii pornea să se semeţească muntele. De altfel, gara, linia ferată şi şoseaua se aflau între munți, mai exact într-un defileu, care ducea Dumnezeu ştie unde, întrucît, cel puțin în ceea ce ne privea, pe mine şi pe Socrate, habar nu aveam în care parte a Germaniei ne aflam. Din munți cobora într-una, ca într-o permanentă şi nevăzută invazie, frigul. Un frig umed, rău, hain, din care motiv tremuram cu toții. Cuiva din spatele meu atît de tare îi era frig, încît auzeam cum îi clănțăne dinții.

Trenul plecase, noi ne aflam adunați în coloană de marş, doi cîte doi, şi totuşi nu porneam. Buldog, în faţa frontului, întors cu spatele la noi, privea gara încruntat, dintr-un motiv pe care numai el îl cunoştea. Am crezut, totuşi, că aştepta să apară cineva din clădire şi era furios că întîrzie. Mă înşelam

însă. Cînd primul camion apăru pe şosea, Buldog se învioră şi începu să se plesnească peste cizme cu cravaşa. Am înţeles că asta aşteptase. Era un camion mare, acoperit cu prelată în care sigur încăpeam cu toţii, bărbaţi şi femei. Numai că, spre surprinderea noastră, camionul trecu pe lîngă noi şi se opri în dreptul grupului format de cele cincisprezece femei. Un alt *Oberscharführer*, care coborîse din tren odată cu femeile, începu să zbiere la ele, poruncindu-le să se urce în camion.

Priveam cu compasiune — ca mine şi ceilalţi paisprezece — la eforturile pe care le făceau bietele femei să se caţăre în camion. Unele erau în aşa măsură sleite de puteri, încît izbuteau să se urce numai ajutate de cele mai în putere. În timp ce asistam ca spectator la îmbarcarea lor, la un moment dat mi s-a părut că recunosc printre ele pe Felicia. Mai exact, am avut iluzia că acolo, la mai puţin de o sută de metri, printre femeile vii, dintr-o dată s-a amestecat şi spectrul Feliciei. Spun spectru, fiindcă, după ştiinţa mea, Felicia murise cu ani în urmă. Murise undeva departe de oraşul nostru — şi în nişte împrejurări care au rămas învăluite în mister nu numai pentru mine, dar şi pentru ceilalţi concetăţeni ai mei — deşi în cimitirul oraşului nostru există un monument funerar, din marmură neagră, pe care este trecut anul naşterii şi al morţii aceleia care a fost Felicia Solomonescu. E drept, inscripţia de pe monumentul funerar nu foloseşte formula consacrată : *Aici zace,* ci doar menţionează că *S-a stins din viaţă...* Dar acest fel de exprimare, de altfel uzitat, nu trezise nimănui suspiciuni şi cu atît mai puţin mie. Vreau să spun că întreg oraşul a fost convins că Felicia murise cu adevărat — acolo unde se aciuase după ce fugise de acasă — de vreme ce tatăl ei, căpitanul, „aţistul" cum i se mai spunea, fiindcă era ofiţer de administraţie, construise cavoul şi îi făcuse, după datină, toate parastasele.

Un motiv în plus să consider că femeia, care cu mare greutate izbutise să se caţere în camion era doar spectrul Feliciei, îl constituia şi faptul că, în închipuirea mea, mai exact în închipuirea copilului care fusesem cîndva, şi ale cărui amintiri încă se mai păstrau vii, un spectru nu putea să arate aşa : descărnat, palid, un fel de compromis între ceva materie şi spirit. Iluzia n-a durat decît cîteva clipe. Repede mi-am dat seama că în nici un caz femeia aceea nu putea fi spectrul

Feliciei. Căci, în cazul acesta, ar fi trebuit să accept că se căznea să se urce în camion nu doar un singur spectru — al Feliciei — ci un număr de cincisprezece, de vreme ce toate femeile acelea erau descărnate, istovite, fiinţe vii doar prin aceea că se puteau mişca, de pildă, că puteau, cu eforturi, să se caţăre într-un camion, poate numai de teama Oberscharführerului ce le ameninţa cu cravaşa. Şi întrucît nu era posibil ca toate cincisprezece femei să fie spectre, am ajuns la concluzia că aceea pe care o luasem drept spectrul Feliciei, de fapt, numai semăna uimitor cu ea.

Mult timp nu am avut să mă mir de această coincidenţă, deoarece, din aceeaşi direcţie, îşi făcu apariţia un alt camion, exact în clipa în care cel cu femeile pornea la drum. Acest al doilea camion opri la un metru de micul nostru grup şi Buldog, recăpătîndu-şi din nou energia, începu să urle la noi ca să ne îmbarcăm cît mai repede, şi să ne ameninţe cu cravaşa lui care, dacă avea o culoare puţin obişnuită pentru o cravaşă, aceasta se datora faptului că pe ea se uscase sîngele nenumăraţilor deţinuţi schingiuiţi de el.

În mai puţin de cinci minute eram cu toţii în camion. În clipa aceea apăru soarele, luminînd muntele din faţa noastră. Creştetul lui era acoperit de zăpadă. Dar ceva mai jos, pe o mare suprafaţă, muntele era lipsit de orice fel de vegetaţie, piatră goală, asemenea unei imense chelii. Din ce fel de rocă era format muntele nu ştiu. Dar în lumina soarelui, suprafaţa lipsită de vegetaţie apărea privirilor noastre roşie, aproape purpurie, de parcă ar fi fost îmbibată de sînge.

Buldog, care remarcase şi el fenomenul, strigă precum un apucat :

— *Schaut, der Berg blutet !... Der Blutberg !... Dorthin geht ihr. Ihr werdet euch vortrefflich unterhalten* [1].

Şi izbucni în rîs, rîsul lui de fiară, care îl făcea să semene atît de mult cu un buldog turbat.

Rîse prin contaminare şi SS-istul care se afla în camion, o namilă de om pe care abia îl încăpea uniforma de culoarea unei frunze suferind de anemie de clorofilă. Aceia dintre noi care nu cunoşteau limba germană rămaseră nepăsători, pro-

[1] Priviţi, muntele sîngerează ! Muntele însîngerat !... Acolo mergeţi. Vă veţi distra de minune.

babil întrebîndu-se de ce or fi rîzînd cei doi SS-işti. Eu însă m-am înfiorat şi, în ciuda faptului că îmi impusesem să mă abţin, n-am putut rezista şi am privit din nou muntele. Iluzia era perfectă. Parcă dedesubt curgea un rîu de sînge şi, datorită faptului că roca era permeabilă, sîngele răzbea pînă la suprafaţă, umezind şi colorînd stratul subţire de pămînt.

Buldog ne întoarse spatele, traversă terasamentul, îndreptîndu-se grăbit spre clădirea gării. În clipa aceea porni şi camionul nostru. Va să zică ne părăsea, nu aveam să-l mai vedem niciodată. Am răsuflat uşurat. Dar numai cîteva clipe, fiindcă din nou mi-au sunat în urechi, mai întîi rîsul, apoi cuvintele lui :

— Priviţi, muntele sîngerează !... Muntele însîngerat !... Acolo mergeţi. Vă veţi distra de minune.

Şi într-adevăr, camionul în care ne urcasem cu toţii, către acolo se îndrepta.

3

DUPĂ CÎTEVA MINUTE, AM AJUNS din urmă celălalt camion, acela în care se aflau femeile. Acum nu mai încăpea nici un dubiu, punctul terminus al călătoriei, şi pentru noi, şi pentru ele, era acelaşi. Începuserăm să urcăm şi motoarele maşinilor erau solicitate la maximum. Urcam muntele pe nişte serpentine asfaltate şi, după materialele risipite pe parcurs, mi-am putut da seama că şoseaua fusese construită de puţină vreme.

— Unde crezi că ne duc ? l-am întrebat pe Socrate.

— Ce importanţă are ! N-ai auzit ? *Acolo* ne vom distra grozav, îmi răspunse el calm şi cu un asemenea ton, încît altcineva, care l-ar fi cunoscut mai puţin, ar fi putut crede că, într-adevăr, Socrate era cum nu se poate mai optimist în ceea ce priveşte viitorul.

SS-istul care ne păzea scoase din buzunarul mantalei o muzicuţă şi începu să cînte un marş.

— Capul ăsta pătrat ştie oare că muzica nu se rezumă doar la marşuri ?

Cel care pusese întrebarea vorbise în limba franceză şi cu toate că nimeni nu-i răspunse, am înţeles că în maşină se mai afla cel puţin un francez. Curînd după aceea, şi încă

înainte de a ajunge la *destinație*, trăgînd cu urechea la crîmpeiele de conversație ce se înfiripaseră, am putut constata că micul nostru grup era compus din deținuți de diferite naționalități : francezi — trei ; români — eu și Socrate ; sîrbi — trei ; englezi — unul ; greci — doi ; cehi — doi ; polonezi — doi.

Descoperirea aceasta mă miră, nu mai puțin pe Socrate, deși acesta nu se manifestă în nici un fel. Și, mărturisesc, în ciuda amenințării deghizate a lui Buldog, într-o oarecare măsură mă mai liniștisem. Îmi spuneam că, de vreme ce nemții ne *selecționaseră* pe naționalități, n-o făcuseră ca să ne ucidă. Pe de altă parte, dramul de optimism se mai datora și faptului că, în afară de Socrate, acolo unde ne duceau — poate într-un alt lagăr — mă voi putea înțelege, întrucît le cunoaștem graiul, cu francezii, cu grecii și, binișor, cu englezul.

Cu cît urcam mai sus, cu atît frigul devenea mai pătrunzător. În zeghele noastre de deținuți, poate numai cu puțin mai groase decît hîrtia de împachetat, ne era teribil de frig. Dintre sîrbi, doi, ca să se încălzească măcar cît de cît, se așezară spate în spate. Cel de-al treilea, neavînd pereche, propuse englezului să se așeze cu spatele la el. Englezul acceptă printr-un „all right" gutural. Noi, ceilalți, i-am imitat și parcă nu ne-a mai fost chiar atît de frig. SS-istul cînta de zor din muzicuța lui, mereu același marș, pînă la exasperare : „Lili Marlen".

Călătoream de douăzeci de minute. La început sîrbii, apoi ceilalți vorbiră în șoaptă. Pe urmă, cînd și-au dat seama că neamțul nu se formalizează, firavele conversații fură duse cu voce obișnuită. Numai eu și cu Socrate tăceam. La ce se gîndea el nu știu. Știu, în schimb, că fără voia mea, mereu mi-o aminteam pe Felicia. Era ea sau altcineva care doar semăna uimitor ? Nu, în nici un caz nu putea fi Felicia, de vreme ce taică-su, căpitanul, o prohodise. Și cu toate acestea nu mi-o puteam alunga din minte. Vreau să spun că mereu o vedeam pe femeia aceea slabă, palidă, bolnavă, care abia izbutise să se urce în camion, și îmi era milă — de ea în primul rînd, și mai mult decît de toate celelalte, deși erau și ele la fel de istovite, de spectrale — o milă asemănătoare cu aceea pe care o simțisem, cu ani în urmă, față de adevărata Felicie : atunci cînd ajunsese de rîsul întregului oraș.

Camionul din față claxonă. Șoferul camionului nostru îl imită, după care micșoră viteza. Am privit afară printr-o tăietură a prelatei.

— Cred că am ajuns ! l-am anunțat pe Socrate.

Acum camioanele nu mai rulau pe o șosea care urca. Acum șoseaua străbătea în diagonală un platou și ducea spre o clădire cu două etaje. Șoseaua însă se termina înainte de a ajunge la peronul asfaltat din fața intrării principale, mai exact, ea făcea un arc de cerc în dreptul porții înalte și severe, din fier forjat. De-a dreapta și de-a stînga se întindea zidul, în formă de dreptunghi, pe coama căruia fusese înălțat un gard de sîrmă ghimpată, înalt de circa treizeci de centimetri. Poarta era deschisă și în ghereta santinelei un SS cu automatul pe piept făcea de pază. De la poartă și pînă la clădire era o distanță de circa o sută de metri. Două alei asfaltate, care cuprindeau între ele o pajiște gazonată, un havuz și rondouri cu flori, duceau la peronul clădirii.

Cu excepția sîrmei ghimpate de pe coama zidului, nimic altceva nu sugera lagărul. Și cu toate acestea ce altceva putea fi decît un lagăr, în ciuda faptului că, după înfățișare, clădirea semăna mai curînd cu un spital, cu o clinică modernă sau cu un sanatoriu.

După cîteva minute, camionul opri în fața porții. Femeile coborîră una după alta și nu cu mai puține eforturi decît le trebuiseră ca să urce. Camionul nostru opri și el la o distanță de circa cincizeci de metri. Ne-am pregătit să coborîm, dar, întrucît neamțul ce ne escorta continua să cînte din muzicuță, am înțeles că trebuia să mai așteptăm.

Femeile se încolonară și, avînd în frunte pe subofițerul care stătuse probabil în cabină, lîngă șofer, de vreme ce abia acum îl vedeam, o porniră pe aleea din dreapta. Am crezut că va opri la intrarea principală, dar m-am înșelat. Grupul ocoli clădirea, tot pe la dreapta, și dispăru vederii noastre. Camionul nostru aștepta cu motorul oprit. Acum nimeni nu mai vorbea. Pînă și paznicul nostru contenise să mai cînte din muzicuță. Își aprinsese o țigară de foi cu un miros puturos, pufăia zgomotos și ne privea cu un fel de curiozitate ironică, parcă batjocoritoare. M-am întrebat, fără să găsesc un răspuns cît de cît mulțumitor, de ce nu coboram. Am dedus că trebuia să așteptăm, ca să nu ne amestecăm cu femeile. Eram curios să cunosc și părerea lui Socrate, dar el

parcă din nou căzuse pradă acelei apatii, care pe mine mă exaspera.

După zece minute, şoferul porni motorul şi după alte cîteva minute oprea din nou la poarta clădirii. Acum SS-istul ne ordonă să coborîm. Ne-am executat, ne-am încolonat şi, asemenea femeilor, cu matahala noastră de paznic în frunte, am trecut pe sub arcul porţii.

Abia după ce am ocolit clădirea, mi-am dat seama că era în formă de potcoavă şi că în spatele ei se afla curtea propriu-zisă, foarte mare, asfaltată, care semăna mult cu un *Appellplatz* de lagăr. Zidul, care închidea cea de-a patra latură a patrulaterului, înăuntrul căruia se afla clădirea, era străpuns de o poartă de lemn, larg deschisă, prin care, privind, mi-am putut da seama că dincolo exista o a doua curte şi un „Bunker" tipic de lagăr.

Paznicul nostru ne conduse spre aripa din dreapta a clădirii. Eu şi Socrate eram primii din coloană. Pînă a nu ajunge la uşa de intrare, cu totul întîmplător am observat, la una din ferestrele deschise ale aripei din stînga, o femeie, şi imediat atenţia îmi fu *înhăţată* de acea făptură ciudată. Era înaltă, cu umerii largi, bărbăteşti, slabă ca un Ţăndărică, cu o faţă de cal, pistruiată, cu pometii obrajilor proeminenţi, cu ochii îndepărtaţi, aproape mongoloizi. Din cauza părului tuns scurt, dar nu numai din acest motiv — cred că şi din pricina nasului borcănat, ca şi a gurii energice — dacă şiragul de perle pe care îl purta peste halatul alb nu m-ar fi convins că mă aflam în faţa unei femei, aş fi crezut că de la fereastră ne *trecea în revistă* un bărbat. Dar ceea ce m-a izbit cel mai mult, şi în mod neplăcut, au fost ochii: bulbucaţi, în aşa măsură de bulbucaţi, încît, privindu-i, am avut impresia penibilă că dintr-o clipă într-alta îi vor ţîşni din orbite, ei, ochii aceia care, *sigur*, cîndva fuseseră frumoşi, de culoarea albăstrelelor, dar care acum ne priveau de parcă umbrele şi luminile din ei ţipau într-un fel ciudat, aşa cum se pricep uneori ochii, numai ochii, să-şi ţipe durerea, bucuria sau pur şi simplu demenţa. Ochii aceia, care parcă dintr-un moment în altul stăteau să-i ţîşnească din orbite, produseră asupra mea o asemenea încrîncenată impresie, încît, instinctiv, i-am închis pe ai mei, spunîndu-mi în gînd:

„Cel puţin să nu văd cînd îi vor ieşi din cap!"

Cînd i-am redeschis, trecusem de fereastră, dar fiindcă femeia în halat mi se păruse peste măsură de ireală, a trebuit să întorc încă o dată capul, ca să mă conving că nu fusese o halucinație.

— Ai văzut-o ? l-am întrebat în șoaptă pe Socrate.

— Pe cine ?

— Pe doctoriță... Sau poate era numai o soră... Avea niște ochi...

— Ce fel de ochi ? voi să știe Socrate.

— Ochi de... ochi de... basedoviană, am găsit în cele din urmă cuvîntul potrivit.

— N-am observat pe nimeni.

— În orice caz, se pare că aici e un spital... Sau un sanatoriu.

— Poate un ospiciu !

Vorbise serios, de aceea, instinctiv, am protestat, ca și cînd ar mai fi fost nevoie să-l conving pe Socrate.

— Bine, dar nu sîntem nebuni !

Socrate ridică din umeri. Nu știu dacă avusese de gînd să-mi răspundă, fiindcă în clipa următoare am trecut pragul clădirii, la un pas în urma paznicului nostru care, abia acum observam, își pipăia mereu buzunarul din stînga al mantalei, acolo unde ascunsese muzicuța, parcă spre a se încredința că n-o pierduse între timp.

Ne aflam acum într-un hol mare, unde totul era alb : pereții, perdelele, draperiile, lespezile de marmură, mobilierul, adică măsuțele, fotoliile, canapelele. Pînă și florile artificiale erau albe.

La un birou, alb și el, stătea Cap-de-Mort. L-am recunoscut imediat și, brusc, am simțit cum îmi fuge sîngele din inimă. M-am uitat la Socrate. Era și el alb la față. Cap-de-Mort stătea în fotoliu— nu purta uniformă, ci era îmbrăcat într-un costum negru, impecabil — și într-o nemișcare atît de ireală, încît părea lipsit de viață. Nu se însufleți nici cînd paznicul nostru îi dădu raportul. Abia după aceea se ridică în picioare, dar într-un fel ciudat, parcă împins de un resort și — de necrezut ! — ne salută printr-o înclinare scurtă și energică a capului, un salut specific prusac, inimitabil.

Nu exagerez, deși așa ar putea să pară ceea ce vreau să spun acum. Eram cincisprezece oameni, în fond, cincisprezece epave omenești, aduși, din punct de vedere fizic și spiritual,

la o condiție subumană, făcusem front în fața biroului și încremenisem toți cincisprezece în poziție de drepți. Totuși, cînd l-am văzut pe Cap-de-Mort salutîndu-ne prin acea inimitabilă înclinare a capului, de surpriză, de uluială ne-am clătinat, o clipă, în *tangaj*, de parcă ne-am fi aflat pe puntea unei corăbii de pe o mare ce brusc începuse să se agite.

— *Willkommen, meine Herren!* [1]

Domnilor! De cînd căzusem prizonieri, mai exact, din clipa în care păşisem pe poarta lagărului, pentru paznicii noştri noi încetasem să mai fim oameni, încetasem să mai avem un nume, devenisem un număr, fiecare din noi un alt număr. Al meu: 2222. Şi iată, pentru Cap-de-Mort redevenisem oameni, ni se adresase cu: *„Willkommen, meine Herren!"*... Nu mai eram numere, eram *domni*. De emoție cum să nu te legeni în tangaj, ca o navă sub hulă?

Cap-de-Mort luă de pe birou o foaie de hîrtie, o privi cîteva clipe, pe urmă strigă un nume, numele meu:

— *Herr Bratosin Christian!*

— *Zu Befehl, Herr Gruppenführer!* [2]

Şi am ieşit din front, făcînd un pas înainte.

Cap-de-Mort mă cercetă cîteva clipe cu ochii lui de peşte mort, după care luă de pe masă un cartonaş şi mi-l întinse.

— *Bitte, Herr Bratosin! Der Ausgang ist drüben* [3].

Şi îmi arătă cu indexul o uşă înaltă, cu două canaturi, albă. Am luat cartonaşul şi m-am îndreptat spre uşa indicată. Pe cartonaşul pe care îl primisem scria: *„Zimmer Nummer sieben"* [4]. Am înţeles că fusesem repartizat în camera numărul şapte. Numai că pentru mine cuvîntul *cameră* nu mai avea înţelesul obişnuit. Pentru mine cuvîntul avea înţeles de baracă, de celulă, sau de orice altceva vreţi, dar în nici un caz nu puteam să-mi închipui că aveam să locuiesc într-o cameră, în accepţia adevărată a cuvîntului.

Am ieşit pe uşă. Înaintea mea se întindea un coridor lung. În dreapta erau uşi; în stînga zid. Pe coridor, nimeni. Aici, liniştea era ca de cavou. Pe peretele fără uşi, într-o aliniere perfectă, şi în rame toate de aceeaşi formă şi mărime, acuarele

[1] Bine aţi venit, domnilor!
[2] La ordin, domnule general.
[3] Poftim, domnule Bratosin! Pe acolo e ieşirea!
[4] Camera numărul şapte.

reprezentînd peisaje montane. Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să găsesc încăperea — celula! — cu numărul șapte. Pornind în căutarea ei, am observat că nu toate ușile aveau numere. Și am mai observat ceva: camerele nu erau numerotate în ordine.

Numărul șapte era cam pe la mijloc. Am apăsat pe clanță, ușa s-a deschis fără nici un zgomot, și am trecut pragul. Acolo m-am oprit, convins că, pur și simplu, greșisem, nimerind în cu totul altă parte. Căci nu puteam crede, mai curînd nu mă puteam convinge că mă aflam în camera ce-mi fusese repartizată.

Închipuiți-vă o încăpere mare, de cel puțin treizeci de metri pătrați, cu tapet luminos de culoarea azurului, cu draperii de catifea, bogate și odihnitoare pentru ochi, cu mobilă somptuoasă: un pat dublu, imens, un dulap în perete, o comodă și toaletă, toate de culoare albă. În fața căminului, în care ardea un foc molcom, un balansoar. Am mai descoperit o măsuță și două fotolii mici, precum și o etajeră cu cărți. În stînga, o draperie de catifea masca o altă încăpere. M-am apropiat și am dat deoparte perdeaua. Era acolo o nișă nu mai mare de patru sau cinci metri pătrați care, după felul cum era mobilată, părea a fi destinată să servească drept budoar pentru o femeie. Borcanele, flacoanele de pe masa din fața oglinzii, și care conțineau pudră, pomadă și parfumuri, aproape m-au convins că nimerisem într-un mic apartament ocupat de o femeie, determinîndu-mă să confrunt numărul de pe cartonaș cu cel de pe ușă. Era același: 7. Nu afirm că asta m-a convins. Și dacă am pornit la examinarea mai departe a noii mele locuințe, am făcut-o, pur și simplu, fiindcă îmi plăcea să-mi *închipui* că, pe viitor, voi locui acolo. Din budoar, printr-o ușă, am ajuns în baie. O încăpere cu pereții placați pînă la tavan cu majolică de culoare albastră, un albastru ca al Dunării, dar nu al Dunării adevărate, fiindcă Dunărea nu-i niciodată albastră, ci așa cum și-a închipuit-o Strauss atunci cînd a compus nemuritorul său vals.

Am revenit în încăperea mare. M-a atras etajera cu cărți. Erau în limba germană și, spre marea mea uimire, numai opere filozofice: Kant, Fichte, Leibniz, Hartmann și, bineînțeles, Nietzsche.

„Iată o femeie care se dă în vînt după filozofie!" mi-am zis.

Pe o măsuță din apropierea căminului am descoperit un plic mare, pe care era scris la mașină, cu litere mari : *Pentru domnul Bratosin Christian,* iar dedesubt, cu litere rărite și cu cerneală roșie :

Achtung ! Das Programm für die folgenden zehn Tage [1]

Sehr geehrter Herr [2],

Vi s-a repartizat camera numărul șapte. Din această clipă veți locui în ea și ne place să credem că vă veți simți bine pe tot timpul rămînerii dumneavoastră în sanatoriul nostru. Pentru ca șederea la noi să vă fie cît mai agreabilă, aveți la dispoziție un patefon cu un set apreciabil de discuri, precum și o mică bibliotecă în care sperăm că veți găsi autorii preferați.

Deoarece dorim ca în timpul pe care îl veți petrece în mijlocul nostru să nu vă găsiți în situația dezagreabilă ca, în necunoștință de cauză, să încălcați unele dispoziții în vigoare aici la noi, ne îngăduim să vă transcriem mai jos cîteva Verhaltungsbefehle [3], *cu rugămintea de a le citi cu multă atenție și de a vă conforma dispozițiunilor respective.*

Administrația

Urmau *Instrucțiunile* care aveau ca subtitlu : *Verboten* [4]. Mi se punea în vedere că era *interzis :* să încerc a evada, să părăsesc încăperea, din proprie inițiativă, să iau legătura cu alte persoane aflate în sanatoriu, să folosesc hîrtia de scris ce mi se punea la dispoziție în alte scopuri decît acela de a face însemnări pe marginea cărților citite, să cînt — extraordinar, să cînt, ca și cînd numai de asta îmi ardea !— să pun întrebări personalului de serviciu și încă alte interdicții la fel de caraghioase.

Programul pentru următoarele zece zile, care preceda Instrucțiunile, nu prevedea decît orele de masă și de plimbare.

[1] Atențiune ! Programul pentru următoarele zece zile.
[2] Mult stimate domn.
[3] Instrucțiuni.
[4] Interzis.

Micul dejun la orele opt ; gustarea la zece fără zece ; prînzul la paisprezece, cina la douăzeci și unu ; plimbarea zilnic de la orele unsprezece la orele douăsprezece. Printr-un asterisc, în subsolul paginii, mi se punea în vedere că la ora douăsprezece fix trebuia să mă găsesc înapoi în camera mea. Nu se admitea nici măcar o întîrziere de un minut. Programul nu prevedea nici o activitate obligatorie. Mi se acorda toată libertatea să-mi petrec timpul liber, de fapt ziua întreagă, după pofta inimii.

Am citit *Instrucțiunile* nu o dată, ci de mai multe ori, și nici după ce le-am învățat pe dinafară nu m-am putut convinge că totul era *adevărat*. Parcă trăiam un vis din care încercam să mă smulg, dar nu cu prea multă convingere, fiindcă îmi plăcea, fiindcă îmi era teamă de cealaltă realitate, cea adevărată. De bună seamă, doar în vis eram *Herr Bratosin* și nu deținutul cu numărul 2222. Doar în vis aveam o garsonieră cu baie, în care îmi era îngăduit să mă spăl, să curăț de pe mine murdăria, parcă asemenea unei alte epiderme dobîndită cît timp mă aflasem, mai întîi, pe front, în linia întîi, iar apoi, în lagăr.

Și fiindcă mi-am reamintit de murdăria de pe mine, *abandonîndu-mă* total visului, mai exact realității devenită ireală ca un vis frumos, am alergat către camera de baie, dezbrăcîndu-mă din mers, nerăbdător, atît de nerăbdător încît tremuram, ca să scap de murdăria pe care acum, ca niciodată, o simțeam asemenea unei cruste metalice ce mă frigea cumplit, ca o armură încinsă.

Și iată : intru în baie, dau drumul la apă fierbinte. Mă vîr în cadă și gem de plăcere. Caut o poziție potrivită și cît mai comodă, ca apa să-mi ajungă pînă la gît. Porii auie de plăcere, auie precum marea într-o scoică. Apa miroase a esență de brad. Mă săpunesc și încep să mă frec tare cu buretele, să iasă din pori mirosul de tranșee, mirosul de praf de pușcă, mirosul de lagăr, mirosul de moarte. (Cei care au făcut frontul — poate nu chiar toți — știu că, după cîteva luni de linia întîi, de atacuri și de bombardamente, cînd oamenii mor în jurul tău, la dreapta, la stînga, înainte sau în spate, ai sentimentul că mirosul morții — nu de mort — ți se îmbibă în toți porii.)

Stau în baie o oră, două, stau chiar mai mult, scufundat pînă la gît în apa fierbinte și spumoasă și mă simt fericit

că se duce toată murdăria de pe mine şi, purificat, mă simt uşor, atît de uşor, încît sînt aproape convins că aş putea zbura.

Am ieşit din baie fluierînd încetişor — încetişor, fiindcă nu ştiam dacă fluieratul era şi el *verboten* — şi, îmbrăcat în halatul călduros şi moale, m-am lungit în pat, pe deasupra, fără să ridic cuvertura. Moleşeala care mă pătrunsese pe dinăuntru îmi dădea iluzia că mă legăn într-un hamac. Eram obosit, somnul mi-ar fi prins bine, dar eram conştient că nu voi putea dormi. Creierul meu lucra cu înfrigurare, din care motiv nu era posibil nici măcar să aţipesc. Mă chinuia o întrebare la care îmi era greu să aflu un răspuns, cît de cît mulţumitor. Ce urmăreau cu mine, cu ceilalţi ? De ce ne scoseseră din lagăr ? Confortul nesperat în care de aproape două ore mă lăfăiam nu prevestea nimic bun. Dimpotrivă !... Dimpotrivă !...

M-am ridicat şi am început să mă plimb prin cameră. Starea de falsă euforie, urmarea băii extraordinar de reconfortantă, dispăruse. Eram neliniştit şi deprimat că nu eram în stare să găsesc o explicaţie „umanismului" celor din Waffen SS, respectiv al lui Cap-de-Mort.

Tot plimbîndu-mă aşa prin cameră, la un moment dat am fost curios să ştiu ce conţine dulapul de haine. Mi-am zis : „De vreme ce Cap-de-Mort s-a îngrijit să-mi pună la dispoziţie o mică bibliotecă de specialitate, n-ar fi exclus să se fi ocupat şi de garderoba mea". Şi nu m-am înşelat. Am găsit înăuntru lenjerie, două costume de haine, un palton, o căciulă, o pălărie, un baston, două perechi de pantofi, bocanci de munte, şoşoni. Am încercat hainele, paltonul, pantofii, îmi veneau bine. Iată scăpam de zeghea de deţinut. Cînd îmbrăcasem uniforma militară avusesem sentimentul că dobîndisem o nouă identitate. Mi-am pierdut-o în ziua în care m-au silit s-o schimb cu zeghea de deţinut. Acum, dacă mă îmbrăcam cu un costum, probabil că aveam să-mi redobîndesc adevărata mea identitate. Un costum era de culoare gri, celălalt maro. Am optat pentru cel gri. Cînd am dat să îmbrac haina, am observat că, în dreptul buzunarului dinăuntru, pe o bentiţă de mătase, era scris numele negustorului, şi oraşul unde acesta îşi exercita negoţul : „Carol Neumann, Paris". Am fost atunci curios să ştiu de unde proveneau celelalte obiecte de îmbrăcăminte. Curiozitatea mi-a fost satisfăcută. Costumul

maro fusese confecționat la casa „Isac Cohn, Köln", paltonul la „Salo Spanerov, Praha". Nici costumele, nici paltonul, nici lenjeria nu păreau a fi absolut noi. Erau însă ca și noi.

M-am îmbrăcat — mi-a făcut o reală plăcere să mă îmbrac — și m-am privit în oglindă. Aproape că nu m-am recunoscut, atît de palid și de slăbit eram. Ochii, parcă și ei își pierduseră culoarea adevărată. Cu toate acestea mă simțeam alt om. *Realmente* alt om. Mai exact, mă regăsisem ca după o lungă despărțire, și tare m-am mai bucurat constatînd că, în ciuda unor vizibile schimbări ale fizicului, eu, în ceea ce eram mai adevărat, rămăsesem același.

Așa îmbrăcat am început să mă plimb prin cameră. Haina îmi era un pic prea lungă, dar nu în așa măsură ca să mă simt jenat. În pantofi, picioarele mele se simțeau la fel de bine ca și cînd ar fi umblat desculțe. Sărmanele se chinuiseră atîta în bocancii zgrunțuroși, și cu tălpile rupte. Erau niște pantofi eleganți — nu erau nici ei noi — confecționați dintr-o piele moale și, la fiecare pas pe care îl făceam, scîrțîiau discret și plăcut. M-am plimbat mult timp pînă cînd am obosit. Atunci m-am așezat într-un fotoliu larg, moale și odihnitor, ca în brațele unei doici dolofane, și mi-am aprins o țigară, dintr-un pachet pe care l-am găsit pe una dintre măsuțe. Tutunul era mizerabil, avea gust de paie sau de tulpină de buruiană, dar, așa prost cum era, se chema tutun, reprezenta o țigară. Trăgeam fumul adînc în piept, cu voluptate, și fiindcă nu fumasem de mult timp, iar surogatul de tutun era tare, m-am simțit ușor amețit, ca într-un început de beție. Cînd chiștocul mi-a fript degetele, am aprins încă una, ignorînd faptul că pachetul de douăzeci de țigări reprezenta — mi se atrăgea atenția în *Instrucțiuni* — rația pe două zile. Era însă atît de plăcută amețeala ce mă cuprinsese, încît n-am putut rezista tentației. Consecința fu atît de asemănătoare beției, încît am început să fluier. Fluieram și, din cauza amețelii, mă robise un fel de stupidă nepăsare. Puțin îmi păsa ce avea să se întîmple cu mine. Pe de altă parte, mi se făcuse și somn. Atît de somn, încît ar fi trebuit să mă culc. Dar întrucît, după socotelile mele, pînă la ora mesei mai rămăsese puțin timp, am renunțat. Doream să vină mai repede prînzul, dar nu numai fiindcă îmi era foame — teribil de foame — ci din alt motiv. În timpul prînzului aveam să-i văd: pe Socrate, pe ceilalți, poate și femeile și, în cazul cînd așa se

va întîmpla, mă voi putea convinge dacă printre ele se afla cu adevărat Felicia sau cineva care doar îi semăna.

Şi dintr-o dată mi-am reamintit trista poveste a Feliciei.

Plîngea atunci Felicia. Plîngea, în timp ce oraşul rîdea de ea în hohote. Iar oraşul rîdea în hohote, în timp ce tarafurile de lăutari de la cîrciumile de pe strada Călăraşi, de pe strada Galaţi, din Comorofca şi Brăiliţa, sau de la bombele şi tavernele din port zăngăneau la viori, acompaniind guriştii :

Terente, ah, Terente,
Terente fură fete,
Le fură şi le vinde
Şi nimenea nu-l prinde !

Cîntecul intrase şi în repertoriul orchestrelor „di granda", cum spunea bunică-mea, de la restaurantele „Tofică", „Francez", „Bolintineanu", dar îl cîntau în grădina publică, acompaniaţi de mandoline sau chitare, şi toţi acei tineri care visau să ajungă „diseuri" la Bucureşti, aşa cum ajunseseră alţi „fii" ai oraşului nostru, deveniţi, peste noapte, populari.

Dacă lipoveanul Terente nu s-ar fi apucat de tîlhărit în Baltă, n-ar fi existat nici cîntecul, iar soarta Feliciei ar fi fost cu totul alta. Dar el s-a făcut tîlhar. Legiunea de jandarmi a trimis potere să-l prindă, dar cum să-i dea de urmă cînd Dunărea era revărsată, şi cît vedeai cu ochii toată insula mare a Brăilei era sub apă ? O adevărată flotă de lotci încărcate cu jandarmi străbătea ziua şi noaptea Balta, în lung şi în lat, ca să-l prindă pe tîlhar. Terente îşi bătea parcă joc de toţi jandarmii de pe lume. Cînd îl căutau într-o parte, dădea lovituri hăt departe. Iar într-o duminică — culmea, tocmai într-o duminică ! — în plină zi, cînd Balta era străbătută de lotci, de bărci şi de şalupe cu pescari amatori şi petrecăreţi, parcă spre a dovedi jandarmilor cît de puţin îi pasă lui de ei, răpi două fete, cerînd, drept răscumpărare, bani grei de la părinţii acestora, exact ca pe vremea piraţilor. Părinţii fetelor erau negustori, oameni cu stare, şi aveau de unde plăti preţul de răscumpărare, dar nu se învoiau autorităţile. Lotcile cu jandarmi s-au dublat şi ofiţerii care comandau *expediţia* primiră ordin să găsească, neîntîrziat, fetele. Dar zilele treceau, una după alta, fără să li se dea de urmă.

„Vestea" publica în fiecare zi, în manşetă, sus, pe prima pagină, „Comunicatul" cu privire la operaţiunile întreprinse de jandarmi pentru prinderea lui Terente. Fără nici un fel de exagerare, chiar aşa era intitulat : *Comunicat.* Conţinutul însă era zi de zi, acelaşi : *„Pe frontul din Baltă nimic nou"*. Terente, ca un adevărat duh al bălţii, era pretutindeni şi nicăieri, ţinînd mai departe în captivitate cele două fete, în aşteptarea sumei de răscumpărare.

Pînă a nu fi răpite, cele două fete erau cunoscute de cîţiva băieţi, de cîteva fete — prietenele — de rudele şi vecinii de pe strada — aceeaşi — pe care locuiau. Oraşul nostru însă număra cel puţin cincizeci de mii de locuitori, şi toţi aceştia mureau de curiozitate să ştie cum arătau ele. Circulau în oraş păreri contradictorii. Unele susţineau că Eti e blondă, iar Ana brună, altele că, dimpotrivă, Ana e blondă şi Eti brună, altele că amîndouă sînt foc de frumoase, în timp ce altele se mirau că „ce găsise Terente la două ciume ca ele".

Dar nu toată lumea le ponegrea. Erau destule femei, dar mai ales bărbaţi, care le împodobeau cu toate virtuţile şi care, lăsînd frîu liber propriei lor fantezii, scorneau pe socoteala bietelor fete nişte drăguţe de poveşti în stare să stoarcă lacrimi pînă şi celor mai fără de inimă. Pe scurt, Terente, răpindu-le, făcuse din cele două fete adevărate eroine, şi dacă s-ar fi cunoscut dinainte ziua, locul şi ora cînd banditul le va da drumul, sînt sigur că s-ar fi adunat în port, ca să le întîmpine, nu mai puţin lume decît la Bobotează.

Cum însă nimic n-a transpirat, şi cum în ziua aceea „Vestea" publicase acelaşi comunicat — „Pe frontul din Baltă nimic nou" — cînd fetele au coborît din lotca ce le adusese din baltă, pe chei nimeni nu le-a întîmpinat. Şi întrucît nici ele nu erau dornice de publicitate, s-au urcat repede într-o birjă care, mergînd numai pe străzi lăturalnice, le-a lăsat, pe rînd, pe la casele lor.

Dar iată că la numai o săptămînă după eliberarea celor două fete, cînd tîlharul încă mai era liber, explodă o nouă bombă : Terente răpise o altă fată, pe Felicia Solomonescu, unica odraslă a căpitanului „aţist" Solomonescu. *Bomba* a lansat-o barcagiul Parfenie, cel care o trecuse dincolo, în baltă.

Pe urmă au urmat două zile de mare agitaţie pentru autorităţi, de nelinişte pentru tatăl Feliciei, iar pentru „Vestea" prilej să critice pe comandantul legiunii de jandarmi învinuin-

du-l că dovedește lipsă de competență și încetineală în conducerea operațiunilor din Baltă împotriva lui Terente. În cea de-a treia zi de la dispariția ei, Felicia a fost găsită la Ghecet. Și cînd o șalupă a grănicerilor a adus-o la Brăila, la debarcader se adunase lume ca la Moși, în ciuda faptului că se luaseră măsuri ca *evenimentul* să fie ținut secret.

Printre cei ce o așteptau la debarcader se aflau și reporterii de fapte diverse ale celor două gazete locale, de asemenea corespondenții ziarelor din Capitală. Pe undeva, mai ferit, mă aflam și eu, prietenul ei din copilărie. Precizez: *mai ferit*, ca nu cumva să mă descopere Felicia printre curioși și să se rușineze.

Ne-am revăzut mult mai tîrziu, și numai cînd a trimis după mine. Cele ce voi povesti de acum înainte, de la ea le-am aflat.

— Știi de ce te-am chemat, Cristi ? mă întrebă ea.

— Nu !

— Ca să-ți povestesc totul, așa cum s-a întîmplat. Să știi, nu m-a răpit Terente.

— Nu ? Bine, dar la debarcader, cînd ai coborît din șalupă, ai declarat unui ziarist că el te-a răpit.

— Da, dar am mințit.

— Atunci...

Și n-am mai continuat.

— Vrei să știi ce s-a întîmplat în realitate ?

— Dacă ți-e cumva greu, nu-mi spune.

— Te-am chemat, fiindcă tu ești prietenul meu din copilărie. Cuiva tot trebuie să mă destăinuiesc. Cui altuia dacă nu ție? Oftă, lăcrimă, apoi continuă: un lipovean m-a trecut Dunărea.

— Știu ! Moș Parfenie.

— M-am înțeles cu el să vină spre seară să mă ia. A venit, dar eu m-am ascuns. L-am auzit strigîndu-mă, dar nu i-am răspuns. Văzînd că nu dau mici un semn de viață pînă la urmă a plecat și am rămas singură. Înainte de a se înnopta de tot, m-am urcat într-o salcie. Toată noaptea n-am închis ochii de frică. Totuși nu mi-a fost chiar atît de frică pe cît mă așteptam. Poate, fiindcă orăcăiau broaștele, ceea ce însemna că nu eram chiar singură. Dimineața, cînd s-a luminat, am răsuflat ușurată. Am mîncat un ou cu o chiflă. Mîncare îmi luasem de acasă pe trei zile. După aceea, gîndindu-mă că au să vină jandarmii, am căutat o scorbură unde să mă ascund

la nevoie. Am găsit una, mult mai departe. Temerea mea a fost însă zadarnică. Ziua a trecut fără să dea pe acolo măcar picior de jandarm. A venit din nou noaptea. Frică mi-a fost doar pînă a apărut luna. Lumina ca ziua. Stăteam şi ascultam, ca fermecată, glasul bălţii. Abia acum, cînd nu-mi mai era frică, am izbutit să-mi dau seama că balta vorbea, în felul ei, că avea un glas straniu, tainic. Foşneau sălciile, clipoceau apele, se auzeau fîlfîituri misterioase de aripi, se desluşeau infinit de multe şi felurite zgomote, toate conspirative, de parcă în balta întinsă pe zeci de hectare, toate vieţuitoarele, jivine şi gîze, participau la nu ştiu ce misterioasă şi ascunsă iniţiere. Ascultam ca vrăjită, încercam să înţeleg ce anume se petrece la adăpostul nopţii, dar nu izbuteam. Şi cum stăteam eu aşa şi ascultam, văd la un pas de mine o lotcă, una mai mică decît lotcile obişnuite ale pescarilor. În lotcă era un lipovean, tînăr încă, sprîncenat şi cu barbă scurtă şi blondă. Am crezut că este vreo iscoadă a jandarmilor şi, de necaz că mă descoperise, mi-au dat lacrimile. Însemna că *planul* meu se năruia. Sta lipoveanul şi se uita la mine, de parcă nu-i venea să creadă că eram fiinţă omenească. „Cum dracu ai ajuns aici, domnişoară ?" mă întrebă în cele din urmă. Atunci m-a străfulgerat bănuiala că ar putea fi Terente. „Eşti banditul Terente ?" S-a uitat lung la mine, a rîs : „Da, eu sînt banditul Terente", mi-a confirmat el cu mîndrie, după care a adăugat : „Mîine, dimineaţa să faci bine să te întorci acasă. De ce ai fugit în baltă, nu mă priveşte. În oraş însă se zvoneşte că eu te-am răpit. Aşa că ţine minte ce ţi-am spus. Iar dacă te mai prind şi mîine noapte pe aici, te împuşc". „Nu vrei să mă răpeşti ? Haide, răpeşte-mă !" m-am rugat de el. Atunci iarăşi s-a uitat lung la mine, iarăşi a rîs, cu mare poftă : „Va să zică de-asta ai fugit de acasă, ca să te răpesc ?" Am dat din cap afirmativ. „Să te întorci acasă, că altfel mă supăr. Iar atunci cînd mă supăr, uite ce fac". Întinse dreapta spre mine şi începu să mişte arătătorul ca şi cînd ar fi apăsat pe un trăgaci. Pe urmă a plecat. Cînd nu l-am mai văzut, am început să plîng. Dimineaţa m-am hotărît să mă reîntorc acasă. De la Ghecet — ştii — m-au adus grănicerii cu o şalupă. Cînd am văzut cîtă lume se adunase pe chei, am fost fericită.

— Chiar aşa arătai, Felicia, i-am confirmat. Erai îmbujorată la faţă, îţi străluceau ochii.

— Eram, fiindcă toată lumea aceea se strînsese pentru mine. Veniseră şi nişte reporteri de la ziare. Cînd au început să-mi pună întrebări, tata i-a înjurat şi m-a împins într-o trăsură. Dar eu tot am apucat să le spun că mă răpise Terente. A doua zi, în timp ce tata era la cazarmă, au venit doi reporteri şi mi-au cerut să le povestesc tot ce mi se întîmplase. Şi le-am povestit. Adică le-am ticluit o poveste, de mă miram singură de unde o scosesem. Au publicat în ziare interviul. Au vrut să publice şi fotografia mea, dar nu le-am dat voie, fiindcă nu-s frumoasă şi nici fotogenică. Tata, după ce a citit interviul, pentru prima dată m-a bătut. După aceea, de teamă, m-am ferit să mai am de-a face cu ziariştii. În schimb povesteam cui voia să mă asculte. Şi erau atîtea persoane curioase să afle amănunte. Pe scurt, eram fericită. Îmi atinsesem scopul. Înainte, eu eram aceea care le invidiam pe celelalte fete. Acum ele mă invidiau pe mine. Mai înainte, nici un băiat nu-mi ceruse să mă întîlnesc cu el la Monument sau la Lacul Sărat, nici un băiat nu-mi scrisese măcar o singură scrisoare de dragoste, nici un băiat nu mă strînsese în braţe şi nu mă sărutase. Dar după aventura din baltă, am primit o mulţime de scrisori şi am aflat şi eu, în sfîrşit, ce înseamnă să te strîngă în braţe un băiat şi să te sărute. Unii au încercat să obţină de la mine, ceea ce îşi închipuiau ei că obţinuse Terente prin forţă. Mă priveam îndelung în oglindă : nu mă schimbasem defel. Eram tot atît de puţin frumoasă pe cît fusesem pînă a mă „răpi" Terente. Pistruii erau tot atît de mulţi şi de oribili. Şi cu toate acestea acum, şi urîţenia, şi pistruii deveniseră *amănunte* fără importanţă, numai şi numai datorită faptului că mă credeau victima lui Terente. În sfîrşit, dobîndisem ceea ce îmi dorisem. Ştiu, ar trebui să-mi fie ruşine. Dar nu-mi este. Ce vrei, pînă la şaisprezece ani nu mă sărutase nici un băiat, şi tu nu ştii ce groaznic lucru este să ai şaisprezece ani şi încă să nu te fi sărutat vreun băiat. De aceea nu mi-e ruşine, Cristi.

— Va să zică asta a fost, Felicia ! m-am mirat eu.

— Da, asta a fost. Dar tu, tu ai crezut că m-a furat Terente ?

— Am crezut şi eu ceea ce credea toată lumea, inclusiv tatăl tău.

Nu-mi aduceam aminte ce am mai discutat atunci cu Felicia. În schimb mi-am amintit ce s-a întîmplat o săptămînă mai tîrziu.

O săptămînă mai tîrziu, directorul ziarului „Vestea" a primit o scrisoare de la Terente, cu următorul conținut :

„Domnu Bazil, îți scriu pentru ca să ști că nam răpito pe nebuna aia dea umplut orașu cu minciuni. Am dat peste ea într-o noapte, nu zic nu, lîngă o scorbură, o aia urîtă și slabă de am crezut la început căi o izmă. Am întrebato cum dea ajuns acolo și ea mia cerut so răpesc. Cînd am auzit ce dorește, puțin a lipsit să nu mor de rîs. Auzi ce să-i treacă pupăzei prin minte ! Domnu Bazil, dacă vrei să mă asculți, află că fata e sărită. Altfel nu-mi esplic, domnu Bazil, că s-a putut gîndi că eu, Terente, am sămi pun mintea cu o urîțenie ca ea. Să scrii asta la ziar, să afle tot orașu, că nebuna mă compromitează".

Pe Bazil, directorul și proprietarul ziarului „Vestea" nu l-a răbdat inima și a citit scrisoarea în redacție. A citit-o prietenilor la Club. Pînă seara, întreg orașul luase cunoștință de conținutul scrisorii. Și fiecare, reproducînd-o din memorie, a tot adăugat cîte ceva, încît versiunea care, pînă la urmă, a ajuns să se impună, nu mai semăna defel cu cea originală. Se rîdea cu hohote pe socoteala bietei fete. Cît privește pe căpitan, tatăl ei, furios, l-a pălmuit în plină stradă pe Bazil și l-a provocat la duel. De bătut nu s-au bătut — conflictul s-a aplanat, fiindcă nici comandantul garnizoanei n-a aprobat duelul — dar din ziua aceea s-a schimbat cu totul. De la cazarmă venea direct acasă, se închidea în camera lui și, ore întregi, cînta la violoncel. Pe Felicia n-a mai bătut-o, n-a mai certat-o. Dar, într-un fel, s-a îndepărtat de ea. Și Felicia mai ales asta n-a putut suporta. Într-o zi a fugit de acasă, și apoi nimeni n-a mai auzit de ea.

Eu, fiindcă îi fusesem prieten, am continuat să mă interesez de soarta ei. Din cînd în cînd, treceam pe la căpitan să mă informez dacă nu cumva aflase unde se ascunde. La început mă primea cu bucurie, îmi vorbea ca unui om mare și de fiecare dată mă ruga să mai trec pe la el, fiindcă e singur și, în afară de mine, nu are cu cine vorbi despre „fetița mea Felicia". Asta pînă într-o zi, cînd m-a dat pe ușă afară, inter-

zicîndu-mi să-i mai trec pragul. Dar cînd s-a întîmplat aceasta, el de mult nu mai era omul pe care îl cunoscusem. Se înrăise şi căzuse în patima beţiei.

Într-o zi cînd a anunţat vecinii şi cunoscuţii că Felicia murise, vestindu-i totodată că îi pofteşte la parastasul care urma să aibă loc foarte *curînd*. Dar acel „curînd" a însemnat, de fapt, aproape o lună. Între timp, căpitanul a cumpărat un loc la cimitir, a pus pe un pietrar să ridice un monument funerar, iar zidarii să finiseze un cavou subteran, mare aproape cît o garsonieră. În sfîrşit, cînd totul a fost gata, a invitat lumea la parastasul pentru odihna sufletului aceleia ce fusese Felicia Solomonescu.

Foamea de senzaţional a concetăţenilor mei se dovedi şi de data aceasta căpcăunică. La cimitir, fiindcă parastasul, după dorinţa căpitanului, acolo s-a oficiat, deşi cripta era goală, au ţinut să participe cei din Nedelcu Chercea, din Brăiliţa, din Băligoşi, de pe strada Dorobanţi, de pe Roşiori, de pe Rahovei, pînă şi unele prostituate de pe strada Albastră au fost curioase să ia parte la parastas. Dar am mai văzut la cimitir: pe ajutorul de primar, pe comandantul pompierilor, pe domnul Marcian, decanul avocaţilor, pe domnul Sachelarie, procuristul băncii „Polixenia", şi încă mulţi domni pe care nu-i cunoşteam dar, după îmbrăcăminte şi după respectul cu care erau salutaţi, am putut deduce că sînt persoane simandicoase în oraşul nostru. La parastasul acela, undeva mai la coadă, cocoţaţi pe grilajele unor morminte, i-am descoperit pe Ali-Buciuc, colportorul de ziare, înalt, sfrijit şi puţin saşiu, pe Băţ, Sugiuc şi Gorila şi ei vînzători de ziare, pe bărbierul Stefanidis, zănaticul barba Stefanidis care, cîştigînd la loterie o sută de mii de lei, i-a pierdut într-o noapte la bacara, fiindcă oraşul nostru avea un club ce se numea „Clubul Regal", unde se jucau tot felul de jocuri de noroc şi unde se pierdeau într-o noapte moşii, case sau şlepuri; l-am descoperit şi pe Petridis, cel mai frumos bărbat din oraşul nostru, pe care multe femei l-ar fi iubit dacă n-ar fi fost nebun — numai medicii ştiau ce fel de nebun era, fiindcă nu făcea nimănui nimic, scrînteala lui constînd în aceea că nu vorbea decît cu mama lui, kiria Polixenia —, frumosul Costidis mut cu toată lumea şi singur ca primul om singur şi trist, atît de trist, încît ochii săi mari şi frumoşi, negri şi frumoşi, strălucitori şi frumoşi exprimau tristeţea tuturor oamenilor

trişti din oraş, din oraşul nostru unde erau mulţi oameni trişti, nu ştiu de ce atît de mulţi oameni trişti, poate fiindcă Dunărea venea de departe şi pleca mai departe, pe apele cărcia veneau de departe şi plecau şi mai departe, pe mări şi oceane, pe toate mările şi oceanele pămîntului vapoare, fel de fel de vapoare, sub fel de fel de pavilioane, în timp ce oamenii oraşului nostru rămîneau pe loc, mărginindu-se să privească, trişti, cum Dunărea venea de departe şi pleca mai departe, cum vapoarele veneau şi ele de departe şi plecau şi mai departe, vapoare ce miroseau a Mediterană, a Atlantic, a Canalul de Suez, a Oceanul Indian, a Oceanul Pacific.

A fost un parastas oficiat de şapte preoţi, de la şapte biserici, un parastas cum nu se mai pomenise altul în oraşul nostru, despre care s-a vorbit mult, timp de o săptămînă. Pe urmă totul a revenit la normal, nimeni n-a mai pomenit de Felicia şi nici de căpitan, „aţistul".

Mi-am amintit de toate acestea şi cînd, în minte, am terminat de derulat filmul acestei întîmplări triste, dorinţa de a şti dacă într-una din camerele *Sanatoriului* se afla cu adevărat Felicia fu atît de puternică, atît de irezistibilă, încît am simţit-o chinuitoare ca pe o durere fizică, şi în aşa măsură de insuportabilă, încît, dorind să scap de ea, m-am ridicat, hotărît să plec în căutarea ei. Dar mi-am adus aminte că era *verboten*. Mai înainte însă am apucat să încerc uşa şi să constat că era încuiată. Cineva o zăvorîse pe dinafară, probabil cît timp mă bălăcisem în baie.

Va să zică garsoniera ce-mi fusese destinată era, de fapt, o celulă. E drept, una nesperat de frumoasă şi confortabilă, totuşi o celulă. Şi tocmai fiindcă arăta aşa, viitorul mă neliniştea mai mult decît atunci cînd încă mă mai aflam în lagăr, la cheremul lui Buldog. Acolo, în baraca murdară, nu fusesem singur. Fuseseră şi *ceilalţi*, deci posibilitatea de comunicare nu era exclusă. Mai *existase* şi altceva : voinţa lagărului. Voinţa aceasta nu se realizase în mod spontan. Ea ne fusese insuflată, inoculată sub diverse forme, şi acţionase în diverse împrejurări. E drept, nu toată lumea din lagăr era conştientă de această forţă. Vreau să spun că nu toţi îşi dădeau seama că există în lagăr oameni care conduc, care luptă împotriva pasivităţii, împotriva apatiei, a abandonării totale în faţa teroarei şi a arbitrarului. N-aş putea explica — fiindcă nici

astăzi nu mi-e foarte clar — în ce fel se manifestau. Este cert însă, că în anumite împrejurări am simţit că există o voinţă a lagărului, reprezentînd colectivitatea deţinuţilor.

Pe măsură ce am căpătat vechime, am înţeles că nu eram doar nişte frunze pe care vîntul — citeşte Lehmann, Buldog şi ceilalţi SS-işti — le putea spulbera în toate părţile. E drept, aceştia, cu pistoalele lor automate, cu cîinii lor, cu cruzimea lor care, în definitiv, constituia arma lor cea mai eficace, erau mai puternici decît noi. Dar în felul nostru eram şi noi. Nu luaţi fiecare în parte. În parte, fiecare era un biet om — din care SS-iştii încercau să facă un *subom* — ce dorea să supravieţuiască. Cu toţii la un loc eram însă puternici. E drept, nu ne puteam opune ca hitleriştii să ne ucidă după bunul lor plac. Dar nu ne lăsam doborîţi, adică exact ceea ce ei doreau — în vederea cărui scop acţionau aşa cum acţionau — fiindcă toţi, fără excepţie, eram convinşi că nu mai este departe ziua cînd suferinţele noastre vor lua sfîrşit. Certitudinea aceasta constituia pavăza noastră morală.

Dar aici, în acest *Sanatoriu*, cum îl numise Cap-de-Mort, fiecare dintre noi era singur, izolat de ceilalţi. Dar oare pentru cît timp? Era o întrebare crucială, şi fiindcă ea mă deznădăjdui, m-am trezit vorbind tare:

„Nu se poate, Dumnezeule, nu se poate!... În timpul prînzului îl voi vedea pe Socrate... Îi voi vorbi...

4

AŞ FI DAT ORICE CA SĂ FIU POsesorul unui ceasornic. În lagăr luam cunoştinţă de curgerea timpului, deşi nici unul dintre noi nu avea ceasornic. Dar acolo îl aveam totdeauna în preajma mea pe Vasile Bărgăzan, ţăran de prin părţile Covurluiului. El se uita la soare sau la umbra pe care o făcea coada tîrnăcopului şi mă informa, fără greşeală, cît era ceasul. Îmi făcusem obiceiul să-l întreb :

— Cît o fi ceasul, Vasile ?

— Păi, domn' elev, să cam fie zece...

Unii se mirau că mă interesa timpul. Pentru ei, esenţialul era să uite că există timp, timp care curge şi căruia nu i se puteau sustrage. Pentru ei, vieţuirea în lagăr era cu atît mai uşoară cu cît izbuteau să uite de aceasta. Îmi aduc aminte că se afla printre noi un sergent-major care chiar teoretiza acest fel de evadare. Era agronom, citise destul de mult pînă la vîrsta de douăzeci şi şase de ani — atîţia avea cînd căzuse prizonier. Îl chema Glăvan şi semăna — n-aş putea spune prin ce — cu un cal.

De fiecare dată cînd mă auzea că-l întreb pe Bărgăzan cît e ceasul, se înfuria şi îmi punea mereu aceeaşi întrebare :

— La ce naiba te interesează ?

— Mă interesează !

— Ei bine, află de la mine că n-ai să supraviețuiești. Nu vor putea supraviețui decît acei care izbutesc să trăiască în afară de timp, ca și cînd acesta n-ar exista.

— Tu de exemplu, îl ironizam.

— Și eu. Da, și eu. În situația noastră, ca să rezistăm, trebuie să uităm că trăim în timp. Tu, în schimb, mereu vrei să știi cît e ceasul. Pentru Dumnezeu, la ce îți folosește ?

— Vreau să pun de acord timpul meu subiectiv, interior, cu cel obiectiv.

Într-un fel glumeam. Poate că pe undeva era și un pic de adevăr. Cred, spre deosebire de ceea ce susținea el, că pentru a putea supraviețui, aveam nevoie să trăiesc fiecare clipă, dacă vreți, să țin contabilitatea timpului care curge pe lîngă mine,dar și în mine, ceas de ceas. Era un fel de pavăză împotriva apatiei. Fiind permanent conștient de timpul care trecea,în felul acesta drenam, cu draga lucidității, mîlul ce încerca să mă împresoare, să mă afunde, asemenea unor nisipuri mișcătoare.

Acum însă, abia sosit la *Sanatoriu,* dacă doream atît de mult să aflu cît e ceasul, aceasta se datora unei alte cauze : voiam să știu cît va mai trebui să mai aștept pînă la masa de prînz. Și asta nu neapărat fiindcă îmi era foame. Îngrozit de gîndul că de acum încolo voi fi singur, izbutisem să mă conving, fără a aduce vreun argument cît de cît serios, că totuși mesele le vom lua în comun și, în consecință, măcar la prînz și la cină îi voi putea vedea : pe Socrate, pe ceilalți, poate și pe Felicia. Dar tocmai cînd îmi doream cel mai mult un ceasornic — poate nu cu mai puțină disperată ardoare decît își dorise pe cîmpul de luptă Richard al III-lea un cal — ușa se deschise și un ins îmbrăcat în halat alb îmi aduse pe o tavă prînzul.

Speranța mi se spulberă. Nu aveam să-l mai văd pe Socrate și nici pe ceilalți. De acum încolo în acea încăpere voi fi obligat să-mi petrec zilele și nopțile pînă cînd oare, pînă cînd ? Pînă cînd hitleriștii vor fi zdrobiți, pînă cînd Berlinul va cădea. Dar cînd avea să se întîmple victoria finală ? În lagăr, prin intermediul „cutiei de chibrituri" — minusculul aparat de radio cu galenă — luasem cunoștință de dezastrele succesive ale armatelor lui Hitler. Dar de cînd plecasem de acolo nu mai știam nimic. Cum se mai desfășurau operațiunile

militare în Est, în Vest ? Desigur, nu-mi făceam iluzia că între timp surveniseră pe fronturi schimbări hotărîtoare. Dar ele puteau să survină mîine, în zilele următoare. În lagăr aşteptarea fusese suportabilă, fiindcă speranţa supravieţuirii era zilnic alimentată de comunicatele militare transmise de posturile de radio. Pînă şi cele ale comandamentului german alimentau, într-un fel, speranţa. Învăţasem, din felul cum erau ele ticluite, să descifrăm ceea ce nemţii se fereau să recunoască direct. Or aici, la *Sanatoriu,* aşteptarea avea să fie lipsită de speranţă, şi nimic nu e mai cumplit decît să aştepţi fără să ai măcar un cît de vag indiciu că ea se va sfîrşi, nu indiferent cum, ci aşa cum doreşti.

Neamţul care îmi adusese mîncarea plecase. În farfurii conţinutul începuse să se răcească. Eram disperat, eram din nou înspăimîntat, bîntuit de presimţiri sumbre. În starea în care mă aflam, probabil că nu ar fi trebuit să-mi mai fie foame. Totuşi îmi era. (Cînd îl văzusem pe neamţ intrînd pe uşă cu tava, cu alte cuvinte, cînd am ştiut că nu-l voi mai vedea pe Socrate, am simţit că-mi piere brusc foamea. Mai mult, mi se făcuse dintr-o dată greaţă, una cumplită, exact ca atunci pe front cînd am văzut un cal mort, cu pîntecul sfîrtecat de o schijă, cu viscerele revărsate, printre care colcăiau viermii şi muştele. Pe urmă, tot brusc, din nou am simţit că mi-e foame.) Şi nici nu era de mirare, de vreme ce, cu excepţia *Frühstück*-ului primit în tren, de mai bine de patruzeci şi opt de ore nu pusesem nimic în gură. Totuşi, dacă foamea mi-a revenit, aceasta s-a datorat şi faptului că în farfurii se răceau mîncăruri *adevărate,* nu lături în compoziţia cărora intra mazărea sau sfecla furajeră sau cartofii degeraţi. În farfuria adîncă era supă, supă adevărată. Am gustat-o. Extraordinar ! Supă de carne ! Mi-am tras farfuria dinainte şi am început să mănînc. Poate că aţi aşteptat să scriu să „hăpăiesc lacom". Sau, poate, deşi n-am scris, aşa vă închipuiţi. Nu, nu aşa s-a întîmplat. Am început să sorb tacticos. Simţeam o voluptate deosebită să-mi înfrînez pornirea de a o da gata în cîteva clipe, şi cred că aceasta contribui ca supa să mi se pară şi mai bună decît era în realitate. Sorbeam zgomotos conţinutul fiecărei linguri şi imediat după aceea plescăiam din limbă. O făceam în mod deliberat, deoarece şi sorbitul zgomotos, şi plescăitul din limbă îmi stimulau apetitul, care şi fără asemenea *artificii* era pan-

tagruelic. După supă, am atacat felul doi : *Rindsbraten mit Gemüse* [1], iar apoi desertul *Apfelstrudel* [2].

A fost un prînz împărătesc. Şi fiindcă aşa l-am simţit, după aceea mi-a venit pofta şi a unei cafele. Întocmai ca într-o poveste orientală, a fost suficient numai să-mi doresc, pentru ca în clipa imediat următoare — evident, a fost doar o coincidenţă — uşa să se deschidă şi neamţul ce îndeplinea funcţia de valet — o spun în glumă — să intre în cameră cu o tăviţă pe care se afla o ceaşcă, nu o ceşcuţă, cu cafea. Lăsă tava pe masă, o luă pe cealaltă, cea mare şi, din prag, înainte de a ieşi din cameră, mă anunţă că nu mă va mai *deranja* pînă la cină. Nici nu mai ţineam minte de cînd nu mai băusem cafea veritabilă. Mă pregăteam s-o savurez pe îndelete, dar, după ce am gustat-o, am avut o decepţie. În compoziţia sa, probabil într-o cantitate insuficientă, exista şi cafea veritabilă, dar predominantă era *Malzkaffee* [3]-aua. În orice caz *gazdele* noastre ne răsfăţau, dar în ce scop, Dumnezeule, în ce scop ?

Am băut surogatul, pe urmă am început să mă plimb prin cameră, pradă unei nelinişti înnebunitoare. Acum mai mult ca înainte simţeam primejdia învăluindu-mă, perfid, din toate părţile, şi senzaţia aceasta îmi da o stare de panică, de parcă dintr-o clipă în alta sta să mi se întîmple ceva rău. Pe front, în linia întîi, simţurile mi se ascuţiseră la maximum. Dobîndisem acolo o anume însuşire care constituise prilej de mirare pentru camarazii mei din pluton. Însuşirea aceasta se manifesta mai ales noaptea cînd, cu excepţia pîndarilor, toţi ceilalţi dormeau somnul cel greu — singurul şi credinciosul prieten izbăvitor al infanteristului. Cu alte cuvinte, se manifesta la o oră tîrzie, de noapte, cînd bucătarii plecaseră de mult cu marmitele lor golite de arpacaşul sărat, cînd noi terminasem de fumat ţigara confecţionată dintr-un tutun ce sfîrîia şi pocnea aproape ca artificiile pe care părinţii, spre încîntarea copiilor, le aprind în bradul de Crăciun. Niciodată, niciodată cît timp voi trăi, nu voi uita clipele acelea de după cina adusă acolo, în linia întîi a frontului.

Mîncarea de arpacaş pe care o înfulecasem de foame, dar şi de plictiseală — fiindcă atunci cînd stai într-o *groapă indi-*

[1] Friptură de vită cu legume.
[2] Strudel de mere.
[3] Cafea de orz.

*vidual*ă şi e linişte, te plictiseşti cumplit — fusese proastă, rece şi sărată, apa pe care o băusem mirosise a doagă de butoi, ţigara pe care o fumasem avusese gust de iască tocată, şi cu toate acestea trupul meu, organismul meu care rezista, care nu avea decît un singur ţel — să se apere cît mai bine, ca nu cumva moartea să mă surprindă cînd instinctul de conservare aţipeşte — ei bine, organismul meu, care de luni de zile trăia în condiţii anormale, hăituit, pe deasupra, permanent de moarte, acum, după ce înfulecasem mîncarea sleită de arpacaş, după ce îmi umflasem burta cu apă sălcie, după ce fumasem ţigara care scotea un fum galben-verzui simţea un fel de satisfacţie, molcomă satisfacţie, fiindcă, şi arpacaşul, şi apa, şi ţigara îl ajutaseră să prindă puteri ca să reziste, încă să reziste, şi să acţioneze prompt în clipele de mare primejdie. În momentele acelea de molcomă şi, în fond, meschină satisfacţie, simţeam nevoia să dorm, fiindcă organismul meu — de fapt puteţi citi : organismul nostru — avea imperioasă nevoie de somn. Şi adormeam. Un somn greu, somn de infanterist. Cît timp dura somnul nu are importanţă. Durata lui era în raport direct cu iminenţa primejdiei. Dormeam profund şi deodată mă trezeam, terorizat de sentimentul apropiatei primejdii. Îl trezeam pe comandantul plutonului, — ajunsese să aibă o încredere oarbă în instinctul meu — care, la rîndul său, anunţa pe comandantul de companie : „Domnule căpitan, este iminent un atac de noapte din partea inamicului". Şi atacul de noapte avea într-adevăr loc. Nu s-a întîmplat niciodată să mă înşel. Evident, nu puteam împiedica declanşarea lui, dar inamicul niciodată nu a izbutit să ne ia prin surprindere, ceea ce înseamnă totuşi foarte mult, întrucît este ştiut că elementul surpriză cîntăreşte cel mai mult într-un atac de noapte.

Şi iată, acum, după prînzul acela pe care îl numisem *prinţiar*, instinctul, acelaşi care pe front îmi semnalase de atîtea ori şi la timp un atac inamic, mă avertiza că primejdia era aproape, era iminentă. Eram atît de convins că nu mă înşelam, încît m-am retras într-un ungher al camerei, lipindu-mă cu spatele de perete, pregătindu-mă să fac faţă unei agresiuni, deşi nu posedam nici o armă, ci doar pumnii, pe care îi ţineam strînşi în poziţie de „gardă", ca un veritabil boxer. Nu-mi dădeam seama de unde putea veni primejdia, cu toate că nu exista o altă cale decît pe uşă, motiv pentru care, instinctiv, într-acolo priveam cu nişte ochi pe care, deşi nu-i puteam

vedea, eram convins că oglindeau teama teribilă de care eram cuprins. Şi iată, uşa se deschise. N-am auzit cheia răsucindu-se în broască, aşa cum nu auzisem nici cînd intrase şi ieşise „valetul". Cum am spus, uşa se deschise încet, alunecînd în ţîţînile ei fără nici un zgomot, mişcată parcă de un resort ascuns şi, abia cînd se lovi de perete, am văzut-o. Femeia oprită în prag semăna cu cealaltă, cu doctoriţa sau cu sora care, de la una din ferestre, trecuse în revistă micul nostru grup, imediat după ce coborîsem din camion. Semăna cu aceea, semăna chiar foarte mult, cu toate că, spre deosebire de ea, era frumoasă, blondă şi, pe deasupra, plină de feminitate. Întrucît n-am ştiut niciodată, şi nici astăzi nu ştiu, de ce o femeie este urîtă deşi are ochi gură, nas, frunte, păr şi aşa mai departe frumos sau frumoşi, şi totuşi, în ansamblu, i se refuză calificativul de frumuseţe, iar alta cu un nas cîrn, cu ochi mici, cu o gură prea mare şi aşa mai departe trece drept frumoasă, nu mă sfiesc să afirm că cele două femei semănau foarte mult, uimitor de mult, deşi prima era urîtă şi lipsită de orice fel de graţie, în timp ce femeia oprită în prag, parcă neîndrăznind să-l treacă, era pur şi simplu frumoasă : cu părul ei blond, strîns la spate într-un coc imens, cu ochii ei verzi, candizi, în contrast izbitor şi derutant cu gura ei mare, pătimaşă, cu buzele groase, voluptoase, cu trupul un pic plinuţ, din care *emana* — cred că termenul este cel mai potrivit — feminitatea ei tulburătoare.

Cred că nu m-a descoperit chiar din primul moment acolo, în ungherul unde mă refugiasem. Cînd însă se întîmplă lucrul acesta, mă privi într-un mod ciudat : curiozitate amestecată cu un fel de uluială, încîntare umbrită parcă de iritare.

— *Verblüffend !* [1]

Un singur cuvînt, rostit încet, dar suficient de tare ca să-l aud. *Uluitor ?* Ce anume găsea ea uluitor ? Faptul că nu mă slăbea din ochi însemna că eu o uluiam sau eventual ceva din atitudinea mea, poate poziţia de boxer pe care o luasem ?

— *Fräulein* [2], ce vi se pare uluitor ? Pe urmă, imediat, fiindcă întrebarea ce-mi veni în minte mi se păru mult mai importantă : *Wer sind Sie !* [3]

[1] Uluitor.
[2] Domnişoară.
[3] Dumneavoastră cine sînteţi ?

Nu-mi răspunse, de parcă nu m-ar fi auzit. Încă o clipă mă mai privi, făcu un pas înapoi și imediat ușa se închise singură. Și au trebuit să treacă minute în șir pînă să-mi pot reveni, pînă să-mi pot da seama că eram din nou singur. Dintr-o dată m-am simțit foarte obosit, la fel de obosit ca după prima zi de muncă la cariera de piatră, sub supravegherea directă a lui Buldog. M-am așezat pe marginea patului, atît de istovit dintr-o dată, încît nu mai aveam gînduri. Cît timp am stat așa n-aș putea spune. La un moment dat, m-am ridicat și m-am apropiat de fereastră. La o distanță de treizeci de metri zidul, iar pînă la el peluze cu iarbă încă verde, poate gazon, fără nici un fel de alei sau poteci. Nici o speranță ca în zilele următoare acestei altfel de captivități să văd o ființă omenească. Gîndul că de fiecare dată cînd mă voi apropia de fereastră să privesc afară voi vedea zidul, blestematul acela de zid cenușiu, mușcat în mai multe locuri de intemperii, ca de schijele unui proiectil de artilerie, mă deprimă în așa măsură, încît am întors ferestrei spatele, reluînd plimbarea. Din cînd în cînd mă opream, mă așezam provizoriu în balansoar, în fotoliu sau pe marginea patului, pentru ca după cîteva minute să mă ridic și să continui plimbarea prin cameră, de la un capăt la celălalt, absolut fără nici un gînd, obosit, deprimat, cu moralul „la pămînt", cum obișnuia să spună comandantul meu de pluton, locotenentul Amza.

La un moment dat, m-am trezit în mica despărțitură pe care am numit-o *budoar*. În mod automat m-am așezat pe scaun — de fapt era un taburet — și, absent, m-am privit în oglindă. Vreau să spun fără *să mă văd*. Pe urmă, cu aceeași lipsă de interes, ca un automat, am început să deschid, să privesc și să miros toate borcănașele și flacoanele. Categoric, garsoniera aparținuse, pînă a nu-mi fi destinată mie, unei femei. Și deodată mă străfulgeră bănuiala : Nu cumva fusese a fetei care apăruse mai adineaori în prag ? Poate că aceasta era explicația adevărată a exclamației sale : *Verblüffend !* I se păruse oare „uluitor" că-mi fusese atribuită tocmai garsoniera ei ?

Îmi puneam asemenea întrebări, continuînd să deschid și să închid flacoanele și recipientele cu loțiuni și pomezi. La un moment dat, din neatenție, am scăpat pe jos un borcănaș, care se rostogoli pînă în baie. L-am ridicat și cînd l-am avut în

mînă, am observat că, pe fund, cineva scrisese, cu un creion chimic, următoarele cuvinte :

Rugați-vă pentru sufletele noastre !

Monica și Iosif

Am învîrtit pe toate părțile borcănașul de porțelan și — eram conștient — mîinile îmi tremurau. *Monica* și *Iosif !* Cine erau ei, și de ce trebuia să mă rog pentru sufletele lor ? De ce ? Nu exista decît o singură explicație : fiindcă se așteptau să fie executați. Și dacă mergeam mai departe cu gîndul... Și dacă mergeam mai departe cu gîndul, o *anume* concluzie se impunea cu necesitate : că, înaintea mea, garsoniera fusese locuită de cei doi, de acea Monica, de acel Iosif. Că între timp fuseseră omorîți nu aveam nici un fel de dubiu. Refuzam însă să accept — din lașitate — că ocupaseră garsoniera în care mă aflam acum cazat. De aceea, am început să caut argumente ca să mă conving. Îmi spuneam, de pildă, că așa cum hainele și lenjeria ce-mi fuseseră puse la dispoziție, după toate probabilitățile, nu aparținuseră unei singure persoane, la fel obiectele de toaletă, parfumurile și borcănașele cu pomadă proveneau din mai multe surse, una dintre ele fiind probabil și Monica. Și dacă presupunerea mea era adevărată, însemna că nu în „Sanatoriu" fuseseră ei executați, ci în altă parte, însemna că abia după aceea toate nimicurile acelea, atît de necesare și prețioase pentru o femeie, ajunseseră în garsoniera ce-mi fusese repartizată.

Fără îndoială, în oricare altă împrejurare, un asemenea raționament viciat, nu ar fi izbutit să mă liniștească. Dar întrucît eram direct interesat — vreau să spun, întrucît aveam absolută nevoie să mă mint — aproape am izbutit să mă conving : nefericita pereche — Monica și Iosif — în nici un caz nu mă precedaseră în garsonieră. Totuși, stimulat de instinctul despre care am mai vorbit, mi-am zis că n-ar strica să caut și alte dovezi. Și din fericire — poate din nefericire — am mai găsit una. Măsuța de toaletă avea un sertar pe care nu-l observasem pînă atunci. L-am deschis. Era gol. Fundul lui era acoperit cu o foaie de hîrtie albă. Instinctiv am scos-o și, iată, am descoperit o nouă însemnare, scrisă cu același creion chimic, pe scîndura sertarului :

Mai avem de trăit, poate, douăsprezece ore. Rugați-vă pentru sufletele noastre.

Monica și Iosif

Sanatoriu, 10 octombrie 1944.

Acum mistificarea nu mai era posibilă. Acum nu mai exista nici un fel de dubiu : Monica și Iosif ocupaseră, înaintea mea, garsoniera. Nu mai era o presupunere, devenise o certitudine. O certitudine cumplită, care mă făcea să mă întreb, cu spaimă și teroare, dacă și pe mine nu mă aștepta aceeași soartă.

„Mă vor ucide, sigur mă vor ucide !... Pe toți ne vor ucide !"...

Am vorbit tare, nu fără voia mea, așa cum se întîmplă cînd te afli într-o mare cumpănă sau cînd te ferecă și te prostește spaima, ci dinadins tare, dintr-un motiv care sigur are să vi se pară absurd, dar care este totuși explicabil, dacă veți avea în vedere situația în care mă aflam, mai exact, dacă veți ține seama de faptul că, în anumite împrejurări dramatice, omul, în disperarea sa, își închipuie că *este posibil* ceea ce, în condiții normale, i s-ar părea de neconceput. Am vorbit dinadins tare, fiindcă mă adresam lui Socrate, fiindcă doream ca el să mă audă sau, dacă nu el, poate altcineva dintre tovarășii de captivitate. Da, *dorința* aceasta a mea era absurdă de vreme ce nici Socrate și nici altcineva nu mă putea auzi. Cuvintele mele nu puteau pătrunde dincolo de zidurile încăperii. Dar în clipa în care le-am rostit am fost convins că în orice caz *cineva* le va auzi. Pe urmă, cînd m-am dezmeticit, cînd mi-am dat seama că așa ceva nu este posibil, am luat hotărîrea să-i avertizez și pe ceilalți și, în primul rînd, pe Socrate. Să-i avertizez, ca să nu fie luați prin surprindere în ziua cînd avea să se întîmple *inevitabilul*. De vreme ce doar eu avusesem *norocul* să iau cunoștință de soarta ce ne aștepta, era de datoria mea să-i pun în gardă.

Poate are să vi se pară deplasat că am folosit cuvîntul *noroc*. Cum, însemna noroc fiindcă descoperisem, din pură întîmplare că mai devreme sau mai tîrziu aveam să fiu lichidat ? Da, era un noroc, și am să explic de ce.

Cît timp fusesem în linia întîi, luasem parte la nenumărate atacuri. Cei care au făcut frontul știu cît de chinuitoare sînt orele premergătoare, dar mai ales ultimele minute înainte de a fi dat ordinul de debușare la atac. În momentele acelea,

dintr-o sută de soldați, pe nouăzeci și nouă îi robește frica, fiindcă nu se poate să nu-ți fie teamă cînd știi că moartea se alege cu prada cea mai bogată în timpul atacurilor. Dar frica aceasta este una primară. Este asemănătoare sau aproape asemănătoare cu ce simt sălbăticiunile pădurii cînd se apropie o furtună, o revărsare mare de apă sau un cutremur de pămînt. Este frica aceea care se face simțită în structura cea mai intimă a ființei omenești, este, dacă vreți, S.O.S.-ul instinctului de conservare, la omul civilizat în mare măsură atrofiat. Și poate, fiindcă este în mare măsură atrofiat, frica nu izbutește să ucidă speranța : „Da, voi debușa la atac peste cîteva minute ; da, mulți vor muri, secerați de armele automate, sfîrtecați de proiectilele de baraj ale artileriei inamice ; da, vor muri mulți, unii poate chiar în clipa cînd vor țîșni din groapă. Dar, *poate* că printre aceia nu voi fi și eu". Așa gîndeau cei mai mulți, dacă nu toți. Speranța supraviețuirii domina într-o oarecare măsură frica de moarte. Cît timp am fost în prima linie a frontului, nu am întîlnit ostaș care, în clipele premergătoare atacului, să nu spere că va supraviețui. Pe urmă se mai întîmpla cu ei ceva. Dacă nu toți, în orice caz marea majoritate dintre ei, mai aveau o pavăză : credința că soarta li-e hotărîtă dinainte, din care motiv era inutil să se zbuciume. Veți obiecta poate : „Bine, de vreme ce se considerau la cheremul destinului implacabil, asta însemna că erau pregătiți să moară". Aparent observația este valabilă. Nu însă și în realitate. Fiindcă toți aceștia, deși credeau că „domnule elev, ce mi-e scris în frunte mi-e pus", erau în același timp aproape convinși că pe fruntea lor nu scria că vor muri. De aceea, am dubii că a existat vreunul dintre cei ce au căzut în timpul unui atac, care să fi privit *lucid* moartea, care să fi fost *realmente pregătit* să moară.

Și acum, cîteva cuvinte despre mine. Eu nu sînt fatalist. Am convingerea că sînt propriul meu destin, dar numai în măsura în care un individ care trăiește în societate se poate considera ca atare, dat fiind faptul că fiecare ins este supus determinismului social. Pe de altă parte, sînt un om lucid, și cu toate că au fost — și vor mai fi — situații în care am încercat să mă mistific, niciodată nu am izbutit cu adevărat. Plecînd pe front, am acceptat ideea morții nu doar ca o posibilitate — în nici un caz ! — ci ca o *certitudine*, iar supraviețuirea *doar ca o posibilitate*. Fiind conștient de aceasta,

am ştiut că nu se va întîmpla ca moartea să mă ia prin surprindere.

Nu vreau să spun prin aceasta că pe front nu mi-a fost frică. Mi-a fost, dar nu în ceea ce sînt eu fiinţă evoluată, raţională, ci frica aparţinea făpturii ancestrale pe care o mai păstrăm fiecare în noi. De aceea am izbutit totdeauna s-o înăbuş la timp sau cel puţin s-o înfrînez în aşa măsură, ca să nu mor prosteşte. Fiindcă una e să ştii să priveşti lucid primejdia din faţa ta — asta îţi dă posibilitatea să acţionezi în consecinţă, adică s-o eviţi sau s-o anihilezi — şi alta e să-ţi pierzi capul şi, din cauza fricii, să nu fii în stare să acţionezi în vreun fel. Sînt convins că dacă n-am murit în timpul vreuneia dintre nenumăratele atacuri la care unitatea noastră a luat parte, aceasta s-a datorat faptului că, *cenzurîndu-mi* frica, strunind-o, m-am putut păstra lucid, măcar în atîta măsură de lucid ca să pot folosi terenul cu maximum de eficacitate, căci pentru un infanterist, care nu ştie să folosească aşa cum trebuie terenul, şansele de supravieţuire sînt minime.

Cer iertare cititorilor pentru această digresiune şi, anticipînd, şi pentru altele care vor mai urma. Dar ele se impun, şi se vor impune, de fiecare dată cînd, făcînd anumite afirmaţii,am sentimentul că n-am izbutit să conving. De pildă, cînd am afirmat mai sus că am considerat noroc faptul că descoperisem însemnările lăsate de Monica şi Iosif. Acum, după digresiunea pe care am făcut-o, sper că veţi înţelege mai bine în ce sens am folosit cuvîntul. Era un noroc deoarece, cunoscînd ce mă aşteaptă, moartea nu avea să mă ia prin surprindere, cum sigur s-ar fi întîmplat dacă nu descopeream mesajul lor. Fiindcă, pînă la urmă, luciditatea şi instinctul, datorită condiţiilor optime din „Sanatoriu", s-ar fi *moleşit* şi, amăgit de aparenţe, aş fi sfîrşit prin a-mi spune că, oricum, acest fel de captivitate este preferabil celuia din lagărul în care Buldog se amuza asmuţind buldogii să ne sfîşie. Adică, s-ar fi întîmplat exact ceea ce bănuiam că urmăresc Cap-de-Mort şi ceilalţi din conducerea „Sanatoriului" : să ne risipească temerile, să ne adoarmă instinctul, creîndu-ne iluzia că ne aflăm realmente într-un sanatoriu, unde fusesem aduşi în scopul de a fi vindecaţi de o maladie misterioasă sau, în orice caz, de una de care încă nu aflasem că suferim.

Norocul ? Ei da, norocul exista în nenorocul meu !... Ştiind că mi se pregăteşte moartea într-un mod mai *subtil* decît pe

front, decît ar fi putut ea surveni în lagăr, deci, la adăpost de orice surpriză, păstrîndu-mi luciditatea, prezența de spirit, și folosind experiența acumulată în lunile cînd pe front mă tot luasem la trîntă cu moartea, mă puteam pregăti să mă apăr împotriva morții. Cum ? Încă nu știam. Esențialul era să nu mă dau bătut, să nu mă las demoralizat, și astfel să-mi atîrn singur ghiulele de picioare, esențialul era să mă apăr, iar dacă nu s-o putea, cel puțin „Marea Dușmană" să nu mă doboare pe nepregătite.

M-am apropiat de ușă și am încercat să văd dacă se deschide. Era încuiată. Nu auzisem cheia răsucindu-se în broască. Asta însemna că ușa ori nu se putea deschide decît din afară, ori că, datorită cine știe cărui mecanism ingenios, putea fi încuiată în mod automat și de la distanță.

Dar nu aceasta era important. Important era că nici dacă mi-aș fi asumat riscuri din cele mai mari, tot nu puteam să iau legătura cu Socrate. De altfel, îmi dădeam acum seama, fusesem pe punctul de a comite o mare prostie. Căci, presupunînd că aș fi găsit ușa deschisă și aș fi pornit în căutarea lui Socrate, însemna ca, încă din prima zi, să încalc acele *Verhaltungsbefehle*. Or, cît timp fusesem în lagăr nu o dată avusesem prilejul să constat că cei din SS nu lăsau nesancționată nici cea mai neînsemnată abatere de la regulament. Faptul că mă aflam într-un *Sanatoriu* — Dumnezeu știa ce fel de sanatoriu ! — și nu într-un lagăr propriu-zis, nu însemna că cei de aici erau mai clemenți. Totuși, concluzia aceasta la care am ajuns nu m-a împiedicat să încerc dacă ferestrele se pot deschide. Nu, nu se puteau deschide și, dacă nu mă înșelam, geamurile erau incasabile.

Între timp, se înnoptase și începuse să ningă. Ningea cu fulgi mari care cădeau la pămînt după o prealabilă legănare grațioasă. Am aprins veioza, am tras un scaun în dreptul ferestrei, m-am așezat gemînd — nu știu de ce am gemut, fiindcă nu mă durea absolut nimic și nici nu mă simțeam obosit — și m-am resemnat să privesc, distrat, cum ningea. Era atîta liniște, afară și în toată casa, de parcă eram singurul supraviețuitor. Niciodată nu mi se mai întîmplase să ascult o asemenea liniște. Afară, nici o adiere de vînt. Doar zăpada, care cădea fără grabă. Înăuntru, atotcuprinzătoarea liniște, cutremurătoarea liniște, înnebunitoarea liniște. Și abia acum mi-am dat seama că, dacă voiam să-mi păstrez luciditatea,

dacă voiam să nu mă înfrîngă deznădejdea trebuia să lupt împotriva liniştei teribile care mă putea duce pînă în pragul nebuniei.

Tocmai mă pregăteam să pun un disc la patefon, cînd uşa s-a deschis şi neamţul care îmi servise prînzul, acum, pe aceeaşi tavă, îmi aducea cina.

— *Guten Abden, Herr Hauptmann !* [1]

— Bună seara ! Numai că eu nu sînt căpitan. Nu am decît gradul de sergent.

— Sper că are să vă placă cina din seara asta. Poftă bună, domnule căpitan !

L-am privit bănuitor. Nu cumva încerca să-şi bată joc de mine ? Omul însă părea cum nici că se putea mai serios.

— Cum te cheamă ? l-am întrebat.

— Hermann.

— Domnule Hermann, îţi repet : nu sînt căpitan. Te rog să nu-mi mai spui aşa.

— *Das ist ein Befehl* [2]...

— De la cine ai primit acest ordin ?

Nu-mi răspunse. Pocni din călcîie şi dispăru pe uşă.

Încă o şaradă pe care trebuia s-o dezleg. Eram un biet sergent t.r. şi mi se atribuia gradul de căpitan. O *eroare* nu putea fi. Cap-de-Mort ştia ce grad aveam, asta era sigur. Totuşi, omul care îmi adusese cina primise ordin să mi se adreseze cu formula „domnule căpitan". Cine îi dăduse un asemenea ordin — straniu ordin ? Şi ce semnificaţie avea ? Ce urmăreau ? Iată întrebări la care nu eram în stare să găsesc răspunsuri.

O jumătate de oră mai tîrziu, Hermann a revenit să ia farfuriile.

— Domnule Hermann, te rog să deschizi fereastra să se aerisească puţin ! i-am cerut, în speranţa că voi învăţa cum trebuie procedat.

— Domnule căpitan, camera dumneavoastră este dotată cu aer condiţionat.

— Serios ! Nu mi-am dat seama.

— Noapte bună, domnule căpitan.

Am rămas singur şi din nou am auzit liniştea, am simţit-o învăluindu-mă din toate părţile, pătrunzînd în mine, prinzîn-

[1] Bună seara, domnule căpitan !
[2] Este un ordin.

du-mă în ceea ce eram eu mai adevărat, ca într-o plasă. M-am zbătut în mine să scap de plasa aceea nevăzută și, conștient de primejdia ce mă păștea, am luat un scaun, l-am ridicat deasupra capului, pe urmă i-am dat drumul. Zgomotul pe care îl făcu scaunul în cădere mi se păru puternic asemenea unei împușcături. Cîteva clipe l-am auzit și după ce ecoul lui se stinse, pe urmă tăcerea birui din nou.

Am tras o carte din bibliotecă, la întîmplare, am deschis-o și am început să citesc, de fapt să declam cu voce tare :

„Un principe trebuie să aibă o singură țintă și un singur gînd și să considere că știința cea mai potrivită pentru el este aceea a războiului, a organizării și a disciplinei pe care acesta le cere ; căci este singura știință pe care se cuvine s-o aibă acela care comandă. Și ea este atît de însemnată, încît nu numai că îi menține puternici pe aceia care s-au născut principi, dar de multe ori îi înalță la această treaptă pe aceia care sînt oameni simpli ; și dimpotrivă se întîmplă ca, atunci cînd principii s-au gîndit mai mult la plăceri decît la armate, ei și-au pierdut statul...“ [1]

N-am mai putut continua. Dintr-o dată mi s-a făcut somn. Pur și simplu mi se închideau ochii de somn. Am pus cartea la locul ei în raft, m-am dezbrăcat cu gesturi febrile, dezordonate, mi-am îmbrăcat pijamaua și, după ce m-am spălat pe dinți, m-am vîrît în așternut. De necrezut ! Dormeam într-un pat, dormeam din nou într-un pat ! Voluptatea era atît de puternică, încît nu mi-a mai fost chiar atît de tare somn. O degustam, pur și simplu o degustam, ca pe o băutură, cu porii, cu toate simțurile. Așternutul era curat, pijamaua era curată, mirosea a lavandă ambrată, salteaua era moale, și sub căpătîi aveam o perină de puf. Pe front, în linia întîi, și mai tîrziu în lagăr, noaptea, cel mai greu îmi era să uit, în ciuda eforturilor pe care le făceam, că existau pe lume case cu paturi, cu mese la care oamenii se așezau să mănînce dimineața, la prînz și seara, folosind tacîmuri curate, farfurii subțiri de porțelan cu desene albastre, galbene sau aurii, pahare care, ciocnite între ele, sunau ca niște zurgălăi de cleștar ; case în care exis-

[1] N. Machiavelli *Principele*, cap. XIV.

tau aparate de radio, prin intermediul cărora oamenii aflau tot ce se întîmplă pe întreg pămîntul. Nu știu de ce, poate tocmai datorită încordării nervoase, zadarnic încercam să *nu mai văd* toate acestea, fiindcă ele se proiectau pe dinaintea ochilor mei, sub pleoapele închise, ca într-un film suprarealist, în timp ce stam chinuit pe fundul unei gropi, de cele mai multe ori noroioasă, învelit cu o foaie de cort — plapumă sui generis — dar care putea să devină și lințoliu în cazul în care un proiectil avea să mă rupă, iar camarazii mei vor putea să mă adune, bucată cu bucată, ca să mă înfășoare în dreptunghiul de pînză verzuie, și apoi să încredințeze gropii balotul legat cu propria mea centură, gropii săpate de mine ca să mă apere de moarte, dar devenită, datorită stupidei întîmplări, lăcașul meu din urmă și pentru totdeauna — mormîntul meu.

M-am dăruit voluptății ce mi-o oferea patul curat, așternutul curat și, pentru cîteva clipe, am uitat totul, nu mi-am mai dorit nimic ; chiar dacă mi-ar fi spus cineva că în clipa următoare voi muri, aș fi acceptat moartea cu indiferență, și nu numai că n-aș fi schițat măcar un gest de apărare, dar aș fi fost chiar foarte mulțumit că mă petrec din viață în acele clipe de negrăită voluptate. Pe urmă, totul s-a risipit. Și s-a risipit, fiindcă mi-am adus aminte că în același pat dormiseră și poate făcuseră dragoste Monica și Iosif. În clipa imediat următoare am fost preocupat să-mi imaginez cum arătaseră acea Monica, acel Iosif. Mi i-am închipuit pe amîndoi în fel și chipuri și, pînă la urmă, am adormit. Am visat toată noaptea. Dimineața, cînd m-am trezit, nu-mi mai aminteam nici unul din vise. Păstram doar o amintire globală : că toată noaptea somnul meu fusese bîntuit de coșmare lubrice. Și m-am mirat foarte mult.

M-am trezit într-un decor complet alb. Ninsese abundent. Gardul de zid, gros de cel puțin patruzeci de centimetri, purta în cîrcă un burlet înalt de zăpadă. Din cauza aceasta părea și mai înalt, și mai amenințător ! Dincolo de el, muntele urca, urca cu brazii lui uriași, încremeniți și ireali, parcă asemenea unor „Weinachtsbäume [1].

Am întors spatele ferestrei, fiindcă peisajul mă deprima. În casă, în toată casa era liniște. Liniște care auia și pe care o

[1] Pomi de crăciun.

simţeam ca pe o tortură. De aceea m-am şi întrebat dacă liniştea impusă nu făcea cumva parte din metodele folosite în „Sanatoriu", una mai rafinată, dar nu mai puţin cumplită, de a ne chinui. Am început să fluier, tare, atîta cît eram capabil. Şi, fiindcă fluieratul mi s-a părut ridicol de neînsemnat, de nevolnic, asemenea behăitului unui ieduţ abia născut, m-am dus în baie şi am dat drumul apei, deschizînd robinetele la maximum. Apa năvăli în cadă cu furie, o furie *zglobie* care îmi făcu o plăcere nespusă, dar nu la fel de mare ca aceea pe care o simţeam ascultînd zgomotul. Am lăsat apa să curgă cît timp m-am bărbierit, şi n-am închis-o nici după ce mi-am făcut duşul de dimineaţă.

Cînd am revenit în dormitor, Hermann tocmai îmi adusese micul dejun.

— Bună dimineaţa, domnule căpitan.

— Bună dimineaţa, domnule Hermann.Nu vrei să-mi faci totuşi plăcere şi să nu-mi mai spui aşa ?

— Dar v-am spus, domnule căpitan, că este un ordin.

— Cine ţi-a dat ordinul, domnule Hermann ?

— Îngăduiţi-mi să vă reamintesc, domnule căpitan, articolul şapte din *Verhaltungsbefehl.*

Instrucţiunile erau încă pe masă. Am căutat cu privirea articolul şapte. Era acela prin care mi se atrăgea atenţia că este „verboten" să pun întrebări personalului de serviciu sau să caut a obţine altfel de informaţii decît acele pe care conducerea „Sanatoriului" considera necesar să mi le aducă la cunoştinţă.

— Bine, domnule Hermann. În orice caz, să ştii, nu am avut intenţia să te trag de limbă.

Hermann îmi aruncă o privire aproape batjocoritoare. Desigur, nu mă credea.

— Vă lipseşte ceva, domnule căpitan ? Am primit ordin să vă întreb. În măsura posibilităţii, dorinţa vă va fi îndeplinită.

— Ce-mi lipseşte nu-mi poţi da dumneata, domnule Hermann.

— Nu e vorba de mine. Eu nu sînt decît un executant. Conducerea Sanatoriului însă, da. Bineînţeles, dacă nu cereţi cumva *imposibilul.*

— Închipuie-ţi, domnule Hermann, că în situaţia în care mă aflu îmi lipseşte tocmai imposibilul.

Hermann nu mai răspunse. Se îndreptă spre uşă. Din prag se întoarse şi se apropie din nou de masa unde pusese tava cu micul dejun, compus din pîine prăjită, margarină, marmeladă probabil făcută din roşii, un ou, doar unul singur, şi, bineînţeles, o cană cu cafea cu lapte, şi depuse, chiar lîngă farfurioara cu marmeladă, un ceasornic de buzunar.

— Vi-l trimite conducerea Sanatoriului, domnule căpitan.

— Nu cred că voi avea nevoie de el, i-am replicat cu prefăcută indiferenţă. În realitate eram cum nu se poate mai bucuros.

— Cred că vă înşelaţi.

— În cazul acesta cui trebuie să mulţumesc ?

— Poate că într-adevăr ar trebui să mulţumiţi dacă ceasul acesta ar fi o atenţie specială pentru dumneavoastră. Au primit însă şi ceilalţi domni.

Scoase din buzunarul de la piept al halatului o foaie de hîrtie şi, după ce o puse dinaintea mea, împreună cu un creion chimic, îmi spuse :

— Vă rog să semnaţi de primire.

Am semnat o hîrtie în care se specifica detaliat că primisem în *custodie* — chiar acesta era termenul — un ceasornic, marca „Longines" de argint, şi că mă obligam să-l predau, în bună stare atunci cînd voi părăsi Sanatoriul.

Cumplita meticulozitate nemţească !

— Mulţumesc, domnule căpitan !

Hermann pocni din călcîie, vîrî în acelaşi buzunar hîrtia semnată şi se îndepărtă, mergînd de-a-ndoaselea.

Ceasornicul de argint nu era nou. Cui aparţinuse oare pînă a nu intra în inventarul „Sanatoriului" ? Poate lui Iosif, poate altcuiva. Iosif şi Monica fuseseră însă tineri. Un ceasornic demodat ca acela pe care îl avem în faţă era exclus să fi aparţinut unui tînăr. Dar, în definitiv, de unde certitudinea că cei doi fuseseră tineri ? Dimpotrivă, faptul că ei simţiseră nevoia să ceară celor care îi vor succeda în garsonieră să se roage pentru sufletele lor dovedea exact contrariul.

„Dacă ceasornicul a aparţinut lui Iosif atunci..."

Am luat ceasornicul, i-am deschis ambele capace şi am început să-l examinez cu mare atenţie. Speram să găsesc — ce ? Poate vreo însemnare în genul celor descoperite pînă atunci. N-am găsit nimic. L-am luat şi l-am pus deoparte, ca să nu-l mai văd, ca să nu-l mai aud.

Micul dejun mi-a astîmpărat foamea. Pîinea era de secară, acră și cleioasă, dar era incomparabil mai bună decît aceea pe care o primeam în lagăr. Marmelada era, într-adevăr, de roșii. Mi s-a părut delicioasă, deși sînt sigur că nu era. În privința margarinei nu am altceva de spus decît că era... margarină.

Hotărît, cei din conducerea „Sanatoriului" își puseseră în gînd să ne răsfețe. Dar în ce scop ? Ce urmăreau ?

— Domnule căpitan, vă rog să vă pregătiți pentru ora de plimbare. Îmbrăcați-vă bine, fiindcă afară este destul de frig.

Și Hermann, care numai vîrîse capul pe ușă, se retrase.

Erau orele unsprezece fără zece minute și mă aflam încă în pijama. Am început să mă îmbrac grăbit. Eram atît de emoționat, încît îmi tremurau mîinile. Și fiindcă eram emoționat, pierdeam mai mult timp cu îmbrăcatul decît mi-ar fi trebuit dacă aș fi fost măcar numai cu puțin mai calm. Și cum m-aș fi putut păstra calm, dacă peste zece minute aveam să-l văd pe Socrate ? Fiindcă așa presupuneam : că timp de o oră, ca la închisoare, ne vom plimba în cerc prin curtea „Sanatoriului", sub supravegherea unui SS-ist, eventual a lui Hermann, doi cîte doi sau, poate, mai curînd în șir indian, intenționat ca să nu avem posibilitatea să comunicăm unul cu altul. Totuși dacă plimbarea avea să dureze o oră, așa cum prevedea „programul", trăgeam speranța să găsesc un prilej nimerit ca să pot schimba măcar cîteva cuvinte cu Socrate.

Cînd am fost complet echipat, ceasornicul arăta orele unsprezece și un minut. În clipa aceea ușa s-a deschis și în pragul ei își făcu din nou apariția Hermann.

— Poftiți, domnule căpitan.

L-am urmat. Am mers în spatele lui, pînă am ajuns la ușa înaltă de cristal de la intrare. Acolo se opri, pocni călcîiele și îmi ură :

— Domnule căpitan, vă urez o plimbare plăcută.

Făcu stînga împrejur, o întoarcere cazonă perfectă, așa cum pretinde regulamentul, și dispăru într-o încăpere pe a cărei ușă nu figura nici un număr. Am înțeles că sînt liber să continui drumul de unul singur.

Am ieșit în curte, sperînd că acolo îi voi găsi pe ceilalți. Mă gîndeam că, de vreme ce întîrziasem, ei deja începuseră plimbarea. În curte însă nu am găsit pe nimeni. Am făcut

cîțiva pași și m-am oprit nedumerit. Cum adică ? Deși întîrziasem, fusesem totuși mai *harnic* decît ceilalți ? Mă rog, aveam să-i aștept eu pe ei.

În clipa aceea s-a deschis o fereastră și Hermann, aplecîndu-se peste pervaz ca să se facă auzit, îmi spuse :

— Domnule căpitan, este ora dumneavoastră de promenadă. *Numai* a dumneavoastră, domnule căpitan. Sînteți liber să vă plimbați oriunde doriți, dar aveți grijă să nu întîrziați peste ora douăsprezece. Vă urez încă o dată : *einen angenehmen Spaziergang !* [1] (Mai tîrziu am aflat că *Administrația,* după niște criterii pe care nici astăzi nu le-am înțeles, hotărîse să acorde unora dreptul de a se plimba, zilnic, o oră, altora la două zile, iar altora — în special femeilor — la trei sau chiar patru zile o dată, pînă la maximum două ore.)

Va să zică ultima speranță se spulberase. Nu aveam să-l văd pe Socrate, poate niciodată. Eram condamnat, mai întîi, la o cumplită singurătate, pe urmă, la moarte. Oare voi *ști* dinainte așa cum știuseră Monica și Iosif, cînd va fi sfîrșitul ? Dar, în definitiv, la ce mi-ar folosit ? Eu tot nu aveam de gînd să las pe undeva o astfel de însemnare : *„Rugați-vă pentru sufletul meu !"*

Îmi pierise cheful de plimbare. Dar, întrucît făcea parte din *„Programm"*, însemna că era un *Befehl* — ordin — și nu mi-am făcut iluzii că Hermann îmi va îngădui să renunț la ea. Eram deci obligat să mă *plimb* timp de o oră.

Curtea Sanatoriului era pustie. Totuși, aleile erau curățate, zăpada fusese stivuită în gorgane de aceeași înălțime, și la aceeași distanță unele de altele. Am dat ocol aleilor dinăuntrul potcoavei formată de clădire, pe urmă am ocolit clădirea și am ieșit în față, acolo unde era intrarea principală, scrutînd ferestrele. N-am văzut pe nimeni. Parcă, în afară de mine și de Hermann, nu mai locuia nimeni în „Sanatoriu".

Am îndrăznit să merg mai departe, deși eram sigur că la poartă santinela îmi va spune că este *verboten* să părăsesc incinta „Sanatoriului". Dar, spre surprinderea mea, acolo nu mai exista santinelă. Poarta deschisă exercită asupra mea o tentație irezistibilă. De cînd fusesem luat prizonier, pentru mine o poartă reprezenta un simbol sumbru, simbolul destinului

[1] O plimbare plăcută !

meu nefericit. *Poarta,* mai întîi, s-a deschis în fața mea în ziua în care am fost adus în lagăr, și apoi s-a închis imediat în spatele meu. După aceea, s-a deschis de fiecare dată cînd eram duși la lucru, la cariera de piatră. Unul din visele care mi-au încîntat somnul cît timp am stat în lagăr, și pe care l-am visat destul de des, a fost următorul: se făcea că e dimineață, cînd abia începe să se lumineze, și că eu, doar eu din toți cîți ocupam baraca pînă la refuz, mă trezeam din somn. Ieșeam în curte să fiu primul la apel, nu care cumva să întîrzii și Buldog să mă cravașeze. Dar iată, cînd ajung din întîmplare îmi arunc ochii în direcția porții, ce văd? O văd dată în lături, văd corpul de gardă cu ferestrele și ușile larg deschise. Uimit din cale afară, mă apropii, nu-mi vine să cred că este *real* ceea ce văd. Cînd ajung acolo mă conving însă: la corpul de gardă nu a mai rămas picior de SS-ist. Santinelele au dispărut, iar poarta, ei bine, poarta este larg deschisă. Nu pot rezista ispitei, părăsesc lagărul și o pornesc pe drumul asfaltat care duce în *toată lumea,* deci și acasă la mine. „Sînt liber, liber, probabil că s-a terminat războiul și nemții au fugit". Începeam să alerg, ca să ajung mai repede acasă, dar în clipa aceea, brusc mă trezeam din somnul chinuit, aproape sufocat de aerul pestilențial din baracă.

...Și acum, iată, poarta deschisă, nepăzită. De data asta însă minunea nu se întîmpla în vis. În realitate poarta nu era păzită, și larg deschisă. Numai că, la un moment dat, planurile — vis, realitate — se confundară, se substituiră unul celuilalt, fiindcă altfel nu-mi explic, în nici un fel, cum de am îndrăznit să ies pe poartă, fără să nu mă gîndesc la consecințe, fără să-mi dea prin minte că totul fusese regizat ca, în cazul în care aș mușca din momeală, santinela, ascunsă pe undeva, să aibă un pretext ca să mă împuște.

Am ieșit pe poartă și în primele clipe am fost fericit, o fericire cum alta n-am mai cunoscut de atunci niciodată.

Dar după ce am făcut vreo cîțiva pași, instinctiv, am privit în urmă. Și iată că vraja s-a risipit brusc. Doi cîini lup alsacieni veneau după mine. De unde apăruseră nu știu. Cînd m-am oprit, s-au oprit și ei. Nu păreau a avea intenții agresive. Mă priveau cu indiferență, aș zice, aproape cu dispreț. Erau niște exemplare superbe și puternice. Și abia acum am înțeles adevărata semnificație a cuvintelor lui Hermann: „Sînteți liber să vă plimbați oriunde doriți..." O „libertate" specific na-

zistă. Eram liber, dar, în acelaşi timp, eram păzit de cei doi cîini dresaţi în acest scop. Era o libertate condiţionată care, în fond, însemna tot captivitate. Într-un fel, soarta mea se asemăna cu a unui cîine, pe care stăpînul, milos, l-a legat cu un lanţ ceva mai lung, ca să-i dea iluzia că e liber.

Mi-am continuat plimbarea. Din cînd în cînd, priveam în urmă, să văd ce se întîmplă cu cîinii. Mă urmăreau. Cînd mă opream, se opreau şi ei, la o distanţă de maximum zece metri în urma mea. Între timp, părăsisem drumul pe care venisem cu camionul, unde ne adusese trenul, şi am luat-o de-a dreptul prin pădure. Era frig, dar fiindcă urcam mereu, mă încălzisem. Aerul era tare, ozonat, şi nu mă mai săturam să-mi umplu plămînii cu el. Nu ştiu de ce, dar aveam senzaţia nu că inspir, ci că beau aer îmbălsămat. Din cînd în cînd, o veveriţă se oprea să mă privească, pe urmă, speriată, se căţăra într-un brad cu o sprinteneală uluitoare.

La un moment dat am obosit. Mă zorisem, uitînd că petrecusem trei luni în lagăr, cu alte cuvinte, uitînd că organismul meu, datorită subalimentaţiei şi a eforturilor fizice, era epuizat. M-am prins cu braţele de trunchiul unui copac, simţind cum muntele se învîrte ca un carusel. Cînd ameţeala a dispărut, m-am aşezat pe zăpadă. Cîinii mai făcură cîţiva paşi pe urmă se opriră şi ei, privindu-mă cu o atenţie încordată. Pesemne îi nedumerea comportarea mea.

De cîini nu-mi este frică. Cînd eram copil, izbuteam să mă împrietenesc pînă şi cu cei mai răi. E drept, cei care acum mă urmăreau erau dresaţi să împiedice orice tentativă de fugă din partea noastră. Stînd şi privindu-i, deodată îmi trecu prin minte că n-ar fi rău dacă aş încerca să-i cîştig de partea mea. Mi-am zis că, poate, într-o zi, asta are să-mi prindă bine. Ştiind că pe nişte cîini dresaţi nu-i poţi *momi* cu mîncare, m-am gîndit să folosesc o altă metodă.

Aflasem — încă din copilărie — că pînă şi cîinele cel mai rău sfîrşeşte prin a se potoli, dacă îi vorbeşti, că începe să te asculte atent, parcă străduindu-se să înţeleagă ce anume îi spui. M-am gîndit să încerc această metodă. Faptul că vorbesc limba germană însemna un atu în plus pentru mine. Şi fiindcă, între timp, adică după ce mă aşezasem, cîinii se apropiaseră şi mai mult, n-am mai ezitat.

Cu tonul cel mai firesc am început să-i *linguşesc*. Să nu vă mire. Cîinilor le place să fie lăudaţi. Şi asta nu fiindcă sînt vanitoşi. În definitiv, cine laudă un cîine ? Desigur stăpînul său. Nu spun o noutate că, dintre toate animalele pe care omul le-a domesticit, cîinele se leagă în aşa măsură de stăpînul său, încît, aproape fără exagerare, ataşamentul lui se poate numi dragoste. Or, cînd cineva îşi laudă cîinele, acesta e nebun de fericire că el, stăpînul său e mulţumit, că afecţiunea sa a fost înţeleasă de acela pe care îl adoră.

În lagăr putusem să-mi dau seama cît de mult se temeau tovarăşii mei de „lupii" SS-iştilor. Pînă şi cei ce lăsaseră acasă cîini, de dorul cărora tînjeau, cum tînjeau de dorul părinţilor, al iubitei sau al soţiei, era suficient să vadă unul din lupii lui Lehmann sau buldogii lui Buldog, ca imediat să înceapă a tremura de frică. Şi, desigur, *frica de cîini* caracteriza pe deţinuţii din toate lagărele de concentrare, nu numai pe cei din lagărul nostru. Aveam deci motiv să presupun că nici unuia dintre noii mei tovarăşi de suferinţă nu-i va da prin minte să încerce a corupe pe cei doi cîini.

Am început deci să-i linguşesc. Că nu mă înşelasem în presupunerea mea, mi-a dovedit-o interesul cu care amîndoi mă ascultară. Aş fi putut jura că se întîmpla pentru prima dată ca unul dintre oamenii *altfel* decît stăpînul lor — altfel de vreme ce fuseseră învăţaţi să-i *rupă* în cazul cînd ar încerca să fugă — să le *vorbească*. Dar, exceptînd atenţia cu care mă ascultau — fiindcă se întîmpla ceva cu care nu erau obişnuiţi — nu deveniră de loc mai prietenoşi. Totuşi, începutul părea promiţător, şi m-am bucurat, deşi, repet, nu-mi făcusem, vreun plan în ceea ce priveşte viitorul. Şi nu-mi făcusem, nu îndrăzneam să-mi fac, deoarece, aflîndu-ne în Germania, era o prostie să cred că, evadînd, aş putea scăpa fără a fi prins.

M-am uitat la ceas. În douăzeci de minute trebuia să fiu înapoi la „Sanatoriu". Dacă voiam să ajung la timp, întrucît mă îndepărtasem binişor, trebuia să pornesc imediat la drum. Escortat de cîini, am făcut calea întoarsă. Numai că, la un moment dat, furat de gînduri, m-am abătut din drum — mai exact de la urma propriilor mei paşi — şi, într-un fel, m-am rătăcit. Aşa se face că am ajuns la „Sanatoriu" dinspre nord, pătrunzînd în incinta acestuia pe poarta din spatele clădirii, mai exact pe poarta ce da în cea de-a doua curte, unde se afla acel „*Bunker*", de care am mai amintit.

Bunker-ul părea nelocuit, părăsit, nu știu de ce mi s-a părut părăsit, de vreme ce era bine întreținut. Dar impresia de lagăr deveni cutremurătoare în clipa următoare, cînd am descoperit, în spatele bunker-ului, într-un fel de curticică, o spînzurătoare și un aparat special, un fel de capră, pe care era întins și legat deținutul ce trebuia biciuit. M-am cutremurat de oroare și am grăbit pasul. Cred că n-aș exagera dacă aș spune că am fugit, pur și simplu. Tot ascolo, în cea de-a doua curte, mai exista o clădire fără etaj — un fel de pavilion — construit în stil rococo, ce avea un aer de frivolitate. Una din ferestre era deschisă și se auzea un radio care cînta. Afară, chiar în fața intrării în pavilion, un SS-ist, gol pînă la brîu, se freca pe brațe și pe piept cu zăpadă și rîdea, rîdea cu mare poftă, de parcă l-ar fi gîdilat careva.

Cînd dădu cu ochii de mine nu mai rîse, se încruntă și deschise gura să spună ceva, dar, descoperind cîinii ce mă escortau, renunță, mărginindu-se să mormăie ceva, poate o înjurătură. Curînd după aceea, în timp ce mă îndepărtam, l-am auzit din nou rîzînd.

În momentul în care urcam cele cîteva trepte de la intrarea „Sanatoriului", ceasornicul ce-mi fusese predat cu inventar de către Hermann arăta ora douăsprezece fără două minute. Am răsuflat ușurat.

Hermann își făcu apariția chiar în momentul în care am revenit în hol.

— Domnule căpitan, sper că ați făcut o plimbare plăcută.

— Foarte plăcută, domnule Hermann, mai ales că, fiind însoțit, nu am avut cum să mă plictisesc.

— Vă referiți la *Castor* și *Polux* ?

— Așa se numesc cîinii ?

— Da !

— M-am simțit bine în compania lor, domnule Hermann.

5

DIN NOU MĂ AFLAM ÎN „COLIvia mea". Mă trîntisem pe pat, așa îmbrăcat, fără ca măcar să-mi scot paltonul de pe mine, și, minute în șir, am stat, ca prostit, incapabil să mă gîndesc la ceva, obosit și tălăzuit de o mare tristețe. Gîndurile au venit ceva mai tîrziu, mai exact, în clipa în care am văzut, parcă aievea, spînzurătoarea din cea de-a doua curte a „Sanatoriului". Am început prin a-mi spune : „Nu trebuie să mă las doborît de disperare !" Dar ca să nu se întîmple acest lucru, *trebuia* să înțeleg unde eram și ce căutam noi acolo. Și nu înțelegeam. Totul era atît de absurd, încît îmi era imposibil să trag o concluzie, cît de cît rațională, cît de cît plauzibilă. Unde mă aflam ? Într-un *sanatoriu ?* Mă rog, într-un sanatoriu. Într-un sanatoriu însă sînt internați numai oameni suferinzi de anumite maladii. Eu însă nu mă știam bolnav, și nu fusesem propriu-zis bolnav niciodată în viața mea. Dar poate că totuși eram, fără să știu ? Poate că medicul care mă consultase în lagăr și care mă supusese la diferite teste îmi descoperise vreo boală de care eu habar nu aveam, boală ce făcuse necesară internarea mea în sanatoriu ? Dar iată, trecuseră patruzeci și opt de ore de cînd mă aflam acolo și încă nu fusesem examinat de vreun medic,

așa cum se obișnuiește în orice spital, și cu atît mai mult într-unul care purta denumirea pompoasă de *Sanatoriu*. De patruzeci și opt de ore nimeni nu-mi trecuse pragul, nici măcar o infirmieră, cu excepția lui Hermann, care însă, mi-o declarase, nu era decît om de serviciu. Hermann semăna însă, mai curînd, cu un temnicer, iar așa-zisul „Sanatoriu" părea a fi o închisoare, în ultimă instanță tot un fel de lagăr.

„Totuși, poate că e un sanatoriu *de un fel deosebit ?*" mi-am zis.

Sau poate era un fel de ospiciu ? E drept, nu mă știam nebun, totdeauna avusesem un comportament normal, dar, în definitiv, oare nebunii sînt conștienți cînd se petrece în psihicul lor o anume mutație datorită căreia societatea îi ostracizează în case speciale, denumite, în raport cu confortul, balamuc, spital, clinică, sanatoriu ? Cine știe dacă nu fusesem adus într-un „sanatoriu de boli nervoase" sau eventual într-unul „de boli mintale". E drept, pe frontispiciul clădirii nu exista nici o firmă cu indicația naturii sanatoriului. Dar poate că nici nu era nevoie, dat fiind locul unde fusese clădit, tocmai în creierul munților. Bineînțeles că tot încercam să mă liniștesc. Dacă mă aflam totuși într-o casă de sănătate era, fără îndoială, una de un fel deosebit.

Casă de sănătate de un fel deosebit ! Și am fost gata-gata să accept că, fără să am cunoștință, suferisem probabil o dereglare psihică sau mintală, pe care medicul, trimisul lui Cap-de-Mort, izbutise s-o depisteze și s-o diagnosticheze. Dar imediat mi-am adus aminte de bănuiala lui Socrate : nu, eram cu toții complet normali. Eram cu toții sănătoși și, dacă fusesem aduși aici, asta însemna că voiau să ne folosească drept cobai. Cu cît mă gîndeam mai mult cu atît mai veridică mi se părea această ipoteză. Scoaterea noastră din mizeria și promiscuitatea lagărului ; proiectarea noastră în garsoniere mai mult decît confortabile ; mesele copioase, adevărate prînzuri sardanapalice în comparație cu lăturile servite în lagăr ; izolarea ; liniștea absolută, ca de pe alt tărîm ; plimbările obligatorii, fiecare la altă oră, poate și în altă zi, escortați de cei doi cîini lup fioroși ; libertatea de a circula *peste tot*, deci și în cea de-a doua curte, acolo unde se afla spînzurătoarea și „capra" pentru pedepsele corporale, chiar *Bunker*-ul sumbru, specific de lagăr — toate acestea erau probabil mijloace prin care Cap-de-Mort încerca să ne aducă în pragul nebuniei.

„Știu eu — mi-am zis — dacă Monica și Iosif au existat cu adevărat ? Știu eu dacă nu sînt o invenție a lui Cap-de-Mort, ca să mă scoată mai repede din minți ? Ce dovadă am că însemnările de pe fundul sertarului și al borcănașului cu pomadă n-au fost scrise chiar de Hermann ?"

Da, așa am gîndit, convins că izbutisem să înțeleg planul perfid, diabolic al călăilor noștri. Eu însă nu trebuia să le fac jocul. Trebuia să rezist și, ca să rezist, trebuia să-mi păstrez luciditatea, să nu mă dau în nici un caz bătut. Dar oare ce însemna să nu mă dau bătut ? Însemna să lupt împotriva disperării care — simțeam — deja începuse să mă macine, fiindcă, în timp ce îmi făgăduiam să nu mă dau bătut, în același timp altcineva din mine încerca să-mi strecoare în suflet îndoiala : în definitiv, rezistînd, ce cîștigam ? *Viu* în nici un caz nu aveam să mai ies de acolo. Spînzurătoarea probabil nu constituia un element pur decorativ, avînd doar rostul de a ne înspăimînta, ci sigur și unul activ. Probabil că acolo sfîrșiseră toți acei care, asemenea mie, rezistaseră, *refuzaseră* să înnebunească, asta în cazul în care, înaintea mea, și altcineva încercase să nu se dea bătut.

„Dacă am să rezist, Cap-de-Mort, furios, mă va spînzura !"

Într-unul din capitolele anterioare am scris că, plecînd pe front, spre deosebire de ceilalți camarazi ai mei, am acceptat moartea ca pe o certitudine și supraviețuirea doar ca pe o întîmplătoare posibilitate. Acceptînd ideea morții, mental o *trăisem* în diferitele ipostaze posibile pe front : ucis de un glonte, sfîrtecat de un proiectil, pulverizat de o bombă de avion, străpuns de un pumnal sau de o baionetă în timpul executării unei misiuni de noapte sau de pîndar. Niciodată însă nu-mi trecuse prin minte că aș putea muri spînzurat.

Și deodată mi-am amintit întîmplarea aceea stranie și tragică. Afară era ziuă. Am început s-o trăiesc atît de intens, încît în cameră n-a mai fost zi, ci noapte, o noapte liniștită, spre bucuria noastră, a plutonului, care încă nu dormeam ci, în gropile noastre jilave, reci ca mormintele, priveam stelele de pe cerul înalt, fiindcă numai așa ne alinam, întrucîtva, dorul de casă, mai ales camaradul meu Pascu, întunecatul și duiosul Pascu, pentru a nu pune la socoteală și pe Stan Cerchez, ciudat în felul lui — dacă nu puțin-puțin chiar nebun — de vreme ce, dacă îl apuca dorul de casă era în stare să cînte chiar sub cel mai cumplit bombardament de artilerie. (Co-

mandantul nostru de pluton era de părere că Stan Cerchez cînta numai de frică.) Îi vedeam în gropile lor : pe Stan, pe Pascu, pe Rîureanu, pe Stoleru, pe Păcuraru, dar totodată vedeam și „groapa individuală" meșterită de mine, cu parapetul mai temeinic și mai dibaci întocmit — motiv pentru care toți mă invidiau — fiindcă un parapet clădit cît mai solid te apără de multe ori de moarte sigură. Da, vedeam groapa și, în ciuda faptului că era cea mai „faină" — cum declarase Pascu odată admirativ — ea rămăsese neocupată de teamă, teamă superstițioasă, fiindcă exista credința unanimă că dacă vrei să nu te găsească și pe tine moartea, nu trebuie să te adăpostești în groapa unui camarad de-al tău în care a fost el omorît. Or ei desigur mă credeau mort. Ei nu aveau de unde să știe că nu murisem, ci căzusem prizonier. (S-a întîmplat tot într-o noapte : sta să plouă. Cerul atîrna jos, parcă să se prăbușească peste întreg pămîntul. Era atîta beznă, încît clipeam mărunt și des, ca să mă conving că între timp nu orbisem. Fusesem trimis cu grupa în incursiune. Nemții, probabil prevăzînd că pe o vreme atît de parșivă noi vom încerca să ne apropiem de gropile lor, organizaseră o ambuscadă. Noi am căzut în punga ce ne-o pregătiseră, și cînd ne-am dat seama era prea tîrziu. Unii au fost înjunghiați pe întuneric, alții au izbutit să scape, poate ajutați și de împrejurarea că apucasem să deschid focul. Trăgeam orbește și pe sus, ca să nu omor pe vreunul dintre oamenii mei. Trăgeam și mă retrăgeam. Începusem să sper că voi scăpa, cînd mi-a sărit un neamț în spinare, somîndu-mă să mă predau. Așa am căzut prizonier, și nici astăzi nu știu cîți din grupa mea au izbutit să scape și cîți au murit. Prizonier însă numai eu am căzut.)

Acum, cînd retrăiam întîmplarea, parcă îl auzeam pe Stoleru, țîrcovnic în viața civilă, căinîndu-mă : „Săracu', a murit neprohodit!" Căinîndu-mă și nemaigăsindu-și liniștea, de parcă vina era a lui că murisem neprohodit, la fel cum o căinase și nu-și găsise liniștea pînă n-a prohodit și înmormîntat pe fata aceea împușcată de niște SS din unitatea *Totenkopf*[1]. Fusese învățătoare într-un sat din pusta maghiară și hortiștii o ridicaseră ca s-o deporteze într-unul din lagărele lor. În timpul transportului, izbutise însă să fugă și, fiindcă nu avea

[1] Cap-de-Mort.

unde să se ducă în altă parte, căci toate neamurile ei fuseseră împuşcate, s-a întors în sat, să se adăpostească în casa unui ungur, care fusese însurat cu o evreică, şi ea deportată. Ungurul a ţinut-o ascunsă, dar, pînă la urmă, s-a găsit un ticălos s-o denunţe. Noi am cucerit satul la numai cîteva ore după ce fusese împuşcată în livada casei, acolo unde izbutise să fugă cînd nemţii veniseră s-o ridice. Glonţul automatului o prăbuşise pe spate, în iarba ce începea să îngălbenească, şi ochii negri, mari, care nu mai vedeau jur împrejur, priveau parcă cerul albastru, pur şi sus, sus, prea sus, din păcate, mult prea sus ca să poată ajunge pînă acolo un suflet omenesc. Era atît de sus, încît nu-l putea murdări nici fumul proiectilelor de mortiere, de obuziere sau aruncătoare, nici praful stîrnit de şenilele tancurilor, de trombele exploziilor — aceste altfel de gheizere — nici sîngele celor rupţi, sfîrtecaţi, zburătăciţi de gloanţe sau de schije. Ochii ei priveau uimiţi cerul, care încetase pentru ea de a mai fi cer, aşa cum, de altfel, şi ochii încetaseră de a mai fi ochi, de vreme ce nu mai vedeau nimic, nimic — uimirea ce o oglindeau nefiind altceva decît *instantaneul* clipei dinaintea morţii, pentru mine prilej de cutremurătoare mirare, deoarece nu-mi venea să cred că femeia aceea, tînără şi frumoasă, în clipele dinaintea sfîrşitului, ignorînd certitudinea morţii iminente, se mărginise să contemple cerul cu acea copilărească uimire ce i se citea în ochi.

Eram la un pas de trupul neînsufleţit al învăţătoarei doar eu şi cu Stoleru. Stoleru, el o descoperise, muşcîndu-şi un vîrf din mustaţă, dădea ocol moartei dintr-un motiv pe care nu-l înţelegeam, dar pe care l-am înţeles ceva mai tîrziu cînd, învingîndu-şi jena, s-a aplecat şi a tras peste coapsele dezgolite ale moartei rochia ce, în clipa în care fusese doborîtă, i se ridicase. Pe urmă, întorcîndu-se spre ungurul care o ascunsese şi care acum lăcrima, trăgînd în neştire din pipa ce de mult nu mai ardea :

— Ascultă, omule, la voi în sat se află un popă ovreiesc ?

Ungurul nu ştia româneşte şi, neînţelegînd ce fusese întrebat, se mulţumise să ridice din umeri.

— Nu există, Stolerule, i-am explicat. Chiar dacă o fi fost vreunul, sigur că hortiştii l-au împuşcat.

— Atunci, domn' elev, ce facem ? O îngropăm aşa, neprohodită ?

— Ce putem face altceva ?

— Oare o fi păcat pentru ea, dacă o îngropăm după legea creştinească ? Că tare mi-e milă de ea, s-o băgăm în pămînt, fără slujbă, ca pe un cîine. Că doar aici nu mai este front, domn' elev !

— Dacă a murit, nu mai are importanţă cum se întoarce în pămînt, Stolerule.

— Ba are, mă contrazise el. Să ştii că are. De aceea, eu am s-o prohodesc după datina creştinească, domn' elev, că pe cea ovreiască n-o cunosc. Păcat nu poate să fie nici pentru ea, nici pentru mine.

Stoleru scoase din sacul de merinde o lumînare, căci adusese de acasă lumînări şi un pumn de tămîie. Tămîia o terminase — tămîiase mulţi camarazi morţi — dar lumînări, cîteva, tot îi mai rămăseseră, fiindcă, în ultimul timp, temîndu-se că le va termina, dacă aprindea una la căpătîiul cuiva n-o lăsa să ardă decît puţin, pînă apuca să spună o rugăciune, şi o stingea. Abia după aceea bolborosea şi celelalte rugăciuni, căci le ştia pe toate, ca un popă adevărat, motiv pentru care unii, mai în glumă, mai în serios, îl porecliseră „popa Stoleru". Porecla stîrni invidia preotului regimentului, dar, la drept vorbind, nu atît porecla, ci faptul că Stoleru prohodea mult mai mulţi morţi decît el, întrucît popa, temător fiind de propria sa viaţă, stătea tot timpul la eşalonul doi al regimentului. Stoleru, în schimb, mereu în prima linie, aproape nu prididea să prohodească pe toţi cîţi mureau, şi cea mai mare amărăciune pentru el era atunci cînd rămîneau morţi între linii. Ca să poată să le *citească* şi lor rugăciunile de îngropăciune, nu o dată îşi riscase viaţa, cărînd cîte un mort pînă în liniile noastre, chiar de sub nasul nemţilor.

De aceea nu m-am mirat că Stoleru voia să prohodească, după datina creştinească, pe învăţătoarea împuşcată de nemţi doar pentru vina că era evreică.

„Veşnica pomenire, veşnica pomenire, veşnica ei pomenire !..." începu să cînte pe nas, ca toţi ţîrcovnicii, după ce în prealabil aprinsese un căpeţel de lumînare, iar apoi să *citească*, din memorie, rugăciunea pentru odihna sufletului roabei lui Dumnezeu Sara, ca să i se ierte ei toate greşelile făcute cu voie sau fără de voie, şi ca el, sufletul, să fie primit acolo „unde nu este nici întristare şi nici suspin, ci viaţă fără de sfîrşit".

De toate acestea mi-am amintit în timp ce stăteam culcat pe patul imens și confortabil. Și după ce am retrăit întîmplarea prin amintire, iarăși a fost lumină în garsonieră, iarăși a început să auie liniștea, ca de pe alt tărîm, cel al basmului, liniștea care, pur și simplu, mă înnebunea. Și fiindcă n-am mai putut suporta, am pus un disc la patefon. Era uvertura la opera „*Die Meistersänger von Nürnberg*" [1]. După aceea am pus alt disc, apoi încă unul și încă unul, pînă cînd Hermann a venit cu prînzul.

Hermann zîmbi, pe urmă observă :

— Domnule căpitan, mă bucur că vă petreceți timpul într-un mod atît de agreabil.

Fără îndoială, cuvintele sale ascundeau ironie. Am simțit că încep să-l urăsc pe omul acela care îmi atribuia gradul de „căpitan" și care afișa o politețe insultătoare, dată fiind situația în care mă aflam. Nu știu cum se făcuse, dar pînă în clipa aceea nu-i observasem mîinile. Avea niște mîini fine, frumoase și foarte îngrijite. Nu erau în nici un caz mîinile unui soldat de rînd, așa cum încercase să mă convingă. Făcînd această descoperire, i-am cercetat chipul cu mai multă atenție. Era un bărbat poate de treizeci de ani. Avea ochi albaștri, părul foarte blond, aproape alb, maxilarele excesiv de proeminente, din care pricină — presupun că numai din aceasta — obrajii păreau supți. Eram sigur că în ochii femeilor trecea drept un bărbat frumos. Avea un aer de intelectual și înclinam să cred că și era în realitate. Privindu-l, m-am întrebat dacă nu cumva, în cazul în care mă aflam realmente într-un sanatoriu, era medic, deghizat, din anumite motive, în *valet*.

— Într-adevăr, *chiar* te bucură ? am întrebat, la rîndul meu tot cu intenție ironică.

— Și de ce nu, domnule căpitan ? Dorința conducerii Sanatoriului este ca să vă simțiți la noi cît mai bine.

— Dacă mi-ai fi spus că persoanele din conducerea sanatoriului se bucură că-mi petrec timpul într-un mod agreabil — nu fac decît să reproduc propriile dumitale cuvinte — n-aș fi avut nimic de obiectat. Dar te-ai exprimat că *dumneata* te bucuri. De vreme ce nu faci parte din conducere, oare de ce te bucuri ? Poate ai primit *ordin* să te bucuri ?

[1] „Maeștrii cîntăreți din Nürnberg".

Hermann nu-mi răspunse imediat. Mă privi surprins. De altfel, eram eu însumi surprins de îndrăzneala mea. În cel mai bun caz, Hermann putea interpreta replica mea drept o ironie răutăcioasă la adresa lui. Am spus „în cel mai bun caz", fiindcă ironia ţintea mai departe. În fond, îmi bătusem joc de marele lor defect, acela de a executa orbeşte un ordin, oricît de mîrşav şi de ticălos ar fi el. Totuşi nu prea eram înspăimîntat. Îmi dădeam seama că, prin forţa împrejurărilor, raporturile dintre mine şi Hermann erau altele decît fuseseră cele dintre mine şi Buldog fie şi numai pentru faptul că pentru el eram *Herr Hauptmann*, fiindcă aşa primise ordin, şi că deci, chiar dacă acum, simţindu-se jignit, ar fi avut chef să reacţioneze violent, trebuia să se abţină, fiindcă era *verboten* să se atingă de mine.

— Domnule căpitan — veni replica lui ceva mai tîrziu — nu cred că aţi avut intenţia să mă jigniţi.

— Nu, în nici un caz ! am dat eu înapoi.

— Sînt convins, domnule căpitan. (Nu părea deloc.) Cred că tîlcul adevărat al întrebării dumneavoastră este altul. Sau mai exact spus, reflectă o anume deformare profesională.

— Da ?

— Am auzit, cu totul întîmplător, că sînteţi profesor de logică. Este adevărat ?

— Sînt profesor de filozofie. Logica este însă materia de specialitate.

— Atunci e clar. Cum nu se poate mai clar. Nu-i aşa ?

— Mda ! am confirmat, deşi nu mi-era de loc clar.

— Dumneavoastră sînteţi român, nu ?

— Român !

— Deşi vorbiţi bine limba germană, nu vă supăraţi că v-o spun, nu sînteţi la curent cu noul spirit german. Noi, toţi cei care *nu comandăm*, cei care nu sîntem Führeri, în aşa măsură avem încredere în şefii noştri, încît ne bucură sau ne întristăm, sîntem fericiţi sau nefericiţi o dată cu ei. Şi fiindcă nu aţi luat cunoştinţă de acest fapt, raţionamentul dumneavoastră a fost viciat. Da, domnule căpitan, m-am bucurat, deoarece şi şefii mei s-au bucurat constatînd că vă petreceţi timpul într-un mod agreabil.

— Spune-mi, domnule doctor, şefii dumitale se bucură numai fiindcă *eu* îmi petrec timpul în mod agreabil ?

— De ce îmi atribuiți o calificare pe care n-o am ? Nu sînt medic.

— Nici eu nu sînt căpitan, și totuși dumneata...

— Bine, dar dumneavoastră nu ați primit un ordin.

— Suporți un răspuns sincer, domnule Hermann ?

— Bineînțeles !

— Ei bine, nu cred că *ai primit* un asemenea ordin.

Hermann schiță un zîmbet foarte vesel, ca și cînd replica mea avusese darul să-l amuze teribil sau ca și cînd nu credea o boabă din cele ce-i spusesem. Și nu greșea. Fiindcă eram convins că primise un *Befehl*, deși îi declarasem contrariul. Eram convins, fiindcă încredințîndu-i rolul de valet, tocmai ca să nu se trădeze, nu și-ar fi permis fantezia de a mi se adresa cu „domnule căpitan". Nu, Hermann în nici un caz nu și-ar fi îngăduit o asemenea inițiativă cîtă vreme era în serviciu comandat.

— Va să zică, dumneavoastră presupuneți că e o inițiativă personală ?

— Sau o fantezie personală, domnule Hermann.

— Bine, dar în ce scop ?

— Nu știu ? Eu sînt profesor de logică, nu medic.

— Ce legătură are medicina cu povestea asta ?

— Asta am vrut să spun și eu : absolut nici o legătură. Și fiindcă nu are, mi-e greu să cred că ai primit un ordin atît de... atît de prost inspirat, am găsit pînă la urmă o formulare eufemistică. Mai exact spus, domnule Hermann, nu văd în ce fel, din punct de vedere medical, avansarea directă de la gradul de sergent la cel de căpitan ar putea contribui la vindecarea unui pacient. Fiindcă, domnule Hermann, de vreme ce mă aflu aici, într-un *sanatoriu*, trebuie să trag concluzia că sînt bolnav, într-un fel bolnav, deși nu mă știu bolnav. Logic — nu uita că sînt profesor de logică — nu văd nici o legătură directă, fiindcă, de fapt, nici nu poate exista. Și fiindcă nu poate exista, nu cred că ai primit un ordin în acest sens. A fost o inițiativă personală.

— Trebuie să repet întrebarea pe care v-am mai pus-o : în ce scop, domnule căpitan ?

— La rîndul meu îți repet că nu știu ! Poate că, pur și simplu, ca să te amuzi. De cînd am fost luat prizonier, am avut prilejul să descopăr că există specimene omenești care se pot amuza copios punînd la cale diferite orori. Aș putea să-ți dau

cîteva exemple, dar probabil că nu te interesează, domnule doctor Hermann.

— Aveţi dreptate, nu mă interesează. Ştiu la ce anume exemple vă referiţi. Dar apropo : credeţi, într-adevăr, că sînt medic ?

— Mă aflu într-un sanatoriu ?

— Da, într-un sanatoriu. Şi ?

— Dar bine, domnule Hermann, cred că nu ai pretenţia să mă convingi că este în uzanţa vreunui sanatoriu din lume ca, nici după patruzeci şi opt de ore de la internarea sa, un pacient să nu fie consultat măcar de medicul de gardă.

Hermann începu să rîdă zgomotos. Rîdea, rîdea, aşa cum rîzi la o comedie cu Stan şi Bran. Rîdea, ochii lui albaştri rîdeau şi ei, în timp ce îşi trosnea degetele, într-o cadenţă de castaniete. Rîsul lui, departe de a mă linişti, mă îngrijora. Aveam sentimentul că mersesem mult prea departe.

Conteni brusc şi, privindu-mă cu seriozitate :

— Iată că vă contraziceţi. Pe de o parte, afirmaţi că sînt medic, iar pe de alta, vă exprimaţi îndoiala că v-aţi afla într-un sanatoriu, deoarece nici un medic nu v-a consultat pînă în prezent. Domnule profesor de logică, un asemenea raţionament vi se pare *logic ?*

— Domnule Hermann, ar trebui să fiu bucuros că accepţi să dialoghezi cu mine. Numai că discuţia dintre noi nu este propriu-zis un dialog, ci un simulacru de dialog.

— De ce ? Aveţi unele reţineri, fiindcă vă e teamă să nu mă jigniţi ? Daţi-i drumul, domnule căpitan. Pot *suporta* şi lucruri mai puţin plăcute sau foarte neplăcute pentru mine. Vă rog să nu vă jenaţi.

— Nu din acest motiv dialogul dintre noi doi este doar un simulacru, ci datorită faptului că este *verboten* să pun întrebări. Lipsindu-mi anumite date, pentru a putea să-mi susţin punctul de vedere în deplină cunoştinţă de cauză, mă aflu în inferioritate faţă de dumneata.

Hermann nu-mi răspunse. Mă privi într-un fel ciudat, aş zice enigmatic — păru că reflectează intens la ceva — pe urmă cu o voce politicoasă, dar care trăda o anumită răceală :

— Aveţi dreptate, domnule căpitan. Este *verboten* să puneţi întrebări. Totuşi sînt multe subiecte asupra cărora am putea discuta fără să fie necesar ca în susţinerea punctului dumneavoastră de vedere să puneţi întrebări.

— Personal nu-mi vin în minte asemenea subiecte. Dacă însă ele există şi pe dumneavoastră realmente vă interesează...

— Sînteţi dispus să le discutaţi ! mă întrerupse Hermann, privindu-mă din nou enigmatic.

— *Dispus !* Nu cred că termenul este cel mai potrivit. Deşi aş putea spune că aici, în acest Sanatoriu, sîntem răsfăţaţi, totuşi nu pot avea pretenţia ca dumneata, domnule doctor, sau ceilalţi din personalul medical să ţineţi seama de ceea ce sînt sau nu dispus să discut. Am vrut, de fapt, să spun că, fie că-mi face sau nu plăcere, sînt gata să stau de vorbă cu dumneata despre orice subiect doreşti.

— Sînteţi foarte amabil, domnule căpitan.

Ironia era evidentă, în ciuda tonului foarte serios şi a faptului că ochii exprimau aproape o ameninţare.

Mai trecură cîteva zile... În programul cotidian nici o variaţie. Nu surveni nici un eveniment deosebit. Mesele consistente, plimbarea de fiecare zi, groaza de liniştea mereu mai greu suportabilă, în ciuda muzicii, adică a discurilor pe care le puneam la patefon. Nici o altă prezenţă în afară de Hermann.

Timpul trecea nespus de greu, deşi căutam să fiu cît mai mult timp ocupat. De fapt, cu excepţia lecturii şi a băii de fiecare dimineaţă, altceva nu mai aveam de făcut. Atît de mult suferisem cît timp fusesem pe front şi apoi în lagăr că nu mă pot spăla, în aşa măsură mi se părea că încă nu mă curăţasem de toată murdăria depusă în pori, încît zilnic, mă bălăceam în apă cel puţin o oră. Baia era una dintre puţinele satisfacţii. Mai erau şi mesele. Organismul meu, subalimentat atîtea luni, încerca acum să se refacă, manifestînd un apetit pantagruelic. Şi fiindcă nu mi se dădea totuşi de mîncare în cantităţi pe măsura apetitului meu, mai toată ziua îmi era foame. Începusem să mă întremez. Culoarea feţei, cadaverică, aproape dispăruse, treptat-treptat redobîndeam pe cea naturală. Mă şi gîndeam că, dacă va continua acelaşi regim alimentar, va trebui să prelungesc matinalele exerciţii de gimnastică. În fine, a treia satisfacţie o datoram plimbărilor. Aproape m-aş încumeta să afirm că, dintre toate, plimbările îmi produceau cea mai mare plăcere. Avînd *libertatea* să hoinăresc oriunde doream, în limita timpului acordat, şi să aleg itinerarul, mă mistificam, spunîndu-mi că măcar în luarea

unei asemenea hotărîri nu eram influenţat de nici un fel de constrîngere. Pe urmă, îmi plăcea să mă plimb şi pentru că timp de o oră, nu mai eram singur, ci în compania celor doi cîini, chit că ei continuau să-mi fie la fel de puţin binevoitori. Dar eu ştiam că ei sînt *răi*, numai fiindcă SS-iştii îi dresaseră să fie aşa. Dacă în primele zile de plimbare le-am vorbit cu intenţia de a-i *corupe*, ulterior, în zilele ce au urmat, le-am vorbit numai pentru nevoia de a vorbi. Cîinii nu erau interlocutori. Reprezentau în schimb un auditoriu ideal. Mă ascultau cu urechile ciulite, cu alte cuvinte, cu interes. Şi asta îmi era suficient. În bîrlogul meu, de urît sau ca să alung liniştea ce mă aducea pînă în pragul disperării, nu o dată se întîmpla să mă trezesc vorbind tare, de unul singur. De fiecare dată cînd mă descopeream în această postură amuţeam imediat, cutremurat de spaimă. Un om, în toate minţile, nu vorbeşte de unul singur. Or dacă eu o făceam, însemna că nu mai eram întru totul normal. Şi imediat îmi făgăduiam să nu mai vorbesc de unul singur, dacă voiam ca noaptea să nu coboare sub fruntea mea. Afară însă — vorbind cîinilor — era cu totul altceva. Le vorbeam, mă ascultau cu atenţie, chit că nu înţelegeau ceea ce le spuneam. Reprezentau un *auditoriu*, cu alte cuvinte, vorbindu-le, însemna că încă mai sînt în deplinătatea facultăţilor mele mintale.

Cu prilejul acestor *Spaziergänge* [1] zilnice, investigasem toate împrejurimile. Natura era sălbatică şi superbă. Încercam să-mi închipui — şi izbuteam — cît de frumos trebuie că era în timpul verii. De multe ori eram ispitit să urc muntele pînă la vîrf, dar întrucît n-o puteam face în decurs de numai o oră, renunţam de fiecare dată. Pe de altă parte, investigaţiile acestea, în aparenţă fără nici un scop precis, dar, în realitate, tentat de gîndul ascuns al unei eventuale evadări, se dovediră a fi descurajatoare. Muntele era sălbatic, cu multe prăpăstii şi cu drumuri acoperite de zăpadă. Dacă eventual nu mă rătăceam, riscam să deger de frig sau să fiu mîncat de sălbăticiuni. Singura cale de acces către lume era şoseaua pe care venisem, dar o tentativă de fugă pe acolo însemna moarte sigură. De aceea, mă resemnam să privesc jos, în vale, acolo unde era satul şi gara Halberdorf, unde ne despărţisem de Buldog, şi

[1] Plimbări.

unde, în fiecare zi, la orele unsprezece și jumătate, oprea un tren cu vagoanele camuflate, din care coborau doi-trei călători, totdeauna bătrîni, rareori cîte o femeie tînără. Trenul oprea doar două minute, după care locomotiva anacronică pornea să se tîrîie, o locomotivă atît de anacronică, încît de fiecare dată mă miram că nu se desface în bucăți din cauza efortului uriaș de a tîrî după sine opt vagoane de clasă. Înainte de a porni, țipa o dată scurt și isteric, pe urmă se urnea greu. De fiecare dată, după ce îi auzeam țipătul, așteptam cu emoție : va izbuti oare și de data asta să tragă după ea vagoanele ? Izbutea, și atunci răsuflam ușurat. Eram însă convins că, într-o zi, n-o va mai putea face și că, de atîta efort disperat, se va desface în bucăți cu un zgomot asurzitor de fierărie și că doar roțile, pe osiile lor, vor continua să alunece pe șine.

Priveam trenul pînă nu-l mai vedeam, pe urmă urmăream fumul leneș ce plutea asemenea unei eșarfe albe, dar murdară, iar cînd dispărea vederii mele, continuam să ascult icnelile disperate ale locomotivei ce se încăpățîna, în ciuda neputinței ei, să urce, să urce, Dumnezeu știe pînă unde. Pe urmă, după ce murea și zgomotul, mă întorceam la „Sanatoriu", escortat de cei doi cîini, la fel de inabordabili ca în prima zi. Mă obișnuisem în așa măsură să calculez timpul, încît nu se întîmplase încă niciodată să ajung *acasă* mai tîrziu de orele douăsprezece, ci totdeauna cu două minute mai devreme.

Și de fiecare dată Hermann ieșea să mă întîmpine, mereu cu aceleași cuvinte.

— Domnule căpitan, sper că a fost o plimbare plăcută.

— Ca de obicei, domnule Hermann, ca de obicei, îi replicam furios, fiindcă îl suspectam că își bate joc de mine.

Cred că a venit momentul să amintesc de o anume impresie pe care o aveam de fiecare dată cînd plecam sau cînd reveneam din plimbare. Anume că, de undeva, de la una din ferestre, pe furiș, cineva mă urmărea cu privirea.

La început, am crezut că s-ar putea să fie Socrate, sau altcineva dintre tovarășii mei de captivitate. Asta pînă cînd m-am convins că ferestrele celulelor noastre nu dădeau spre curtea interioară a „Sanatoriului". Dacă, într-adevăr, cineva mă pîndea, atunci probabil făcea parte din *personalul* „Sanatoriului", poate doctorița în halat alb pe care o descoperisem la una din ferestre în ziua în care fusesem aduși sau poate

cealaltă, fata tînără care, nimerind din întîmplare în camera mea, exclamase : *„Verblüffend !"* [1].

Deşi dovada îmi lipsea, înclinam să cred, poate fiindcă îmi făcea plăcere, că femeia cea tînără era aceea care, de fiecare dată de la aceeaşi fereastră şi ascunsă înapoia perdelei, pîndea să mă vadă cînd reveneam din plimbare. Într-o zi însă, s-a ivit prilejul să mă conving că mă înşelam.

Priveam în vale, aşteptînd să sosească trenul cu locomotiva anacronică. În spatele meu, cei doi cîini. La un moment dat, distrat, am privit într-o altă direcţie. Atunci am văzut-o. Schia pe o spinare de munte, la o depărtare de circa două sute de metri. Ne despărţea o surpătură adîncă şi lată. Cred că, îmbătată de alunecarea în viteză, nu mă observase. Am privit cum schiază — admirabil — pe urmă, am uitat de ea, fiindcă tocmai intra trenul în gară. Ca de obicei eram nerăbdător şi emoţionat. Cine ştie, poate că de data asta locomotiva, opintindu-se să urnească vagoanele, se va desface din toate încheieturile, iar roţile vor porni să alunece singure pe şine, în virtutea inerţiei. Dar catastrofa nu se întîmplă nici de data aceasta. După ce trenul nu se mai văzu, mi-am reamintit de fata care schia şi am căutat-o cu privirea. Am descoperit-o mult mai departe. Naviga pe zăpadă ca o sirenă polară. O priveam cu încîntare, fiindcă în monotonia exasperantă a existenţei mele, graţia şi virtuozitatea ei sportivă reprezentau un spectacol inedit. Din păcate, n-am putut să mă delectez mult timp privind-o, întrucît se apropia ora cînd trebuia să fiu înapoi la „Sanatoriu",

Cînd am ajuns, fără să întîrzii o clipă, în timp ce străbăteam aleea ce ducea la intrarea în clădire, din nou am *simţit* că sînt spionat de la una din ferestre. Şi întrucît femeia tînără schia departe de „Sanatoriu", am ştiut acum sigur că era *altcineva*, poate doctoriţa cu ochii de bazedoviană.

La intrare, Hermann mă întîmpină cu zîmbetul pe buze :

— A fost plăcută plimbarea, domnule căpitan ?

— Cum nu se poate mai plăcută, domnule doctor.

— Tare mult vă place să glumiţi, domnule căpitan.

Nu i-am răspuns. Am intrat la mine, m-am dezbrăcat şi am dat drumul patefonului. Nu-mi puteam explica de ce, dar,

[1] Uluitor.

afară, în timpul plimbării, liniștea nu mă deranja, cu toate că, acolo, în plin munte, era mai atotcuprinzătoare decît în camera mea. Mai mult — poate are să vă pară ciudat, dar așa se întîmpla, de fiecare dată — dacă plimbarea realmente mă reconforta, aceasta se datora, în primul rînd, faptului că era însoțită de o tăcere ca de început de lume. Însă cum reveneam în cameră, liniștea începea să *auie* supărător, enervant, insuportabil. Descoperisem însă un paliativ : patefonul. Puneam disc după disc, iar dacă mă plictiseam îl opream și începeam eu să declam cu glas tare, și să las să cadă de la o anumită înălțime obiectele ce nu riscau să se spargă.

Procedam astfel numai în timpul zilei. Noaptea însă era *verboten* să pun muzică sau să trîntesc obiectele. Nopțile, cel puțin primele nopți au fost cumplite. Am scris *cel puțin primele nopți,* deoarece ulterior, printr-un fel de concentrare a voinței — dobîndită prin exercițiu — izbuteam să mă smulg din prezent și să retrăiesc, prin amintire, diverse întîmplări. În felul acesta reușeam să mă *apăr* de liniște. Și cum, în prima linie numai arareori este liniște, întîmplările pe care mi le reaminteam erau toate de pe front.

Am însă bănuiala că de multe ori treceam pe nesimțite în somn și visam continuarea întîmplării fără nici un fel de tranziție, adică fără să-mi dau seama că nu mai sînt treaz.

Foarte des retrăiam — treaz și apoi în vis — amintiri în care personajul principal era locotenentul Amza, comandantul meu de pluton. Locotenentul Emilian Amza, poreclit și *Răspopitul,* fiindcă, într-adevăr, se răspopise, era un om ciudat — ostașii din plutonul lui, — unii — ziceau că-i un pic „aiurea", precum un lunatic — și frumos ca un arhanghel. De ce se răspopise nu fusese chip să aflu nici de la alții și nici de la el, deși de multe ori părea dispus să se confeseze. Îmi amintesc, odată l-am întrebat direct, dar el s-a uitat lung la mine, de parcă mă vedea pentru prima dată și încerca să-și dea seama ce fel de om sînt, pe urmă începu să cînte pe nas — deși avea o voce foarte frumoasă — asemenea unui țîrcovnic :

„Pînă cînd, Doamne, mă vei uita ? Pînă cînd vei întoarce de la mine fața ta ? Pînă cînd voi îngrămădi gînduri în sufletul meu și dureri în inima mea, ziua și noaptea ?..."

Cînta fără nici un fel de *evlavie,* ci, dimpotrivă, cu ton intenționat zeflemitor, de parcă nu lua în serios nici cuvintele

Psalmistului şi nici pe sine însuşi. De accea am scris mai sus că era un om ciudat. Fiindcă niciodată nu ştiam ce gîndeşte într-adevăr, şi cu atît mai puţin ceea ce simte. Întrucît eram încheietorul său de pluton, aproape în fiecare noapte — mă refer la nopţile de acalmie — mă chema în adăpostul său să stăm de vorbă. Nu putea suferi singurătatea, dar nu ştiu dacă n-o putea suferi, fiindcă se temea de ea sau dacă, temîndu-se de propriile sale gînduri, simţea nevoia să aibă pe cineva în preajma sa ca să fugă de ele. Indiferent însă de motiv, adevărul este că trimitea mereu după mine.

În prima linie, cînd inamicul te lasă în pace, dormi. În aşa măsură organismul are nevoie de somn ca să se refacă. În prima linie, nimeni nu suferă de insomnie. Excepţie făcea doar locotenentul Amza. De multe ori l-am surprins cu ochii înlăcrimaţi de furie, de disperare că nu putea dormi, deşi se simţea atît de istovit. Odată chiar mi-a mărturisit că va sfîrşi prin a se împuşca. Întrucît nu mai putea suporta oboseala, şi fiindcă nu putea dormi, jucam cărţi, dar, de cele mai multe ori, stăteam de vorbă. Adică el vorbea şi eu ascultam. Deşi în probleme foarte diferite, avea păreri surprinzător de *personale*, n-aş putea spune că era foarte inteligent. Pe de altă parte, fiind foarte vanitos, încerca să mă impresioneze cu paradoxurile sale de care nici el nu era convins. Dar îl mai suspectam de ceva : că, în sinea sa, era un mare laş. Fiind însă foarte vanitos, izbutea nu numai să-şi mascheze laşitatea, dar să pară un neînfricat. Îmi amintesc că odată se hazardase pînă în apropierea poziţiei nemţilor, ca să aducă de acolo un soldat din plutonul său, rănit în timpul unui atac eşuat. S-a întors de acolo mai mult mort decît viu de frică, dar pentru toţi ceilalţi din pluton, expediţia aceea i-a consolidat faima de „cel mai neînfricat ofiţer din regiment".

În ziua în care, reîntors din plimbare, m-am putut convinge că nu femeia cea tînără mă spiona zilnic de la una din ferestre — mereu însă aceeaşi — din nou mi-am amintit de locotenentul Amza.

6

ÎN ZIUA URMĂTOARE, DIMINEAŢA, cînd m-am trezit, am constatat că aveam febră. Mă durea capul şi, din cînd în cînd, mă scuturau frisoane. Nu m-am dat jos din pat. Aşteptam să vină Hermann ca să-i cer un termometru. Urechile îmi vîjîiau, de parcă aş fi ţinut în dreptul fiecăreia cîte o scoică. Am privit spre fereastră. Era o dimineaţă mohorîtă. De sus se cernea o zăpadă zdrenţuită, un fel de făină măcinată grosolan.

În sfîrşit, Hermann îşi făcu apariţia în prag.

— Bună dimineaţa, domnule căpitan. Pe urmă, dînd cu ochii pe mine, în pat : probabil că în noaptea asta aţi visat foarte frumos, dacă încă nu vă îndurați să vă daţi jos din pat.

— Domnule doctor, nu mi-e bine de loc. Vrei să mă consulţi ?

— Nu vă simţiţi bine ?

— Nu ! Cred că am şi temperatură. Probabil am răcit. Eşti internist, domnule Hermann ?

— Mereu aceeaşi obsesie, domnule căpitan. Apoi cu alt ton : Va să zică nu vă simţiţi bine ?

— Deloc ! Mi-ar trebui un termometru.

— Vi-l aduc imediat. Am să anunţ pe *Frau Direktor*.

În sfîrșit, aflam că „Sanatoriul" era condus de o femeie, care avea funcția de *Direktor*. Dar, în cazul acesta, ce atribuție avea Cap-de-Mort ? Era o întrebare la care nu era ușor de dat un răspuns. Înclinam să cred că el avea responsabilitatea „Sanatoriului" pe linie SS. Dar în acest caz, cine era Frau Direktor ? Poate femeia care mă spiona de la fereastră ?

Hermann reveni cu un termometru. Îl scutură de cîteva ori, pe urmă mi-l întinse.

— Credeți că aveți temperatură ? se îndoi el.

— Sînt sigur.

Mi-am vîrît la subțioară termometrul și am închis ochii. Îmi era foarte rău. Se învîrtea camera cu mine, de parcă s-ar fi dat în scrînciob. Hermann se așezase pe un scaun și de acolo mă examina. Din cînd în cînd îl priveam pe sub gene. În colțul stîng, gura i se pliase, abia vizibil, a dispreț. Nu știu ce gînduri îi treceau prin minte, dar sînt sigur că nu-și făcea nici un fel de griji în privința mea.

— Cred că acum puteți scoate termometrul, l-am auzit atrăgîndu-mi atenția, probabil exact la timpul potrivit.

L-am scos. Mercurul arăta treizeci și nouă de grade și jumătate.

— Aveți temperatură ?

— Poftim ! Verifică și dumneata.

— *Du lieber Himmel*[1] *:* 39,5 ! Domnule căpitan, nu aveți voie să vă îmbolnăviți !

O spuse foarte serios, cu gravitate și parcă într-o oarecare măsură cuvintele sunaseră ca un fel de amenințare. *Nu aveam voie să mă îmbolnăvesc !* Interdicția aceasta în așa măsură mi se păru caraghioasă, încît am izbucnit în rîs. Am contenit imediat, deoarece rîsul accentua teribila durere de cap.

Hermann lăsă termometrul pe noptieră și se grăbi să părăsească încăperea. Probabil se ducea să raporteze superiorului său. Temperatura ar fi trebuit să mă neliniștească. Totuși, într-un anumit fel, eram bucuros că mă îmbolnăvisem. Speram că poate — în ce fel nu-mi dădea prin minte — boala va aduce o schimbare în existența mea, bineînțeles una în bine. Nu excludeam nici cealaltă posibilitate ca, dimpotrivă, să-mi fie *fatală*. Fatală nu, neapărat, că m-aș prăpădi din cauza ei, ci pentru următorul motiv : dacă fusesem aduși la „Sanatoriu"

[1] Cerule ! (N.A.)

în vederea unor experienţe medicale, şi dacă, din cauza bolii, nu mai puteam fi utilizat, fără îndoială că ei vor căuta să se scape de mine, trimiţîndu-mă fie la un spital, fie lichidîndu-mă prin otravă.

„Numai Dumnezeu ştie ce mă aşteaptă acum, din cauza bolii!" mi-am zis, mirîndu-mă că Hermann întîrzie să-mi aducă o doctorie.

Cînd uşa se deschise din nou — după o jumătate de oră — în prag apăru nu Hermann, ci femeia cu ochi de bazedoviană. L-am descoperit însă imediat şi pe Hermann, în spatele ei. Ochii aceia produseră asupra mea o asemenea încrîncenată impresie, încît, instinctiv, i-am închis pe ai mei, spunîndu-mi în gînd:

„Cel puţin să nu-i văd atunci cînd îi vor ieşi din cap!"

Cînd i-am redeschis, ea era lîngă patul meu. Purta halat alb, o bonetă albă pe cap şi avea agăţat de gît stetoscopul. N-am să uit niciodată cum mă privi. Cu un fel de foame a ochilor ei oribili, cu uimire vecină cu uluiala, dar şi cu o imensă tristeţe. Pe urmă, imediat, ochii ei oribili exprimară o totală indiferenţă, dacă nu chiar dispreţ.

— Dezbrăcaţi-vă!

M-am ridicat în capul oaselor şi mi-am scos pijamaua.

— Voi, românii, sînteţi foarte interesanţi.

— În ce sens ne găsiţi interesanţi?

— Aveţi o vitalitate puternică... Extraordinară. Iar dumneavoastră sînteţi un exemplar superb. Ştiţi, oameni ca dumneavoastră n-ar trebui să ajungă pe front. Pe front ar trebui trimişi numai bicisnicii. Dacă se curăţă nu-i nici o pagubă. Natura are grijă — pesemne fiindcă-i este mai uşor — să confecţioneze alţii, asemenea. Pe cînd cei ca dumneavoastră, care din punct de vedere biologic sînteţi o mîndrie a rasei omeneşti în general, ar trebui feriţi de pericole, mai ales de cumulul de pericole reprezentat de război. Dumneavoatră, şi alţii ca dumneavoastră, ar trebui să fiţi utilizat în scopul ameliorării naţiunii voastre, din punct de vedere biologic. Dar, pesemne, şi guvernanţii voştri sînt tot atît de tîmpiţi ca şi cei din celelalte ţări europene.

Îmi puse stetoscopul la piept, îmi ceru să respir adînc, să tuşesc, apoi, după ce mă ascultă la ambii plămîni, mă puse să scot limba, mă întrebă dacă nu mă doare în gît, în fine, îmi luă tensiunea. După ce termină, căzu pe gînduri, jucîndu-se

tot timpul cu stetoscopul. Părea dezamăgită. Parcă îi părea rău că se deplasase să mă consulte.

— Hermann !

— La ordinele dumneavoastră, Frau Direktor !

Va să zică ea conducea „Sanatoriul".

— Nu-i decît o gripă scîrboasă.

— Mi-am închipuit că nu poate să fie nimic alarmant, Frau Direktor.

— Ce mizerie ! am auzit-o exclamînd ceva mai tîrziu.

— La ce vă referiți ? am întrebat-o.

— Materia vie, domnule, materia vie e o mare și tragică mizerie ! Născîndu-se din materia anorganică, ea a luptat să dăinuiască perfecționîndu-și mereu însușirea de a se perpetua, prin sciziparitate, la protozoare, pînă la continuitatea prin urmași, la pluricelulare, respectiv la mamifere, inclusiv omul.

— Singurul fel de nemurire, am conchis, întrebîndu-mă unde voia să ajungă.

— O luptă dramatică între materia anorganică și materia vie care, bineînțeles, sfîrșește totdeauna prin victoria primei. Asta e legea vieții, care tot așa de bine se poate numi și legea morții.

— Iertați-mă, poate nu are o legătură directă, dar aș vrea să vă întreb ce înțelegeți prin *sănătate ?*

— Sănătatea este starea de echilibru instabil între anorganic și materia vie, care se înfruntă permanent. Paradoxul, tragismul destinului nostru constă în faptul că anorganicul își asigură victoria avînd ca aliat tot elemente de viață — microbii — un aliat irațional, fiindcă viața pe toată scara ei de evoluție pînă la om este irațională. Împotriva acestora — a microbilor — organismul se apără fabricînd anticorpi, realizînd astfel acel echilibru de care am vorbit și care, cu alt termen, se poate numi *sănătate*. Cînd însă se rupe echilibrul, cînd microbii devin mai puternici decît armele pe care organismul le are la dispoziție ca să se apere, intervine medicul și rostul medicinei este de a restabili echilibrul instabil, pentru ca deznodămîntul implacabil — înfrîngerea vieții individului — să nu survină decît la bătrînețe.

În ciuda febrei mari, mă păstram lucid și, ascultînd-o numai cu o ureche, mă întrebam dacă avea vreun motiv special să-mi debiteze asemenea banalități. Poate că aș fi izbutit să-mi fac despre ea o părere mai exactă dacă aș fi privit-o tot tim-

pul. Dar nu puteam. Nu puteam, fiindcă de fiecare dată cînd o priveam aveam sentimentul că în clipa următoare ochii îi vor țîșni din orbite. Din cauza aceasta sentimentul ce mă încerca era unul contradictoriu. Pe de o parte, doream să mai rămînă — speram că discuția va evolua într-un sens dorit de mine — iar pe de altă parte, voiam să plece, imediat, ca să nu-i mai văd ochii.

În clipa aceea ușa se deschise și în prag am văzut-o apărînd pe femeia cea tînără.

— Aici erai, Martha ?

Întrebarea suna a repros, poate și a indignare.

— Aici ? Ce vrei ?

— Nimic nu vreau. Te-am căutat pretutindeni. Nu mi-am închipuit că ai putea fi *aici*. Am voie să intru ?

— Nu, Maria. Domnul căpitan are gripă. Mă tem să nu te îmbolnăvești.

— Doamnă doctor, nu sînt căpitan. Cineva v-a informat greșit...

— Pentru noi ești căpitan. Dar destul ! Prin Hermann, vei primi medicamentele necesare. În cîteva zile te vom pune pe picioare. Și îmi întoarse spatele. Din prag mai întrebă : ai vreo dorință, domnule căpitan ?

— Da ! Aș vrea să-l văd pe prietenul meu. Îl cheamă Socrate...

— Se respinge ! mi-o tăie, vorbind răstit. În clipa următoare ușa se închise în urma lor.

După plecarea lor, liniștea se așternu în toată casa, profundă, la fel ca cea de afară, liniște ca într-o noapte liniștită, în prima linie, de parcă nu era război, de parcă acolo și aici nu existau pozițiile frontului, ale nemților și ale noastre, de unde, tocmai cînd te așteptai mai puțin, artileriile se deșteptau brusc și începeau să se împroaște cu proiectile, ca niște chivuțe cu sudălmi, pentru ca pe neașteptate să tacă, de parcă scurta canonadă nu se întîmplase într-aievea, ci doar într-un coșmar de infanterist.

Era liniște, lumina lămpii era albă — ziua fiind murdară, cenușie, Hermann aprinsese toate cele cinci becuri ale plafonierei — la fel de albă ca și pereții, ca și tavanul, ca și compresa de pe frunte, iar în mine, fără nici un motiv precis, poate numai din cauza febrei, neliniștea creștea, terifiantă,

asemenea unui flux, presentiment incontestabil al unei nenorociri iminente. Eram atît de convins că ceva avea să se petreacă, încît ascultam cu întreaga mea fiinţă încordată la maximum încercînd să înţeleg, cu o clipă mai devreme, dar, în ciuda sforţărilor disperate, nu sesizam nimic, nimic, nu percepeam nici un zgomot care ar fi putut să însemne preludiul primejdiei. Nu auzeam decît bătăile inimii mele : inegale, aşa cum se aude, neritmică, toaca la o mănăstire atunci cînd ciocănelele sînt mînuite de un călugăr pălămar neexperimentat. De atîta încordare, gura mi se uscase, îmi era sete, sete de tuareg, sete de naufragiat în mijlocul oceanului, sete de infanterist într-o amiază incendiată de un soare nemilos, o sete atît de cîinească, încît nu-mi mai doream decît să se întoarcă Hermann, ca să-i cer un pahar cu apă. Dar Hermann nu venea, mie îmi era o sete cumplită, atît de cumplită, încît puteam să şi mor.

Îmi era sete, sete, sete, afară era linişte, dormea parcă pămîntul sub plapuma feciorelnică a zăpeziii, istovit de scîrbă, îngreţoşat de mirosul sîngelui ce-l uda, fiindcă pămîntului îi este drag să-l ude sfînta ploaie şi să-l are plugurile şi nu să-l scurme proiectilele. În casă era tot linişte, mereu linişte, nefirească linişte, de parcă se prăbuşiseră în somn profund, şi Hermann, şi Martha, şi Maria, şi ceilalţi paisprezece tovarăşi de suferinţă, şi cele cincisprezece femei, printre care continuam să cred că se afla şi Felicia.

„Domnule Hermann !"

Sunetele vocii mele, tremurată ca un behăit de ied, abia izbutiră să se tîrîie pînă la uşă unde, izbindu-se de lemnul tare de stejar din care era confecţionată, ricoşară, rostogolindu-se pe parchet asemenea unor bile care, ciocnindu-se între ele, imprimau una alteia o nouă mişcare, determinîndu-le să se atragă şi să se respingă, într-un fel de cadril al mişcării, parcă al mişcării perpetue, de vreme ce nu se mai puteau opri. Stăteam culcat pe spate, priveam tavanul pe care lumina lămpii se proiecta sub forma unui cerc cu lumină mai pură în conturul lui, cu lumină difuză, murdară, asemănător unui tiv de jur-împrejurul circumferinţei sale, auzeam bilele ciocnindu-se pe parchet, dar, ciudat, le vedeam proiectate pe tavan, risipite pe toată suprafaţa cercului de lumină, şi deodată mi-am explicat cum de era posibil ca biluţele să se atragă şi

să se respingă, continuu, întocmai ca într-o mișcare perpetuă. Fenomenul probabil se datora luminii, fără îndoială luminii, care, pur și simplu, le încărca mereu cu energia necesară, ea însăși — lumina — încorporîndu-se în biluțele multicolore — abia acum observam —, și grațioase în felul cum se mișcau, atrăgîndu-se și respingîndu-se, în tactul muzicii unui cadril pe care îl cîntam în gînd, în așa măsură de bine dispus din cauza jocului grațios al biluțelor, încît uitam de sete. Și, încîntat peste măsură de minusculele sfere, am continuat să fredonez melodia mental, legănîndu-mi capul cînd la dreapta, cînd la stînga, în timp ce buzele murmurau într-una :

„Trebuie că am febră mare !... Trebuie că am febră mare !...

Hermann intră pe ușă cu zîmbetu-i obișnuit pe buze, și pentru prima dată se întîmpla acum să-mi dau seama că avea un zîmbet de iezuit.

— Domnule căpitan, v-am adus medicamentele.

M-a silit să înghit aspirine, piramidoane, nu mai știu ce alte medicamente, poate niscai sulfamide. I-am făcut pe plac, numai ca să-mi potolesc setea.

— Ei, bravo ! Sînteți un pacient ideal, domnule căpitan, mă lăudă el, zîmbind tot timpul.

— Domnule Hermann, ești catolic sau protestant ?

— Protestant ! mă lămuri, evident surprins că-i puteam pune o asemenea întrebare.

— Credeam că ești catolic. Nu te supăra, dar ai un zîmbet de iezuit.

— Nu mă supăr. Va să zică zîmbetul meu vă enervează. Ei bine, vă promit că n-am să mai zîmbesc niciodată în prezența dumneavoastră.

— Ba să zîmbești, domnule Hermann. Iezuiții îmi plac. Teribil de mult îmi plac !

Aveam febră mare și numai din acest motiv îmi permiteam să-l iau peste picior. Hermann îmi puse mîna pe frunte, într-un gest foarte profesional, pe urmă, posomorîndu-se :

— Acum vă las să dormiți. Cînd vă veți trezi vă veți simți mult mai bine. Frau Direktor este convinsă că, după ce medicamentele își vor face efectul, febra va scădea.

— Sînt cum nu se poate mai mișcat de grija ce mi-o poartă Frau Doktor a dumneavoastră. Te rog să-i transmiți mulțumirile mele.

— Bine !... Bine !... Așa voi face. Acum vă las. Sănătate, domnule căpitan ! Și ieși pe ușă. Foarte curînd după aceea am adormit. Și am visat :

Alergam !... Alergam doar în intenție. Căzusem prizonier, pesemne, și nemții mă legaseră fedeleș, ca pe un hoț de drumul mare, peste piept, peste pîntece și peste șolduri cu bandaje — dracu' să-i ia ! — probabil din lipsă de frînghii. Mă aflam închis nu știu unde, poate într-un șopron, poate, mai curînd, într-un depozit de medicamente, fiindcă prea mirosea a farmacie. Ce idee la ei să mă închidă într-un asemenea loc ! Da, eram prizonier, dar maiorul Umbrașu, comandantul batalionului nostru nu știa, și dacă se va duce să inspecteze poziția plutonului nostru și nu mă va găsi, sigur va crede că am dezertat. „Domnule maior, sînt prizonier, legat fedeleș și închis într-un depozit de medicamente, așa să știi !“ am vorbit tare în vis, ca să mă disculp.

Era întuneric în depozitul cu medicamente, maiorul nu se afla acolo, dar eu îl vedeam ca și cînd ar fi fost de față, îl vedeam așa cum se întîmpla să ni se înfățișeze nouă, celor din prima linie, ziua, în amiaza mare, camuflat cu crengi înfipte în centură cu atîta măiestrie, încît părea un copăcel plecat la plimbare. Sub brațul drept strîngea automatul, gata să tragă, în timp ce cu mîna stîngă se sprijinea de un băț înalt cît un sceptru de episcop sau cît bastonul unui șambelan de pe vremuri.

— Domnule maior, după cum vă puteți da singur seama, mă găsesc aici din motive de forță majoră. Am căzut prizonier, m-au legat cu bandaje și m-au închis în încăperea asta puturoasă. Pesemne cei ce m-au legat sînt sanitari sau poate medici.

— Crezi, Bratosine ?

— Ce anume, domnule maior ?

— Că ăi de te-au legat sînt sanitari sau medici ?

— Cum să nu cred, de vreme ce mă simt de parcă aș fi bandajat ?

Maiorul începu să rîdă, dezvelindu-și dinții lungi, dinți de cal.

— De ce rîdeți *așa*, domnule maior ?

— Așa rîd eu. Dacă tu nu ești în stare să *înțelegi*, n-am ce-ți face.

— Ce să înțeleg ?

— Nu înțelegi anumite lucruri pe care ar fi necesar să le înțelegi, fiindcă te privesc direct și reprezintă probleme de viață și de moarte.

— Domnule maior, despre ce anume probleme este vorba ?

— Dacă am să-ți spun, pe urmă va fi și mai rău, fiindcă vei afla ce înseamnă în fond *neputința.*

— Domnule maior, neputința există numai în raport cu moartea.

— Atunci ascultă. Dar, mai întîi, făgăduiește-mi că n-ai să-i divulgi Marthei că ai aflat-o de la mine.

— Vă făgăduiesc.

— Bine ! Atunci ascultă...

Maiorul începu să vorbească. Îmi dădeam seama că vorbește, deoarece mișca buzele. De auzit însă, nu auzeam nimic, deși din cauza efortului de a înțelege, începuseră să-mi vîjîie urechile.

— Domnule maior, vă rog să vorbiți mai tare, fiindcă nu aud absolut nimic.

Probabil că începu să vorbească și mai tare, dar eu tot nu-l auzeam. Eram disperat ! Nu auzeam ce-mi spune, deși, în schimb, îmi auzeam respirația, auzeam trosnitura timidă a lemnului din care era confecționat dulapul pentru haine, iar afară, unde era lumină murdară și unde, sigur, nu mirosea a medicamente, auzeam vîntul, văitîndu-se — naiba știa de ce ! — ca un prost. Asta dovedea că nu asurzisem.

— Ce spuneți, domnule maior, ce spuneți ?

El schiță un gest de ciudă și continuă să vorbească, mișcînd buzele rar, doar-doar voi izbuti să înțeleg.

— Degeaba, domnule maior ! Nu vă aud și pace !

Pe urmă, pe neașteptate, l-am auzit :

— Îmi pare rău, dar n-am ce să-ți fac dacă nu ești în stare să înțelegi, elev-sergent Bratosin.

— În cazul acesta ce-mi rămîne de făcut, domnule maior ?

— Ce ? Cîteva clipe rămase nehotărît, pe urmă : elev-sergent, îmi ești simpatic, deși ai o inimă care nu valorează nici doi bani, caraghios umanist ce ești ! Și fiindcă îmi ești simpatic, am să fac pentru tine ceea ce n-aș face nici măcar pentru fratele meu, dacă aș avea unul. Uite, am să-ți tai legăturile, adică bandajele, fiindcă ești bandajat de parcă ai fi rănit și, ascultă-mi sfatul, fugi.

Maiorul scoase din buzunar un foarfece și încercă să taie bandajele. Dar exact acolo unde tăia, imediat bandajul se suda la loc. Încercă încă o dată, de nenumărate ori, transpiră, înjură și, pînă la urmă, istovit și lac de transpirație, se dădu bătut.

— Îmi pare rău, elev-sergent Bratosin, dar acum chiar că nu mai e nimic de făcut pentru salvarea ta. Ești definitiv și iremediabil pierdut, băiete !

Maiorul se risipi din fața ochilor mei și am rămas singur în bezna din depozitul de medicamente unde mirosea a tinctură de iod.

Deși maiorul nu mai era prezent, cuvintele continuau să-mi sune în urechi nu fiindcă mi le reamintem, ci pur și simplu pentru că în locul lui acum le rosteau obiectele din depozit, damigenele cu nu știu ce medicamente, sticluțele, flacoanele, fiolele, drajeurile, pastilele, cașetele, instrumentele medicale, pansamentele în învelișuri cauciucate, pachetele de vată sterilizată, le rosteau pe diferite voci, unele cristaline, ca ale unor copii, altele ca sunetele unor surle de argint, altele răgușite ca vocile unor luetici, altele groase, înăbușite, de parcă erau rostite dinăuntrul unui butoi, altele ascuțite, parcă urlate de niște femei isterice — voci, nenumărate voci, fiecare cu alt timbru, strigau, tînguindu-se, bucurîndu-se, chicotind dement, toate în același timp :

„Elev-sergent Bratosin, acum chiar că nu mai e nimic de făcut pentru salvarea ta. Ești definitiv și iremediabil pierdut, băiete".

Eu ascultam acele fără de număr voci și în fără de număr feluri, și plîngeam. Dar — curios ! — nu plîngeam de mila mea, ci de mila maiorului.

Îmi dădeam seama cît este de stupid să plîng de mila maiorului cînd, de fapt, de mila mea ar fi trebuit să plîng, de vreme ce *mie* sta să mi se întîmple *ceva* de pe urma căruia aveam să fiu un om definitiv și iremediabil pierdut. Dar, în ciuda faptului că îmi dădeam perfect de bine seama de aceasta, continuam să plîng de mila maiorului, în timp ce propria mea soartă mă lăsa complet indiferent, ca și cînd nici n-ar fi fost vorba de mine.

Și dintr-o dată n-am mai plîns. Dintr-o dată a început să muște din mine curiozitatea, dintr-o dată a început să-mi bată

inima de emoție, de așteptare, chinuitoare așteptare : *așteptam* să se întîmple acel ceva definitiv și iremediabil. Așteptam, gîfîind de nerăbdare și, la un moment dat, din cauza emoției, visul s-a risipit. M-am trezit și am deschis ochii.

— În sfîrșit, bine că te-ai trezit !

Am recunoscut-o imediat. Dar prezența ei acolo, la căpătîiul meu, mi se părea atît de incredibilă, încît clipe în șir am fost convins că încă mai visez.

— *Sind Sie Fräulein Maria ?* [1]

— Sînt Maria.

Se ridică, se apropie și își lipi palma de fruntea mea. Acum îi vedeam ochii foarte de aproape, verzi ca frunza crudă, ca iarba abia încolțită, ca ochiul acela de mare de pe coasta de vest a Norvegiei unde, numai acolo și numai la o anumită oră din zi, apa este de un verde asemănător, vesel ca o bucurie unicromă. Ochi verzi, candizi și naivi, ce exprimau o mulțumire molcomă, interioară și continuă, de parcă nimeni și nimic nu putea să-i tulbure, de parcă fuseseră înzestrați de natură cu proprietatea de a percepe, din tot ceea ce se petrecea în viață, numai plăcutul.

— Încă mai ai febră. În timpul somnului ai delirat.

— Ce-am spus ?

— Nu știu ! N-am înțeles mare lucru. De altfel nici n-am dat importanță la ceea ce spui. Cînd omul delirează, spune cuvinte fără legătură.

— N-am pomenit nume ?

— Poate că da. Dar n-ar trebui să vorbești atîta. Martha s-ar supăra dacă ar ști.

— Cine e Martha ?

— Sora mea. Doar o cunoști. Ea te-a consultat. E doctoriță foarte bună. Dar ce spun ? O savantă. Să știi, sînt foarte mîndră că am o soră savantă. De aceea o respect. Și nu-i ies din cuvînt. Acum însă... Dacă ar ști că sînt aici, s-ar supăra.

— De ce să se supere ?

— Așa ! Eu însă o ascult, în general o ascult, chiar și atunci cînd nu-mi place să fac un lucru pe care ea îl consideră necesar. De pildă, cînd am insomnii, îmi face o injecție. Nu-mi place, dar mă supun, fiindcă mi-e teamă de insomnii. *Atunci*

[1] Sînteți domnișoara Maria ?

așa a început. Nu puteam să dorm defel. Tu nu știi ce înseamnă să-ți fie somn, să vrei să dormi și să nu poți.

— Știu, Fräulein Maria.

Maria mă privi nedumerită, dar parcă și bucurîndu-se.

— Spune drept, *știi ?*

— Știu ! Într-un timp am suferit și eu de insomnii.

— Atunci înseamnă că te-au dus și pe tine la *Peștera Vrăjitoarelor.*

— La... „Peștera Vrăjitoarelor" ? Nu, nu m-au dus. Cine să mă ducă ?

— Mama și tatăl tău. Sau celelalte rude, dacă n-ai mamă și nici tată. Pe mine ei m-au dus. Nu puteam deloc să dorm. Treceau zilele, treceau nopțile și eu nu închideam ochii. Pe urmă, într-o zi, s-au stîrnit durerile de cap și au început să mă amenințe cucuvelele.

— Cine ?

— Cucuvelele. Erau multe și tare mă mai temeam de ele. Dar de una îmi era cel mai tare teamă, fiindcă semăna cu Tante Gerda. Pe Tante Gerda n-am cunoscut-o, dar i-am văzut fotografia. A fost sora bunicului. Bărbatul ei ținea o berărie la München. Era rea și bețivă. Îl bătea. Într-o zi n-a mai putut-o răbda. A pîndit momentul cînd Tante s-a îmbătat din nou, a turnat benzină peste ea și i-a dat foc. După aceea s-a spînzurat și el de părere de rău, fiindcă o iubea. Cucuveaua de care îmi era atîta teamă semăna cu Tante Gerda. Nu știu cum făcea, dar totdeauna izbutea să intre la mine în cameră : prin pereți, prin gaura cheii, naiba știe cum ! Mă trezeam că se uită la mine cu ochii ei leit ochii Tantei Gerda. Mă cuprindea frica, începeam să strig și să arunc în ea cu tot ceea ce-mi cădea în mînă. N-o nimeream însă niciodată, ticăloasa ! Zbura mereu tot în alt loc. Atunci m-am dus *acolo !*

— Unde ?

— La *Peștera Vrăjitoarelor !*

Deși bănuiam cam ce putea să însemne „Peștera Vrăjitoarelor", am întrebat totuși :

— Ce era *Peștera Vrăjitoarelor ?*

— O clinică. Totuși ceva nu înțeleg. Spuneai că pe tine nu te-au trimis acolo.

— Nu !

— Deși aveai insomnii !

Părea atît de descumpănită, atît de îndurerat descumpănită, încît de milă i-am spus :

— Aveam insomnii, dar numai din cînd în cînd...

— Şi cînd nu puteai să dormi, ţi se arătau cucuvelele ?

— Nu, Fräulein Maria.

— Se umplea camera cu ele. Veneau cîte una, apoi mai multe deodată. La început nu le vedeam. Auzeam doar o fîlfîire de aripi. Groaznic. Parcă nişte fiinţe nevăzute, una, două, trei, zece, o sută, o mie, multe-multe mii începeau să sfîşie, cu rîvnă disperată, bucăţi de tafta. Ştiii *cum* se aude cînd sfîşii o bucată de tafta ?

— Nu !

— Poţi să înnebuneşti. Un zgomot oribil. Un zgomot care parcă ţi se freacă de creieri, care parcă îţi răşluieşte pe dinăuntru arterele. Ei bine, închipuie-ţi, zeci şi zeci de fiinţe pe care nu le vezi, sfîşiind zeci şi zeci de metri de tafta. Îmi astupam urechile să nu aud, dar auzeam, şi auzeam, fiindcă zgomotul se freca de creierii mei, de sărmanii mei creieri ce începeau să sîngereze şi să doară, vai, nici nu poţi să-ţi închipui cît de cumplit începeau să doară. Şi cucuvelele veneau într-una, veneau mai multe, pînă cînd se umplea toată încăperea, pînă nu mai rămînea loc şi pentru altele. Atunci se linişteau, brusc, atunci încremeneau într-o aşteptare răbdătoare.

— Ce aşteptau ? am întrebat fără voia mea, şi imediat mi-a fost ruşine că am putut fi curios acum cînd înţelegeam.

— Aşteptau să vadă ce fel de moarte îmi voi alege. Ştii, cei mai mulţi din neamul meu n-au aşteptat să moară de moarte bună, ci ei au căutat-o, ei şi-au ales-o, după plac. Martha s-ar supăra, dacă ar afla că ţi-am spus, că ţi-am destăinuit acest secret de familie. Dacă eventual are să te întrebe, să nu-i spui. Îmi promiţi ?

— N-am să-i spun.

Maria trase scaunul mai aproape de patul meu, chipul ei deveni conspirativ — în măsura în care un chip poate deveni astfel — apoi începu să vorbească aproape în şoaptă :

— Familia noastră e o familie de sinucigaşi. Bunicul, Justus, s-a înecat cu bună ştiinţă. Ei, dar cum s-a înecat ! S-a îmbătat cumplit, s-a urcat apoi într-o barcă şi cînd a ajuns în largul mării a găurit cu burghiul fundul în mai multe locuri, pe urmă s-a culcat şi a adormit. Era atît de beat, încît nici cînd l-au cuprins valurile nu s-a trezit. Fratele lui, Thomas,

s-a aruncat înaintea trenului. Fratele soției, Onkel Friedrich, și-a tăiat vinele. Tante Klothilde, sora mamei, a înghițit nu știu ce otravă. Tata s-a împușcat, iar mama a ales moartea de care a murit Tante Gerda : s-a stropit cu benzină și și-a dat foc. Și, să știi, nu ți i-am enumerat pe toți din neamul meu care și-au ales singuri moartea. Mai ales bărbații au terminat cu viața cînd și cum au voit ei. Spunea mama, spune Martha că toți din neamul nostru au fost firi optimiste. Se nășteau, creșteau, își întemeiau o familie, veneau apoi pe lume urmași și, într-o zi, pe neașteptate, viața devenea pentru ei o povară, pe neașteptate moartea începea să-și țeasă vraja. Și atunci, fără nici un regret, sfîrșeau cu totul și cu toate. Iată, acum ai aflat secretul nostru de familie. O familie căreia niciodată nu i-a fost frică de moarte și care, la drept vorbind, a tînjit totdeauna după voluptatea morții. Ție ți-e frică de moarte ?

— Mi-e dragă viața.

— Asta-i cu totul atceva. Mie să-mi răspunzi cinstit : ți-e frică de moarte ?

— Mi-e frică. Mi-e teribil de frică, am recunoscut.

— Mie nu ! Deloc nu mi-e frică. Dimpotrivă, de multe ori mi-e poftă de moarte, așa cum poate să-ți fie poftă de un pahar de șampanie. Cu nimeni n-am vorbit despre aceasta. Nici măcar cu Martha. Și cu toate acestea, cucuveaua cea mare a știut. Sau poate Tante Gerda, sub chipul mincinos al cucuvelei celei mari. Au știut și celelalte cucuvele. De aceea dădeau buzna la mine în cameră atît de multe. Erau curioase să afle ce moarte voi alege. Numai că eu nu voiam să mor. Aș fi infirmat tradiția din familia noastră. Dar ele așteptau, aveau — afurisitele ! — răbdare. Știind că le urăsc, că prezența lor mă îngrozește, voiau să-mi forțeze mîna. Și pînă la urmă chiar așa s-ar fi întîmplat, dacă acolo, în Peștera Vrăjitoarelor, lucrul acesta ar fi fost posibil. Dar nu era. Nu te lăsau vrăjitoarele să mori. Erau neîntrecute în a depista orice fel de obiect cu care ai putea să-ți provoci moartea. Totuși, pînă la urmă, am izbutit să fur o bucată de frînghie. Voiam să mă spînzur. Niciodată, mai înainte, nu simțisem ceva mai plăcut, ca în clipa hotărîtoare cînd mi-am pus știreangul în jurul gîtului. Și doar era începutul. Încă puțin și aveam să aflu adevărata voluptate a morții. Numai că nu s-a întîmplat așa. Nu știu pe ce cale, dar au aflat vrăjitoarele. Au năvălit în cameră

şi m-au salvat. Atunci s-a supărat Martha pe mine, şi încă rău de tot.

— Martha se afla şi ea în *Peştera Vrăjitoarelor ?* am întrebat.

— Da ! Îmi aduc aminte că purta halat alb, o bonetă albă şi era mereu însoţită de Fräulein Ulla. Fräulein Ulla era mai rea decît toate vrăjitoarele luate la un loc.

— Dacă am înţeles bine, Martha făcea parte din corpul medical al clinicii...

— Cînd mama şi tata m-au dus acolo, Martha a venit cu mine ca să nu mă lase singură. Să ştii, Martha ţine mult la mine. Cînd vrăjitoarele mi-au dat voie să mă întorc acasă, Martha a plecat şi ea de la clinică. Între timp, muriseră : tata şi mama.

— Cît timp a trecut de cînd ai părăsit *Peştera Vrăjitoarelor ?*

— N-am ţinut socoteala zilelor. Probabil că un an. Poate mai mult... Sau poate mai puţin.

— Cînd aţi plecat de acolo aţi venit să locuiţi aici ?

— Nu ai voie să întrebi.

— *Castelul* acesta vă aparţine ? am întrebat în speranţa că totuşi o voi putea trage de limbă.

— Nu-i un castel. E un sanatoriu.

— Ce fel de sanatoriu ?

— Sanatoriu ! Atîta nu ţi-e de ajuns ?

— Nu ! Fiindcă eu nu am fost bolnav cînd m-au adus aici. Şi nici ceilalţi. Te rog, Fräulein Maria, lămureşte-mă şi pe mine ce fel de sanatoriu este acesta ?

— Nu ai voie să întrebi. Crede ce-ţi spun eu. Atîta şi nimic mai mult.

— Atunci spune-mi de ce am fost aduşi aici ? am continuat să întreb.

— Ce ai cu Martha ? De ce o suspectezi ? se răsti la mine şi bătu din picior.

— Eu o suspectez ? am dat imediat înapoi. Asta de unde ai mai scos-o ?

— Martha e o femeie superioară, o savantă. Ea vrea binele patriei noastre. Este o adevărată germană, aşa să ştii, şi nu ai dreptul să gîndeşti rău despre ea. Martha este dincolo de bine şi de rău.

— Fräulein Maria, dumneata știi ce înseamnă a fi dincolo de bine și de rău ?

— Cred că știu ! Dar chiar dacă nu știu, ce importanță are ? Martha, faptele ei sînt dincolo de bine și de rău. Pentru serviciile pe care Martha le aduce și le va aduce țării, germanii îi vor fi recunoscători generații după generații.

Am simțit cum pune stăpînire pe mine o furie neputincioasă și am închis ochii, să n-o mai văd, să nu mă mai gîndesc la nimic, de vreme ce nu eram în stare să înțeleg nimic, de vreme ce nu izbuteam să mă conving că totul, absolut totul, pînă și gripa ce mă crucificase, neputincios, în așternut, era doar un coșmar și nu o realitate asemănătoare coșmarului, în care existau aievea : eu, Maria, Martha, Socrate, ceilalți și celelalte. Am închis ochii, ca să creadă că am adormit și să plece, dar numai după cîteva clipe i-am redeschis și am întrebat :

— Ce specialitate are Martha ?

— Crezi tu că nu-mi dau seama de ce îmi pui întrebarea ? Tu nu te dai bătut. Întrebînd mereu într-alt fel, speri că mă vei păcăli și, fără voia mea, o voi trăda pe Martha. Crede-mă, dacă ți-aș satisface acum curiozitatea, la nimic nu ți-ar folosi. Dacă vrei să știi, normal ar fi să mă rogi ca niciodată să nu răspund la întrebările pe care mi le pui. Fiindcă, află de la mine, nu totdeauna e bine să cunoști adevărul.

— Tot ceea ce mi-ai spus acum ți-a trecut dumitale prin minte sau ai auzit de la Martha ?

— Îți fac impresia unei ființe chiar atît de tîmpite, încît ar fi imposibil să-mi fi trecut prin minte asemenea gînduri ?

— Iartă-mă, Fräulein Maria, n-am avut intenția să te jignesc. Te rog să nu fii supărată pe mine. Dumneata însă, care mi-ai arătat încredere dezvăluindu-mi taina familiei voastre, ar trebui să mă ajuți, Fräulein Maria.

— În ce fel să te ajut ?

— Să-mi spui la ce mă pot aștepta.

— Îți spune Christian ?

— Da ! Numele meu este Cristian.

— Tu, Christian, ești cel mai puțin în măsură să te aștepți la ceva rău.

— Dar ceilalți ? Am aici un prieten și soarta lui mă interesează...

În clipa aceea uşa se deschise şi în pragul ei am văzut-o pe Martha. Maria se încruntă, vădit enervată de venirea Marthei şi se ridică să plece.

— Stai jos, Maria ! îi ceru Martha. I-ai pus termometrul ?

— Am uitat. Pur şi simplu am uitat.

— Sora mea este o fire contemplativă, mi se adresă Martha.

— Da ?

— Da, e o fire contemplativă, şi din cauza aceasta se comportă ca o fiinţă distrată.

— Chiar sînt o fiinţă contemplativă, Martha ? Nu mi-ai mai spus-o niciodată pînă acum.

— Pesemne că am uitat.

— Şi ce contemplu, Martha ?

— Tot ce vezi, tot ceea ce se întîmplă în jurul tău. Parcă ai fi în vizită pe lumea asta, pentru prima dată, şi tot ceea ce descoperi în jurul tău înseamnă pentru tine uimire, şi încă în aşa măsură, încît nu te mai saturi să contempli, fermecată parcă.

— Mersi, Martha. E cel mai drăguţ lucru pe care mi l-ai spus vreodată.

— Crezi ?

— Îţi jur, Martha că e lucrul cel mai drăguţ pe care mi l-ai spus vreodată. Numai că nu-i adevărat. Zău că nu contemplu uimită tot ceea ce văd sau se întîmplă în jurul meu, fiindcă, de fapt, nici nu mă interesează. Adică, nu mă interesează în aşa măsură ca să devin distrată din această cauză. Distrată însă sînt, recunosc, dar nu fiindcă aş contempla lumea, ci pentru că privesc şi încerc să înţeleg ceea ce se întîmplă înăuntrul meu. E şi acolo o lume, mult mai interesantă decît aceea din afară. Ca să înţeleg ce se petrece în lumea din afară, mă ajută lumina soarelui, mă ajută ochii, mă ajută ceilalţi oameni, mă ajută cărţile, mă ajută arta. Dar ca să înţeleg ce se petrece înăuntrul meu îmi lipsesc asemenea instrumente ajutătoare. Înăuntrul meu, deşi acolo domneşte bezna, se întîmplă lucruri mai extraordinare decît în lumea din afară. Şi apoi e lumea mea, misterioasa mea lume pe care n-o cunosc, dar pe care o iubesc şi o compătimesc pentru că destinul ei, şi nenorocirea mea, este să se ascundă în beznă.

— În fiecare dintre noi există o lume învăluită în beznă, Fräulein Maria. Şi e tare bine că o ascunde bezna. Altfel, dacă bezna s-ar risipi şi am izbuti să privim lumea aceea, am muri

de oroare sau, dacă nu de oroare, atunci de spaimă, de disperare.

— Nu sînt de părerea ta, Christian.

— Bine, dar psihologia...

— Dă-o naibii de psihologie ! Eu cred că toată nenorocirea de aici porneşte : societatea a silit individul să arunce la lada cu gunoi tot ceea ce ei, la un moment dat, nu i-a convenit. Dar lumea aceea nu e o lume moartă. E o lume vie care, însă, ştiindu-se ostracizată, s-a refugiat în abis şi în beznă, ca să se apere. Lumea dinăuntrul nostru este un fel de francmasonerie care din cînd în cînd izbuteşte să-şi impună, prin procedee mai mult sau mai puţin sesizabile, voinţa în lumea conştientului. Aşa că noi, în fiinţa noastră adevărată, nu sîntem ceea ce vrea societatea să fim. Din păcate, nu prea ştim cum sîntem, fiindcă în aşa măsură societatea ne obligă să fim aşa cum vrea ea, încît ajungem să acceptăm, trădîndu-ne, să ne comportăm aşa cum ea ne cere, cu alte cuvinte, să ne *ignorăm* pur şi simplu în ceeace sîntem cu adevărat, de teamă să nu descoperim, din întîmplare, că nu sîntem aşa cum am fost învăţaţi în şcoală că trebuie să fim, ca să devenim utili societăţii.

— Vezi ce soră deşteaptă am ? mă întrebă scoţînd termometrul pe care mi-l vîrîse la subsuoară imediat după ce îşi trăsese un scaun de partea cealaltă a patului.

Nu ştiam dacă întrebarea ce mi-o pusese era, cel puţin în intenţie, ironică. Dacă m-aş fi încumetat s-o privesc, poate că mi-aş fi putut forma o părere. Dar nu îndrăzneam, de teama ochilor bulbucaţi şi oribili, ochi de femeie cu un „bazedov" avansat. Şi fiindcă n-am avut curajul m-am eschivat să-i răspund.

— Frau Direktor, a mai scăzut febra ?

— Da, ceva a mai scăzut. Să n-ai nici o grijă, căci aici la noi nu se moare dintr-o gripă. Apoi, adresîndu-se Mariei :

— Să mergem, Maria.

— Să mergem Martha.

Cînd am rămas singur, am auzit cuvintele ei, de parcă mai era încă acolo şi le repeta ca să mi se întipărească bine în minte.

— *...aici la noi nu se moare dintr-o gripă.*

7

ÎN CÎTEVA ZILE AM FOST PE picioare. Mai exact, în patru zile. În cea de-a cincea zi, mi s-a îngăduit să ies la plimbare. Ora mea de plimbare : între 11—12. Şi, la fel ca înainte, n-am fost singur, ci escortat de cei doi cîini lup.

Înainte, după ce ieşeam pe poarta „Sanatoriului", porneam fără nici o destinaţie precisă, singura mea preocupare fiind doar să mă îndepărtez la o distanţă convenabilă ca să mă pot reîntoarce la timp. Cînd mi s-a îngăduit să-mi reiau plimbarea, m-am îndreptat grăbit şi emoţionat — categoric emoţionat ! — într-o anume direcţie, mai exact, către spinarea aceea de munte unde o văzusem pe Maria schiind. Dezamăgirea a fost mare, fiindcă n-am descoperit-o acolo, deşi în dimineaţa aceea zăpada era nu „favorabilă" — cum se spune în comunicatele meteorologice — ci minunată pentru schi. Dacă aş fi zărit-o de departe, deşi panta era mult prea departe în raport cu timpul pe care îl aveam la dispoziţie, poate m-aş fi hazardat pînă acolo, cu riscul de a întîrzia peste ora permisă.

Trebuie să ştiţi că în cele patru zile cît a durat boala mea, nici Maria şi nici Martha nu mi-au mai trecut pragul. Ca şi mai înainte, singura fiinţă vie pe care am văzut-o a fost Her-

mann. Prin el îmi parveneau medicamentele pe care mi le trimitea Martha, şi din gura lui aflam de evoluţia bolii, în fiecare zi într-un regres evident. De altfel, după două zile, febra a cedat definitiv, aşa că în mod normal nu ar fi trebuit să mă enerveze exclamaţia optimistă şi mereu aceeaşi cu care încerca să-mi ridice moralul, imediat după ce constata că mercurul indica doar o temperatură normală :

— Domnule căpitan, vă puteţi considera în convalescenţă. Categoric în convalescenţă.

Şi mă privea radios, de parcă nu eu, ci el avea motive să se bucure că boala cedase atît de repede. După ce punea termometrul înapoi în sertarul noptierei, totdeauna în acelaşi loc, absolut în acelaşi loc şi în aceeaşi poziţie, începea să-şi frece mîinile satisfăcut, dar într-un anume fel, foarte caraghios şi enervant totodată, încît de fiecare dată mi se părea că şi le freacă cu răbdare şi meticulozitate profesională, aşa cum obişnuiesc chirurgii cînd şi le spală înainte de operaţie. Pînă a nu mă îmbolnăvi, nu observasem la el ticul acesta. Şi dacă înainte îl suspectasem a nu fi un simplu SS, ci medic, aceasta s-a datorat mai curînd intuiţiei. Acum însă, de cînd începuse să-şi *spele* mîinile, n-am mai avut nici un fel de îndoială că este medic chirurg. Am considerat ticul — nu ştiu dacă termenul este foarte potrivit, întrucît după completa mea vindecare a dispărut — ca o dovadă *demascatoare* a adevăratei lui profesiuni.

Obligat să rămîn în pat în timpul convalescenţei, am avut răgaz suficient să mă gîndesc la cele întîmplate, mai exact la vizitele pe care mi le făcuseră Martha şi Maria. Şi dacă prezenţa în două rînduri a Marthei îşi avea justificarea întrucît febra mare o obligase să mă consulte, în schimb, nu-mi era clar, mai precis nu-mi puteam explica, în nici un fel, ce căutase Maria. Analizînd *evenimentul* în fel şi chip, concluziile succesive la care ajunsesem erau diferite şi se contraziceau. De pildă, una dintre ipotezele destul de ispititoare la care ajunsesem la un moment dat, era următoarea : Maria îmi mărturisise că stătuse în „Peştera Vrăjitoarelor", adică într-o clinică de boli nervoase. Părăsise clinica poate vindecată, poate numai aparent vindecată. În orice caz, în ziua cînd venise să mă vadă, mie mi se păruse că mai suferea încă de o anume dereglare psihică, dereglare care putea explica, în mare măsură,

vizita ei. Da, putea fi aceasta o ipoteză plauzibilă mai ales că în favoarea ei pleda, printre altele, şi modul foarte *personal* în care încercase să dialogheze cu mine — spun personal şi nu incoerent — cel puţin pînă la venirea Marthei. Totuşi, la un moment dat, am renunţat la ea. Mi-am zis că a accepta ipoteza, însemna să mă conving că elementul întîmplare jucase un anume rol. Aşa ceva însă contrazicea, în mod flagrant, spiritul de ordine şi de organizare specific nemţeşti. Adică : dacă Maria suferea realmente de o anume dereglare psihică, în nici un caz Martha nu i-ar fi îngăduit să ia contact cu mine sau cu altcineva fie şi numai din precauţie, nu care cumva să divulge pentru ce anume scop fusesem aduşi la „Sanatoriu".

Pusă în felul acesta problema, o altă concluzie mi se păru mult mai plauzibilă :

Ne aflam la „Sanatoriu" de două săptămîni. *Ospitalitatea* ce ne fusese acordată depăşise pînă şi cea mai optimistă speranţă posibilă. Cincisprezece bărbaţi şi cincisprezece femei fuseserăm scoşi din diverse lagăre — unde poate nici unul dintre noi nu ar fi putut supravieţui în cazul în care războiul avea să mai dureze încă un an — şi aduşi într-un aşa-zis „Sanatoriu" nu din motive umanitare, ci în vederea unui scop bine determinat. În aceste două săptămîni, avusesem prilejul să constat că, în vederea acelui scop, totul, pînă la cele mai mici detalii, fusese prevăzut, calculat, organizat. Or dacă aceasta era adevărat — şi era — din capul locului trebuia exclusă — pentru organizatori bineînţeles — întîmplarea. Vreau să spun prin aceasta că mi se părea exclus ca vizitele Mariei să se fi datorat întîmplării. Or dacă, logic, aşa trebuia pusă problema, atunci ce interpretare trebuia să dau faptului că, totuşi, ea îmi trecuse pragul ? Consecvent cu premisele de la care pornisem, concluzia nu putea fi decît una singură : că nu din întîmplare, ci în mod deliberat mă vizitase Maria, că vizita ei constituia o părticică din planul general elaborat de Martha şi de Cap-de-Mort, poate unul dementţial şi din care motiv mi se părea absurd, cum de asemenea absurdă mi se părea încăpăţînarea cu care Hermann continua să mi se adreseze cu formula apelativă „domnule căpitan". Cu alte cuvinte, Maria fusese *trimisă* la mine, nu venise din proprie iniţiativă. Maria nu fusese internată la o clinică de boli nervoase, ci în mod premeditat îndrugase povestea aceea. În mod premeditat discutase cu mine aşa cum discutase, ca să lase impresia unei

anume incoerențe în gîndire, a unui oarecare dezechilibru. În fine, tot în mod premeditat venise și Martha.

Dacă țineam seama de tot ceea ce mi se întîmplase din clipa în care devenisem *pacient* în acel ciudat „Sanatoriu", aceasta părea a fi concluzia cea mai plauzibilă. Dacă în prima variantă Maria apărea ca neavînd nici un fel de amestec în ticăloșia, fără îndoială monstruoasă, pusă la cale de Cap-de-Mort și de Martha, în această ultimă ipoteză complicitatea ei era evidentă. Dacă ea, Maria, ar fi, într-adevăr, o victimă a Marthei — victimă *într-alt* fel decît noi — sigur că nu s-ar fi arătat atît de indignată cînd și-a dat seama că nu împărtășesc părerile excelente pe care le avea despre soră-sa. Categoric, aceasta era singura concluzie logică pe care trebuia s-o trag. E drept, ea contrazicea, într-o oarecare măsură, prima impresie pe care mi-o făcuse, cînd izbutise să mă înduioșeze, din care motiv tot timpul cît vorbise simțisem față de ea aș zice o milă ciudată : că o fată atît de frumoasă stătuse în „Peștera Vrăjitoarelor" și, mai ales, că părăsise clinica înainte de a fi complet vindecată. Dar era femeie, și femeile sînt neîntrecute în a juca rolurile cele mai variate și mai dificile cînd urmăresc un scop anume. Din acest motiv se impunea cu necesitate s-o revăd pe Maria, pentru a-mi forma o părere mai exactă despre ea. De aceea, de fiecare dată cînd Hermann venea la mine în alte ore decît cele obișnuite — și ca un făcut venea mereu, măcar pentru un minut, să se intereseze dacă mă simt mai bine — dezamăgit că nu vine Maria, ajunsesem să-i urăsc prezența, deși mai înainte, ca orice condamnat supus unui regim de izolare, cele cîteva fraze pe care le schimbam cu el, aproape că îmi deveniseră necesare, chit că era temnicerul meu.

Odată l-am întrebat direct :

— Ce mai face Fräulein Maria ?

— Se simte foarte bine, domnule căpitan.

— Am impresia că se cam plictisește aici. O fată tînără și sănătoasă ca ea, nu cred că se poate simți bine într-un sanatoriu, mai ales unul ca acesta.

— Credeți ?

— Sînt sigur.

— Vă înșelați. Fräulein Maria nu are timp să se plictisească.

— Nu ? Atunci înseamnă că este și ea medic. Sau poate infirmieră ?

Hermann începu să rîdă încetișor.

— De ce rîzi ?

— Sînteţi mult prea curios pentru un bărbat, domnule căpitan.

— Găseşti ? Mă întreb ce părere ai avea despre mine dacă aş uita că este *verboten* să pun întrebări.

— Totuşi le puneţi.

— Am crezut că este *verboten* să pun întrebări în legătură cu mine, cu soarta mea, a camarazilor mei. Constat că n-am voie să pun nici măcar cele mai inofensive întrebări. Bine, n-am să te mai întreb nimic despre Fräulein Maria.

— Fiindcă aţi pus totuşi unele întrebări, în mod excepţional, am să vă răspund. Aflaţi că Fräulein Maria, deşi nu este medic, totuşi nu se plictiseşte de fel, întrucît, cînd nu schiază, nu citeşte şi nici nu ascultă muzică, se amuză dresînd cîini.

— Dresînd cîini ?

— Păreţi consternat, domnule căpitan. Regret, dar aceasta este realitatea. Înseamnă că sînteţi un romantic, deşi altcineva v-ar putea lua drept un om îmbîcsit de prejudecăţi. Vă displace că o fată atît de frumoasă, atît de... diafan frumoasă se distrează dresînd cîini, ceea ce presupune o anumită duritate sufletească, de vreme ce procedeele în dresaj nu sînt totdeauna foarte blînde. Totuşi, să ştiţi, Fräulein Maria consideră meseria de dresoare ca foarte agreabilă.

— Nu mai rămîne decît să-mi spui că şi cîinii care... îmi ţin companie cînd ies la plimbare au fost dresaţi tot de Fräulein Maria.

— Sînt dezolat, domnule căpitan, că va trebui să vă decepţionez şi mai mult, dar n-am încotro. Într-adevăr, Fräulein Maria i-a dresat.

Minţea ? Spunea adevărul ? Probabil că aş fi putut afla adevărul de la Maria sau eventual chiar de la Martha, dar ele mă ignorau. (Nu ştiu de ce, dar mi se părea mult mai utilă o vizită a Marthei, în ciuda faptului că nu vedeam deloc în ce ar fi constat utilitatea. Nu veni însă nici ea.)

În ziua în care Hermann mă anunţă că sînt complet restabilit şi că, începînd de a doua zi, voi *reintra* în program — prin „reintrare" înţelegea că din nou îmi era îngăduit să mă plimb — am ştiut că nu vor mai veni să mă vadă nici Maria şi nici Martha. M-am gîndit atunci să recurg la un şiretlic, adică să mă prefac a fi încă bolnav. Procedînd astfel,

speram că Martha va considera necesar să mă mai consulte o dată.

— Domnule Hermann, dumneata eşti de părere că, începînd de mîine,voi putea ieşi din casă. Eu însă...

— Nu eu, domnule căpitan, ci Frau Direktor.

— Foarte bine ! Frau Direktor. Te rog să-i transmiţi, din partea mea, că am o durere persistentă sub omoplatul stîng. Mi-e teamă să nu fie vreo pleurită sau altceva mai grav. Cred că Frau Direktor ar trebui să mă asculte la plămîni. Desigur, ai putea-o face chiar dumneata, dar întrucît eşti chirurg, nu ştiu dacă te-ai descurca prea bine. Să nu mi-o iei în nume de rău.

— Încă o dată mi-aţi oferit prilejul să admir sinceritatea dumneavoastră, domnule căpitan. Cît priveşte durerea de care vă plîngeţi, Frau Direktor este cea mai în măsură să aprecieze dacă va trebui sau nu să vă consulte. Am să-i raportez chiar acum.

Cînd îmi aduse prînzul, Hermann mă informă că Frau Direktor mă sfătuieşte să tratez cu indiferenţă durerea, deoarece ea va dispărea, singură, după o zi sau două.

În zilele imediat următoare nu se întîmplă nimic deosebit. Nimic deosebit în sensul că nici Martha şi nici Maria nu mi-au mai trecut pragul. Nu l-am văzut în acest timp decît pe Hermann, la fel de amabil şi reverenţios ca totdeauna, cu acelaşi zîmbet pe buze, care mie mi se părea, dar numai cîteodată, poznaş, de parcă rolul de valet pe care îl juca îl amuza în gradul cel mai înalt.

Am încercat, în cîteva rînduri, să aduc vorba de Martha şi de Maria, dar Hermann, cu tonul cel mai politicos, îmi atrase atenţia că, tot încălcînd *die Verhaltungsbefehle* — Instrucţiunile —, pînă la urmă va fi nevoit să raporteze conducerii „Sanatoriului".

În dimineaţa zilei de douăzeci şi patru decembrie, în ajunul Crăciunului, m-am trezit din somn foarte devreme, cînd încă nu se luminase. M-a trezit visul. În vis am auzit copii cîntînd „Bună dimineaţa la Moş Ajun..." Iluzia a fost atît de perfectă, încît, şi după ce m-am dezmeticit, a continuat să mi se pară că aud vocile cristaline ale colindătorilor. Pe urmă, cînd m-am dumirit că n-a fost decît un vis, m-a cuprins o tristeţe de moarte. Singurătatea mă durea mai cumplit decît o durere

fizică și, oricît ar putea părea de curios unora, în dimineața aceea i-am *invidiat* pe cei rămași în lagăr. Acolo eram mii și, cu excepția cîtorva, într-un fel ne susțineam unii altora moralul. Pe urmă, acolo exista posibilitatea de a fi la curent cu mersul operațiunilor de pe front, prin intermediul minusculului aparat de radio. Aici însă, habar nu aveam de nimic. Desigur că exista certitudinea înfrîngerii finale a hitlerismului. Totuși, una este ca această convingere să-ți fie alimentată în fiecare zi cu vești de pe front, și altceva să te mulțumești cu certitudinea că războiul este pierdut pentru hitleriști. Atîta vreme cît eram la curent cu mersul operațiunilor de pe front, puteam să fac pronosticuri, mai mult sau mai puțin exacte, în legătură cu durata posibilă a războiului. Lipsit însă de orișice fel de vești, perspectiva victoriei mi se părea încă foarte îndepărtată.

Iată, era ajunul Crăciunului și peste puține zile începea un nou an. Oare cîte luni vor mai trece din anul ce sta să înceapă pînă la capitularea Germaniei ? Era o întrebare pe care în dimineața aceea de ajun mi-am pus-o, tălăzuit de o mare tristețe, și sînt sigur că aveau să și-o pună și ceilalți tovarăși ai mei de captivitate.

Bîntuit de amărăciune și de tristețe, n-am mai putut să adorm. Am rămas treaz și, ceva mai tîrziu, învingînd lenea, m-am dus să mă bărbieresc și să fac o baie. Am terminat cînd, în celelalte zile, abia mă hotăram să părăsesc patul. Și fiindcă la ora aceea știam că nu este *verboten,* am pus un disc la patefon, ca să scap de blestemata aceea de liniște. Poate că muzica devenise pentru Hermann semnalul după care se ghida ca să-mi aducă micul dejun.

Și într-adevăr, la numai cîteva minute, Hermann se înființă în prag.

— Bună dimineața, domnule căpitan !

— Bună dimineața, domnule Hermann. Ce fel de vreme e afară ?

— Minunată pentru plimbare. A nins puțin și s-a mai încălzit.

Puse tava pe masă și aștepta. Obișnuia să nu plece imediat după ce îmi aducea micul dejun sau, în cel mai rău caz, nu înainte de a mă vedea așezat la masă, ca să mă întrebe :

— Mai doriți ceva, domnule căpitan ?

De cum m-am așezat la masă am observat, pe tavă, plicul. Un plic alb, îngust și lung dintr-o hîrtie foarte fină, fără nici un fel de adresă pe el.

— Plicul îmi este adresat mie, domnule Hermann ?

— Dumneavoastră, domnule căpitan.

— Cine mi-l trimite ?

— Herr Gruppenführer [1] Robert Köppen și Frau Direktor Martha Gotthold.

Iată, aflam acum că pe Cap-de-Mort îl chema Köppen și că numele de familie al Marthei era Gotthold.

Vă imaginați graba și nerăbdarea cu care am deschis plicul. Înăuntru am găsit un cartonaș tipărit, cu următorul conținut :

Ne face o deosebită plăcere să vă invităm la Weihnachtsfest [2] ce va avea loc astăzi, 24 decembrie 1944, orele douăzeci, în sala de festivități a Sanatoriului.

Die Verwaltung [3]

P.S. Ținuta de seară obligatorie.

Luînd cunoștință de conținutul invitației am fost atît de surprins, încît a trebuit s-o citesc de două ori, ca să-mi revin. Și presupun că ați ghicit care a fost prima întrebare pe care i-am pus-o după aceea lui Hermann :

— La serbare au fost invitați și *ceilalți ?* am întrebat și cred că vocea îmi tremura puțin de emoție.

— Da ! Îl veți putea vedea pe prietenul dumneavoastră.

— În sfîrșit iată și o veste plăcută, domnule Hermann ! am exclamat bucuros din cale afară.

Dar zîmbetul lui — nu dăinui mai mult de o clipă-două — îmi temperă, subit, entuziasmul. Și mi-l temperă, fiindcă era ironic, era de-a dreptul insultător. De ce ? Nu cumva aici, la „Sanatoriu", *Weihnachtsfest* avea o altă semnificație decît în restul lumii unde se serbează Crăciunul ? Neliniștit, bănuitor, l-am întrebat încă o dată :

[1] General în S.S.
[2] Serbarea de Crăciun.
[3] Administrația.

— Domnule Hermann, este absolut sigur că la serbare vor participa și *ceilalți ?*

— Aveți cuvîntul meu, domnule căpitan !

Cu toate că nu puteam pune bază pe cuvîntul unui SS-ist — în cazul cînd realmente făcea parte din Waffen SS — totuși m-am liniștit. De fapt, e un fel de a spune că m-am liniștit. Deși nu eram foarte convins că *Weihnachtsfest* va fi o *tradițională* serbare de Crăciun, faptul că aveam să-l văd pe Socrate, pe ceilalți estompa în mare măsură temerile. Fiindcă, indiferent ce avea să se întîmple la serbare, măcar pentru un timp determinat nu voi mai fi singur, pentru un anume timp voi scăpa de ucigătoarea singurătate. Iar dacă serbarea va fi să se termine pentru noi tragic, ei bine, exista consolarea că vom fi cu toții împreună.

Am mîncat cu poftă, tot timpul cu gîndul la serbare, bucuros foarte că peste cîteva ore îl voi vedea pe Socrate. Și mai exista un motiv pentru care mă bucuram : că voi avea prilejul să mă conving dacă printre cele cinsprezece femei se afla într-adevăr și Felicia.

Mai tîrziu, cînd Hermann reveni, purta pe brațul stîng un frac, iar în mîna dreaptă ducea o pereche de pantofi de lac.

— Pentru dumneavoastră, domnule căpitan, mă anunță, deși nu era nevoie.

— Mulțumesc, domnule Hermann. Am să probez fracul ceva mai tîrziu.

— Domnule căpitan, aproape că nici nu este nevoie. Sînt convins că vă vine ca turnat.

— În cazul acesta nici n-am să-l mai încerc. De altfel, și celelalte costume au fost pe măsura mea.

— În ceea ce privește fracul, s-a ținut seama că, între timp, adică de cînd vă aflați aici la noi, v-ați *refăcut*.

Cuvîntul nu mi-a plăcut din cauza ironiei cu care fusese rostit, dar realitatea aceasta era. Mă refăcusem, dispăruseră aproape „amprentele" lagărului.

— Sper că nu numai eu.

— Prietenul dumneavoastră arată superb.

Discuția n-a mai continuat, fiindcă Hermann s-a grăbit să plece, poate temîndu-se de niscai întrebări ce aș fi avut de gînd să i le pun.

N-am renunțat la ora mea de plimbare. Dimpotrivă, m-am îmbrăcat mai devreme și, gata îmbrăcat, l-am așteptat pe

Hermann ca să mă conducă pînă la ieşire. De fapt, mă grăbeam nu de dragul plimbării, ci în speranţa că, hoinărind prin pădure, timpul va trece mai repede. Ca de obicei, am pornit-o către locul de unde puteam verifica dacă Maria schia sau nu. Pîrtia nu mai exista. O acoperise zăpada, dovadă că ea nu o mai folosise de multe zile. După aceea am plecat mai departe, escortat de cei doi cîini, a căror „bunăvoinţă" încă nu izbutisem s-o cîştig. Am revenit, ca de obicei la timp, fără să fi întîrziat şi, cînd am păşit în curte, din nou am avut intuiţia că cineva mă urmăreşte cu privirea, ascuns înapoia perdelelor.

Restul zilei a decurs conform „programului", cu singura deosebire că, datorită nerăbdării, mi s-a părut mult mai lungă. Tot timpul am fost agitat, dar în acelaşi timp bucuros, din cale afară de bucuros că, dacă nu şi în zilele următoare, atunci cel puţin cît va dura *Weihnachtsfest* nu voi mai fi singur.

La ora şapte seara am început să mă „gătesc" şi, oricît am căutat să prelungesc ceremonialul îmbrăcatului, într-o jumătate de oră eram gata. Hermann avusese dreptate : fracul îmi venea ca turnat. Am întîrziat în faţa oglinzii, mai mult decît era nevoie, asemenea femeilor. N-o făceam însă din pură vanitate. Nu mă *contemplam* în oglindă, ci mă *descopeream.* Pentru prima dată în viaţa mea îmbrăcam fracul. (De altfel, nici nu este de mirare. Nu cred că exista în toată ţara un singur profesor de filozofie, la vîrsta pe care o aveam, în garderoba căruia să se fi aflat şi un frac.) Privindu-mă în oglindă, descopeream că fracul este haina cea mai frumoasă. Dar mai descopeream ceva, şi asta era cel mai important : îmbrăcat în haina aceea, cu greu ar fi putut cineva bănui că, numai cu o lună în urmă, mă aflam încă într-un lagăr de prizonieri, unde în fiecare zi măcar cîţiva mureau de istovire fizică. Avusese dreptate Hermann, eram *refăcut.* Şi dacă printre obiectivele urmărite de *Verwaltung* — Administraţie — era şi refacerea noastră fizică, în cazul cînd şi celorlalţi le priise la fel de bine regimul de alimentaţie şi plimbările cotidiene, însemna că scopul fusese atins. E drept, mai eram palid, dar tocmai paliditatea dădea chipului meu un aer distins, care mă *prindea,* intrigîndu-mă. Spun, *intrigîndu-mă,* deoarece mă înstrăina, mă trăda, de parcă nu eu eram, ci numai semănam cu mine. Şi, fiindcă mă intriga, am vrut să verific dacă se datora sau nu

îmbrăcăminții, respectiv fracului. Întrucît aveam timp suficient, m-am dezbrăcat, îmbrăcînd hainele de fiecare zi. Paliditatea era la fel de pronunțată, în schimb, nu mai arătam „a domn distins". Am îmbrăcat iarăși fracul și din nou am redobîndit aerul de „noblețe". Cu toată întîrzierea survenită din pricina acestei verificări, am fost totuși gata cu o jumătate de oră mai devreme. Și fiindcă, așteptîndu-l pe Hermann, altceva mai bun nu aveam de făcut, am început să mă plimb prin cameră, pradă unei emoții de nedescris.

Hermann veni cu cinci minute înainte de ora opt.

— V-ați și îmbrăcat, domnule căpitan... Bravo ! Arătați superb ! mă lăudă el, măsurîndu-mă din cap pînă în picioare cu o privire admirativă.

— Mergem ? l-am zorit.

— O clipă, domnule căpitan.

Vîrî mîna în buzunar, scoase de acolo o cutiuță de formă paralelipipedică, și mi-o întinse.

— Ce-i asta ? am întrebat.

— Deschideți-o, domnule căpitan.

Am deschis-o. Înăuntru era o prea frumoasă brățară de aur, de care erau prinse niște minuscule diamante. Era o brățară minunată.

— Ce să fac, domnule Hermann, cu brățara ?

— Vă place ?

— Foarte mult.

— Este cadoul dumneavoastră pentru Fräulein Bartholine Neergaard.

— Pentru cine ?

— Pentru Fräulein Bartholine Neergaard.

— Bine, dar cine este această domnișoară Bartholine ?

— O domnișoară foarte frumoasă care, sînt încredințat, are să vă placă nespus de mult.

— Și de ce trebuie să-i dăruiesc o brățară ? am continuat să întreb, din ce în ce mai nedumerit.

— În noaptea de Crăciun, se dau cadouri, domnule căpitan.

— Tot nu înțeleg ! De ce tocmai eu trebuie să-i predau cadoul pe care i-l dăruiește Administrația ?

— Parcă... parcă ați fi studiat dreptul și nu filozofia, domnule căpitan. Țineți la anumite precizări de ordin formal. În definitiv, ce importanță are cine dăruiește ? Important este că domnișoarei Bartholine îi va face mare plăcere să pri-

measscă, tocmai în noaptea asta, un dar, şi încă unul atît de drăguţ, din partea unui bărbat distins ca dumneavoastră. Credeţi-mă, numai aceasta are importanţă. De altfel, Frau Direktor vă roagă să nu răpiţi domnişoarei Bartholine o asemenea plăcere.

Am înţeles că rugămintea Marthei era de fapt un...*Befehl.*

— Bine, dacă Frau Direktor mă *roagă*, mă voi supune.

— Îmi place, domnule căpitan, că la dumneavoastră totdeauna învinge raţiunea. Poftim ! Acesta-i pentru dumneavoastră.

Şi-mi întinse un cartonaş alb, pe care cineva scrisese, cu cerneală roşie, cifra 5.

— Ce să fac cu el, domnule Hermann ?

— Nimic ! Îl păstraţi ,ca să-l puteţi folosi ca „aide mémoire", în cazul în care veţi fi uitat cifra atunci cînd va trebui să vă aşezaţi la masă.

— Aşa !... Va să zică, la masă mi s-a rezervat locul cu numărul cinci ?

— Nu locul, ci masa cu numărul cinci. Să mergem, domnule căpitan.

Deschise uşa, făcîndu-mi loc să trec. Hermann nu purta frac. Era însă îmbrăcat în haine negre. Părul îi strălucea de briantină. Era şi el proaspăt bărbierit. Am străbătut culoarul, umăr lîngă umăr — eram foarte emoţionat — am trecut prin mai multe încăperi, am urcat la etaj şi, în fine, Hermann deschise o ultimă uşă.

— După dumneavoastră, domnule căpitan !

Am trecut pragul. O sală mare, doar cu fotolii şi scaune. Pe peretele opus, în capătul celălalt al salonului, un brad semeţ, pînă în tavan, împodobit cu becuri multicolore, ghirlande, poze şi multă vată. (Pianul, fiindcă exista şi un pian, l-am descoperit ceva mai tîrziu.) În imediata apropiere a bradului, totuşi în unghiul opus, un bar improvizat, în spatele căruia, un ins înalt, cu părul roşu, cu faţa roşie, congestionată şi pistruiată, cu nas cîrn, în schimb cu o bărbie uluitor de proeminentă, îmbrăcat într-un bluzon alb de doc, îndeplinea oficiul de barman. Sprîncenele, şi ele roşii, se împreunau la rădăcina nasului, şi nu ştiu dacă din această cauză sau dacă nu cumva şi datorită faptului că tot timpul se încrunta, insul părea tare fioros. Roşcovanul tocmai umplea paharele pentru nişte domni, toţi în

frac, care, de partea cealaltă a tejghelei, abia aşteptau să le golească.

Poate că ar fi trebuit să-mi dau imediat seama că domnii eleganţi, cu mişcări degajate, bine dispuşi şi zgomotoşi erau, de fapt, deţinuţii cu care călătorisem în tren, pînă la staţia Halberdorf, iar de acolo cu camionul, pînă aici, la „Sanatoriu". Da, aşa ar fi trebuit, totuşi nu i-am recunoscut imediat. Şi nu i-am recunoscut, deoarece printre ei nu se afla Socrate. Abia după ce l-am descoperit pe el — cîteva clipe mai tîrziu — am înţeles. Socrate stătea pe un fotoliu, foarte aproape de bradul împodobit, aş zice sub crengile lui, şi de acolo privea, încruntat, o poză violent colorată, agăţată de pom, ce reprezenta naşterea lui Hristos în ieslea din Betleem.

— Socrate ! l-am strigat şi m-am repezit să-l îmbrăţişez. Dar în ultima clipă mi-am inhibat efuziunea, nu ştiu de ce, poate fiindcă el nici măcar nu găsi de cuviinţă să se ridice în picioare.

— Stai şi tu jos ! mă invită arătîndu-mi, printr-o mişcare a capului, cel mai apropiat scaun.

Am tras scaunul aproape de fotoliul lui. Eram stînjenit, aş zice decepţionat. Atît de mult dorisem să-l văd, şi el se purta cu mine de parcă nu-i făcea nici o plăcere că mă revede. Eram în aşa măsură de inhibat, încît nu-mi venea în minte ce aş fi putut spune ca să sparg gheaţa.

— Nu înţeleg ce urmăresc dumnealor cu mascarada asta ! îmi spuse privind duşmănos bradul împodobit, ca şi cînd el era de vină pentru ceea ce se întîmpla.

— Domnule căpitan, vă bucuraţi că vă revedeţi prietenul ?

Cel care întreba era Hermann. Venea de la bar avînd în mînă o farfurie, pe care se aflau trei pahare cu coniac.

— Cum nu se poate mai bucuros, domnule Hermann.

— Domnule căpitan şi dumneavoastră, domnule profesor, îmi veţi face onoarea să beţi cu mine ?

— În ceea ce mă priveşte nu am nimic împotrivă, m-am învoit.

Socrate nu spuse nimic. Se mărgini să ia paharul pe care i-l întindea Hermann.

— *Prosit* [1], domnilor ! ne ură el.

[1] Noroc !

Am băut. Coniacul era grozav. Nu băusem în viața mea altul mai bun. Socrate făcu la fel și, din felul cum înclină capul a mirare, am înțeles că aprecia și el băutura.

— *Wunderbar, nicht wahr?* [1] Coniac grecesc, domnilor.

Tocmai atunci, pe o altă ușă decît aceea prin care venisem, începură să pătrundă în sală, una cîte una sau două cîte două, femeile. Erau îmbrăcate în rochii de seară, foarte elegante, fardate și...coafate. Rochiile nu se asemănau între ele, în schimb coafura era, cu foarte mici variații, aceeași. De altfel, nici nu putea exista o varietate în pieptănătură, de vreme ce toate aveau părul tăiat scurt. Numai după acest amănunt mi-am dat seama că doamnele elegante care tocmai își făcuseră apariția în sală erau cele cinsprezece deținute pe care le zărisem în gară, mai exact spus, cele cinsprezece epave omenești, lipsite de orice fel de grație feminină.

Am căutat-o cu privirea pe Felicia, și am descoperit-o. Din nou m-a izbit marea asemănare, încît am fost aproape convins că *ea* era. M-am ridicat să-i ies în întîmpinare, dar am renunțat. Dacă totuși nu era Felicia? În definitiv, un prilej s-o cunosc, fără îndoială că avea să se ivească în timpul petrecerii.

— Doamnelor și domnilor, faceți cunoștință! am auzit vocea lui Hermann, de data asta sonoră și cumva imperativă, parcă o altă voce.

Cei care cunoșteam germana traduserăm vecinilor sau vecinelor invitația lui Hermann, dar nici n-a fost nevoie, fiindcă cei mai mulți făcură și ei ceea ce vedeau că fac ceilalți. L-am văzut pe Socrate ridicîndu-se din fotoliu și apropiindu-se de grupul doamnelor, pe urmă am uitat de el. M-am înclinat în fața cîtorva, mi-am spus numele, adăugînd formula de politețe că mă simt *încîntat*, n-am reținut nici un nume și am manevrat în așa fel încît ajung mai repede în fața Feliciei.

— Iertați-mă, nu cumva dumneavoastră sînteți româncă? am întrebat-o.

Ridică din umeri, pentru a-mi da să înțeleg că nu pricepe ce-i spun.

— Nu vă numiți Felicia? am continuat să întreb, deși acum îmi era clar că femeia din fața mea nu era Felicia.

[1] Minunat, nu-i așa?

Poate pentru că pronunţasem un nume de femeie, ea înţelese ce anume o întrebasem. Schiţă un zîmbet, îşi duse arătătorul mîinii drepte la piept şi-mi spuse într-o limbă, în orice caz slavă, că se numeşte Ana. M-am retras dezamăgit. Nu era Felicia. O chema Ana şi era poate rusoaică, poate slovacă, poate ruteancă.

Între timp, bărbaţii aduseră de la bar pahare cu băutură ca să servească femeile, iar ele, după ce mulţumiră — cele mai multe — se prefăceau că beau. Cîteva însă nu se sfiiră să golească paharele pînă la fund, de la început ele părînd a se simţi în largul lor. L-am căutat cu privirea pe Socrate. Asculta ce-i spunea una dintre femei, care avea nişte ochi mari şi foarte frumoşi. O asculta, dar aş fi jurat că o făcea doar cu o ureche. Se părea că în clipele acelea, în mod deosebit îl preocupa numai Hermann. Grav, aferat, un pic emoţionat, Hermann urmărea atent tot ce se petrece în sală. Deşi se menţinea într-o rezervă moderată, era clar că urma să joace rolul maestrului de ceremonii, îndeplinind un *Befehl* al Herr Gruppenführer Robert Köppen. Deşi mîndru că i se încredinţase o asemenea sarcină, puţin măcar tot se temea ca nu cumva un incident neprevăzut să tulbure desfăşurarea petrecerii, probabil planificată pînă la cele mai mici detalii, de către *Administraţie.*

Între timp, atmosfera se însufleţise întrucîtva. Bărbaţii, sub influenţa coniacurilor băute, deveniseră vorbăreţi, făceau curte femeilor, fiecare pe limba lui, de loc preocupaţi dacă acestea îi înţeleg sau nu. Cei mai vorbăreţi şi mai bine dispuşi păreau a fi francezii. Vorbeau tare, se întreceau în a risipi complimente, în dreapta şi în stînga. În schimb pe cei doi greci — în ciuda faptului că atunci cînd conversau vorbeau tare — prezenţa femeilor îi intimida, mai exact, frumuseţea lor. În culmea entuziasmului, unul dintre ei, acoperind cu vocea sa puternică zgomotoasa cozerie a francezilor, se adresă tovarăşului său :

— *Panaioti, tha me kurlánune aftés i copéles !* [1]

Celălalt grec ridică ochii la cer, pe urmă dădu fuga la bar, să mai golească un pahar de coniac, poate ca să prindă curaj. Cehii pendulau şi ei în jurul femeilor, dar în atitudinea lor

[1] Panaioti, au să mă înnebunească fetele astea !

plină de curtoazie descifram o anume rigiditate, şi dacă nu i-aş fi auzit vorbind ceheşte, aş fi putut crede că sînt nemţi. Îmi mai atraseră atenţia polonezii. Ei continuau să rămînă la bar şi, după felul cum le sticleau ochii, am presupus că Hermann va avea de lucru cu ei.

Despre ceilalţi şi mai ales despre femei nu am avut cînd să-mi fac o părere, fiindcă, la un moment dat, s-a auzit la un difuzor — mai tîrziu am aflat că era camuflat printre crengile bradului — un cor de copii, care începu să cînte :

O, Tannenbaum, o, Tannenbaum,
wie grün sind deine Blätter [1]

După cîteva clipe de surprindere, de plăcută surprindere, am auzit exclamaţii, aplauze timide şi, pe urmă, toată lumea a început să cînte, fiecare pe limba lui, „O, brad frumos !" A fost un moment emoţionant şi, furat de emoţia generală, poate că n-aş greşi afirmînd de *înduioşarea* generală, am început şi eu să cînt. Cîntam cu toţii şi, puţin cîte puţin, ne-am apropiat de bradul măreţ. La un moment dat unul dintre francezi şi-a petrecut braţele pe după mijlocul vecinelor sale din dreapta şi din stînga. A fost un gest reflex, imitat imediat de noi ceilalţi, cu excepţia lui Socrate care nu se apropiase de brad, şi nici nu cînta. Puţin încruntat, chinuit de o suferinţă interioară, i se încleştaseră parcă maxilarele. Purtarea stranie a lui Socrate îmi biciui luciditatea, aş zice trezindu-mă la realitate. Trebuia să mă păstrez la fel de lucid. Doar nu era o petrecere obişnuită de Crăciun. Fusese regizată — regizorul secund părea a fi Hermann — nu pentru a ne distra pe noi, deţinuţii, ci cu un anume scop mult mai perfid. Poate că selecţionarea noastră încă din lagăr, iar apoi izolarea noastră în cîte o „colivie de aur", cum denumisem eu garsoniera nu fuseseră decît un fel de pregătire a ceea ce urma să se întîmple cu prilejul acestei sărbători de Crăciun. Categoric nu trebuia să-mi pierd capul, luciditatea fiind condiţia unică şi esenţială ca să pot înţelege intenţiile adevărate ale lui Cap-de-Mort şi ale Marthei.

[1] O, brad frumos, o brad frumos, cu cetina ta verde.

După ce corul de copii conteni, englezul începu să cînte un colind din ţara lui. Cînd termină, fu aplaudat cu mult entuziasm. Atunci Hermann propuse ca un reprezentant al fiecărei naţiuni să cînte un colind din ţara respectivă. Propunerea fu acceptată în unanimitate şi subliniată cu puternice aplauze. Am ascultat în noaptea aceea nişte colinde foarte frumoase, ciudate — poate datorită împrejurării speciale — într-un fel stranii, din care motiv emoţionară chiar şi atunci cînd colindătorii sau colindătoarele nu aveau voci dintre cele mai înzestrate.

Cînd veni rîndul nostru, al românilor, Socrate refuză să cînte, pretextînd că nu cunoaşte nici un colind. Prima pornire a fost să mă eschivez şi eu, sub acelaşi pretext. Mi-am zis însă nu aveam dreptul să stric petrecerea celorlalţi.

Am cîntat o colindă de vînătoare, pe care o auzisem în Dobrogea, într-o comună din apropiere de Măcin :

Leroileo,
Cerb s-a lăudat
Şi s-a rourat,
Leroileo,
La margini de sat
Că nimeni nu ştie
De unde iarbă-mi paşte
Şi apă cînd bea
Leroileo...

Asistenţa a fost destul de darnică în aplauze, deşi n-a înţeles nici un cuvînt din colind şi, mai ales, în ciuda faptului că am cîntat execrabil. Numai Socrate nu m-a aplaudat. Aveam impresia că între timp se posomorîse şi mai mult şi că singura lui preocupare constantă în noaptea aceea era să nu-l piardă din ochi pe Hermann.

În speranţa că voi putea afla ceva mai mult dacă îi voi vorbi, m-am apropiat de el.

— Am impresia că dumneata bănuieşti care este scopul acestei petreceri...

— Acestei jalnice petreceri, ţinu să mă corecteze.

— Fie : acestei jalnice petreceri.

— Nu știu ! Cred însă că nu va mai dura mult pînă vom afla.

— Bine, dar nu bănuiești chiar nimic ?

— Bănuială ? Ascultă, bănuiala mea este în așa măsură de... de monstruoasă, încît nu îndrăznesc s-o rostesc cu voce tare.

— Ce-ar fi dacă ne-am retrage într-un colț, să stăm puțin de vorbă ?

— Nu cred că e prudent, mă dezumflă el. Hermann este cu ochii pe noi.

— Hermann e și valetul tău ?

— Da.

— Pe Martha ai văzut-o vreodată ?

— Cine-i Martha asta ?

— Frau Direktor.

— N-am avut... *onoarea* s-o cunosc.

— Dar pe Maria ?

— Asta cine mai e ?

— Sora Marthei. Va să zică nu le cunoști.

— Nu !

— Dumneata ai voie să te plimbi ?

— Da. Zilnic. Între nouă și zece.

— Și nu ți s-a întîmplat niciodată să vezi o fată schiind ?

— Nu ! Cine-i fata ?

— Maria. Sora Marthei. Cînd pleci la plimbare, te păzesc și pe dumneata doi cîini lup ?

— Bineînțeles.

— Să știi că sînt dresați de Maria.

— Ascultă ! Am impresia că Maria te *obsedează*. Bagă de seamă să nu faci vreo prostie, mă avertiză el.

— Nici o grijă.

I-am povestit apoi tot ce aflasem în legătură cu Monica și Iosif. Socrate mă ascultă cu sprîncenele ridicate, de parcă îi naram nu știu ce întîmplare cu totul incredibilă.

— Ce părere ai ? Oare i-au executat ? l-am întrebat.

— Foarte posibil !

— Dar de ce ? am întrebat prosteşte.

Între timp fusese cîntat și ultimul colind. Atunci l-am auzit pe Hermann, anunțînd cu voce puternică, imperativă :

— Doamnelor și domnilor, urmează împărțirea darurilor !

Rumoare. Bărbații începură să se caute prin buzunare, femeile deschiseră poșetele. Ele avură inițiativa. Cu dezinvoltura

ce le caracterizează, porniră să-i *descopere* pe aceia cărora trebuiau să le înmîneze darul de Crăciun. Crezusem că numai noi, bărbaţii, vom oferi daruri. Dar iată că *Administraţia* ţinuse să ne facă şi nouă o surpriză. Tocmai mă întrebam care dintre femeile de faţă era Fräulein Bartholine Neergaard — între timp uitasem complet că trebuia să dăruiesc unei femei o brăţară, din *ordinul* conducerii „Sanatoriului" — cînd am auzit în spatele meu o voce care întreba în limba germană :

— *Sind sie Herr Christian Bratosin ?* [1]

M-am întors. Cel căruia îi fusese adresată întrebarea era unul dintre sîrbi.

— Pe mine mă cheamă Mirko, o lămuri în limba lui.

— *Es scheint mir das Sie mich suchen, Fräulein Bartholine ?* [2]

— *Ich habe ein Geschenk für Sie Herr Christian Bratosin* [3].

Deschise poşeta, o poşetă de seară din mărgele, şi scoase de acolo o cutiuţă pe care mi-o întinse, însoţind gestul de un surîs graţios şi întrucîtva timid. Am deschis-o. Înăuntru se aflau nişte butoni de manşetă, din aur, cu cîte un mic diamant. Erau foarte frumoşi.

— Şi eu am un dar pentru dumneavoastră, domnişoară Bartholine.

I-am dat brăţara. O găsi „admirabilă". Şi-o prinse la încheietura mîinii, îmi spuse din nou că e admirabil de frumoasă, pe urmă o vîrî în micuţa ei geantă.

— De ce n-o purtaţi ? am întrebat-o.

— Am s-o port altă dată.

Şi îmi surîse aproape trist, pe urmă, luîndu-mi braţul, îmi propuse să ne aşezăm. De altfel, observasem abia acum, majoritatea asistenţei luase loc pe canapele, pe fotolii sau pe scaune, perechi-perechi. Traversînd încăperea în căutarea a două fotolii libere, am trecut foarte aproape de Socrate în clipa în care oferea partenerei sale un colier de perle.

— Socrate, dă-mi voie să ţi-o prezint pe domnişoara Bartholine Neergaard, i-am spus.

[1] Dumneavoastră sînteţi domnul Christian Bratosin ?
[2] Cred că pe mine mă căutaţi, domnişoară.
[3] Am un dar pentru dumneavoastră, domnule Cristian Bratosin.

Socrate se înclină în faţa ei, pe urmă se simţi obligat să ne prezinte femeia căreia îi oferise colierul :

— Domnişoara Fanchette Maritaine.

Domnişoara Fanchette era frumoasă. Chiar şi acum, după atîţia ani, am încă părerea că era cea mai frumoasă dintre toate. Avea un trup mic, părul blond care crescuse mai repede decît la celelalte, ochii albaştri, strălucitori, parcă erau de smalţ, nasul cîrn şi, în ciuda tuturor canoanelor estetice, încîntător. Fanchette nu numai că era cea mai frumoasă, dar era şi cea mai tînără. Pe lîngă Socrate părea o copilă. Dar poate că impresia aceasta era accentuată de faptul că avea o voce afectată, de fetiţă rîzgîiată, numai în atîta măsură afectată ca să nu irite.

— *Parlez-vous français ?* [1] mă întrebă.

— *Oui, je le parle un peu* [2] i-am răspuns.

— Dimpotrivă, domnule, vorbiţi perfect, mă măguli ea.

— Pe domnişoara Bartholine o cunoaşteţi, nu-i aşa ? i-am prezentat-o.

— N-aş putea spune că ne cunoaştem, nu-i aşa *ma chérie ?* [3] Este o fată fermecătoare. Pe urmă, către Bartholine : *Mademoiselle Bartholine, voulez-vous m'embrasser ?* [4]

I-am tradus dorinţa Fanchettei. Bartholine se învoi şi cele două femei se îmbrăţişară şi se sărutară. Socrate asista pasiv la această scenă. Nu îşi manifestă în nici un fel entuziasmul sau dezaprobarea.

— *Nous serons toujours bons amis* [5], mi se adresă Fanchette după aceea, zîmbindu-mi şi arătîndu-şi gropiţele din obraz. *Au revoir, monsieur, au revoir, ma charmante mademoiselle* [6].

Luă braţul lui Socrate şi îl trase tandru după ea. I-am văzut aşezîndu-se pe o canapeluţă, unul lîngă altul, ea, Fanchette, ciripind într-una ca o păsăruică, el, Socrate, ascultînd-o, poate puţin distrat, poate numai îngîndurat.

Am găsit şi noi două fotolii libere şi ne-am aşezat.

[1] Vorbiţi franţuzeşte ?
[2] Da, puţin.
[3] Draga mea.
[4] Domnişoară Bartholine, vrei să mă îmbrăţişezi ?
[5] Vom rămîne totdeauna buni prieteni.
[6] La revedere, domnule, la revedere, frumoasă domnişoară.

— Sînteţi amabil să-mi aduceţi o limonadă sau un pahar cu apă ? îmi ceru Bartholine privindu-mă cu sfiiciune.

— Imediat domnişoară.

Barmanul, cu mutra lui de delicvent de drept comun, împinse în faţa mea paharul cu limonadă cu un dispreţ atît de suveran, încît n-am mai avut nici un fel de îndoială că era barman *din ordin* şi că, dacă ar fi fost după el, în loc să ne servească băuturi, i-ar fi plăcut mult mai mult să ne secere cu automatul sau să asmută asupra noastră cîinii lup dresaţi de Maria.

Cu paharul în mînă, am revenit lîngă Bartholine. În drum am avut timp suficient să arunc o privire în sală. Acum existau cincisprezece perechi, fiecare dintre ele fiind preocupată să se înţeleagă într-un limbaj sui generis, augmentat de o gestică foarte variată, la care se adăuga o mimică surprinzător de grăitoare, chiar şi în cazurile în care friza ridicolul. Căci, după cîte am putut observa, şansa de a ne putea înţelege într-o limbă comună o avusesem doar eu, Socrate şi englezul.

Bartholine, căzută pe gînduri, îşi dădu seama că m-am reîntors abia în clipa în care i-am întins paharul.

— Mulţumesc !... Mulţumesc foarte mult, domnule Christian.

Bartholine nu se putea numi o frumuseţe. Avea însă acel *nu ştiu ce,* care te determina să vezi în ea *femeia,* mai întîi femeia cu care ţi-ar plăcea să faci dragoste, şi abia pe urmă fiinţa cu care puteai stabili, eventual, şi o anume comuniune spirituală. Era tipul femeii planturoase — cuvîntul nu trebuie luat în accepţia lui peiorativă — vreau să spun o femeie voinică, cu forme însă armonioase. Blondă ca şi Fanchette, avea o piele marmorean de albă, atît de albă, încît îţi venea greu să crezi că o văzuse cîndva soarele. Ochii verzi, vag migdalaţi, păreau că nu ştiu a privi decît lunecînd pe deasupra lucrurilor. Totuşi erau clipe cînd ochii ei parcă te învăluiau într-un fel de vrajă ciudată, parcă de descîntec fără cuvinte. E drept, de cînd o cunoscusem — şi de atunci nu trecuse nici o jumătate de oră — nu mă privise aşa decît în două rînduri, dar a fost suficient, ca să-mi dau seama că era o femeie conştientă de puterea ei. Înclinam chiar să cred că dinadins mă privise aşa, ca să verifice în ce măsură mai dispunea de acea forţă cu care natura le-a înzestrat pe unele femei, şi din pricina căreia bărbaţii comit atîtea prostii.

Nu-mi dădeam seama de ce, dar prezența ei mă *crispa*. Înainte de a scrie cuvîntul crispa, am fost ispitit să folosesc un altul : intimida. Și n-ar fi fost bine, fiindcă nu se putea numi intimidare ceea ce simțeam atunci. Cum să explic ? Bartholine nu era o femeie care să poată trece neobservată. Deși — așa cum am mai scris — nu era o frumusețe în accepția adevărată a cuvîntului, totuși era în așa măsură femeie, încît orice bărbat normal ar fi preferat-o uneia frumoase. Și cu toate acestea, dacă ar fi fost să aleg, preferința mea nu asupra ei s-ar fi oprit. Bartholine nu era genul de femeie care să-mi placă în mod deosebit. Rețineți : în mod deosebit. Fanchette, de pildă, se apropia în mai mare măsură de tipul de femeie preferat de mine. Pe de altă parte, intuiam vag că nici eu nu eram pentru ea partenerul ideal.

— Să știți, nu sînt o fire prea veselă, mă avertiză ea, schițînd un zîmbet aproape sfios. N-am fost niciodată.

— Mă întreb dacă avem dreptul să fim veseli. Măcar cît de cît veseli.

— Pot să fiu sinceră cu dumneavoastră ?

— De ce n-ați fi ?

— Într-adevăr, de ce n-aș fi ? Trebuie să avem încredere unul în celălalt, de vreme ce soarta a hotărît astfel.

— Ce-a hotărît, domnișoară Bartholine ? am întrebat neplăcut impresionat de cuvintele ei, cărora le atribuiam cumva o semnificație, alta decît cea obișnuită.

Ea mă privi într-un fel ciudat, parcă bănuindu-mă nu știu de ce anume, poate de ipocrizie.

— Să petrecem împreună noaptea de Crăciun, domnule Christian, îmi răspunse ea aproape sentențios.

— Deci, v-ați hotărît să aveți încredere în mine ?

— Da !

— În cazul acesta, exprimați-vă gîndul pînă la capăt.

— Aș vrea să *pot* fi veselă. Aș vrea să mă pot destinde. De doi ani nu m-am mai destins, domnule Christian. De doi ani, într-una, izbutesc să supraviețuiesc datorită, în primul rînd, unei șanse extraordinare, iar în al doilea, voinței mele disperate, încăpățînate. În acești doi ani de nenumărate ori am fost foarte aproape de moarte, dar am scăpat, fiindcă, așa cum v-am spus, m-a apărat un noroc extraordinar. Nu vă puteți închipui cît de obosită sînt, dar nici nu vă puteți închipui cît de mult doresc să supraviețuiesc. Acolo, în lagăr, încordarea devenise

condiție esențială pentru a putea supraviețui. De aceea, acolo, nu mi-am dorit să mă destind, și nici nu m-am simțit obosită, din cauza prea marii încordări. Acolo, încordarea a constituit suportul meu moral. Pe urmă ne-au adus aici, mi se pare o dată cu voi. Nu-i așa ?

— Da !

— Spuneți-mi, v-a dat măcar prin minte *cum* va fi aici ?

— Nu ! am recunoscut. Cred că nimănuia nu i-a dat prin minte.

— Ei bine, aici, abia aici, mi-am dat seama cît de obosită eram, cîtă nevoie aveam să mă destind. Aici m-am simțit transplantată într-o lume aproape ca aceea din care fusesem smulsă pentru a fi trimisă în lagăr. O alimentație abundentă și de bună calitate. Condiții de locuit ideale, cameră de baie, lenjerie de pat și de corp, rochii mai multe decît am nevoie și, în fine plimbarea în aer liber. În primele zile am crezut — spre rușinea mea, mărturisesc, domnule, că am fost atît de naivă să cred așa ceva ! — că cei ce ne-au adus aici urmăresc un scop propagandistic.

— Cum, adică, un scop propagandistic? am întrebat, fiindcă nu-mi era prea clar la ce anume se gîndea.

— Se pare că, în ciuda măsurilor speciale de convietuire luate de hitleriști, opinia publică din țările civilizate a aflat că lagărele de concentrare sînt, de fapt, lagăre de exterminare. Eu, ca o proastă ce sînt, cînd am văzut ce condiții de viață ni se oferă, mi-am zis : „Poate că vor să aducă niscai reprezentanți ai Crucii Roșii Internaționale să vadă și ei cît de bine o duc deținuții din lagăre, și astfel să-i convingă că zvonurile răspîndite în străinătate nu sînt decît calomnii mîrșave".

— V-ați gîndit la asta ! m-am mirat.

— Da, în naivitatea mea, m-am gîndit și la asta. De cît timp sîntem aici, domnule Christian ?

— De șase săptămîni.

— De șase săptămîni *vreau* să mă destind, fără să izbutesc. Să mă relaxez fizic, dar mai ales psihic. Seara, cînd mă culc în pat, îmi pipăi mușchii. Îi simt încordați. Îmi spun : „Trebuie să mă relaxez, trebuie să mă relaxez !" Dar nu izbutesc. Și dacă nu izbutesc să mă relaxez fizic, vă închipuiți că nu pot nici psihic. Nu știu dacă *ei* asta au urmărit. Dar simt că sînt pe punctul de a izbuti cu mine — cel puțin cu mine — ceea ce

nu le-a reușit timp de doi ani cît am stat în lagăr. Ai auzit de lagărul de concentrare Ravensbrück.

— Nu ! Eu am fost adus din lagărul volant de prizonieri nr. 2.

— Lagăr exclusiv de femei. În iad cred că e mai bine decît acolo. Ei bine, aici *ei* sînt pe punctul de a reuși ceea ce n-au izbutit la Ravensbrück : să facă din mine o ființă fără voință. O fantoșă. Cînd am fost anunțată că va avea loc serbarea, m-am bucurat. Mi-am zis : „Nu știu ce urmăresc. Dar de data asta puțin îmi pasă. Puțin îmi pasă chiar dacă după aceea mă vor împușca. Voi profita de această ocazie ca să mă destind. O dată să apuc să mă relaxez psihic și pe urmă întîmplă-se orice cu mine !" Așa mi-am zis. Și iată. Serbarea a început. Sînt în compania dumneavoastră și cu toate acestea nu pot, nu pot să mă destind. Sînt încordată ca un arc și încordarea asta în așa măsură mă obosește, încît acum îmi vine să urlu sau să mă trîntesc pe jos, să-mi smulg părul din cap, hainele de pe trup.

Îi dădură lacrimile, dar imediat și le șterse cu batista. Pe urmă, cu disperare :

— De ce, de ce nu mă pot minți, domnule Christian, că este o *adevărată* serbare a pomului de Crăciun ?

— Fiindcă nu-i chiar atît de ușor, domnișoară Bartholine.

— Dar *ele* de ce pot ? Ceilalți... Priviți-i ! Se pare că se distrează destul de bine. Cum vă explicați ?

Avea dreptate. Toți și toate păreau că își intraseră în rol. (Cu excepția lui Socrate.) Petreceau. Literalmente petreceau. Renunțaseră la luciditate, în cazul în care fuseseră cîndva lucizi. Or biata Bartholine atîta dorea. Nu izbutea însă, spre marea ei disperare. Ei, ele, însă, da ! Trăiau clipa așa cum li se oferea, nu îi inhiba nici măcar faptul că fuseseră privați de dreptul de opțiune. Nu ei aleseseră femeile, după preferință, ci ele le fuseseră *impuse*. Mai întîi le acceptaseră, iar acum, după nici jumătate de oră, se obișnuiseră cu ele, le plăceau, poate pentru simplul fapt că erau femei și ei, de luni de zile, unii poate de ani, nu mai avuseseră norocul să se afle în preajma unor femei frumoase. Cît privește femeile, ele mai mult decît bărbații acceptau situația, vreau să spun că ele intraseră în rol parcă mai ușor decît bărbații, parcă în mai mare măsură decît bărbații izbuteau să trăiască intens *clipa*.

Ce era să-i răspund ?

— Domnişoară Bartholine, sincer vă spun că nu sînt în stare să vă dau o explicaţie satisfăcătoare. Aş spune i e omeneşte să se întîmple aşa. Totuşi n-o spun. Dacă aş spune-o, ar însemna că nu e omeneşte să simţim — dumneata, eu şi prietenul meu Socrate — ceea ce simţim, şi sigur că ar fi o greşeală să gîndesc aşa, să *gîndim* aşa.

— Nu ştiu !... Nu ştiu !... Eu îi invidiez, le invidiez : că pot rîde, că pot flirta, că n-au nici un fel de reţinere să se cherchelească şi aşa mai departe. Crezi că printre ele există măcar una care să mă invidieze pentru blestemata mea crispare ? În nici un caz. Şi atunci nimic nu mă împiedică să cred că nu comportamentul meu, al dumneavoastră sau al prietenului dumneavoastră este cel firesc, cel omenesc, ci al lor, domnule Christian.

Între timp, Hermann dispăruse. Reveni acum şi, la fel ca într-o melodramă ieftină, anunţă :

— Doamnelor şi domnilor, masa e servită. Poftiţi în sufragerie.

Nu ştiu cine avu iniţiativa să aplaude, în orice caz se găsiră cîţiva imitatori. Toată lumea se ridică. Bărbaţii oferiră braţul doamnelor, şi perechile se îndreptară spre uşa ce ducea la sala de mese.

— Dumneavoastră ce număr de masă aveţi ? am întrebat-o pe Bartholine.

— Numărul cinci. Dar dumneavoastră ?

— Acelaşi număr.

— Înseamnă că vom fi vecini, se bucură vag Bartholine.

În prag, alături de Hermann, îşi făcu apariţia o femeie. Era grasă, voinică, mustăcioasă şi avea faţa unsuroasă ca de bucătăreasă.

— Asta cine o mai fi ? am întrebat.

— Helga, mă informă Bartholine. De şase săptămîni ea e singura fiinţă pe care am văzut-o. S-a purtat frumos cu mine tot timpul, dar de fiecare dată cînd o vedeam intrînd în cameră, căpătam frisoane. Îmi este frică de ea, pur şi simplu îmi este frică.

— *Quelle femme abominable !* [1]

[1] Ce femeie îngrozitoare !

Am căutat-o cu privirea pe aceea care avusese curajul să se exprime în asemenea termeni despre Helga. Era Fanchette care, depășindu-ne, trecu pe lîngă Helga fără s-o privească.

Încăperea în care am intrat era mult mai mică și fusese *amenajată* special pentru petrecerea din noaptea de Crăciun. Un decorator — unul de prost gust — o împărțise într-un fel de boxe, despărțise prin balustrade plușate, un pluș de culoare albastră. Înăuntrul fiecărei boxe se afla o masă și numai două scaune. Pe masă tacîmuri, farfurii cu diferite gustări, pahare de vin și de șampanie, o vază cu flori și nu mai țin minte încă ce.

Am numărat boxele. Erau cincisprezece. Boxele aveau un număr scris pe un cartonaș prins de fața de masă, vizibil de la distanță. Am înțeles că fiecare din ele era destinată unei singure perechi, și că cei care *hotărîseră* cuplurile — naiba știa după ce criterii ! — fixaseră și cine să ocupe fiecare boxă.

Eu și Bartholine ne-am îndreptat către boxa cu numărul cinci. În boxa cu numărul patru s-au instalat englezul și partenera lui, o brunetă, cred, ceva mai în vîrstă decît el, relativ frumoasă, dar, după cum mi-am putut da seama mai tîrziu, trăgînd cu urechea la ceea ce vorbeau, foarte voluntară. Se părea că, în ciuda faptului că nu trecuse mai mult de o oră de cînd se cunoscuseră, ajunseseră la un anume grad de intimitate, de vreme ce ea îi spunea lui „dragul meu John", iar el ei „micuță Tony". (De ce o alinta astfel n-am înțeles, și nici ulterior nu mi-am putut explica, întrucît *micuța* era mai înaltă decît el aproape cu un cap.) Boxa cu numărul șase a fost ocupată de Socrate și Fanchette, căreia nu-i tăcea o clipă gura. Mi-am dat seama că dacă vorbea atît de mult, colorat și cu un oarecare umor, o făcea în speranța că va izbuti să descrețească fruntea lui Socrate. Acesta o asculta cu interes, din cînd în cînd, la vreo glumă reușită a fetei zîmbea, dar de vorbit nu vorbea decît numai atunci cînd era absolut nevoie. Probabil nu-și dădea seama cîte eforturi făcea micuța Fanchette ca să întrețină conversația, și cu atît mai puțin că îl plăcea și că s-ar fi simțit aproape fericită dacă el, ursuzul, i-ar fi spus măcar un singur cuvînt drăguț. Totuși n-aș putea afirma că Fanchette îi era indiferentă, ci, mai curînd că n-o lua prea în serios.

Descoperindu-ne în boxa alăturată, Fanchette se bucură tare mult.

— *Buvons, mes amis!*[1] Întinse apoi paharul spre Socrate. *Mon cher Socrate, soyez si bon*[2]...

Deşi pe fiecare masă existau, pentru fiecare comesean, trei pahare — două de vin şi unul de şampanie — băutura lipsea.

— *Entre nous soit dit*[3] — şi Socrate continuă adresîndu-mi-se în româneşte — ceva mai stupid decît acest banchet nu cred că se putea imagina.

Dar ceea ce urmă imediat după aceea mă convinse că banchetul era nu inimaginabil de stupid, ci de-a dreptul macabru, ca într-un coşmar. Printr-o altă uşă, pătrunseră în sală, în monom, chelnerii ce urmau să ne servească. Cincisprezece la număr. Să nu vă închipuiţi că purtau frac sau obişnuitele haine negre. Toţi cincisprezece erau îmbrăcaţi în zeghe de deţinuţi. E drept, ele erau noi sau aproape noi; e drept, erau încălţaţi cu bocanci; e drept că bocancii nu erau plini de noroi, nici rupţi, nici cu tălpile desfundate şi nici legaţi cu sfoară; e drept că erau proaspăt bărbieriţi; e drept că şervetele pe care le purtau pe braţ erau imaculate. Dar tot pe atît de drept este că arătau cu toţii ca nişte cadavre vii. Obrajii scofîlciţi, ochi afundaţi în fundul capului, bărbii ascuţite, spinări gheboşate, decalcifiate, umeri căzuţi, degete descărnate, mers nesigur de salvat-din-morţi în primele zile de convalescenţă, priviri speriate de sălbăticiune hăituită, dar în acelaşi timp pierdute, de parcă acele epave omeneşti nu trăiau în realitatea imediată. Vreau să spun că arătau de parcă ar fi fost în transă sau, dacă vreţi, ca şi cînd ar fi fost drogaţi. Aceasta ca o primă impresie. Adevărul era însă altul. Bieţii oameni, în aşa măsură fuseseră abrutizaţi de mizerie şi de frică, în aşa măsură coborîseră sub condiţia umană, încît deveniseră complet indiferenţi. Orbi de-ar fi fost, surzi de-ar fi fost, la fel s-ar fi comportat.

După ce apărură din încăperea alăturată — bucătăria — se opriră să se alinieze, unul în spatele celuilalt, pe urmă, fără ca cineva să le comande, dar cu mişcări perfect sincronizate, porniră în cadenţă. Rap !... Rap !... Rap !... Dumnezeule, după

[1] Să bem, prieteni !
[2] Dragă Socrate, fi atît de bun.
[3] Între noi fie zis.

şase săptămîni auzeam din nou paşi cadenţaţi — cadenţa din lagăr ! — şi, o clipă, m-am crispat într-un fel de spaimă demenţială, convins că în clipa următoare îl voi auzi pe Buldog zbierînd la mine. Dar nu se întîmplă aşa. Am continuat să aud cadenţa, doar cadenţa paşilor. Monomul scădea pe măsură ce grupul de chelneri trecea prin faţa unei boxe. Atunci, unul dintre ei ieşea din rînd, saluta, pocnind călcîiele, persoanele din boxa respectivă, pe urmă scotea, din coşuleţul pe care îl ţinea în mîna dreaptă trei sticle — două de vin şi una de şampanie — aranjîndu-le în frapieră.

Chelnerul nostru era cel mai în vîrstă dintre toţi. Ţi se rupea inima să-l priveşti. Era de o slăbiciune imposibil de descris. Părea că, exceptînd oasele şi pielea lividă, cadaverică, foamea, munca excesivă, mizeria cumplită topiseră toată carnea de pe el. Omul trăia parcă numai prin voinţă. Spun trăia, fiindcă nu ştiu prin ce minune încă trăia ; privindu-l însă, aveam impresia că este mort, şi dacă se mai mişcă, dacă face unele treburi, aceasta se întîmpla în virtutea inerţiei sau, dacă vreţi, ele nefiind altceva decît nişte reflexe ce continuau să funcţioneze şi după ce viaţa, chinuitul strop de viaţă, fugise din trupul descărnat, ca de schivnic.

Bartholinei mai întîi îi dădură lacrimile, pe urmă plînse de-a binelea, ascunzîndu-şi faţa în batistă. Fanchette se ţinea tare. Deveni doar ceva mai palidă şi buzele prinseră să-i tremure abia perceptibil. În general cele mai impresionate fură femeile. Cele mai multe numai cu greu îşi stăpîneau lacrimile. Erau însă cu toate, fără nici o excepţie, înspăimîntate. Bărbaţii izbuteau să se stăpînească mai bine. Dar şi pe chipul lor se putea citi spaimă, oroare. Doar ochii lui Socrate exprimau indignare. În ceea ce mă priveşte, mă simţeam de parcă mă trezisem brusc dintr-un vis plăcut, într-o lume de coşmar, într-o lume reală de coşmar.

— Dar pentru ce ? Pentru ce mascarada asta sinistră ? m-am trezit întrebîndu-mă cu voce tare.

Socrate mă privi compătimitor.

— Cum de nu înţelegi ce urmează ! E atît de clar, atît de cutremurător de clar !...

Acum, după ce el îmi atrăsese atenţia, înţelegeam. Faptul că improvizaţii chelneri erau deţinuţi aduşi cine ştie din ce lagăr de concentrare trebuia interpretat ca un fel de avertisment : „Îi vedeţi ? Aţi fost şi voi ca ei, şi asta nu trebuie să

uitați. Și dacă nu doriți să vă întoarceți *acolo,* dacă nu vreți să arătați din nou ca nenorociții ăștia, dacă nu vreți să îmbrăcați din nou zeghea de deținut, dacă nu vreți să redeveniți simple *numere,* atunci trebuie să faceți ce vă cerem noi". Înțelegeam, acum înțelegeam perfect. Cap-de-Mort și Martha doreau supunere completă — în vederea unui anumit scop — și, ca să ucidă în noi orice urmă de voință, embrionul unei posibile răzvrătiri, țineau să ne reamintească, într-un mod atît de brutal, că, de fapt, nu eram decît tot niște deținuți. Și bine-înțeles totul într-o regie perfectă :

Cincisprezece bărbați și cincisprezece femei fuseserăm scoși, din lagăre și, timp de șase săptămîni, fusesem supuși unui regim de *refacere,* ca să arătăm din nou oameni. După anumite criterii sau, poate, pur și simplu la întîmplare, fusesem repartizați în cupluri : eu și Bartholine ; Socrate și Fanchette ; John, englezul, și fata care — aveam s-o aflu mai tîrziu — se numea Tony, și așa mai departe. Cap-de-Mort și Martha — poate numai Cap-de-Mort, Martha nefiind decît o executantă — ne *predestinaseră* cu de la ei putere, punîndu-ne apoi în fața unui fapt împlinit. Componenții cuplurilor însă trebuiau să se cunoască. Și ce alt prilej mai nimerit decît serbarea de Crăciun ? În prealabil, într-un mod mai mult sau mai puțin deghizat, noi trebuia să luăm cunoștință, fiecare, ce anume femeie ne *destinase* Cap-de-Mort. Pe ce cale ? A darurilor de Crăciun. Eu trebuia să ofer brățara unei femei pe care n-o cunoșteam, și care se numea Bartholine, ea unui bărbat, pe care de asemenea nu-l cunoștea, o pereche de butoni. Și așa mai departe. Nu fusese un ordin expres, dar acum, după apariția chelnerilor în zeghe de deținut, pentru toată lumea era clar că fusese un *Befehl,* iar nouă, ca foști deținuți, știind că neexecutarea unui *Befehl* atrage după sine în cel mai bun caz biciuirea, dacă nu moartea, nu ne rămînea altceva de făcut decît să ne supunem. (Mai mult, bănuiam că, odată cuplurile stabilite prin ordin, era *verboten* să se desfacă, pentru a se reface după criterii afectiv-selective.)

Schimbul de daruri, procedeu prin care noi a trebuit să ne cuplăm în conformitate cu voința *Administrației,* și nu altfel, mi se părea mai ingenios și mai eficace decît dacă ni s-ar fi pus în vedere, sub formă brutală de ordin, că trebuie să ne petrecem seara numai cu femeia X sau Y. Fiindcă schimburile de daruri ne obligau reciproc și, dintr-o elementară bună-cu-

viință, nu ne era îngăduit să ne purtăm nepoliticos cu persoana ce ne făcuse un dar.

Minute în șir, nimeni nu a mai vorbit, toți încremenisem în atitudini din cele mai variate — acelea în care ne găsisem în momentul apariției celor cincisprezece spectre — la fel, ca în nu știu care poveste cînd, la semnul magic al unei vrăjitoare, o întreagă cetate, în frunte cu împăratul ei, este transformată în stană de piatră holbîndu-ne îngroziți la cei cincisprezece, la cele cincisprezece alter-egouri ale noastre. Pe urmă, încet-încet și unul cîte unul, ne-am revenit. Dar n-am mai fost cei dinainte. Vreau să spun că cei mai mulți dintre noi au simțit dorința să fugă de ei înșiși, care s-a manifestat printr-o nevoie imperioasă de a vorbi. Nu însă din necesitatea de comunicare, ci din aceea a retranșării înapoia unor cuvinte. Bărbații, femeile au început să vorbească, fără să le pese dacă interlocutorul sau interlocutoarea ascultă însoțind cuvintele de gesturi largi, emfatice, asemenea unor actori cabotini. Pe urmă — sînt convins — le era foame, s-au repezit să mănînce tot ceea ce li se pusese dinainte în farfurie, și să bea.

— *Je m'en fiche. Qu'elle aille au diable Helga!*[1] am auzit-o pe Fanchette. Cînd m-am uitat la ea, tocmai ducea la gură paharul cu vin, pe care îl goli pînă la ultima picătură.

Socrate păru că se trezise abia atunci dintr-un vis. Fără să privească la omul care îl servea, întinse paharul, să-i fie umplut și după aceea îl goli cu sorbituri lungi, pe îndelete. Pe urmă, din nou îl întinse, din nou îi fu umplut, din nou îl goli cu același ceremonial. După al treilea pahar, Fanchette exclamă aproape veselă :

— *Mon cher Socrate, vous dormirez comme un roi!*[2]

— Bagă de seamă, Socrate ! i-am atras eu atenția.

— Ah, ticăloșii !... Ah, bestiile !

— Ce spune prietenul dumneavoastră ? voi să știe Bartholine.

I-am tradus. Bartholine clătină din cap, după care, privindu-l aproape dureros :

— Mi-e teamă pentru prietenul dumneavoastră.

[1] Puțin îmi pasă ! Ducă-se dracului Helga !
[2] Dragă Socrate, vei dormi ca un rege !

Îmi era şi mie teamă. Dar ce puteam să fac ? M-am mărginit să-i atrag atenţia.

— Socrate, nu le da ocazia. Poate că asta urmăresc.

— Eşti un prost, Christian, dacă îţi închipui că *asta* urmăresc. Dar fii pe pace. Oricît de mult aş bea, n-am să-mi pierd capul. Niciodată nu izbutesc să mă îmbăt.

Paharul meu era plin. Al Bartholinei de asemenea. De friptura din farfurie nu ne atinsesem. Nu ne era nici foame, nici sete. Bătrînul *chelner* se retrăsese la un pas în spatele Bartholinei şi aştepta. Ea nu-l vedea, eu însă îl aveam drept în faţă, şi prezenţa lui îmi provoca o durere pe care n-o puteam defini şi nici localiza, poate fiindcă era o durere a întregii mele fiinţe. Mă dureau ochii să-l privesc, şi totuşi nu puteam să nu-l privesc. Omul trăia dar, categoric, într-un fel, era de pe acum mort. Aveam în faţa mea un om fără dorinţe, mai exact cu necesităţi fiziologice atrofiate. Suferise într-una de foame, pe masă se aflau o mulţime de bunătăţi al căror gust probabil că-l uitase şi cu toate acestea nu făcea impresia că rîvneşte la ele. Vinul era excelent — cine ştie de cît timp nu mai avusese prilejul să bea vin — şi cu toate acestea nu făcea impresia că ar dori să-l guste. În aşa măsură omul îmi părea *sfîrşit*, încît, fără să-mi dau seama că aş putea să-l jignesc, i-am spus :

— Domnule, te rugăm să guşti ceva, să bei un pahar de vin împreună cu noi.

— *Verboten !* mi-a răspuns şi şi-a mutat privirile în altă parte, mai exact în direcţia unde se afla Hermann.

Abia acum am înţeles că omul nu era sfîrşit, ci îi era frică, şi că acel *Verboten*, în aşa măsură îl înspăimînta, încît, deşi era lihnit de foame, deşi îi era sete de vin, de coniac, de şampanie, dar, fiindcă era *verboten, putea* să nu-l mai fie foame şi nici sete. Şi am mai înţeles că numai fiindcă reuşea să *poruncească* necesităţilor sale vitale, izbutea să supravieţuiască. „Iată omul !" mi-am zis.

— Spune-mi numele dumitale, cel puţin spune-mi numele dumitale. Nu-l voi uita niciodată, i-am cerut.

— *Verboten !*

De data asta ochii lui se însufleţiră şi mă priviră omeneşte, parcă mulţumindu-mi. Numai o clipă, poate două, pe urmă redeveniră ochi de fantoşă, ochi fără de viaţă.

Ce a urmat după aceea a rămas în amintirea mea ca ceva foarte confuz. Dacă închid ochii, îl văd pe Socrate bînd tacticos, fără să se grăbească, pahar după pahar. O văd pe Fanchette, ţinîndu-i tovărăşie şi murmurînd într-una, nu ştiu dacă realmente beată sau numai ameţită :

— *Vous ne faites que des bêtises , mon cher Socrate !... Vous ne faites que des bêtises, mon cher Socrate !* [1]

Rostea cuvintele cu un fel de disperare şi parcă fiecare era un strigăt, o rugăminte, aproape un fel de implorare, o fără de speranţă implorare.

Închid ochii şi o văd pe Bartholine cu ochii parcă adînciţi în orbite, strălucind ca în friguri, palidă, frămîntînd între degete o batistă făcută ghem, privindu-mă fără să mă vadă, minute întregi, pentru ca dintr-o dată să se uite la mine cu un fel de naivă uimire, de parcă mă vedea pentru prima dată şi încerca să ia cunoştinţă de înfăţişarea mea fizică, pentru ca ceva mai tîrziu să mă examineze cu un ochi rece, lucid, critic şi competent, *prospectîndu-mă* parcă. Îl văd pe bătrînul nostru chelner-fantoşă cu ochii săi cenuşii şi opaci, fără de viaţă, şi îi aud vocea, o voce vag tremurată, o voce împuţinată, aproape fără timbru : „*Verboten !*" Îl văd pe englezul John, străduindu-se să menţină în echilibru furculiţa pe muchia cuţitului de argint — toată vesela era de argint şi cu monogramă : un H şi un M — afectînd nepăsare, ca nu cumva Tony, partenera lui, să observe cît de tulburat era de tot ceea ce se întîmpla, şi o aud pe Tony repetînd într-una, pînă la obsesie, atribuind cuvintelor un anume sens :

— *Struggle for life !... Struggle for life !... Struggle for life !* [2]

Închid ochii şi-i văd pe cei doi polonezi, din întîmplare sau, mai probabil, în mod deliberat repartizaţi unul în boxa nr. 1, celălalt în boxa nr. 15, şi-i aud cîntînd un cîntec trist, sfîşietor de trist, nu în duet, ci pe rînd : cînd termina unul o strofă, pe cea următoare o continua celălalt, de parcă purtau un dialog

[1] Faci numai prostii, dragul meu Socrate !
[2] Lupt pentru viaţă !

prin intermediul acelei melodii de o tristeţe cutremurătoare. Închid ochii şi îl văd pe grecul Achileas, în ciuda numelui, un bărbat puţintel la trup, pirpiriu, cu pomeţii obrajilor ireal îmbujoraţi — eram convins că suferea de plămîni — cu părul aproape alb, în ciuda, probabil, a celor douăzeci şi cinci de ani, şi-l aud adresîndu-se celuilalt grec, mai în vîrstă decît el, dar nu cu mult peste treizeci de ani, care îşi trăsese scaunul lîngă partenera sa — ciudat ! nu-mi amintesc de fel cum arăta ea la faţă — ca să-şi poată petrece braţul pe după grumazul ei şi să-şi rezeme fruntea de umărul ei gol :

— *Panaiotáki, egó ime zóo, vuváli ; esí óe éxipnos. Se paracaló pés-mu tió tha mas kámu-ne ?* [1]

Panaiotachi tace, stă sîsă cu tîmpla rezemată de umărul gol al femeii, ţine ochii închişi şi nu răspunde.

Pe ceilalţi, pe celelalte nu mi-i amintesc. Mai exact, le văd chipurile învăluite într-un fel de ceaţă, care se destramă pentru ca apoi să se recompună, imediat, în suficientă măsură de densă, compactă. Ştiu că a fost o noapte ca de coşmar, ştiu că Socrate a continuat să bea, Fanchette să-l certe cu o voce duioasă de mamă înţelegătoare, şi îmi amintesc, de asemenea, că, la un moment dat, Bartholine mi-a spus :

— Să mergem, domnule Christian !

— Vă conduc, da, domnişoară Bartholine.

Cred însă că aceasta s-a întîmplat tîrziu, după miezul nopţii, cînd unele perechi dispăruseră iar altele dansau, înlănţuite într-un fel de disperată frenezie, din care motiv, poate, mi-am zis în timp ce străbăteam încăperea, cu Bartholine agăţată de braţul meu, că probabil în toată viaţa mea nu mi se va mai întîmpla să văd bărbaţi şi femei dansînd, iar pe chipurile lor să se oglindească atîta tristeţe.

Între timp — vreau să spun în timpul *banchetului* — aflasem că femeile fuseseră cazate la etajul doi. Cînd am ajuns acolo de unde începea scara interioară, m-am oprit :

— Domnişoară Bartholine, nu ştiu dacă trebuie să vă urez noapte bună, întrucît noaptea e pe sfîrşite. Mai potrivit ar fi să vă spun : somn uşor !

Ea mă privi cu cealaltă a ei privire, de parcă voia să vadă cum arăta la faţă bărbatul care îi urase somn uşor.

[1] Panaiotachi, eu sînt un animal, un tîmpit ; tu însă eşti deştept. Spune-mi, rogu-te, ce-au să ne facă ?

— Domnule Christian, nu urc la mine. Merg la dumneavoastră, şi voi rămîne definitiv acolo. Este un *Befehl,* domnule Christian.

— Ce este ? am întrebat deşi auzisem bine.

— Un ordin, domnule Christian ! Un ordin !

— Cum, aţi primit un astfel de ordin ? m-am încăpăţînat că întreb.

— Nu numai eu. *Toate* am primit. Apoi, neîncrezătoare t

— Cum, chiar nu aţi ştiut ce are să urmeze ?

Din păcate nu ştiusem şi nici nu-mi dăduse prin minte.

8

AM TRECUT PRAGUL GARSONIEREI cu Bartholine agăţată de braţul meu.

Tot timpul *petrecerii* avusesem sentimentul că trăiesc un coşmar, dar abia acum l-am simţit în toată cutremurătoarea lui realitate. Bartholine se lăsă să cadă în fotoliul în care obişnuiam să mă cuibăresc de fiecare dată cînd mă hotăram să citesc, iar eu pe marginea patului. Evitam să ne privim. Ea era palidă, avea cearcăne, şi i se stricase puţin coafura. Pe mine mă durea capul, îmi era sete şi mă simţeam ruşinat cum nu mă simţisem încă niciodată în viaţa mea, nici măcar acolo în lagăr, unde Buldog şi toţi ceilalţi SS-işti erau neîntrecuţi în a găsi noi şi noi metode de a ne umili.

Îmi era sete şi dacă disperarea, doar ea, fără vreo altă cauză, poate produce febră, sînt convins că în clipele acelea aveam realmente febră mare. M-am ridicat ca să mă duc să beau apă.

Cînd am intrat în baie am observat imediat că ceva nu mai era ca înainte. Apăruse încă o periuţă de dinţi, încă un halat, iar prosoapele fuseseră dublate. Dincolo, în budoar, pe masa de toaletă, se afla o casetă în care Bartholine urma să pună bijuteriile ce le purta. Deşi eram *edificat*, am revenit în dormitor

şi am deschis uşa garderobului. Am găsit acolo exact ceea ce presupusesem : rochiile Bartholinei.

Cu toate că această descoperire nu mai constitui pentru mine propriu-zis o surpriză, totuşi, în aşa măsură m-a deprimat, încît, dintr-o dată, foarte obosit, m-am lăsat să cad pe un scaun. Va să zică, de vreme ce în timpul banchetului, cineva cărase la mine în cameră garderoba şi toate celelalte nimicuri ce aparţineau Bartholinei, eram sigur că *organizatorii* serbării şi ai banchetului nu avuseseră în vedere doar o aventură de o singură noapte. Şi imediat mi-am amintit de *Monica* şi *Iosif* care ne precedaseră. Atunci : Monica şi Iosif ; acum noi : Bartholine şi Cristian !

Bartholine tăcea... Nici eu nu vorbeam. Gîndurile mele nu se auzeau, nu se auzeau nici ale Bartholinei, fiindcă, nu încăpea nici o îndoială, şi ea era frămîntată de temeri şi nelinişti. La un moment dat, am auzit, de parcă ar fi vorbit aievea, vocea Monicăi : „Rugaţi-vă pentru sufletele noastre !" Vocea Monicăi semăna atît de mult cu a Bartholinei, încît, o clipă, chiar am crezut că ea vorbise. Pe urmă, însă, cînd am ştiut că fusese doar o iluzie, am fost tentat să mă ridic şi, cu rujul de buze al Bartholinei, să scriu pe tăblia interioară a dulapului : *„Rugaţi-vă pentru sufletele noastre. Bartholine şi Cristian"*. Chiar am schiţat gestul de a mă ridica, dar n-am izbutit, în aşa măsură mă simţeam obosit. *Obosit, doar obosit !* Mă miram că mă simţeam doar obosit, fiindcă, de fapt, nu de oboseală, ci de spaimă ar fi trebuit să nu fiu în stare să mă mişc, de vreme ce moartea, asasinarea noastră devenise o *certitudine*. Noi, eu şi Bartholine, trebuia să repetăm experienţa Monicăi şi a lui Iosif. Or dacă experienţa lor se terminase prin moarte, nici epilogul experienţei repetate de noi nu putea fi altul.

Şi Bartholine care, fără îndoială, nu bănuia nimic, nimic ! Sau poate ştia mai mult decît mine ? În definitiv ea, celelalte femei, primiseră un *Befehl* care mie nu-mi fusese transmis şi probabil nici celorlalţi bărbaţi din motive, nu tocmai uşor de bănuit. Dar oare ordinul nu fusese însoţit de vreo explicaţie ?

— Domnişoară Bartholine, cînd vi s-a transmis *Befehlul* ?

— Cînd mi s-a înmînat cadoul pentru dumneavoastră.

— Ce vi s-a spus ? Mai exact, sub ce formă vi s-a transmis acest *Befehl* ? Vreau să spun, cum a fost el formulat, şi de către cine ?

— De către Helga, bineînțeles. Îmi amintesc exact cuvintele ei: „Domnișoară Bartholine, vă amintiți, desigur, ce rațiune a dictat lui Dumnezeu hotărîrea de a-i face lui Adam femeie". Nu-mi aminteam. Atunci ea mi-a reprodus cuvintele din biblie: „Și văzînd Dumnezeu că nu e bine să fie Adam singur, i-a făcut lui femeie, pe Eva..." „Înțelegi, nu-i așa?" „Nu!" am recunoscut, și realmente nu înțelegeam ce legătură exista între Adam, Eva și mine. „Ei bine, domnișoară Bartholine, Administrația a hotărît ca dumneavoastră să îndepliniți, față de domnul căruia îi veți înmîna darul, același rol pe care l-a jucat Eva în viața lui Adam, adică să nu mai fie singur. Domnul se numește Christian Bratosin, este român și, ca bărbat, sigur vă va plăcea. De aceea, după serbare, dumneavoastră îl veți însoți în apartamentul dumnealui, unde veți rămîne definitiv. Știți, desigur, că în asemenea probleme, noi, femeile, sîntem acelea care avem inițiativa. Țin să vă atrag atenția, domnișoară Bartholine, că trebuie să considerați această dorință a Administrației ca un ordin. Aveți ceva de întrebat, domnișoară Bartholine?" „Vreau să întreb, ce se va întîmpla dacă aș refuza?" „Știți foarte bine, domnișoară Bartholine." „Nu știu!" „Veți fi trimisă înapoi în lagăr". Cu altfel de ton: Domnule Christian, vă rog să nu mă condamnați!...

— Nu eu sînt cel mai în măsură să vă condamn. Dar, în altă ordine de idei, altceva nu v-a mai spus?

— Nu! Apoi, după o clipă: Înainte de a pleca a adăugat: „Creșteți și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți! Este un citat tot din biblie, domnișoară Bartholine, așa să știi!"

— Și altceva?

— Nimic. A plecat... Și acum sînt aici. Ce presupuneți că urmăresc, domnule Christian?

— Nu știu!

Bartholine își acoperi fața cu palmele și rămase nemișcată. Nu plîngea. Nemișcarea ei era atît de nefirească, încît arăta ca și cînd ar fi fost moartă. Și m-am cutremurat de oroare, fiindcă din nou mi-am amintit de necunoscuta Monica, poate tot atît de tînără și de femeie, omorîtă din ordinul lui Cap-de-Mort, așa cum avea să se întîmple și cu Bartholine peste cîteva ore, peste cîteva zile sau peste cîteva săptămîni.

— Domnule Christian, v-am spus că sînt daneză?

— Mi-ați spus.

— Din Copenhaga. Dar nu şi că am fost căsătorită. Pe soţul meu l-au spînzurat. A făcut parte din rezistenţă. A fost prins de către naziştii în timp ce încerca să mineze un feribot cu care urma să fie transportate trupe hitleriste de la Odense la Koser, iar de acolo la Copenhaga. După cum vezi, nu sînt Fräulein, domnule Christian. Şi *ei* se prefac a nu şti acest amănunt din viaţa mea, deşi m-au internat în lagărul de la Ravensbrück numai fiindcă eram soţia lui, a lui Niels. Asta s-a întîmplat pe la mijlocul anului 1942, mai exact la cincisprezece mai. Dumneavoastră cum aţi ajuns în lagăr ?

— Am căzut prizonier în septembrie şi am fost internat într-un lagăr de prizonieri de război.

— Anul acesta ?

— Da, în septembrie.

— În cazul acesta ar trebui să mulţumiţi cerului, domnule Christian.

— De ce să mulţumesc ?

— Pentru că aţi avut formidabila şansă să nu ajungeţi într-un lagăr propriu-zis de concentrare, ca mine.

— Mi-ai spus că este un lagăr numai pentru femei.

— Numai. Se află la vreo optzeci de kilometri nord de Berlin, lîngă lacul Fürstenberg. Acolo e iadul. Iadul ? Nu, acolo e mai rău decît în iad. Dacă am să vă povestesc ce fel de viaţă am dus veţi înţelege de ce m-am supus ordinului transmis prin Helga. Vreţi să mă ascultaţi ?

— Bineînţeles, m-am învoit. De altfel, ea povestind ,iar eu ascultînd, nu făceam altceva decît să amînăm luarea unei hotărîri pe care ne sfiam s-o punem în aplicare.

— Eu sînt decoratoare. Părinţii mei, fără să fie foarte bogaţi, au avut totdeauna atîta cît a fost necesar ca să ducă o existenţă îndestulată. Nici după ce m-am măritat cu Niels n-am dus-o mai prost. Lucra în asigurări şi cîştiga bine. De ce vă spun toate acestea ? Ca să înţelegeţi ce şoc am avut cînd am ajuns la Ravensbrück. Am ajuns după douăsprezece zile de drum, împreună cu alte treizeci de femei. Am fost trimise la baie. Baie ? O încăpere cu găuri în tavan prin care trebuia să curgă apă. Apa n-a curs decît patru minute. După „baie", într-o altă încăpere, aşa goale cum ne aflam, a trebuit să ne supunem vizitei medicale. Doi bărbaţi în uniformă — unul era medic celălalt dentist — ne-au *consultat*, adică s-au mărginit să ne examineze doar mîinile şi dinţii şi să ne

împroaşte cu expresii obscene. A fost primul şoc teribil. Imediat a urmat cel de-al doilea. În drum spre baraca la care fusesem repartizate, am văzut femei căutînd prin gunoaie coji de cartofi, coceni de varză. De altfel, cu greu mi-am dat seama că sînt femei. Aveau părul de pe cap ras, erau slabe, murdare, nenorocite. Înfometarea sistematică şi munca excesivă constituiau metodele obişnuite prin care cei din conducerea lagărului urmăreau exterminarea noastră. Se muncea zi şi noapte, în două schimburi, cîte zece-unsprezece ore.

— Ce vă puneau să lucraţi ?

— Un timp am lucrat la atelierul de croitorie. Pe urmă la reparatul drumurilor, apoi la căratul sacilor cu cereale — fiecare cîntărea cîte o sută de kilograme —, de la rîul Havel pînă la pivniţele lagărului, adică pe o distanţă de circa opt sute de metri. Drumul urca tot timpul şi nu era permis ca un sac să fie cărat decît de două femei. Cît priveşte condiţiile de cazare şi igienă din barăci, groaznice. Paturi nu existau, doar saltele de paie, pe jos, murdare, acoperite cu excremente, mişunînd de păduchi. Cu o pătură trebuia să ne învelim trei persoane. Păduchii erau atît de mulţi încît îi găseam şi în supă.

Destăinuindu-se, Bartholine vorbea ţinînd ochii închişi, ca într-un somn hipnotic. Genele lungi umbreau, întunecînd şi mai mult, cearcănele de sub pleoape.

— Adaugă la aceasta pedepsele corporale pentru cele mai neînsemnate vini. Pedeapsa maximă : trei bătăi a douăzeci şi cinci de lovituri, aplicate la interval de patru săptămîni. Te legau de un butuc şi deţinutele cele mai voinice începeau să te bată.

— Pe dumneata te-au bătut vreodată ?

— O dată. Am scăpat uşor, numai cu douăzeci şi cinci de lovituri. O pedeapsă şi mai cumplită erau *duşurile cu apă*. Pedeapsa aceasta a fost inventată de Ramdohr, şeful secţiei politice a lagărului, şi consta în a fi supusă unui jet de apă rece ca gheaţa ce ieşea dintr-o gură de incendiu cu mare presiune. Ramdohr aplica metoda aceasta asupra deţinutelor de la care voia să smulgă unele informaţii cu caracter politic. Mulţumesc lui Dumnezeu că m-a ferit de acest supliciu. Mă mir cum de n-am înnebunit ! De fapt, nu trebuie să mă mir. Ştiu : dacă n-am înnebunit, dacă am putut rezista, această minune a fost posibilă numai de groaza *camerei speciale*.

Acolo erau internate femeile bănuite de a fi înnebunit. Într-o încăpere mică erau închise şaizeci, cîteodată chiar şi mai multe femei. Exista atît de puţin loc, încît nu era posibil să te întinzi. Vara, iarna, bolnavele nu aveau pe ele decît o cămaşă. Pături ca să se învelească nici vis. Dar să nu-ţi închipui că absolut toate erau nebune. Multe dintre ele erau sănătoase. Ajungeau însă acolo pur şi simplu din capriciul cuiva : al gardienei-şefă Dorothea Binz, al responsabilei barăcii de pedepsire Margarete Mewes, al supraveghetoarei lagărului Elisabeth Marschall şi, bineînţeles, din ordinul medicului şef Trommer, al primului său asistent Treite ori a dentistului Hellinger. Cînd „camera specială" devenea neîncăpătoare, Trommer sau Treite dădeau ordin să fie scoase de acolo zeci de femei şi împuşcate, ca să facă loc altor nebune sau presupus nebune. Dar fie că ajungeai în „camera specială", bolnavă sau din *eroare*, vie nu mai ieşeai de acolo decît doar ca să fii executată, împuşcată în ceafă, întrucît la Ravensbrück aceasta era metoda de exterminare cea mai uzitată, exceptînd aceea a gazării. Acum înţelegi de ce n-am înnebunit. De teamă să nu ajung *acolo*. Fiindcă adevăratul *infern* era în camera specială. Acolo, între nebune, se iscau deseori încăierări şi cu toată nenorocirea mea, am plîns cînd într-o dimineaţă am aflat că se descoperiseră cadavrele a patru femei sugrumate în timpul nopţii.

— Dumnezeule, prin cîte ai trecut ! am murmurat simţind pentru femeia din faţa mea o milă imensă.

— Au înnebunit multe. Dacă mai rămîneam la Ravensbrück nu ştiu cît aş mai fi putut rezista. Cînd m-au chemat la spitalul lagărului, şi *Oberschwester*[1] Marschall mi-a spus că trebuie să mă prezint la Treite, am crezut că doctorul mă va trimite în „camera specială", printre nebune. Doctorul Treite nu era singur. Mai era acolo o persoană din afara lagărului, faţă de care Treite se purta foarte slugarnic.

— Cap-de-Mort ! am exclamat eu.

— Într-adevăr, porecla i se potriveşte de minune lui Köppen. El a început prin a-mi pune o mulţime de întrebări în legătură cu familia, ceea ce m-a mirat foarte mult. Mai

[1] Infirmiera şefă.

tîrziu, cînd au trecut la analize, mi-am zis că vor să mă folosească pentru diverse experienţe medicale. Eram convinsă că îmi sosise şi mie ceasul din urmă. Fiindcă, înaintea mea, nişte deţinute poloneze, folosite în acelaşi scop, muriseră, iar cîteva, care supravieţuiseră, rămăseseră schilodite pe toată viaţa. Dar în loc să se întîmple aşa cum mă temusem, am fost trimisă aici. Gîndiţi-vă ! În loc de moarte un fel de „week-end" într-un sanatoriu sau, mai adevărat, într-un pretins sanatoriu, ceea ce, raportat la trecutul apropiat, nu prea are importanţă. În aceste şase săptămîni, treptat-treptat, am redevenit fiinţă omenească. A venit apoi şi ziua de astăzi, adică de ieri, fiindcă miezul nopţii a trecut de mult, cînd mi s-a cerut să execut un *Befehl:* să devin amanta dumneavoastră. Un ordin pe care nici n-ar trebui să-l consider aşa, de vreme ce dumneavoastră, domnule Christian, sînteţi un bărbat de care orice femeie se poate simţi atrasă, iar eu o femeie cu care unui bărbat nu i-ar displăcea să se culce. Iertaţi-mă ! Ceea ce spun pare lăudăroşenie.

— Nu, Frau Bartholine.

— Spune-mi simplu : Bartholine.

— Bine ! Îţi voi spune : Bartholine. Dar în acest caz va trebui să-mi spui şi dumneata Christian.

— De acord, Christian. Pe urmă cu acelaşi ton de confesiune : e drept, atunci cînd mi s-a dat acel ordin nu te cunoşteam. Deci ar fi trebuit să refuz. N-am făcut-o. Am acceptat. Niels, soţul meu e mort de doi ani. Dar, într-un fel, el trăieşte. Nu ştiu cum să-ţi explic ! Niels m-a făcut femeie. L-am iubit. Îl mai iubesc, deşi ştiu că iubesc un om care a încetat să mai existe. Dar ce să fac ? Aşa sînt, şi nu pot fi altfel. De aceea, atîta vreme cît îl mai iubesc pe Niels nu pot suferi un alt bărbat. Ştiu că Niels va muri cu adevărat numai atunci cînd voi fi în stare să mă îndrăgostesc de altcineva. Înţelegi : acceptînd să execut ordinul, fără ca măcar să te cunosc, însemna că-l trădez pe Niels. Şi de vreme ce am acceptat, înseamnă că l-am trădat, ca să *trăiesc.* Stai puţin ! Nu, nu-i adevărat că am acceptat numai ca să *trăiesc !* Dacă Helga m-ar fi avertizat că, în cazul în care refuz să execut ordinul, voi fi executată, poate aş fi preferat moartea. Ea însă m-a ameninţat că voi fi trimisă înapoi în lagăr. Nu mă judeca, nu mă condamna, dar *acolo* nu vreau să mă mai întorc. Acolo — ţi-am spus — e iadul. Iadul, Christian, sau poate că în iad

e mai bine decît la Ravensbrück. Să mă trimită înapoi *acolo*... Să fiu repartizată din nou la atelierul de croitorie condus de Binder. Acela nu e om, e fiară. O fiară însetată de sînge. Cînd am lucrat la el, avea un bici şi obişnuia să ne bată în fiecare zi. Plăcerea lui era să vadă sînge. Cînd se înfuria, ne bătea cu biciul. Unele erau atît de rău bătute, încît după aceea trebuiau internate la infirmerie. Nici una nu s-a mai întors de acolo. Toate au murit de pe urma bătăilor. Dacă i se năzărea că nu am muncit atîta cît era norma, ca să ne pedepsească, ne lua raţia infimă de pîine şi ne silea să lucrăm în picioare. De multe ori ne cerea să lucrăm complet dezbrăcate, fiindcă, pretindea el, îi era teamă să nu ascundem bucăţi de stofă sub zdrenţele pe care le purtam. Odată Binder a aruncat în mine cu un foarfece şi m-a nimerit în piept. Nu era o rană prea adîncă, dar curgea mult sînge. Şi fiindcă am încercat să-l opresc, folosind o bucată de cîrpă, m-a bătut cu biciul şi apoi, după ce mi-a cerut să mă dezbrac, m-a trimis să stau afară, aşa goală, în ploaie. M-a ţinut o oră. Ploaia era rece, temperatura foarte scăzută, din care cauză la un moment dat am leşinat. Am căpătat o congestie pulmonară şi am fost internată la spitalul lagărului. Spital ! Nu se deosebea aproape prin nimic de celelalte barăci. Paturi suprapuse, şi în fiecare cîte două paciente, la nevoie chiar trei. Deoarece fusesem rănită, la început m-au repartizat într-o încăpere, pe care aş numi-o, cu indulgenţă, secţia de chirurgie. Acolo erau internate numai femei cu diferite plăgi, majoritatea cauzate de bătăile primite. Mirosul, mirosul acela îngrozitor n-am să-l pot uita niciodată. Un hoit miroase mai puţin urît decît duhoarea de acolo. Bandajele de hîrtie nu erau schimbate cu săptămînile. În fiecare zi mureau cîteva din pricina infecţiei generalizate. Nu o dată se întîmpla să fie trimise la crematoriu paciente care mai trăiau, din ordinul Oberschwester-ei Elisabeth Marschall sau a sorei Carmen Mory. Dar în camera de izolare era şi mai rău. Acolo nu existau paturi. Femeile zăceau direct pe podea, fără nici un fel de îngrijire. Se însănătoşeau doar bolnavele cu o constituţie mai robustă. După cum vezi, am rezistat şi eu. Am rezistat... Trăiesc... Am ajuns aici... Am primit un ordin, şi acum sînt aici la dumneata şi... şi ni se cere să trăim ca bărbat şi femeie. Altfel, dacă *eu* nu accept, voi fi trimisă înapoi la Ravensbrück. Acolo nu vreau

să mă reîntorc ! Mai bine moartea. Nu mă condamna, Christian !

Şi începu să plîngă încetişor, ca şi cînd îi era frică să n-o audă cineva.

— Linişteşte-te, Bartholine !

— Dacă ai vrea să mă ajuţi, Christian !

— Bineînţeles că vreau.

— ...Să mă pot destinde. Să nu mai fiu atît de crispată.

— Ascultă, Bartholine. Pe mine m-au scos tot din lagăr, dar suferinţele îndurate acolo sînt infinit mai mici decît cumplitul coşmar pe care l-ai trăit tu la Ravensbrück. Dar asta nu înseamnă că aş putea să mă port ca un ticălos faţă de tine. Compromisul pe care l-ai făcut dumneata, l-am făcut şi eu, fiindcă şi eu am acceptat să-ţi fac un dar, cu alte cuvinte să joc rolul *hotărît* de către Cap-de-Mort şi Martha.

— Cine este Martha ? voi ea să afle de la mine.

— Ştiu că este Frau Direktor. Atît şi nimic mai mult. Deci, iată-ne pe amîndoi în egală măsură de vinovaţi sau în egală măsură de nevinovaţi, de vreme ce nu am avut posibilitatea de opţiune. Căci moartea nu e o soluţie, atîta vreme cît ea nu rezolvă nimic.

— Eu n-am fost ameninţată cu moartea dacă refuz, ci cu trimiterea din nou în lagăr.

— Adică tot la moarte, Bartholine.

— Ai dreptate, tot la moarte, fiindcă n-aş putea rezista mai mult de cîteva săptămîni.

— Uite cum văd eu problema, Bartholine : atunci cînd am acceptat să executăm ordinul — fiindcă ordin deghizat a fost propunerea lui Hermann de a-ţi face un dar — nu ne cunoşteam. Acum ne cunoaştem, şi destinul nostru comun este atît de mizerabil, încît am fi amîndoi nişte ticăloşi dacă nu am avea încredere unul în celălalt. Cred că eşti de acord, Bartholine.

— Întru totul de acord, Christian. Eu însă nu pot...

— Nu m-ai înţeles, Bartholine. *Ei* ne-au ordonat să trăim ca bărbat şi femeie. Sîntem aici, împreună. Deci ordinul l-am executat, *formal* l-am executat şi tot formal îl putem executa şi de acum încolo.

— Ce bun eşti, Christian !

— Bartholine, e tare tîrziu. În curînd va fi dimineaţă. Tu eşti obosită. Haide, culcă-te !

— Şi tu ?

— Mă voi culca şi eu. Patul e destul de larg ca să ne încapă pe amîndoi.

Bartholine se ridică şi dispăru în minuscula încăpere pe care am numit-o budoar. Eu am rămas şi, în mod mecanic, am deschis o carte. Bineînţeles că nu am fost în stare să citesc măcar un singur cuvînt. Mă gîndeam cît de stranie va continua să fie şi pe viitor existenţa mea, cu toate că de acum încolo nu aveam să mai fiu singur, cu toate că voi împărţi acelaşi pat cu Bartholine, patul în care Monica şi Iosif or fi făcut dragoste pînă a nu afla — poate şi după aceea — că vor fi executaţi. În ochii lui Cap-de-Mort, ai Marthei, ai Mariei, ai lui Hermann şi ai Helgăi noi doi vom trece drept amanţi, fără ca aceasta să se întîmple şi în realitate.

— Dacă ai nevoie de baie...

Aveam ! Am făcut un duş rece. Cînd am ieşit de sub duş îmi clănţăneau dinţii. Pe urmă, dinadins mi-am mai făcut de lucru în baie... ca în speranţa că atunci cînd voi reveni în dormitor, Bartholine va fi adormită. Era trează. Ţinea ochii închişi, dar încă nu dormea. M-am vîrît în aşternut şi am închis ochii. Eu la o margine a patului, Bartholine la cealaltă. Între noi, un spaţiu care mie mi se părea imens. Oare cît timp trecuse de cînd nu mă atinsesem de o femeie ? Am făcut socoteala : şapte luni. Bartholine era acolo, era frumoasă, mirosea a femeie şi a nu ştiu ce marcă de parfum.

— Christian, te rog să ai răbdare cu mine !

— În regulă, Bartholine. Poţi să ai încredere în mine.

— Dacă m-aş putea destinde, poate că mi-ar fi mai uşor să-l uit pe Niels, ca să te pot iubi pe dumneata.

„Nu ştiu, Bartholine, dacă *Administraţia* ne va lăsa să trăim pînă atunci", i-am replicat, dar numai în gînd.

Deşi nu apucasem să fur decît trei ore de somn, dimineaţa m-am trezit la ora obişnuită. Bartholine dormea profund şi era atît de palidă, încît am avut iluzia că somnul era rezultatul unor eforturi mari, care o sleiseră literalmente. M-am dat jos din pat şi am intrat în baie. Voiam ca atunci cînd Hermann va veni să ne aducă micul dejun, să mă găsească măcar pe mine îmbrăcat. Mă înşelasem însă închipuindu-mi că Hermann va veni la ora obişnuită. Pe la unsprezece, cînd mi-a bătut în uşă, Bartholine se afla în baie.

— Bună ziua, domnule căpitan. Cum vă simțiți după petrecerea de astă-noapte ?

— Perfect.

— Și domnișoara Bartholine ?

— Obosită, încă obosită.

— Nici nu e de mirare. Mîine însă se va simți perfect de odihnită. Nu-i așa ?

— Sper.

— Doriți să luați micul dejun ? Deși e târziu, nu ar trebui să renunțați la el. Bineînțeles e o simplă sugestie, domnule căpitan.

— Bine ! Adu-ne atunci micul dejun.

— Să vi-l aduc ?

— Da ! Ca de obicei...

— Asta înseamnă că n-ați citit noile *Verhaltungsbefehle* [1].

— Cum, ați emis alte instrucțiuni ?

— Începînd de astăzi, se aplică altele, domnule căpitan. Vă rog să le citiți.

Hermann se înclină în fața mea, în chip de salut, și mă lăsă singur.

M-am grăbit să iau cunoștință de conținutul noilor „Verhaltungsbefehle". Și trebuie s-o spun de la început, că, citindu-le, mi-au făcut plăcere. Ca impresie generală erau mai puțin *restrictive*. În primul rînd, se renunța la izolarea de pînă acum. Orele de mese rămîneau aceleași, numai că micul dejun, prînzul și cina urmau să ne fie servite în sufrageria comună. Nu se mai fixau ore speciale pentru *Spaziergänge* [2]. Aveam voie să ne plimbăm în tot cursul dimineții, iar după-amiaza pînă a nu se întuneca. După orele optsprezece ne stăteau la dispoziție „sala de muzică", unde se puteau asculta discuri sau cînta la pian ; „clubul" unde bărbații își puteau omorî timpul jucînd biliard, șah, cărți, pietre și alte jocuri distractive ; „clubul doamnelor" unde femeile se puteau aduna — tot după ora optsprezece — să stea de vorbă, să croșeteze sau să facă... pasiențe.

Cuvîntul *verboten* aproape că dispăruse din „Instrucțiuni", iar în puținele cazuri cînd era folosit, ceea ce ni se interzicea

[1] Instrucțiuni.
[2] Plimbări

nu era de natură să ne indispună. Era clar că *Administrația* se hotărîse să ne acorde mult mai multă libertate. Constatarea aceasta, pe de o parte era îmbucurătoare, pe de alta *puia* o mulțime de întrebări neliniștitoare. Dintr-un fel de lașitate am evitat să mi le pun, declarîndu-mă satisfăcut cu ceea ce era *pozitiv* în noile *Verhaltungsbefehle*.

Cînd Bartholine a revenit din budoar, îmbrăcată, i le-am citit și ei, pe urmă ne-am grăbit să prindem micul dejun. Speram să-l găsesc acolo pe Socrate și pe Fanchette, ca să-i invit la o plimbare prin pădure. Și era normal să sper, fiindcă, după cantitatea apreciabilă de vin pe care el o băuse în timpul nopții, era greu de presupus că izbutiseră să mi-o ia înainte.

Cînd am intrat în sufrageria comună, numai trei mese erau ocupate. La una, se afla grecul Achileas, la o alta, unul din cehi, iar la cea de-a treia masă, francezul Gaston. Toți trei erau cu partenerele lor.

Cînd am apărut noi, au întors capul să ne privească. Au răspuns salutului nostru și ne-au zîmbit cu multă prietenie. Pe urmă, așteptînd să fim serviți, din felul cum ne priveau, am înțeles că doreau să ne cunoaștem, ca și cînd ne vedeam abia acum pentru prima dată. Și doar ne prezentasem unii altora în ajun, cu prilejul serbării de Crăciun. Dar în ajun fusese cu totul altceva. După o claustrare de șase săptămîni, văzîndu-ne din nou între oameni, emoția fusese atît de puternică, încît ne mulțumisem doar să strîngem mîinile unor *semeni de-ai noștri*, fără să ne mai intereseze cine erau și ce nume purtau.

Îi puteam observa în voie. Și o făceam cu un sentiment de stranie uimire. Iată, nu trecuseră nici douăzeci și patru de ore de cînd se cunoscuseră — și în ce împrejurare! — cu toate acestea se comportau exact ca niște tineri căsătoriți în luna de miere și în voiaj de nuntă, dimineața, în restaurantul hotelului unde petrecuseră prima lor noapte de dragoste. Bărbații se arătau afectuoși față de partenerele lor, iar ele, măgulite, îi recompensau cu mici zîmbete fermecătoare, cu priviri galeșe, strecurate pe sub gene, pe scurt, cu mici cochetării și cu exclamații de alintare, afectate sau sincere, în care femeile sînt neîntrecute. Am spus că îi priveam cu o stranie uimire, dar aș putea adăuga, fără teamă de a greși, că îi priveam și cu o înduioșată admirație pentru extraordi-

nara lor capacitate de adaptare la noua situație. Nu există ceva mai puternic decît forța oarbă a vieții de a *dăinui*, forță pe care biologii au numit-o instinct de conservare. Supraviețuiseră — supraviețuiserăm ! — în lagăre, adică iadului, doreau și acum să supraviețuiască, adică să nu mai fie trimiși înapoi. Unii acceptaseră situația mistificîndu-se, alții din lașitate, alții o acceptaseră, pur și simplu, evitînd s-o *gîndească*, adică să reflecteze asupra implicațiilor ei de coșmar, de teamă să nu înnebunească, alții, în fine, o acceptaseră, fiindcă făceau parte din categoria aceea de oameni pe care Hristos îi fericea numindu-i „săraci cu duhul". Asta nu înseamnă că nu eram conștient că măcar un cuplu *trăia* drama — drama, în mod obiectiv, era aceeași pentru toate cuplurile — cu toate implicațiile ei morale, din care motiv se transforma în tragedie. De pildă, Socrate, poate într-o oarecare măsură și Fanchette.

Privind cele trei perechi, m-am întrebat care dintre ele se preface numai, iar apoi, generalizînd, cîte dintre toate cele paisprezece cupluri ?

„Aceștia par sincer atașați. Dar ceilalți ?"

Îmi era teribil de greu să găsesc un răspuns, fără teamă că s-ar putea să nedreptățesc pe careva, judecîndu-l greșit.

În ceea ce ne privea — pe mine și pe Bartholine — îmi era nespus de greu să mă pronunț. Impresiile erau încă înșelătoare, fiind prea recente și, oricît încercam să analizez ce se petrece în mine, nu izbuteam. Bartholine era frumoasă, era *femeie* mai mult decît nu știu cîte femei luate la un loc, și cu toate acestea, cel puțin deocamdată, nu aveam pentru ea nici un fel de sentiment de afecțiune. Milă, da ! Îmi era milă de ea pentru toate cîte suferise în lagăr, îmi era milă pentru că nu se putea destinde din crisparea care devenise la ea un fel de a doua natură, dar cel mai mult, îmi era milă pentru că, după doi ani, continua să iubească un mort, soțul ei spînzurat de naziști. Destăinuirea ei mă ajuta să înțeleg că între noi, cel puțin deocamdată, nu putea fi vorba de o reală afecțiune.

Și cu toate acestea, ceva ne lega : un atașament reciproc și sincer, izvorît din *necesitate*.

La fel ca în lagărul nostru, exista în toate celelalte lagăre o anume solidaritate izvorîtă din destinul comun, care se manifesta într-o formă superioară, concretizată într-un nucleu de conducere clandestin alcătuit din deținuți politici, în marea

lor majoritate membri ai partidelor comuniste din diferite țări. Dar dincolo de aceasta, în viața de fiecare zi, în lupta permanentă de supraviețuire — cu unele excepții înălțătoare — fiecare era singur, fiecare trebuia să găsească în el însuși resursele necesare ca să poată rezista, ca să poată supraviețui, și aceasta cu atît mai mult cu cît SS-iștii, în mod deliberat folosind metodele cele mai inimaginabile, urmăreau să ne coboare — fizic și moral — sub limita omenească. Nu toți oamenii sînt eroi, nu toți oamenii, supuși unor presiuni morale, pot rezista. Aș vrea să dau un singur exemplu. Faptul este strict autentic, relatat de Bartholine : La Ravensbrück SS-iștii obișnuiau să arunce deținutelor înnebunite de foame, bucăți de pîine mucegăită din magazia de alimente, numai din dorința de a se amuza văzîndu-le cum se bat între ele, ca să intre în posesia vreunei cojițe. Desigur exemplul nu este caracteristic pentru viața din lagăr. Totuși, într-un asemenea climat, omul este singur, singur în lupta de supraviețuire de fiecare zi, de fiecare ceas sau minut.

Ei bine, după ce cunoscuserăm cu toții acest fel de singurătate, închipuiți-vă ce a însemnat pentru noi toți regimul de claustrare, timp de șase săptămîni, din „Sanatoriu". Atîta vreme cît fusesem încordați în lupta permanentă de supraviețuire, în condiții de înfometare, de muncă peste puteri nu avusesem timp să mai suferim *și* de singurătate. În condițiile „Sanatoriului", adică în condițiile în care nu se mai punea problema luptei imediate pentru supraviețuire, cu alte cuvinte, în condițiile *„reanimării"* noastre biologice printr-un regim alimentar foarte bun și printr-unul moral decent omenesc, sigur că singurătatea ne chinuise și suferisem din cauza ei, fie și numai pentru faptul că omul este un animal sociabil. Fără îndoială, izolarea noastră nu fusese întîmplătoare sau, dacă vreți, nu ne era permis să vedem în ea doar o dovadă de cruzime din partea Administrației, ci mai curînd o metodă subtilă și diabolică de pregătire psihică a noastră în vederea atingerii unui anume obiectiv. Va să zică, pe de o parte, o alimentație îmbelșugată, cu consecința ei imediată : refacerea rapidă a organismului, pe de alta, regimul de însingurare deliberată. La asta mai trebuie de adăugat ceva : Am amintit doar în treacăt că în prima noapte petrecută în „Sanatoriu", somnul meu a fost tot timpul bîntuit de vise lubrice. Trebuie să adaug acum, că nu numai în prima noapte, ci absolut în

toate nopțile. La început lucrul mi s-a părut explicabil. De luni de zile nu mă mai atinsesem de o femeie. Astăzi însă sînt convins că instinctul nostru sexual era stimulat, în mod deliberat de *Administrație,* prin introducerea în mîncare sau în băutură a nu știu ce afrodisiace.

Și iată că, după șase săptămîni de nedorită claustrare, după șase săptămîni de stimulare artificială a instinctului sexual, cincisprezece bărbați sînt puși în situația de a se întîlni cu cincisprezece femei cu care trebuie să se împerecheze, cincisprezece femei care, la rîndul lor, fuseseră supuse aceleiași claustrări și, în general, acelorași condiții. Ei bine, aceasta fiind situația, mi se părea firesc ca afecțiunea pe care o observasem la ei să fie sinceră, iar în ceea ce ne privea, pe mine și pe Bartholine, să consider, de asemenea sincer, atașamentul reciproc născut din nevoia de a scăpa de singurătate.

La toate acestea m-am gîndit în timp ce așteptam să ni se servească micul dejun. Așteptam cu strîngere de inimă, fiindcă mi-l reamintisem pe bătrînul „chelner" din ajun, și gîndul că s-ar putea ca tot el să ne servească mă întrista. Temerea mea însă nu se adeveri. Se înfățișă la masa noastră o fată tînără și drăguță — o figură de veritabilă nemțoaică — ai cărei ochi cenușii erau gravi și reci, asemenea unui aisberg.

Cînd fata veni să ia comanda, Bartholine tresări, păli, apoi închise pentru o clipă ochii, încît am crezut că i se făcuse dintr-o dată rău și că va leșina.

— O cunoști ? am întrebat-o cînd am rămas singuri.

— Nu !

— Totuși am avut impresia că prezența ei te-a tulburat.

— M-a tulburat mult, fiindcă seamănă la ochi cu Vera Salvequart.

— Și, mă rog, cine-i Vera asta ?

— O bestie de la Ravensbrück, care a otrăvit cu mîna ei multe deținute. Pe unele injectîndu-le cu o substanță otrăvitoare, pe altele silindu-le să înghită otravă sub forma unui praf alb.

— Ce-i ea, medic ?

— Nu, infirmieră. A fost la început o simplă deținută. Despre ea mi s-au povestit multe. Cică în 1941 a fost arestată, fiindcă era logodită cu un evreu căutat de Gestapo.

— E evreică ?

— Nu ! Se spunea că mamă-sa este cehoaică, iar tată-su german sudet. Cum îţi spuneam, a fost arestată din cauza logodnicului. Şi fiindcă ea a refuzat să spună unde se ascunde acesta, au trimis-o în lagărul de la Flossenberg. După vreo zece luni i-au dat drumul. A fost mai tîrziu din nou arestată şi condamnată la doi ani închisoare pentru încălcarea legilor de la Nürnberg, eliberată, apoi din nou arestată, acuzată de spionaj, judecată, trimisă mai întîi în lagărul de la Theresienstadt, pentru ca pînă la urmă să ajungă la Ravensbrück. La început, Vera a lucrat în diferite detaşamente de muncă pînă într-o zi cînd, descoperindu-se că are calificare de infirmieră, a fost repartizată să lucreze la spitalul lagărului şi în calitatea aceasta a otrăvit multe deţinute, folosind procedeele de care ţi-am vorbit. Ei bine, creatura asta care ne serveşte are ochii ei.

Cîteva minute mai tîrziu, cînd fata ne aduse micul dejun, Bartholine evită să se uite la ea.

— Mă numesc Erika. Vă urez poftă bună !

— *Ceilalţi* au luat micul dejun ?

— Cred că da.

— Poate îţi aminteşti, dacă un domn înalt, voinic, cu tîmple cărunte şi...

— N-am servit pe nici un domn înalt, cu tîmple cărunte, mă întrerupse ea cu o voce iritată, dintr-un motiv pe care nu-l puteam bănui.

— Bine. Mulţumesc, Fräulein Erika !

Curînd după aceea, grecul Achileas şi partenera sa se ridicară de la masă. Amîndoi veniră spre noi. Într-o franceză aproximativă mi se prezentă şi îşi prezentă partenera.

I-am răspuns în limba lui :

— *Olígo, miló che egó elinicá* [1].

Achileas de bucurie mă îmbrăţişă.

— *Hérume ! Hérume polí. Ke tóra na su pariusíasu tin... tin ghinékamu. Onomázete Edwarda Glahn ke íne ápo tín Norveghía* [2].

[1] Puţin vorbesc şi eu greceşte.

[2] Mă bucur ! Mă bucur mult. Şi acum să-ţi prezint pe... pe nevastă-mea. Se numeşte Edwarda Glahn şi este din Norvegia.

Edwarda îmi strînse mîna bărbăteşte, iar cu Bartholine se îmbrăţişă.

Achileas mi se căină pe greceşte :

— Eu nu cunosc norvegiana ; ea nu are habar de greacă. Eu mai rup vreo cîteva cuvinte franţuzeşti, dar nemţeşte nici o boabă. În schimb ea vorbeşte bine nemţeşte, dar nu cunoaşte nici un cuvînt franţuzesc. Ne înţelegem mai mult prin semne. Totuşi nu mă plîng. Edwarda e o *minune* şi, pe deasupra, e tare deşteaptă.

Nu-mi puteam explica de fel cum de izbutise Achileas să-şi dea seama că Edwarda este deşteaptă, de vreme ce nu se putea înţelege cu ea decît prin semne, dar nu l-am întrebat, în primul rînd, ca să nu-l jignesc, iar în al doilea, fiindcă n-am mai avut cînd. Cehul, profitînd de precedentul creat de Achileas, veni şi el la masa noastră, însoţit de partenera sa. Vorbea germana cu un accent curios, cîntînd şi lungind terminaţiile unor cuvinte, aşa cum au obiceiul mai toţi cehii cînd vorbesc în limba lor maternă.

— Dacă îmi permiteţi, mă numesc Ian Machácek.

Se înclină adînc în faţa Bartholinei şi, după obiceiul nemţesc, pocni din călcîie. Ea — găsi Ian formularea mai potrivită — este Giulia Romicelli.

— Cum, o italiancă ! m-am mirat.

— De ce vă miraţi ?

— Italia este doar aliata Germaniei.

— În lagărul de la Belsen, Giulia nu era singura italiancă deportată acolo. Nu-i aşa, Giulia ?

— Cazul Giuliei — continuă el să mă lămurească — este ceva mai special. Cînd a izbucnit războiul, Giulia se afla în Franţa, căsătorită cu un francez. După dezastrul Franţei ea a intrat în Maquis. A fost prinsă, judecată şi trimisă în lagărul de la Belsen. Cunoşti limba franceză ?

— Binişor.

— Perfect. Într-una din zilele următoare, Giulia are să-ţi povestească, bineînţeles dacă te interesează, în ce împrejurare a fost arestată de nazişti.

— Bineînţeles că mă interesează.

Pe atunci ştiam foarte puţin despre Maquis.

Gaston, franţuzul, vorbea extraordinar de repede, încît abia puteam pricepe ce spune. Începu prin a mă informa că pentru el România nu era o ţară absolut necunoscută, deoarece

în 1938 fusese la București ca turist, că stătuse două săptămîni și, în fine, că păstra amintirea unui oraș foarte *pitoresc*, pentru ca abia apoi să-mi spună că se numește Gaston Baupré. Fire optimistă, declară că micul dejun a fost excelent, se entuziasmă de vremea de afară, calificînd-o drept o adevărată zi de Crăciun, după care își exprimă regretul că nu mai poate schia, deoarece în urmă cu cîțiva ani, pe vremea cînd era campion național, își rupsese piciorul rău de tot, motiv pentru care medicii îi interziseseră să mai practice acest sport. Se părea că nu avea nici o îndoială că *Administrația* i-ar pune imediat la dispoziție o pereche de schiuri, dacă el ar fi fost în măsură să le poată folosi. De altfel, era atît de bine dispus și senin, încît am avut impresia că, în mod deliberat, izbutise să se mistifice în așa măsură, și să-și creeze o asemenea stare sufletească, încît mai că se credea în „week-end" într-o stațiune montană. (Ulterior aveam să-mi dau seama că îl judecasem greșit.) În sfîrșit, își amintî să ne-o recomande pe femeia ce-l însoțea. Se numea Svetlana Dragoliub și era sîrboaică. Cunoștea cîteva cuvinte franțuzești, cîteva englezești, cîteva din germană și, combinîndu-le, amestecîndu-le — veritabil ghiveci lingvistic — izbutea să se exprime într-un esperanto sui generis. Nu aș putea afirma că era o femeie frumoasă. Nu era nici propriu-zis urîtă. Părea o țărancă îmbrăcată orășenește. Cu toate acestea, *deghizamentul* nu-i crea complexe. Dimpotrivă, între toate patru femei prezente — am inclus-o și pe Bartholine — ea părea a se simți cel mai în largul ei. Vorbea mult — parcă dinadins ca să-l concureze pe Gaston — în limbajul *inventat* de ea, și aproba, dînd din cap, absolut tot ceea ce spuneau ceilalți, chiar și atunci cînd nu înțelegea măcar un singur cuvînt. De cîte ori se uita la Gaston, ochii prindeau a rîde, nu de fericire, ci doar fiindcă se bucura că, într-un fel, omul îi aparține. Pe de altă parte, părea că se simțea în largul ei și că nu-și făcea nici un fel de griji în ceea ce privește viitorul. Deși nu aveam cunoștință din ce lagăr provenea și nici cît de prost o dusese, aș fi putut jura că, dintre toate cele cincisprezece femei, acolo se descurcase cel mai bine. De altfel, în comparație cu suratele ei, era, sau numai părea a fi, complet restabilită.

Siguranța pe care o afișa, dezinvoltura cu care intervenea în discuție ca să-și exprime punctul de vedere de care nu puteam lua cunoștință, întrucît nici unul dintre noi nu înțe-

legea jargonul ei, trezea o anume bună dispoziție al cărei tîlc îl exprimau, cel mai bine, privirile lui Gaston : ironic-îngăduitoare.

Am izbutit să terminăm de mîncat abia după ce noii noștri prieteni ne-au părăsit, anunțînd că se duc să se plimbe pînă la masa de prînz. De altfel, același lucru aveam și noi de gînd să facem, fiindcă, într-adevăr, era o zi foarte frumoasă, dar ceva mai tîrziu, deoarece ne hotărîsem să-l mai așteptăm pe Socrate. Așteptarea ne-a fost însă zadarnică. Nici el și nici Fanchete nu au apărut în sufrageria comună.

O jumătate de oră mai tîrziu, bine încotoșmănați, am plecat și noi la plimbare. În curtea „Sanatoriului" nu era nimeni. Probabil că plecaseră toți să se plimbe prin pădure. În timp ce mă îndreptam spre poartă, cu Bartholine agățată de brațul meu, din nou *m-am simțit* privit. Am întors instinctiv capul și, la aceeași fereastră, am văzut-o pe Martha. De data asta nu se mai ascunsese înapoia perdelelor. Îmbrăcată în nelipsitul ei halat alb, cu brațele încrucișate, privea jos în curte, mai exact pe mine mă privea. M-am simțit obligat s-o salut. Îmi răspunse printr-o ușoare înclinare a capului.

— Dumnezeule, ce ființă îngrozitoare ! exclamă Bartholine înfiorîndu-se. Cine este ?

— Directoarea „Sanatoriului". O cheamă Martha.

— În ce fel te privea !

— Cum mă privea ? m-am grăbit să întreb, fiindcă eram curios să știu ce interpretare va da Bartholine felului în care mă privise Martha.

— N-aș putea să-ți spun. Te-a privit într-un fel... într-un fel tragic.

— *Tragic ?* Nu înțeleg, zău că nu înțeleg. Explică-te, Bartholine.

— Nu pot !... Așa mi s-a părut că te-a privit. Dar poate am spus o prostie.

N-am mai insistat. Totuși, nu știu de ce, observația ei că Martha mă privise într-un fel „tragic", mă impresionă. Poate că ar trebui să spun că mă neliniști. O neliniște dacă vreți periferică sau poate o neliniște *perfidă*, prezentă în cel de-al doilea strat al conștientului. Vreau să spun o neliniște care, fără să devină sîcîitoare, va ști să-și facă simțită prezența cît timp avea să dureze plimbarea.

Cînd am ieşit pe poarta „Sanatoriului", pe un tăpşan din apropiere, l-am văzut pe englezul John transpirînd într-o joacă de copil. Împingea, ajutat de Tony, un *boule de neige* care, prin rostogolire, devenise uriaş. Era atît de mare şi atît de greu, încît, unindu-şi eforturile, abia izbuteau să-l urnească din loc. Ne-am oprit să-i privim. Erau amîndoi congestionaţi la faţă, transpiraţi din cauza eforturilor, dar serioşi şi îndîrjiţi, de parcă rostogolirea bulgărului de zăpadă reprezenta pentru ei o problemă de viaţă şi de moarte.

— Ce caraghioşi sînt ! observă Bartholine.

Nu, nu erau caraghioşi. Cel puţin mie nu mi s-au părut aşa. Indiferent de scop — şi, evident, nu exista nici un scop practic — efortul şi îndîrjirea cu care se încăpăţînau să rostogolească bulgărele de zăpadă mă impresionase. Şi mă impresionase, fiindcă erau doi, fiindcă ea, Tony, care în noaptea banchetului mi se păruse proastă şi uşuratică, acum se *zdrobea* să-l ajute într-o treabă — repet — fără nici un scop practic.

— E reconfortant să-i priveşti, Bartholine.

— Da ? se miră ea. Bine, dar ce rost are să se istovească absolut inutil ? Mai bine s-ar plimba.

— Fără îndoială. Mai ales că, nu peste mult timp, dacă nu amîndoi, în orice caz englezul va fi decepţionat.

— De ce ?

— Încă vreo cîteva rostogoliri şi nu vor mai fi în stare să urnească bulgărele. Şi atunci, recunoscîndu-se învinşi, John se va întrista.

Bartholine se uită lung la mine, ridică din umeri şi oftă. N-am înţeles de ce, şi nici n-am întrebat-o. Englezul ne descoperi, în sfîrşit. Se opri, atrase atenţia femeii, amîndoi ne salutară, fluturînd degetele, pe urmă din nou se opintiră cu umerii să rostogolească gorganul de zăpadă. N-am mai rămas să-i privim. Ne-am continuat plimbarea.

În pădure ne-am întîlnit şi cu alte perechi. Ne-am salutat de departe. Din păcate, n-am dat de Socrate şi Fanchette. De fapt, plimbarea n-a fost propriu-zis o plimbare, ci pur şi simplu am investigat pădurea în căutarea lor. De aceea, cînd am revenit la „Sanatoriu", Bartholine mi s-a plîns că este foarte obosită.

Eram neliniştit, spre marea mirare a Bartholinei, care încerca să mă convingă că nu am nici un motiv, întrucît îl

voi vedea sigur în timpul prînzului. Din păcate optimismul ei se dovedi fals. Socrate şi Fanchette nu veniră la masă. M-am interesat dacă nu-i întîlnise careva prin pădure, dar am primit un răspuns negativ. Singurul care m-ar fi putut lămuri era Hermann. Dar, ca un făcut, Hermann nu se arătă în sufragerie.

Desigur, aş fi putut să mă liniştesc în privinţa lui Socrate, dacă m-aş fi dus să-l caut. Dar, în primul rînd, nu ştiam unde fusese găzduit, iar în al doilea — şi ăsta era lucrul cel mai important — noile *Verhaltungsbefehle* ne puneau în vedere că era *verboten* să circulăm fără rost pe coridoare sau să ne vizităm reciproc. Şi poate că aş fi ignorat interdicţia, dacă Bartholine nu m-ar fi implorat să fiu „rezonabil".

De altfel, mai exista speranţa să-i întîlnesc seara la cină. Din păcate, absentară amîndoi.

— Crezi că li s-a întîmplat ceva ? se nelinişti abia acum şi Bartholine.

Nu i-am răspuns. M-am mărginit să ridic din umeri, dintr-un fel de superstiţie. Pur şi simplu m-am temut să rostesc, tare, gîndul ce mă neliniştea. Asta s-a întîmplat în clipa în care ne pregăteam să părăsim — ultimii — sala de mese. Atunci a apărut şi Hermann.

— Domnule Hermann, nu l-am văzut toată ziua pe prietenul meu Socrate Văideanu. A absentat şi de la masa de prînz şi de la cină. Este cumva bolnav ?

Înainte de a-mi răspunde, Hermann mă privi lung, gînditor, dintr-o dată posomorîndu-se.

— Într-adevăr, domnule căpitan, prietenul dumneavoastră nu s-a simţit bine şi masa i s-a servit în cameră.

Am răsuflat uşurat, dar în clipa următoare mi-am dat seama că informaţia ce mi-o dăduse nu avusese darul să mă liniştească absolut de loc.

— Domnule Hermann, te rog să-mi îngădui să-l văd.

— Este *verboten*, domnule căpitan. Regret, dar este *verboten*.

9

MĂ JUCAM CU SOCRATE „DE-A v-aţi ascunselea". Pesemne că amîndoi înnebunisem, altă explicaţie nu exista, de vreme ce noi, oameni în toată firea — şi în atare împrejurare — altceva mai bun nu găsisem de făcut decît să ne jucăm „de-a v-aţi ascunselea", numai noi doi, fiindcă numai noi doi trăiam, numai noi doi eram vii în văgăuna aceea stearpă, din roci vulcanice, spongioase, cenuşii, care mirosea puturos a sulf, la fel ca în infirmeria internatului de altădată, şi nu absolut în toată infirmeria, ci numai în „camera rîioşilor", acolo unde se ungeau cei bolnavi de scabie cu lichidul de culoarea supei de mazăre pasată, o combinaţie de untdelemn şi sulf — naiba ştie cum se numea medicamentul acela ! — urît mirositoare şi chiar mai greu de suportat decît duhoarea de sulf.

În văgăuna aceasta se ascunsese Socrate, aici trebuia să-l caut, şi era foarte greu de găsit, deşi nu exista nici un fel de ascunzătoare, greu, tare greu, de vreme ce nu trebuia să se ascundă, ci doar să se prefacă mort, ca să treacă drept unul din nenumăratele cadavre ce zăceau aici, în căldarea de rocă spongioasă, sute şi mii de cadavre risipite pretutindeni, în poziţii stranii, insolite, cîteodată înduioşătoare, sau solemne,

ca niște statui răsturnate de pe soclurile lor parcă în urma unui cutremur cumplit. Chiar în mijlocul depresiunii, cineva înălțase o stivă de cadavre, în formă de trunchi de piramidă și, de departe, stiva părea soclul uriaș al unei statui dărîmate de același cutremur pustiitor.

Priveam soclul înălțat din cadavre și deodată m-am neliniștit. Dacă Socrate se substituise unuia dintre ele, ca să-l găsesc trebuia să dau deoparte cadavru după cadavru, reconstituind soclul alături. Dar nu, era exclus, fiindcă sigur nu avusese timpul necesar. Jocul îl începusem mai adineaori și înțelegerea noastră aceasta fusese : să închid ochii, să număr pînă la zece și pe urmă să încep investigațiile. Or, în cele zece secunde cît durase „mijitul", era exclus ca Socrate să fi avut timp să se substituie unuia dintre cadavrele stivuite. Fără îndoială, trebuia să-l caut printre celelalte, printre leșurile împrăștiate în toate părțile.

Am început investigația. Jocul îmi plăcea, mă amuza. „Lasă că dau eu de tine, împielițatule !" l-am avertizat, convins că mă aude.

În căldarea aceea nu era nici zi, nici noapte, era întuneric, un întuneric gri, foarte material, aproape consistent, ce îmi opunea rezistență asemenea vîntului, care de fapt nu exista, deoarece în surpătura aceea geologică nu se simțea nici măcar o adiere. Totul era mort, asemenea morților, asemenea lavei încremenite, asemenea liniștei, asemenea aerului, și el mort înaintea tuturor, din totdeauna.

Îl căutam pe Socrate, aplecîndu-mă deasupra fiecărui cadavru. Deși vedeam prin întunericul gri, întrucît toți morții erau îmbrăcați la fel ca Socrate, ca să-l pot identifica, trebuia să-i cercetez pe toți. Căutam — în gînd îmi spuneam : „În definitiv, jocul acesta este de-a dreptul idiot !" — și, căutînd, transpiram abundent, dar nu fiindcă treaba aceasta îmi cerea eforturi deosebite, ci dintr-un alt motiv, necunoscut mie. Din cauza transpirației abundente, aproape că nu mai aveam chef să continui jocul. Totuși nu-mi venea să mă dau bătut, și întrucît natura m-a înzestrat cu o însușire, după părerea unora reprobabilă — încăpățînarea — am continuat să-l caut, deși îmi era lehamite, fiindcă e îngrozitor să transpiri într-una, și într-una să fii obsedat de ideea că, tot transpirînd, vei sfîrși prin a te deshidrata complet.

Speram totuşi că înainte de a mă deshidrata cu desăvîrşire, voi izbuti să-l găsesc. Şi n-a fost doar o speranţă. Pînă la urmă l-am găsit. Cuprins de o nestăvilită admiraţie, am început prin a bate din palme şi, abia cînd ele au început să mă doară, mi-am exprimat şi prin viu grai entuziasmul fără de margini.

— Bravo !... Minunat !... Eşti un artist desăvîrşit, dragul meu Socrate.

Şi cum ar fi putut fi altfel entuziasmul meu, dacă Socrate îşi juca rolul în chip magistral ? Dintre toţi morţii din jurul meu, Socrate părea cel mai adevărat mort din cîţi văzusem vreodată. El, *omul viu,* părea cea mai autentică statuie a morţii indiferente. Cu entuziasmul mereu în flux pentru calităţile sale de actor desăvîrşit, i-am spus :

— Haide, ridică-te, Socrate, să plecăm de aici ! Trebuie să recunoşti şi tu că locul nu e prea agreabil.

Dar Socrate continua să-şi joace rolul, continua să arate ca o statuie răsturnată. Şi deodată m-a cuprins bănuiala. Dacă totuşi Socrate... Cuvîntul mi s-a părut atît de groaznic, atît de absurd, încît nici n-am îndrăznit să-l rostesc şi, în loc să mai transpir, deodată am început să tremur, ca şi cînd în văgăună ar fi năvălit brusc un ger năprasnic, prefăcînd transpiraţia într-o crustă de gheaţă, care îmi prinse trupul, asemenea unui corset, de la gît şi pînă mai jos de pîntece. Hotărît trebuia să mă conving dacă Socrate mai trăia sau nu şi, după multe ezitări, am îndrăznit să întind mîna ca să-i ating fruntea, dar numai o clipă, pentru că în clipa imediat următoare porii din palmă au început să ţipe de spaimă şi, odată cu ei, să urlu şi eu, interior şi îndelung, de groază : fruntea lui Socrate era rece, mai rece decît degetele mele înlemnite de gerul morţii. Socrate, camaradul meu de arme, prietenul meu *nu* mima moartea, ci *era* cu adevărat mort : murise, jucîndu-se de-a moartea şi, murind, crezuse că se joacă. Înduioşat, am izbucnit în hohote de plîns.

Plîngeam, lacrimile sfîrîiau căzînd pe roca fierbinte, şi eram singurul om viu printre atîţia morţi — naiba ştia din ce cauză muriseră, cum tot numai el ştia de ce murise Socrate. Eram singurul om viu, şi dintr-o dată m-a cuprins frica teribilă că s-ar putea să mor şi eu — aşa cum murise şi Socrate fără s-o dorească — şi ruşinea că, printre atîţia morţi, eu, doar eu trăiam.

Dar în clipa următoare n-am mai fost singurul om viu printre atîtea cadavre. Nu știu de unde apăruse Maria. Venea spre mine, îmbrăcată într-o rochie albă și lungă pînă la pămînt, ținînd în mînă o lumînare albă și pășind cu grijă ca nu cumva vîntul să stingă flacăra, de parcă habar nu avea că în văgăuna *totul* era mort : și lumina cenușie, și vîntul, și liniștea, cu excepția noastră : a mea și a ei.

— Prea tîrziu, Maria, a murit.

— Nu-i nimic !... Nu-i nimic !... Măcar acum să aibă parte de lumînare după datina voastră. Ăștia, absolut toți, n-au fost așa de norocoși.

— *De ce* au murit ? *Cum* au murit ? Tu știi ?

— Taci !... Nu întreba !... *Verboten !*

— Dar tu știi ?

— Știu. Dar nu întreba. Ți-am spus că e *verboten.*

— De ce, Maria ? De ce ?

— Socrate ți-a fost prieten ?

— Mi-a fost.

— Ei bine, dacă ți-a fost prieten, trebuie să accepți ca la căpătîiul lui să ardă viața ta, prinos de iubire. Trebuie să mori și tu cîte puțin, ca să aibă el — săracu' ! — o lumînare la căpătîi, după datină. Privește, lumînarea asta, e viața ta, care acum se consumă.

Maria începu să rîdă. Rîdea cu hohote, dar hohotele de rîs nu se auzeau în văgăuna morții, așa cum de altfel nu se auzeau nici cuvintele rostite de noi. În văgăuna morții sunetele nu se propagau, deși ne vorbeam, deși ne înțelegeam fără a rosti fraze cu buzele — ne înțelegeam urmărindu-ne, nemijlocit, gîndurile spre mare noastră încîntare, deoarece descopeream că acest fel de comunicare e superior vorbirii obișnuite.

— Totuși, de ce rîzi, Maria ?

— Rîd, fiindcă viața ta depinde de mine. Dacă în clipa asta mă hotărăsc să nu mai trăiești, nu am decît să suflu în lumînare și s-a zis cu tine. Imediat te vei prăbuși în moarte, alături de Socrate, și nu se va găsi nimeni, absolut nimeni care să accepte să ardă pentru tine, murind cîte puțin, așa cum mori tu acum pentru Socrate. Dar n-am să suflu. Știi de ce ?

— Nu !

Socrate ținea la datini. Haide, prohodește-l după datina voastră.

— Ceea ce știu eu, Maria, nu-i prohod popesc. E un cîntec ceremonial, care face parte din folclorul nostru cel mai vechi. Îl cîntă femeile dimineața în zori, în fața casei mortului, întoarse cu fața la răsărit :

Scoală și te roagă
Și la sfîntu' soare
Și la vînt de boare,
Să nu prea grăbească,
Zori să se ivească
Pîn' te vom griji,
Pîn' te vom găti.
Prînzișor ți-om pune
Pîine și legume,
C-ai să mergi departe,
Pe căi neumblate,
Pe căi vei vedea
Și te-i spăimînta,
Cete de tîlhari
De vameși mari.
În vămi cînd oi trece,
Frică vei petrece.
Dar tu vei lua
Din sîn și-i vei da
De te-i răscumpăra
Cu nouă crăițari
La vameși tîlhari.

— Ai crăițari ? Haide, dă-i lui Socrate nouă crăițari ! îmi porunci Maria.

Am băgat mîna în buzunar și am scos de acolo nouă crăițari cocliți, de aramă. Pe o față era gravată o pajură, pe alta chipul Mariei Tereza, împărăteasa. Și tare mă mai bucuram că Socrate va avea cu ce să plătească *vameșilor tîlhari*, cînd sufletul lui va trebui să treacă prin cele nouă vămi ale văzduhului, în drum spre împărăția morții.

— Haide, strecoară-i în palmă crăițarii ! îmi porunci din nou Maria.

I-am strecurat în palmă crăițarii, cutremurat de emoție, fiindcă mîna lui Socrate nu era rece și înlemnită de frigul aspru al morții, ci mînă de om viu, de vreme ce am simțit-o tresărind de bucurie, că, în sfîrșit, va avea cu ce să plătească pe cei nouă vameși.

Şi fiindcă el, Socrate, se bucura, m-am bucurat şi eu, în aşa măsură m-am bucurat, încît de emoţie şi bucurie am început să plîng, să plîng. Nu ştiu ce m-a trezit : plînsul sau bucuria. Cînd am deschis ochii, la lumina veiozei am văzut-o pe Bartholine aplecată asupra mea, la rîndul ei cu ochii în lacrimi :

— *Mein lieber Christian, was ist geschehen ? Warum weinst du ?* [1]

— Am visat urît... Am visat că prietenul meu Socrate a murit.

— Şi eu am visat urît, Christian.

— Ce ai visat ?

— Nu pot să spun. Mama zicea că visele urîte nu se povestesc niciodată, ca să nu se realizeze. Mi-e tare frică, dragă Christian !

— Din cauza visului meu, Bartholine ?

— Şi din cauza lui. Dar mi-e frică, în primul rînd, fiindcă am sentimentul că un pericol îmi dă tîrcoale. Ştii, mai adineaori dormeam. Şi deodată mi-am dat seama că sînt trează şi că inima îmi bate foarte tare. Nu eram conştientă unde mă aflu şi nici dacă sînt singură. Eram trează şi ascultam, încordată, să văd ce se întîmplă. Aveam sentimentul că dintr-o clipă în alta mi se va întîmpla o nenorocire. Eram atît de convinsă, încît numai cu mare greutate m-am putut stăpîni să nu ţip. Îmi ziceam că dacă o nenorocire sta să mi se întîmple, asta însemna că, în timp ce dormeam, cineva se strecurase pe nesimţite în cameră şi acum se pregătea să mă atace. M-am refugiat într-un colţ al patului, scrutînd întunericul, ca să descopăr la timp din care parte mă va ataca agresorul. Abia în clipa aceea, fiindcă te-am auzit gemînd prin somn, mi-am amintit că nu sînt singură. Te-am strigat din nou, şi atunci te-ai trezit.

— Nu-i adevărat, Bartholine, nu tu m-ai trezit, ci visul, coşmarul.

— Christian, ce crezi că ar putea să mi se întîmple ?

— Linişteşte-te. E absurd să crezi că *numai* ţie ţi s-ar putea întîmpla ceva. Dacă există un pericol iminent, nenorocirea ne paşte pe amîndoi.

[1] Dragul meu Christian, ce s-a întîmplat ? De ce plîngi ?

Şi spunînd aceasta, m-am gîndit imediat la soarta Monicăi şi a lui Iosif, şi am fost emoţionat constatînd cît de prompt reacţiona, semnalînd primejdia, instinctul ei de consevare.

În clipa aceea, am auzit rafale de automat, undeva mai departe, probabil în pădure. Doar cîteva secunde, pe urmă liniştea din nou birui.

— Ce se întîmplă, Dumnezeule ? aproape că ţipă la mine Bartholine.

— Nu ştiu ! Haide, încearcă să adormi din nou, Bartholine.

A venit dimineaţa. Era a doua zi de Crăciun. Ne-am regăsit cu toţii în sufragerie, la micul dejun. Femeile arătau cel mai bine. De altfel, tot ele păreau a fi şi cel mai bine dispuse, cu excepţia Bartholinei. Obsedată de cele întîmplate în timpul nopţii, neliniştea şi teama o terorizau fără voia ei. Speranţa că Socrate se va simţi măcar în aşa măsură de refăcut, ca să poată lua micul dejun împreună cu noi se dovedi încă o dată iluzorie. Am încercat s-o trag de limbă pe Erika.

— Cînd i-ai dus mîncarea în cameră, desigur că l-ai văzut pe prietenul meu. Spune-mi, se simte mai bine ?

— Habar nu am la cine vă referiţi. Nu am primit un asemenea ordin, şi nici n-am auzit că ar fi bolnav careva dintre dumneavoastră.

Am presupus că mă minte din ordinul lui Hermann. Căci, dînd crezare spuselor ei, ar fi trebuit să trag concluzia că Socrate şi Fanchette *nu se mai aflau* la „Sanatoriu". Şi, mai departe, acceptînd această ipoteză, volens-nolens trebuia să accept — şi nu ca pe o simplă presupunere, ci ca pe o dureroasă certitudine — că cei doi fuseseră trimişi înapoi în lagărele de unde fuseseră aduşi.

Din ziua aceea — a doua de Crăciun — şi din următoarele trei zile nu păstrez decît amintiri puţine, confuze. Într-un fel, aş putea spune că au fost trei zile de coşmar. Coşmar ziua — mai exact un sentiment de teroare, de terifiantă şi permanentă teroare — coşmar noaptea, deoarece toate visele, pur şi simplu se transformau în coşmare. Trei zile în care timp, puţin cîte puţin, m-am convins că nici Socrate şi nici Fanchette nu se mai aflau la „Sanatoriu".

Confirmarea însă am avut-o abia în cea de-a patra zi. În cea de-a patra zi, Hermann, care în tot acest timp nu mai fu-

sese văzut, se înfiinţă la mine în cameră, după-amiaza, la ora cînd bărbaţii obişnuiau să se adune la „club". De altfel, acolo tocmai mă pregăteam să mă duc şi eu, Bartholine fiind plecată înaintea mea la „clubul" lor, al femeilor.

— Ce mai faceţi, domnule căpitan ?

— Ai fost plecat, domnule Hermann ?

— Nu ! Am fost însă reţinut cu alte treburi. Presupun că prezenţa mea printre dumneavoastră nici n-a fost necesară. *Administraţia* este, în general, mulţumită de felul cum s-a comportat colectivul în aceste zile. Şi apoi nu cred că cineva mi-a simţit lipsa.

— Eu da, domnule Hermann.

— Nu mai spuneţi ! exlamă el, şi ironia era evidentă, atît în tonul cu care pronunţă cuvintele, cît şi în felul cum mă privi.

— Poţi să mă crezi, domnule Hermann. Ţi-am simţit lipsa, fiindcă, în absenţa dumitale, nu am avut cui să mă adresez ca să aflu ce s-a întîmplat cu prietenul meu Socrate.

— Sînteţi un om norocos, domnule căpitan.

— De ce ? Fiindcă ai revenit înainte de a mă adresa pentru lămuriri doamnei directoare ? Ştiu, ar fi fost o gravă încălcare a noilor *Verhaltungsbefehle*.

— În general sînteţi un om norocos, domnule căpitan.

— Toţi care ne aflăm aici într-un fel sîntem norocoşi, de vreme ce am putut supravieţui în lagăre.

— Totuşi, dumneavoastră sînteţi ceva mai norocos decît ceilalţi.

Nu-mi puteam da seama dacă vorbeşte serios, dacă nu cumva îşi bate joc de mine.

— Ca să mă convingi, ar trebui să-mi explici de ce mă consideri mai norocos decît ceilalţi.

— Din păcate n-o pot face.

— Domnule Hermann, vrei să-mi spui ce s-a întîmplat cu prietenul meu Socrate ?

— Am uitat să vă spun, domnule căpitan, că n-am venit aici la dumneavoastră din proprie iniţiativă, ci ca să vă aduc la cunoştinţă că *Administraţia* este întrucîtva nemulţumită de dumneavoastră. Vă agitaţi prea mult şi asta creează o anumită psihoză în rîndul celorlalţi.

— Cum, adică, mă agit prea mult ?

— Prea mult vă interesează soarta deținutului Socrate Văideanu.

— Bine, dar Socrate îmi este compatriot și prieten.

— Totuși mă mir că dumneavoastră, care sînteți totuși un om inteligent, nu vă dați seama că *aici* anumite considerente de ordin moral sînt cu totul inoperante. Cui credeți că-i pasă că Socrate este prietenul dumneavoastră? Sînteți foarte imprudent, domnule căpitan. Și eu pentru asta am venit: ca să vă spun lucrul acesta și să vă avertizez ca, pe viitor, să nu mai faceți asemenea gafe. Mai exact, că vi se interzice să vă mai preocupați de soarta deținutului Socrate Văideanu, dacă nu vreți să vă periclitați propria dumneavoastră situație. Sper că am fost clar, domnule căpitan.

Eram de-a dreptul uluit. Pentru a doua oară Hermann pronunțase cuvîntul *deținut*. Eram uluit, dar, în același timp, îmi dădeam seama cît de ridicol fusesem, vorbindu-i așa cum îi vorbisem, uitînd un fapt esențial : că pentru Hermann, pentru Martha, pentru Cap-de-Mort, eventual și pentru Maria eu, noi, nu eram decît tot niște deținuți, adică suboameni, și că *Administrația*, nu încetase o clipă să vadă în noi altceva, în ciuda faptului că, formal, se purta ca și cînd ne considera oameni.

— Da, domnule Hermann, ai fost cum nu se poate mai clar. Totuși, dacă m-am interesat de prietenul meu, indispunînd din această cauză... *Administrația*, de vină ești dumneata.

— Eu ! se miră Hermann.

— Dumneata ! Mi-ai spus, a doua zi după serbarea de Crăciun, că Socrate nu se simte bine, din care motiv masa i se va servi în cameră. Văzînd că nu revine printre noi nici a doua zi și nici în zilele următoare, m-am neliniștit, presupunînd că este tare bolnav. Dacă mi-ai fi spus adevărul, nu mă mai... *agitam* ca să folosesc expresia dumitale.

— Și, mă rog, care este adevărul, domnule căpitan ?

— Pe mine mă întrebi ? Eu doar știu că Socrate *absentează*, dar *nu* fiindcă este bolnav.

— Exact ! Nu mai apare în societatea dumneavoastră, deoarece nu se mai află în Sanatoriu. Nici el și nici *prietena* lui.

— Nu se mai află în „Sanatoriu" ? am repetat prostește, ca și cînd aș fi încercat să mă conving — și poate chiar încercam — deși, încă înainte de a mi-l spune, bănuisem adevărul.

— În sfîrşit, acum, cînd cunoaşteţi adevărul, sper că vă veţi linişti, domnule căpitan. Este spre binele dumneavoastră, numai spre binele dumneavoastră.

Poate că nu mă veţi crede şi cu toate acestea aşa s-a întîmplat : am izbucnit brusc în rîs. A fost o reacţie pur nervoasă ? Poate sfatul lui mi s-a părut plin de umor ? Nu ştiu. Ştiu doar că am izbucnit în rîs. Am rîs zgomotos, un rîs care, de obicei, devine contaminant. Rîsul meu însă n-a avut nici un efect asupra lui Hermann. Nici măcar n-a zîmbit. S-a uitat numai la mine cu mirare, cu un fel de *intrigată* mirare. Asta la început. Pe urmă, cînd încă mai rîdeam, am observat că se întunecă la faţă, ca şi cînd ar fi considerat rîsul meu drept o jignire personală. Asta m-a făcut să contenesc brusc, dar nu mai înainte ca el să apuce a mă întreba :

— De ce rîdeţi, domnule căpitan ?

Într-adevăr, de ce rîsesem ? Trebuia să-i dau o explicaţie. Dar oare puteam risca să i-o servesc pe cea adevărată ? Fiindcă acuma ştiam de ce rîsesem. Rîsesem, fiindcă SS-istul pe care îl aveam în faţă mi se dezvăluia prost, mărginit, stupid şi ridicol, mai ales ridicol, deoarece, în îngîmfarea sa de reprezentant al unei naţiuni ce ambiţiona să conducă lumea, îşi închipuia că putea jongla cu cuvintele, fără ca eu, interlocutorul său — „inferior" lui din toate punctele de vedere — aprioric inferior, ca negerman — să fiu în stare a sesiza dedesubtul cuvintelor lui.

N-aş putea afirma că a existat o clipă măcar în care am văzut în Hermann altceva decît un SS-ist. Numai că din cauza tratamentului diferit din „Sanatoriu", *ştiam* doar că îl urăsc, pur şi simplu că îl urăsc, şi atîta tot. Vreau să spun că ura mea nu cunoscuse variaţii ca intensitate. Acum el îmi oferise prilejul să-mi dau seama că nu-l urăsc mai puţin decît pe Buldog sau pe ceilalţi SS-işti din lagărul nostru de prizonieri. Şi ceea ce mă făcuse ca să înţeleg fusese cuvîntul : *deţinut !* Cuvîntul prăbuşise întreg eşafodajul de minciuni pe care ei, *ei*, în mod deliberat, îl clădiseră ca să ne dea iluzia că s-a schimbat ceva în soarta noastră, şi nu numai în ceea ce priveşte condiţiile noi de existenţă, ci, mai ales, a *reconsiderării* noastre ca oameni. Da, a fost suficient acel singur cuvînt, ca să înţeleg — încă o dată ! — că optica lor rămăsese aceeaşi, că, în ciuda tratamentului atît de diferit faţă de cel din lagăr, pentru ei noi rămăsesem tot nişte *suboameni*.

Cineva ar putea însă obiecta : de vreme ce luasem cunoştinţă de mesajul transmis de Monica şi Iosif, cum de pot afirma că abia cuvîntul *deţinut* m-a dezmeticit ? Nu-i cumva o contradicţie ? Nu cred. De altfel, stările sufleteşti prin care am trecut în săptămînile acelea în general îmi apar, acum cînd le retrăiesc prin amintire, ca un nod de contradicţii. Evident, exista certitudinea că la sfîrşitul noii noastre *aventuri* ne aşteaptă moartea. Dar, în ciuda faptului că am pronunţat cuvîntul *certitudine*, în realitate nu era decît o *cvasicertitudine*. Exista măcar un embrion de speranţă — de vreme ce împrejurările care au dus la execuţia Monicăi şi a lui Iosif îmi erau complet necunoscute — că, poate, vom putea supravieţui. Pe de altă parte, *ei* nu aveau de unde să ştie că eu aflasem în ce fel o sfîrşiseră cei doi. Privită problema din punctul lor de vedere, reieşea că ei, în mod deliberat, încercaseră să ne dea iluzia că ne considerau oameni, şi nu suboameni ca în lagăre, unde aplicau deviza lor de bestii : *Frînge corpul, frînge spiritul, frînge inima !* Vreau să spun că *Administraţia* se străduise să ne facă să credem că, iată, existau şi SS-işti buni. E drept, prezenţa deţinuţilor la banchet, în postură de chelneri, infirma cele afirmate mai sus. Şi totuşi... Eu, toţi ceilalţi, am crezut că, aducînd din lagăre nişte deţinuţi, să ne servească la petrecerea din noaptea de Crăciun, ei urmăriseră prin aceasta să ne atragă doar atenţia că, orice opunere din partea noastră — sub orice formă s-ar manifesta ea — ne-ar putea atrage decăderea, din postura de oameni, din nou în cea de suboameni.

Frămîntînd problema pe toate feţele, pînă la urmă am ajuns la concluzia că *Administraţia*, într-adevăr, urmărise să ne dea iluzia că vede totuşi în noi nişte oameni. Or dacă presupunerea aceasta a mea era cea adevărată, însemna că Hermann făcuse o gafă atunci cînd îl numise pe Socrate „deţinutul Văideanu", lăsîndu-mă să înţeleg, fără nici un fel de echivoc, că *Administraţia* „Sanatoriului" nu se deosebea, ca mentalitate, prin nimic de cei ce conduceau lagărele de concentrare.

— Domnule Hermann, vrei să ştii neapărat de ce am rîs ?

— Evident, domnule căpitan. Cele ce v-am spus nu au fost de natură să vă provoace rîsul. De aceea sînt curios — reţineţi, numai curios — să aflu ce anume a declanşat rîsul dumneavoastră homeric.

— Domnule Hermann, îmi permit să-ţi atrag în prealabil atenţia, că dacă îţi răspund sincer, vei fi obligat să te angajezi într-un dialog cu mine.

Hermann mă privi surprins.

— Cum vine asta ? Doar şi pînă acum am dialogat, şi nu de puţine ori, domnule căpitan.

Exact cuvintele astea voiam să le aud de la el, de aceea am adăugat :

— Niciodată ! Dumneata doar ai avut impresia că dialoghezi sau, mai exact, ai fost convins că îmi faci favoarea de a dialoga cu mine. Acesta-i adevărul, domnule Hermann.

Hermann zîmbi, apoi ca în glumă :

— Aş putea să vă acuz de ingratitudine, domnule căpitan.

— Dacă ai face-o, ai greşi. Îţi închipui că se poate numi *dialog* cînd unul dintre partenerii ce poartă discuţia nu are dreptul să întrebe ? Consideri că ai dialogat cu mine, fiindcă mi-ai îngăduit să răspund la întrebările pe care dumneata mi le-ai pus, dar, în schimb, ori de cîte ori mă hazardam să întreb şi eu, imediat ţineai să-mi atragi atenţia că este *verboten* ?

— Domnule căpitan...

— Scuză-mă că te întrerup. Dar însuşi faptul că dumneata mi te adresezi cu formula „domnule căpitan", cînd ştii că nu sînt, dovedeşte că, cel puţin pînă în prezent, ai refuzat dialogul, vreau să spun ceea ce se înţelege cu adevărat prin dialog. Cînd ţi-am atras atenţia că nu sînt căpitan, dumneata mi-ai răspuns că este un „Befehl". Or, dacă este ordin, din capul locului dialogul devine imposibil. De aceea te-am avertizat că dacă vrei totuşi să-ţi răspund sincer de ce am rîs, înseamnă a te obliga să te angajezi într-un dialog adevărat cu mine, în care cuvîntul *verboten* nu are ce căuta. Nu te supăra că ţi-o spun, dar părerea mea este că dumneata *nu poţi* dialoga cu mine.

— Şi de ce credeţi că nu pot ?

— Dintr-unul din aceste două motive : ori fiindcă este *verboten* — şi pentru dumneata un ordin este un ordin : se execută, pur şi simplu, în orice condiţii — ori, chiar dacă nu ţi-a interzis altcineva, îţi interzici dumneata să dialoghezi cu unul ca mine, adică nu cu căpitanul, nici cu elevul sergent Christian Bratosin — fiindcă acesta este gradul meu adevărat, cum prea bine ştii — ci cu numărul 2222. Fiindcă pentru dumneata asta sînt : un număr.

Şi spunînd aceasta, mi-am suflecat mîneca şi i-am arătat matricola tatuată pe braţ.

Hermann se uită lung la mine. Privirea lui era enigmatică. Nu-mi puteam da seama dacă îl supărasem sau nu, şi îmi era greu să anticipez cum va reacţiona. Mă întrebam dacă nu cumva apăsasem prea mult pe pedală.

— Priviţi lucrurile cu maximum de luciditate posibilă, domnule căpitan.

Nu mă aşteptasem la un asemenea răspuns. Asta însemna că nu muşcase din nadă.

— Nu-i aşa ?

— Aveţi perfectă dreptate. Un dialog între noi, aşa cum îl doriţi dumneavoastră, nu este posibil. De aceea renunţ să cunosc motivul pentru care aţi izbucnit mai adineaori în rîs.

Se ridică de pe scaunul pe care stătuse şi plecă fără să-mi mai adreseze vreun cuvînt, fără să mai privească în urmă.

Am rămas singur. Aveam sentimentul că procedasem greşit şi că, punînd problema aşa cum o pusesem, îngreunasem propria mea situaţie. Dar n-aş putea spune că eram din cauza aceasta îngrijorat. Nu exagerez de loc — credeţi-mă — afirmînd că, în clipele acelea, puţin îmi păsa dacă primejdia care mă ameninţa — şi care în mod obiectiv exista — devenise iminentă, fiindcă avusesem imprudenţa să cred că îl voi putea determina pe Hermann să dialogheze cu mine. Deşi Hermann îmi comunicase, chiar din primele clipe, că Socrate şi Fanchette nu se mai aflau la „Sanatoriu", atent fiind la ceea ce spune şi nu *cum*, spune, luasem doar cunoştinţă de ceea ce ţinusem să aflu şi atîta tot.

Abia acum, cînd rămăsesem singur, am simţit ce însemna aceasta pentru mine. În primele clipe m-am cutremurat de oroare. Socrate din nou în lagăr ! Pe urmă, deodată am *ştiut* ceea ce era adevărat şi totuşi Hermann refuzase să-mi spună : *că Socrate era mort !* Socrate murise, durerea era pînă dincolo de limite, şi cu toate acestea, deodată cu durerea, se născuse în mine dorinţa — coabitau într-un mod ciudat ! —imperativă, şi din această cauză insuportabilă ca şi durerea, să aflu în ce fel murise Socrate.

Pe front, nu se poate muri decît împuşcat, sfîrtecat de un proiectil de artilerie, de brand sau de o mină (exclud bolile). De moarte bună nu se moare niciodată pe front, nici măcar

cardiacii, dacă eventual ajung în linia întîi, fără să știe că sînt bolnavi. Inima lor bolnavă rezistă tuturor eforturilor, tuturor mizeriilor frontului. Dacă m-aș fi aflat pe front, și acolo mi s-ar fi adus la cunoștință că Socrate murise, nu mi-ar fi dat prin minte să mă întreb: *în ce fel* a murit. De vreme ce moartea nu se milostivise să-l cruțe, nu avea nici o importanță dacă murise ucis de glonte, de mină sau de schijă. Socrate însă murise într-un așezămînt de sănătate unde — cel puțin după denumirea ce i-o atribuia *Administrația* — oamenii sînt aduși nu ca să fie uciși, ci vindecați. Poate că, măcar într-o oarecare măsură, curiozitatea de a ști ce fel de moarte îi rezervaseră lui Socrate — observați că vorbesc mereu *numai* de moartea lui nu și de a Fanchettei, dar în legătură cu ea nu puteam crede, pur și simplu nu puteam crede că avusese aceeași soartă — se explica și printr-o cauză pur subiectivă. Poate că, dorind să aflu în ce fel murise, voiam să știu care va fi propriul meu sfîrșit.

Între timp, răsărise luna. O lună amețită parcă, îmbătată de propria-i lumină spectrală, pe care o risipea fără zgîrcenie. Stăteam, continuam să stau în același fotoliu, într-o nemișcare de statuie, priveam afară pe fereastră și, cu toate că era noapte, din cauza luminii spectrale a lunii vedeam zidul, iar dacă ridicam privirea zăream sus, dar parcă nu prea sus, astrul ireal și sinistru, habar nu am de ce mi se părea în noaptea aceea sinistru. Priveam cînd zidul, cînd luna, și mă gîndeam că Socrate fusese omorît, numai Dumnezeu știa în ce fel! La un moment dat, tot gîndindu-mă la Socrate, am descoperit că nu mi se mai părea chiar imposibil ca Fanchette să fi împărtășit soarta lui. „Dimpotrivă, mi-am spus, de vreme ce dispăruseră împreună, înseamnă că amîndurora le fusese hărăzit același sfîrșit". Și din nou aceeași dementă curiozitate: Oare, aici, la „Sanatoriu", oamenii erau uciși folosindu-se procedee specifice? Și, deodată, mi-am amintit de spînzurătoarea din curtea cea mică a „Sanatoriului". E curios cum, tot întrebîndu-mă în ce fel fusese ucis Socrate, nu mă gîndisem la spînzurătoare. Acum însă, nu mi se mai părea imposibil ca să-l fi spînzurat... *Să-i fi* spînzurat. M-am cutremurat de oroare. Dar împușcăturile pe care la auzisem în cea de-a doua noapte de Crăciun? Nu cumva Socrate și Fanchette fuseseră duși în pădure și împușcați? Și asta era foarte posibil. Da, foarte posibil! Împușcați? Spînzurați? Capul începu să mă doară

cumplit. Am simţit că nu mai pot rămîne în casă, că trebuie să ies afară, la aer. Mi-am îmbrăcat paltonul, am încălţat şoşonii. Şi abia în clipa în care am păşit pe coridor, am ştiut de ce n-am mai putut rămîne în casă : trebuia să văd spînzurătoarea, să verific dacă nu cumva mai atîrnau de funii leşurile lui Socrate şi al Fanchettei. Deşi îmi dădeam seama că aşa ceva nu era posibil, deoarece, pentru a nu stîrni panică printre noi, între timp cadavrele fuseseră desigur îndepărtate, totuşi ceva peste puterile mele îmi poruncea să mă duc acolo, să *verific*.

Am ieşit în curte, fără ca cineva să mă vadă. Deşi nu ni se interzisese în mod formal, totuşi, printr-un consemn tacit, după cină nimeni dintre noi nu mai ieşea din casă, nici măcar pentru o scurtă plimbare, ceea ce, în treacăt fie spus, ne-ar fi prins foarte bine.

Am străbătut aleea, mergînd încet, pentru ca, în cazul în care m-ar vedea Hermann sau altcineva din *Administraţie*, să creadă că am ieşit să mă plimb. Poarta ce ducea în curtea corpului de gardă era, ca de obicei, deschisă. Am trecut dincolo şi curînd m-am aflat la cîţiva paşi de spînzurătoare. În lumina spectrală a lunii, spînzurătoare îmi apăru şi mai sinistră, deşi nu atîrna de ea nici cadavrul lui Socrate şi nici al Fanchettei. Nu mă puteam dezlipi locului. Parcă prinsesem acolo rădăcini. Priveam spînzurătoarea şi din cînd în cînd umerii mi se cutremurau de oroare. Gîndul că poate Socrate şi Fanchette în felul acesta sfîrşiseră cu viaţa mă înnebunea. Dar totodată mă înnebunea, cu teroarea ei, ideea aproape certă că eu şi Bartholine, Gaston Baupré şi Svetlana, Ian Machácek şi Giulia, Achileas şi Edwarda, John şi Tony, precum şi ceilalţi vom sfîrşi cu toţii în spînzurătoare.

— Ce cauţi aici, Christian ?

Era Maria. Am recunoscut-o după voce. Încotoşmănată în haina de blană, nu i se vedeau decît ochii şi nasul.

— Vi s-a dat voie să vă plimbaţi noaptea pe afară ?

— Ce, nu este permis ? Noile „Instrucţiuni" nu prevăd o asemenea restricţie.

— Bine, dar se subînţelege că e *verboten*. De aceea, văzîndu-te aici, şi la o asemenea oră, am crezut că ţi s-a acordat un permis special, ca să te poţi plimba şi noaptea.

— Mie, un permis special ?

— Ţie.

— De ce mie, tocmai mie ?

Maria întîrzia cu răspunsul. Părea că se gîndește, că încearcă să-l formuleze, în prealabil, mental.

— Am impresia că m-ai înțeles greșit. De fapt, pe oricare dintre voi l-aș fi întîlnit aici, acuma noaptea, știind că este *verboten,* aș fi presupus că are permis special.

Ah. Asta ai crezut !

— Da !... Dar, în definitiv, ce cauți aici ?

— Parcă tu nu știi !

— Nu !

Mințea. Știa foarte bine.

— Maria, l-au spînzurat ? Spune-mi drept, l-au spînzurat ?

— La ce îți folosește să știi, de vreme ce ești împotriva morții ? Ascultă-mă, e nefiresc să fii împotriva morții sau să acorzi vieții o importanță exagerată. Moartea *este,* Christian, pe cînd viața, din punctul de vedere al veșniciei, nu poți afirma că este, ci că *a fost.* Nu fi conformist, nu te scandaliza. Dacă privești lucrurile din punctul de vedere al permanenței morții, oricît de mulți oameni ar muri n-are importanță.

Era un monstru ? Era nebună ? Ea, o fată tînără, frumoasă și în aparență atît de pură, încît atunci cînd o văzusem pentru prima dată mi se păruse că venise dintr-o dată primăvara, și că o dată cu venirea ei, în camera unde zăceam toropit de febră n-a mai mirosit a medicamente, ci a salcie înflorită, a violete, a iarbă crudă, a pămînt reavăn, a Dunăre, dar numai a o anumită Dunăre, așa cum mirosea ea doar pe canalul Filipoiu : a vegetale dospite, a scoarță de copac, a mătasea broaștei, a mîl, și a pește, cu alte cuvinte mi-a mirosit a primăvară de pe meleagurile copilăriei mele, cînd mă plimbam cu Ingrid pe străzile orașului meu natal, bogat în salcîmi, mai bogat decît armatorii, cerealiștii, bancherii și procuriștii, toți cu birouri pe strada Misitiilor, oribila stradă a Misitiilor din incinta portului, unde noaptea, după ce se încuiau toate ușile de fier și se lăsau obloanele și strada afacerilor celor mai tenebroase devenea pustie, își făceau apariția femeile de stradă, cele mai urîte, cele mai bătrîne și cele mai triste, cele mai inconștient triste femei de stradă din cîte existau în orașul nostru.

Prin simpla ei prezență, Maria mă făcuse atunci să retrăiesc, olfactiv, primăvara din orașul meu, în așa măsură îmi apăruse frumoasă și pură. Mai tîrziu, cînd mi-a destăinuit că

stătuse în „Peştera Vrăjitoarelor" mi-a fost milă de ea, am compătimit-o că stătuse acolo, dar altfel n-am văzut-o. Poate că ar trebui să spun că pînă în clipa în care ne întîlnisem sub spînzurătoare nu izbutisem s-o văd aşa cum era în realitate. Dar cum era ? Era un monstru ? Era numai nebună ? Doamne, dar o nebună nu astfel se comportă. O nebună nu raţionează perfect logic, fără nici o fisură în mecanismul gîndirii, aşa cum observasem la ea, chiar dacă vorbea despre moarte cu atîta voluptate. Nu, în nici un caz nu era nebună, aşa cum nu erau nebuni ori nebune : Cap-de-mort, Martha, Buldog, comandantul lagărului nostru, Otto Lehmann, sau Binder, responsabilul atelierului de croitorie, Carmen Mory, Vera Salvequart şi celelalte fiare din lagărul de la Ravensbrück de care îmi vorbise Bartholine. În realitate toţi şi toate făceau parte din galeria sinistră a monştrilor produşi de nazism.

Niciodată, absolut niciodată nu mi se întîmplase să întîlnesc o fiinţă cu un chip atît de angelic, atît de pur, dar în schimb cu un suflet atît de monstruos.

— L-au omorît, aşa că l-au omorît ?

— Pe cine ?

— Pe Socrate Văideanu.

— A fost executat, Christian.

— Dar de ce ? De ce ?

— Fiindcă s-a răzvrătit. Fiindcă a avut cutezanţa să se răzvrătească. N-a vrut s-o accepte ca soţie pe Fanchette. Voi aţi acceptat femeile care v-au fost atribuite de Martha. Numai el nu s-a supus *Befehl*-ului, refuzînd să primească la el pe franţuzoaică. Îţi dai seama că Martha nu putea tolera o asemenea nesupunere.

— Şi numai pentru atîta lucru a fost executat ! am exclamat şi din cauza furiei neputincioase am simţit cum, pur şi simplu, mi se clatină creierii.

— Eşti extraordinar, Christian ! Mereu îmi oferi prilejul să mă mir cît de plin de prejudecăţi eşti. Pari atît de necăjit că a fost executat, ca şi cînd asta ar avea vreo importanţă. E doar război. Mor milioane de oameni. Pe front, în lagăre. De pildă, în lagărul de unde ai venit tu, cîţi inşi mureau într-o zi ? Şi atunci de ce faci atîta caz că Socrate a fost executat ?

— Bine, dar Socrate a fost prietenul meu.

— Şi pentru că a fost prietenul tău crezi că trebuia cruţat ? Ce pretenţie !

— Dumnezeule, o femeie poate vorbi astfel ! am exclamat.

— Ce dacă sînt femeie. O femeie germană trebuie să se ridice dincolo de bine şi de rău. Cît priveşte pe prietenul tău, numai dintr-un singur motiv ar trebui să-l regreţi : că a murit mai înainte de a-şi dovedi utilitatea.

— Ce vrei să spui ? Nu înţeleg !

— Nimic altceva decît exprimă cuvintele, Christian, nimic altceva !

— Trebuie atunci să înţeleg că scopul pentru care noi am fost aduşi aici este unul utilitar ?

— Dar ce ţi-ai închipuit ?

Era cinism, era, fără îndoială, cinism !

— Şi care este acel scop, Maria ?

— Cum, nu ştii ?

— Nu !

— Asta înseamnă că Martha încă nu consideră că a sosit momentul să afli, să aflaţi...

— Spune-mi cel puţin *cum* au murit ? I-au spînzurat ?

— La ce ţi-ar folosi ?

— Azi-noapte am auzit o rafală de automate în pădure. I-au dus acolo şi i-au împuşcat ?

— Nu ! În pădure i-au lichidat pe... pe chelnerii voştri.

— Dumnezeule ! am exclamat cutremurîndu-mă.

— Pe prietenul tău, pe prietena prietenului tău i-au executat aici prin...

Nu mai pronunţă ultimul cuvînt, în schimb arătă cu degetul spînzurătoarea.

— Cum, şi pe Fanchette ? Biata Fanchette !

— A trebuit să împărtăşească soarta lui. Ce era să facă Martha cu ea aici, dacă o cruţa ? După executarea prietenului tău, ea ar fi devenit o prezenţă absolut nefolositoare. Înţelege, aici nu-i un institut de caritate, Christian. Cînd naiba ai să pricepi ?

— Şi atunci aţi executat-o şi pe ea.

— Asupra a două lucruri ţin să-ţi atrag atenţia. Primul : tot ceea ce se întîmplă aici, se întîmplă *cu necesitate* şi asta e valabil şi pentru viitor, deoarece se urmăreşte un anumit scop. Întrucît planul în vederea realizării acelui scop nu-mi aparţine...

— Dar cui ? am întrerupt-o.

— Marthei. Ziceam : întrucît planul în vederea realizării acelui scop nu-mi aparţine, nu-mi aparţin nici metodele folosite. Poate că ai să mă întrebi dacă le accept sau nu. Nici nu le accept, nici nu le dezaprob. De ce ? Fiindcă sînt realistă, Christian. Adică sînt întru totul de părerea lui Machiavelli că scopul scuză mijloacele. Asta ce înseamnă ? Înseamnă, Christian, că n-ai dreptul să mă acuzi spunînd : „...aţi exeucutat-o". Şi acum cel de-al doilea lucru asupra căruia trebuie să-ţi atrag atenţia : află că eu nu sînt decît observatoare. Şi numai din acest punct mă interesează obiectivul urmărit de Martha.

— Şi care este acel obiectiv ?

— Nu are importanţă ! În legătură cu acel obiectiv, pot doar să-ţi spun că punctul meu de vedere este cu totul diferit. Trebuie să recunosc însă, în mod realist că experienţa urmărită de Martha se va solda, mai mult ca sigur, cu rezultate deosebit de interesante.

— La ce anume experienţă te referi ?

— Îmi pare rău, dar dacă Martha nu te-a informat — şi cred că bine a făcut — nu eu voi fi aceea care îi voi desconspira planurile şi intenţiile.

— Ascultă, Maria ! Presupun că am fost aduşi aici ca să jucăm rolul unor cobai. În privinţa asta nu am nici o îndoială. Ce nu înţeleg este rezultatul pe care Martha scontează să-l obţină folosindu-ne drept cobai.

— La timpul potrivit, poate că Martha te va informa. Poate !

— De vreme ce odată tot voi afla, de ce să nu-mi spui tu ?

— Ţi-am spus că n-o pot desconspira pe Martha. Şi apoi, crezi că ai putea schimba ceva ? Nimic, absolut nimic. Deci, la ce ţi-ar folosi ? La nimic. Ţi-ar dăuna, crede-mă. Şi acum, noapte bună ! Apropo, un sfat ! Măcar din superstiţie, nu mai întîrzia mult în locul acesta, sub spînzurătoare. Şi, întorcîndu-mi spatele, se îndepărtă. După cîţiva paşi, reveni ca să mă întrebe cu indiferenţă : cu femeia ta cum te împaci, Christian ? E o fiinţă bună ?

— Da !... Şi foarte nenorocită. Foarte, foarte nenorocită.

— Nu cred că mai mult decît celelalte. Apoi cu alt ton : Vreau să-ţi mai dau un sfat. Mai întîi, promite-mi că n-are să afle Martha.

— Nu are să afle, îţi promit.

— Să te păzești să-i faci un copil.

Plecă, de data asta definitiv. Am urmărit-o cu privirea și am văzut-o intrînd în pavilionul unde era instalată garda ce asigura paza „Sanatoriului". Cînd a deschis ușa, a răzbit pînă la mine cunoscuta melodie „Lily Marlen", pe care o cînta un patefon răgușit.

Am mai privit o dată spînzurătoarea, și o clipă am avut terifianta halucinație că văd atîrnînd de ea două leșuri, al lui Socrate și al Fanchettei. „A trebuit să împărtășească soarta lui", spusese Maria. Și brusc mi-am amintit că Socrate murise mai înainte de a-mi dezvălui *taina* lui. După ce soarta făcuse să ne reîntîlnim ca *pacienți* ai „Sanatoriului" condus de Martha, nutrisem tot timpul speranța — pitită undeva în subconștient — că într-o zi Socrate, recunoscîndu-mă în sfîrșit, sau, mai exact, *acceptînd* să mă recunoască, îmi va destăinui cine o omorîse pe Cătălina, fata ceasornicarului Carol Melidoneanu, și ce anume motive avusese ca el, Socrate, să ia asupra sa vina unei crime pe care, în nici un caz, nu o făptuise. Dar iată, Socrate era mort — executat ! — și eu niciodată, niciodată nu aveam să aflu adevărul !

Am privit pentru ultima dată spînzurătoarea și, cuprins de groază, am rupt-o la fugă spre „Sanatoriu".

Pînă acolo n-am întîlnit pe nimeni. Am răsuflat ușurat și mi-am zis că dacă Maria nu va vorbi, nimeni nu va ști că lipsisem mai bine de jumătate de oră.

Bartholine mă aștepta. Cînd mă văzu apărînd în prag, sări de pe fotoliul pe care stătuse pînă atunci și alergă să mă îmbrățișeze :

— Christian, dragul meu Christian, mi-a fost atît de frică !

— Frică ? De ce ?

— Că n-am să te mai văd niciodată... niciodată... Că... știi... a fost o prostie, recunoscu, dar am crezut că ai dispărut și tu, ca prietenul tău Socrate, ca biata Fanchette.

Vorbind, plîngea, mă îmbrățișa și mă săruta.

10

MARIA MĂ ÎNTREBASE CUM SĂ mă împac cu Bartholine, cu *femeia* mea. Ea, Martha, Cap-de-Mort, Hermann, Helga, Achileas, Edwarda, şi ceilalţi, cu toţii erau convinşi că noi doi trăim ca soţ şi soţie. Dar nici atunci în noaptea în care o întîlnisem pe Maria la umbra terifiantă a spînzurătorii şi nici mai tîrziu, ea, Bartholine, nu *devenise* femeia mea.

Eram tot timpul împreună, zilele şi nopţile, şi cu toate acestea relaţiile dintre noi erau de prietenie, doar de prietenie, şi nu din vina mea. Cine a fost pe front ştie că mai mult decît în oricare altă împrejurare, soldatul este terorizat de dorinţa de a avea o femeie. Soldatul suportă mai uşor frica de moarte, foamea, setea, murdăria sau păduchii decît abstinenţa. Şi poate, fiindcă îi simt mai flămînzi decît de pîine, mai însetaţi decît de apă, în timpul războiului femeile se dau cu uşurinţă soldaţilor. Poate explicaţia există în aceea că pe front viaţa, ştiindu-se în permanentă primejdie, vrea să dăinuie în singura formă posibilă : prin urmaşi, prin cît mai mulţi urmaşi. Fusesem în prima linie şi, la rîndul meu, simţisem şi suferisem din acelaşi motiv. Apoi, în lagăr, în ciuda privaţiunilor şi a unei existenţe mai cumplite decît în infern, dorinţa aceasta

aş numi-o nostalgia după nemurire a materiei vii — nu dispăruse, ci, dimpotrivă, în cele mai multe cazuri, se exacerbase. După lunile de front, după cele din lagăr — în ambele cazuri luni de singurătate — iată, la „Sanatoriu", îmi petreceam zilele şi nopţile împreună cu o femeie, care era atît de femeie, atît de tulburător femeie, încît oricare bărbat ar fi sfîrşit prin a se îndrăgosti de ea. Adăugaţi la aceasta şi faptul că, pentru a ne stimula apetitul sexual, *Administraţia* introducea în mîncare sau băutură niscai afrodisiace şi sigur vă veţi putea da seama cum erau zilele şi nopţile petrecute cu Bartholine.

Mai ales nopţile. Dacă m-aş fi priceput să cioplesc marmură, aş fi dat acesteia forma trupului frumos al Bartholinei, deşi nu apucasem încă să-l văd gol. Îl cunoşteam însă pînă în cele mai neînsemnate detalii, fiindcă îl *reconstituisem* mental, din aparıţiile lui fragmentare, succesive, şi în diversele împrejurări ce mi le oferise convieţuirea noastră de fiecare zi şi de fiecare noapte. Bartholine venea din lagărul de la Ravensbrück, lagărul de femei cel mai infernal. Trebuie să ştiţi că pentru o deţinută de la Ravensbrück noţiunea de pudicitate, prin forţa împrejurărilor, căpătase alt conţinut. Cînd ajungi la Ravensbrück şi cînd imediat după „baia" obligatorie, eşti silită să stai goală şi în poziţie de drepţi, ca să te treacă în revistă nişte S.S., ce debitează obscenităţi ; cînd eşti repartizată atelierului de croitorie al lagărului şi şeful acestuia îţi ordonă să lucrezi complet dezbrăcată, pentru ca apoi, pentru o vină închipuită, să te trimită să stai afară, tot goală, în ploaie şi frig... — ei bine, obligată fiind la asemenea umilinţe, era normal ca şi pentru Bartholine noţiunea de pudoare să capete un înţeles puţin deosebit. Vreau să spun că un asemenea tratament în aşa măsură o traumatizase moralmente, încît nu din cochetărie, şi nici pentru a mă provoca, îmi apărea de multe ori în atitudini ce ar fi putut determina pe cineva care nu cunoştea aceste amănunte s-o considere lipsită cu desăvîrşire de pudoare. Dar eu afirm, cu mîna pe inimă, că Bartholine, în ciuda aparentei lipse de pudoare, era de o pudicitate excesivă, dar de altă natură, vreau să spun că, din punct de vedere psihic, devenise de o pudicitate excesivă, aş zice dincolo de normal, şi tocmai în aceasta consta traumatizarea feminităţii ei violentată cît timp fusese în lagăr, traumatizare de care ea spera şi aştepta s-o vindec.

Bartholine avea un somn greu, straniu, în care nici măcar răsuflarea nu i se mai auzea. De multe ori se întîmpla ca liniştea — blestemata linişte a „Sanatoriului" de care am mai vorbit şi care continua să mă obsedeze, e drept în mai mică măsură, şi după ce n-am mai fost singur — să mă trezească brutal din somn şi, încă nu pe deplin dezmeticit, să ascult liniştea mai *zgomotoasă* decît bătăile violente ale propriei mele inimi, potopit de o spaimă absurdă, pentru ca deodată să-mi aduc aminte că nu sînt singur, că în acelaşi pat cu mine doarme Bartholine, să ştiu *precis* acest lucru şi totuşi să nu-i aud răsuflarea, şi, din cauza asta, brusc să mă înhaţe o altfel de spaimă, spaima că a murit în timpul somnului. Chiar după ce descoperisem că somnul ei era profund, asemenea morţii, de fiecare dată cînd mă trezea liniştea şi nu-i auzeam răsuflarea, mă invada panica absurdă : că murise, că în acelaşi pat cu mine Bartholine dormea somnul de veci. Aprindeam veioza, ca să mă verific. Lumina n-o trezea. Continua să doarmă somnul ei profund, ca al morţii. Şi atunci ca să mă conving că trăieşte, trebuia să-i ating fruntea sau umărul, sau sînul dezgolit, sau coapsa dezvelită. Căldura trupului ei îmi incendia palma şi porii începeau să geamă. Ea dormea, nu simţea atingerea de o secundă care, în fond, nu era decît mîngîiere. În clipele acelea o doream nebuneşte, dar nu fiindcă era *ea*, Bartholine, ci o doream fiindcă era femeie şi fiindcă eu de luni de zile nu mai făcusem dragoste cu o femeie.

Nu de puţine ori se întîmpla ca Bartholine să plîngă în timpul somnului. Izbucnea în hohote, dar continua să doarmă, să doarmă şi să plîngă sfîşietor. Plînsul ei mă trezea din somn într-un mod atît de brutal, încît abia după cîtva timp izbuteam să-mi dau seama ce anume se întîmplă.

— Bartholine, de ce plîngi ?

Puneam de fiecare dată aceeaşi întrebare, deşi ştiam dinainte că nu-mi va răspunde, fiindcă somnul ei era profund. Ca să se trezească, trebuia s-o mîngîi pe frunte şi să-i repet la ureche, nu prea tare, ca să nu se sperie, asemenea unui descîntesc :

— Trezeşte-te, Bartholine !... Trezeşte-te, totul se întîmplă numai în vis.

Bartholine se ghemuia la pieptul meu, mă strîngea în braţe şi continua să plîngă şi mie îmi era atît de milă de ea din cauza plînsului ei disperat, încît izbuteam să-mi strunesc simţurile

aţîţate de căldura trupului ei şi să-i vorbesc precum unui copil :

— Linişteşte-te, Bartholine, te rog linişteşte-te. N-ai motiv să te zbuciumi atît, fiindcă totul se întîmplă doar în vis.

Bartholine se trezea din somn, pe urmă se dezmeticea de-a binelea şi îşi dădea seama că mă strînge în braţe şi că plînge. Atunci contenea mai întîi plînsul, brusc, pe urmă se îndepărta de mine, refugiindu-se tocmai în capătul celălalt al patului.

După cîteva clipe o auzeam :

— Christian, să nu fii supărat pe mine.

— Nu sînt ! Haide, încearcă să dormi !

— Am plîns prin somn ?

— Ai plîns.

— Oare de ce nu-mi dau seama cînd se întîmplă să plîng, şi să mă trezesc ?

— Nu ştiu, Bartholine, dar n-are nici o importanţă.

Pe urmă, mult mai tîrziu, cînd o credeam din nou adormită :

— Christian, nu pot să dorm !

— Încearcă. Nu te gîndi la nimic, la nimic...

— Nu pot ! Am visat-o pe „Mory-monstrul". Ţi-am vorbit de ea, nu-i aşa ?

— Da. Te referi la Carmen Mory care era Blockälteste [1] şi avea în grijă baraca nr. 10, baraca unde erau internate cele ce-şi pierduseră minţile.

— Iarăşi am visat-o, Christian. Am visat-o şi pe Katarzyna.

— De Katarzyna nu mi-ai vorbit niciodată.

— *Era* o poloneză amabilă şi foarte drăguţă. Toată lumea o îndrăgise. Şi avea o voce atît de frumoasă !... Atît de frumoasă !... Poate că n-ar fi murit, dacă n-ar fi avut o voce atît de frumoasă.

— Dar cum a murit, Bartholine ?

— Vezi, tocmai asta am visat. *Cum* a murit. Eu am fost prietena Katarzynei. Adică am fost prietene. Ţineam mult una la alta. Carmen Mory era geloasă pe ea, fiindcă avea voce frumoasă şi fiindcă era simpatizată de toată lumea, şi o persecuta. Mereu o bătea. Absolut fără motiv. O bătea şi o călca în picioare. La un moment dat Vera s-a îmbolnăvit de plămîni şi a fost internată la baraca nr. 10, care avea o secţie pentru

[1] Supraveghetoare de bloc.

bolnavele de tuberculoză. Asta s-a întîmplat la puține zile după ce fusesem și eu internată acolo, întrucît contractasem o congestie pulmonară. Ți-am povestit cum din ordinul lui Binder am fost ținută goală afară, în ploaie, o zi întreagă. Într-o dimineață Carmen a tîrît-o pe Katarzyna în spălător, și a aruncat pe ea găleți cu apă rece ca gheața, după care a luat-o la bătaie. Biata Katarzyna a murit a doua zi de pe urma bătăii. Am visat cum turna peste ea găleți cu apă rece, am visat cum o bătea, cum o călca în picioare. Asta am visat, de asta am plîns.

— Nu te mai gîndi, Bartholine. Încearcă să dormi.

— Nu pot! Mă gîndesc mereu la Mory. Oare, între timp, cîte femei au mai murit din cauza ei? *Monstrue* o porecliseră femeile belgiene din lagăr. Și cînd te gîndești că a ajuns la Ravensbrück ca deținută. S-a priceput însă repede să intre în grațiile conducerii lagărului, practicînd și acolo vechea ei meserie, motiv pentru care a fost recompensată, acordîndu-i-se postul de „Blockälteste".

— Ce fel de meserie?

— Aceea de informatoare a lui Ramdohr, șeful secțiunii politice a lagărului.

— Dar de ce ai spus *vechea* ei meserie.

— Nu știu dacă ea a povestit celorlalte femei, pe vremea cînd era doar o simplă deținută, sau s-a aflat din altă sursă, cert este însă că în lagăr se știa cîte ceva din trecutul ei.

— Adică?

— Cică ar fi fost spioană. În 1940 a fost arestată în Franța și judecată, învinuită fiind de spionaj în favoarea nemților. Cei care au judecat-o au găsit-o vinovată și au condamnat-o la moarte, dar ulterior au grațiat-o, pedeapsa comutîndu-i-se în închisoare pe viață. Cînd hoardele hitleriste s-au apropiat de Paris, a fost pusă în libertate. Nemții însă au pus mîna pe ea, au închis-o, pe urmă i-au dat drumul, pentru ca, pînă la urmă, s-o aresteze din nou, de data asta învinuită fiind de activitate de spionaj în favoarea aliaților, și au trimis-o la Ravensbrück unde, așa cum ți-am mai spus, a izbutit să intre în grațiile lui Ramdohr, devenind una din informatoarele lui. Acesta, ca să-i răsplătească serviciile, a numit-o Blockälteste.

— Un fel de Mata Hari de duzină, am observat eu.

— Și află că este o femeie instruită. Elvețiancă, născută la Berna, educația și-a făcut-o în Elveția, Franța, Olanda și

Anglia. A stat, cică, și în Germania, la München, unde a urmat un curs de ziaristică, după care a colaborat la mai multe ziare din Elveția și Anglia. O femeie cultivată, care nici măcar nu era germană, și care totuși se poartă ca un veritabil SS-ist. O văd și acum și mă cutremur, Christian.

Și Bartholine începu să plîngă. Plînsul îi făcea bine, știam că nu după mult timp va adormi. Scîncea încetișor, ca un copil căruia îi este frică să nu fie pedepsit, pe urmă deodată nu mai auzeam decît răsuflarea ei liniștită, și atunci știam că dormea somnul ei profund.

De fiecare dată cînd se întîmpla să plîngă în timpul somnului, știam că asta se datorește faptului că, în vis, se credea încă în lagăr. După ce o trezeam, cerîndu-i să-mi povestească visul, aflam de fiecare dată alte și alte întîmplări de infern din lagărul de la Ravensbrück.

Mai tîrziu, cînd mă fura și pe mine somnul, visam la rîndul meu întîmplări din lagărul de unde fusesem adus. Numai că, oricît de cumplite erau coșmarurile pe care le visam, niciodată nu se întîmpla să plîng prin somn. Mă trezeam singur de fiecare dată, inundat de transpirație, una atît de vîscoasă, încît, ca să nu mă simtă Bartholine, mă furișam încet în baie, mă vîram sub duș și lăsam să curgă mult timp apa pe mine.

De obicei, în primele ore ale dimineții, fie că noaptea fusese liniștită, fie agitată din cauza coșmarurilor Bartholinei, aveam privirea tulbure și mă simțeam ca și cînd încă nu m-aș fi dezmeticit complet dintr-o beție cumplită. Probabil că ea, Bartholine, pricepea ce se petrece cu mine, fiindcă ori de cîte ori ochii ei se opreau asupra mă priveau rugător, parcă își cereau iertare. Și de fiecare dată cînd începea să mă privească astfel, simțeam o milă înduioșătoare față de ea.

— Să nu mă urăști, Christian !

În nici un caz n-o uram. Ce i-aș fi putut reproșa ? Din cauza lagărului ajunsese o femeie traumatizată în țesăturile cele mai intime ale feminității ei, ultragiată și torturată. Îi era și ei dor de mîngîierile unui bărbat, în schimb era crispată în spaime și într-un dezgust ce o paralizau, din care motiv mi se refuza dincolo de cuvinte și de gesturi. Și fiindcă în clipele acelea mă priveau cu umilință, mi se făcea milă de ea și de fiecare dată aveam măcar atîta satisfacție : omul din mine învinsese.

Dimineața, la micul dejun, pe furiș, ca Bartholine să nu observe, cercetam chipurile celorlalți cu o curiozitate dureroasă, de fiecare dată sperînd să descopăr, măcar la unul singur, un cît de vag indiciu că între el și partenera sa se statorniciseră aceleași raporturi nefirești, ca între mine și Bartholine. Nu izbuteam, fiindcă, de fapt, nu aveam ce să descopăr.

Dimineața, la micul dejun, toți cei ce alcătuiau strania noastră colectivitate îmi părea mai ușor de descifrat, pe de o parte observînd atent comportamentul lor, pe de alta, încercînd să înțeleg ce exprimau ochii femeilor. Vreau să spun că dimineața, capacitatea de disimulare a cuplurilor era mai slabă și deci posibilitatea de a înțelege sau, eventual, a intui dacă relațiile dintre parteneri suferiseră sau nu o deteriorare, fie și numai relativă, era mult mai ușoară.

Mă interesa îndeosebi să știu dacă începuse să se statornicească între ei acea obișnuință, ce se statornicește de multe ori între un bărbat și o femeie, și care se manifestă fie printr-o exagerată curtoazie reciprocă, fie printr-o indiferență prost disimulată. Dar oricît mă străduiam să descopăr așa ceva, nu izbuteam. Observam — recunosc nu fără o ascunsă invidie, date fiind raporturile dintre mine și Bartholine — că, spre deosebire de ceea ce se petrecuse în lagăre, unde cu toții fuseseră hămesiți de foamea de pîine, aici la „Sanatoriu", erau flămînzi de dragoste. Se aruncau unul în brațele celuilalt, cu o fantezie în care disperarea juca un mare rol. Ei căutau în dragoste un fel de remediu împotriva acelui *mîine* sumbru, care ar putea să însemne moarte.

Poate că preocuparea aceasta din timpul micului dejun mă ajuta să mă *dezmeticesc* din mahmureală. Într-un fel, în fiecare noapte eram un Iacob ce se lupta nu cu îngerul, ci cu instinctele, pînă la urmă de fiecare dată biruite. Da, acolo, în sufrageria comună, mă dezmeticeam, privirile mi se despăienjeneau, chipul mi se destindea și crisparea lăuntrică puțin cîte puțin dispărea, preocupat fiind să *studiez* comportamentul celorlalți și, într-o oarecare măsură, să mă înduioșez observînd cîtă străduanie își dădea Bartholine ca ceilalți — și mai ales femeile — să nu sesizeze nefirescul relațiilor dintre noi doi. Efortul consta în a se comporta ca o tînără soție în luna de miere, dar n-aș putea afirma că izbutea chiar în atîta măsură, încît să înșele pe celelalte femei, mai ales că nici „som-

nambulismul" meu nu putea trece chiar neobservat. Totuşi, presupunînd că ei bănuiau ceva, nimeni nu şi-a permis să facă vreo cît de vagă aluzie.

Hermann — aproape în fiecare dimineaţă — apărea în sufrageria comună, să se intereseze de sănătatea noastră, să ne întrebe dacă nu avem vreo preferinţă în legătură cu meniul din ziua respectivă, şi nu o dată s-a întîmplat să-l surprind privindu-mă lung, cu un fel de intrigată curiozitate, ca şi cînd voia să înţeleagă, fără să mai întrebe, ce anume se petrece cu mine.

Din toate aceste motive, micul dejun reprezenta pentru mine cel mai important eveniment, şi ceea ce observasem constituia un fel de previziune a modului cum avea să decurgă ziua respectivă. De aceea, căutam ca în fiecare dimineaţă să fiu primul în sufragerie, chiar şi în zilele cînd Bartholine lenevea în pat ceva mai mult ca de obicei.

Dacă ne era interzis să coborîm în satul Halberdorf, în schimb puteam colinda, după pofta inimii, în oricare direcţie doream, fără nici un fel de oprelişte. (Probabil că *Administraţia* ştia foarte bine că o tentativă de evadare peste munţi echivala cu o sinucidere fie pentru motivul că escaladarea fără un echipament special era imposibilă, fie pentru că şi versantul celălalt era tot atît de sălbatic şi lipsit de aşezări omeneşti ca şi cel pe care se afla „Sanatoriul".)

Nu de la început am ştiut că este *verboten* să coborîm la Halberdorf. Am aflat-o ceva mai tîrziu, mai exact, la cîteva zile după ce începusem să facem plimbări lungi.

O pornisem pe o potecă pe care zăpada o acoperise, dar pe care o cunoşteam mai dinainte de a ninge, eu în frunte, Bartholine după mine. Nu ştiu cît am urcat. Poate o oră, poate mai mult. La un moment dat am auzit-o pe Bartholine :

— Nu mai pot, Christian... Haide să ne întoarcem *acasă!*

Cînd a pronunţat cuvîntul *acasă,* am tresărit, am simţit aşa, de parcă nu ştiu cine ar fi rostit în spatele meu un cuvînt de ocară. Şi dacă ţin bine minte, m-am şi clătinat o clipă, ca sub rafala unui vînt stîrnit din senin. Instinctiv, m-am întors pe călcîie să mă conving dacă într-adevăr cuvîntul fusese rostit de Bartholine, şi dacă da, cu ce anume intenţie. Şi atunci am văzut că ea, care, cu cîteva minute mai înainte, fusese îmbujorată la faţă, din cauza urcuşului, acum devenise

palidă și că buzele îi tremurau de parcă se stăpînea cu greu să nu plîngă.

— Nu știu cum am putut pronunța acel cuvînt, Christian! se scuză ea. Dar îți promit că n-are să se mai întîmple niciodată.

L-a mai pronunțat și altă dată, l-am pronunțat și eu, de mai multe ori și de fiecare dată cînd s-a întîmplat așa, amîndoi am tresărit, amîndoi am simțit că ne gîtuie emoția care, în fond, nu era altceva decît disperare, de vreme ce numeam *acasă* închisoarea unde, fiindcă ne era teamă de noi înșine, căutam să revenim cît mai tîrziu posibil din plimbările noastre.

Dintre cupluri, cu excepția noastră, nimeni nu se hazarda în plimbări atît de lungi și obositoare. De altfel, în general numai puțini rămîneau pe afară mai mult de o oră, maximum două. (Ne întîlneam uneori cu Achileas, însoțit de Edwarda, și mai des cu englezul John. Cîteodată îl însoțea Tony, dar de cele mai multe ori era singur.) Cea mai mare parte din zi și-o petreceau în camerele lor sau la club, jucînd partide interminabile de cărți, de șah sau de biliard.

Prietenii propriu-zise încă nu se înfiripaseră între noi, exista însă o solidaritate, aș zice instinctivă. Dar totodată exista și o teamă instinctivă, ce ne împiedica să stabilim altfel de relații decît cele impuse de împrejurări. Poate fiindcă exista o oarecare neîncredere reciprocă, justificată dacă se are în vedere faptul că, în lagăr procedeul odios al recrutării de informatori din rîndul deținuților era foarte mult folosit. Vreau să spun că, în ciuda tratamentului „uman" din „Sanatoriu", oamenii nu se puteau dezbăra de o anume neîncredere, care îi făcea să se mențină în rezervă unul dață de altul și să nu stabilească între ei altfel de relații decît cele presupuse a fi pe placul *Administrației*.

Totuși, în ciuda acestei neîncrederi, comună tuturora, eu și Achileas ne-am apropiat foarte mult, și relațiile ce s-au stabilit între noi se puteau numi, cu o oarecare indulgență, *prietenie*. Achileas a fost acela care a avut intuiția, și motivele au fost, cred, cel puțin două. Primul: se putea înțelege cu mine în limba lui maternă, ceea ce însemna foarte mult pentru el, de vreme ce nu cunoștea nici o altă limbă străină. Al doilea: eram român, și avea rude în România, un unchi la Brăila, proprietar al unui magazin de coloniale, unul dintre cele mai mari, cu clientelă constantă și înstărită. Unchiul său

— îl cunoşteam, fiindcă mă aprovizionasem şi eu de la prăvălia lui— întrucît era văduv, fără copii şi nu prea tînăr, îl chemase pe Achileas să vină la el, ca „să-l facă om". Achileas acceptase bucuros, şi tocmai se pregătea să plece cînd izbucni războiul cu Italia. Fu mobilizat şi trimis pe front, unde n-o dusese prea prost, deoarece avusese şansa să fie repartizat ca sanitar la un spital de campanie. Mai tîrziu, cînd nemţii, exasperaţi de eşecurile italienilor, intervenira, luînd războiul pe cont propriu, Achileas avu ghinionul să cadă prizonier şi, ca prizonier să fie trimis în lagărul de concentrare de la Banterweg, un satelit al lagărului Neuengamme. De acolo îl selecţionase Cap-de-Mort.

La început, se oferise să ne însoţească la plimbare. Cum însă, pe de o parte, Edwardei nu-i plăcea să urce, iar pe de alta, dîndu-şi seama că Bartholine prefera să fie tot timpul numai cu mine, renunţă după primele zile. Se mulţumea să mă *acapareze* la club, adică în fiecare seară. După o partidă de biliard — Achileas era un as — sau după una de şah — juca şi şah destul de bine — îmi propunea, privindu-mă aproape cu umilinţă :

— *Háide, kírie dáscale, na ta púme* [1].

Chiar dacă în seara respectivă nu aveam chef, nu-l refuzam, fiindcă ar fi însemnat să-l jignesc, Achileas simţindu-se onorat de fiecare dată că eu, un profesor, catadicseam să conversez cu el o seară întreagă. De fapt „a sta de vorbă" însemna a răspunde la întrebările pe care el mi le punea : Ce fel de om este unchiul său ; dacă este aspru, aşa cum pretind rudele din Grecia ; dacă prăvălia lui are multă clientelă ; în fine, cam la ce sumă presupune că se ridică averea acestuia. Întrebări de genul acesta sau asemănătoare. Pe urmă se înflăcăra şi începea să facă planuri de viitor. Vorbea mult, cu entuziasm, obrajii lui supţi şi îmbujoraţi se înroşeau şi mai tare, pentru ca la un moment dat să se dezmeticească, să se întristeze şi să-mi spună cu o voce brusc devenită spartă din cauza disperării :

— *Endáxi ! Ime trelós !... Ma ti thélis na kámo ? Marési na onirévume. Afti íne i arósteamu* [2]

[1] Haide, domnule profesor, să stăm de vorbă.

[2] În regulă ! Sînt nebun. Dar ce vrei să fac, profesore ? Îmi place să visez. Asta mi-e boala.

Şi într-adevăr, lui Achileas îi plăcea teribil de mult să viseze. Merita să-l auzi cum, transformîndu-se în închipuire în copropietar al magazinului de coloniale din Brăila, lua o serie de măsuri organizatorice, menite să modernizeze *prăvălia* unchiului său.

De remarcat că în nici unul din visele sale n-o excludea pe Edwarda, de care părea sincer îndrăgostit şi faţă de care nutrea o admiraţie nelimitată pentru „înţelepciunea" şi „marea ei sensibilitate". Spun că n-o excludea, deoarece nu avea nici o îndoială că ea se va învoi să-l însoţească în România după ce, în prealabil, se vor căsători, bineînţeles „după legea ei", „întrucît eu, profesore, nu ţin la chestii de-astea mărunte, de vreme ce Dumnezeu, dacă o fi existînd, nu poate fi decît unul pentru toată suflarea omenească".

— Nici nu poţi să-ţi închipui, profesore, ce reclamă extraordinară constituie pentru un magazin prezenţa la casă a unei femei frumoase. Şi trebuie să fii şi dumneata de acord că Edwarda este o femeie foarte frumoasă.

Bineînţeles că mă grăbeam să-l aprob, ca să-i facă plăcere, fiindcă nu eram foarte convins că Edwarda este chiar atît de frumoasă cum o vedea el. În schimb nu aveam nici un fel de îndoială că relativa ei frumuseţe exotică, de vikingă, ar fi putut face o oarecare vîlvă în oraşul nostru, cel mai cosmopolit din toate oraşele ţării noastre.

Avînd o imaginaţie foarte bogată, atunci cînd se dezlănţuia, Achileas era capabil să viseze, anticipînd, o perioadă mai îndelungată din existenţa lui viitoare. Încă de pe cînd era *acasă* auzise că la Brăila, prin contribuţia grecilor bogaţi, fusese înălţată una dintre cele mai frumoase biserici din ţară, ceea ce de altfel era adevărat. Dar, în imaginaţia sa înflăcărată, biserica dobîndise asemenea proporţii, încît aproape că nu mai făcea nici o deosebire între lăcaşul Domnului din Brăila şi „Aghia Sofia" [1] din Constantinopol. Ei bine, Achileas voia ca, atunci cînd avea să facă avere, să lase lăcaşului prin testament o donaţie substanţială, pentru ca la liturghie, cînd popa iese cu „Sfintele Daruri", numele lor, al lui şi al Edwardei, să fie pomenite imediat după al ctitorilor. Mai visa Achileas ca, într-o zi, cînd va ajunge negustor de vază la Brăila, să

[1] Sfînta Sofia.

facă un voiaj în insula Cefalonia, acolo unde se născuse, ca oamenii din satul său natal să vadă cu ochii lor ce ajunsese el, fiul beţivanului Gherasimos Costandopulos mort în împrejurări cum nu se poate mai tenebroase. Şi, bineînţeles, nici de data asta Edwarda nu era uitată, ea urmînd să-l însoţească pentru ca rudele din sat, nenumăraţi unchi, mătuşi, veri şi verişoare să-l invidieze nu numai pentru că ajunsese bogat, dar şi pentru că avusese norocul să se însoare cu o femeie atît de frumoasă.

Visa Achileas, şi cît timp *visa,* convins că totul aşa se va întîmpla, era cum nu se poate mai fericit, pentru ca, la un moment dat, brusc să se dezmeticească şi să înceapă a se lamenta, mereu cu aceleaşi cuvinte :

— În regulă ! Sînt nebun. Dar ce vrei să fac, profesore ? Îmi place să visez. Asta-i boala mea !...

Dar, în definitiv, care dintre noi, sub o formă sau alta, nu visa ? Toţi, absolut toţi, pînă şi eu *visam,* deşi mie nu-mi era îngăduit s-o fac, de vreme ce, doar eu dintre ei toţi, descoperisem în ce fel o sfîrşiseră Monica şi Iosif. Da, visam de vreme ce puteam suferi fiindcă o doream pe Bartholine ; visam, de vreme ce speram că într-o zi ea se va simţi în aşa măsură legată de mine, încît între noi să nu se mai interpună Niels, bărbatul ei spînzurat de naziști ; visam, de vreme ce puteam fi mîndru că omul din mine era mai puternic decît masculul ; visam, de vreme ce toate acestea puteau să mai aibă importanţă, cînd, în realitate, numai un singur lucru ar fi trebuit să mă preocupe : moartea iminentă, poate cu ştreangul de gît, aşa cum o sfîrşiseră Socrate şi Fanchette, poate împuşcat în ceafă, aşa cum fuseseră lichidaţi improvizaţii chelneri.

Deşi cu Achileas stăteam cel mai mult de vorbă, deşi eram foarte adesea văzuţi împreună, totuşi, aşa cum de altfel am mai spus-o nu m-am simţit prietenul lui. Mai aproape de adevărata semnificaţie a cuvîntului prietenie mi se pare că erau relaţiile ce începuseră a se statornici între mine şi englezul John, cu toate că în prima săptămînă nu i-am acordat nici un fel de atenţie. Şi este ciudat, deoarece, ca fizic, nu se putea să nu-l remarci. Era înalt, un fel de uriaş, cu o voce în stare să acopere zgomotul unei cascade, cu o faţă extrem de ridată, care însă nu-l urîţea, poate fiindcă ele, ridurile, nu

izbuteau să te înşele în privinţa vîrstei lui adevărate. Vreau să spun că îţi dădeai imediat seama că te afli în faţa unui om încă tînăr, de cel mult treizeci de ani. Ochii îi avea foarte albaştri, dar permanent umbriţi de o tristeţe doar adolescentin naivă, aproape de necrezut, dacă ţineai seama că venea din lagărul de la Belsen unde condiţiile de viaţă erau cumplite.

Este de asemenea de mirare că nu mi-a atras atenţia, şi nu mi s-a părut mai interesantă nici Tony, femeia care îi fusese atribuită de către Administraţie.

La început, n-am ştiut despre el decît că îl cheamă John, că era englez, şi atît. Ulterior am aflat că numele lui întreg era John Seaford, că în viaţa civilă era avocat şi că fusese luat prizonier la Dunkerque. Mai tîrziu am aflat cîte ceva şi despre Tony de la John : că se numea Tony Koppentó, că era unguroaică, că fusese arestată de hortişti şi deportată de nemţi la Auschwitz, bănuită fiind a fi avut legături cu partidul comunist din Ungaria.

Dacă mă întreb acum, cînd mi-a atras, propriu-zis, atenţia perechea John-Tony, nu găsesc decît un singur răspuns : în dimineaţa zilei în care i-am văzut pe amîndoi istovindu-se să rostogolească bulgărele de zăpadă, devenit uriaş cît o stîncă a lui Sisif. Totuşi, nici după aceea n-am luat iniţiativa să mă apropii de el.

Într-o dimineaţă — a fost ideea Bartholinei — ne-am hotărît să coborîm pînă în satul Halberdorf. Apucasem să ne îndepărtăm de „Sanatoriu" circa două sute de metri, cînd l-am întîlnit pe John, venind dinspre sat. Salută ceremonios, după care ne întrebă :

— Vreţi să mergeţi în sat ?

— Da. De acolo veniţi ?

— Am intenţionat să cobor pînă acolo, dar m-am întors din drum. Puţin mai la vale o barieră blochează şoseaua, şi pe o plăcuţă stă scris că pentru noi este *verboten* să coborîm în sat. Nu ştiaţi ?

— Nu !

— Ne-am întors, şi John ne-a însoţit.

— Probabil nu vor ca localnicii să afle de la noi ce fel de *pacienţi* adăposteşte „Sanatoriul", presupune Bartholine, care dedusese, din cele cîteva cuvinte pe care le înţelesese, ce anume spusese John.

N-am fost de acord.

— Altul cred că este motivul pentru care nu ne dau voie să coborîm în sat. Lor puțin le pasă de ceea ce eventual ar gîndi oamenii din sat.

— Aveți dreptate — mă aprobă John — mai ales că aici nu e lagăr. De altfel, cred că cei din sat nici n-ar fi prea scandalizați dacă ar afla adevărul. Foarte mulți nemți se prefac a nu ști ce grozăvii se petrec în lagărele de concentrare.

— Cum, presupuneți că populația civilă știe ? am întrebat.

John zîmbi ironic și mă privi aproape compătimitor.

— Domnule, eu sînt jurist și, ca jurist, nu pot privi crimele din lagărele de concentrare decît din punctul de vedere al dreptului internațional. Că Hitler va pierde războiul nu încape nici o îndoială. După prăbușirea Germaniei, cînd opinia internațională va lua cunoștință de genocidul nazist din lagărele de concentrare nemaiîntîlnit încă în istorie, oamenii se vor întreba : „Bine, dar germanii, cei care n-au făcut parte din SS, au avut sau nu cunoștință de ce se întîmpla acolo ?" Departe de mine gîndul de a face răspunzător întregul popor german pentru crimele comise de naziști. Vreau numai să spun că toți, într-un glas, vor nega că au știut ceva. Mulți însă, foarte mulți vor minți. Sînt locotenent în armata engleză și am căzut prizonier la Dunkerque. Am trecut prin mai multe lagăre și pînă la urmă am ajuns la Buchenwald. Ați auzit de acest lagăr ?

— Abia aici am aflat de existența lui.

— Dar nu despre Buchenwald vreau să vă vorbesc unde, de altfel, din cauza politicii de înfometare practicată de conducerea lagărului, unii deținuți au recurs la canibalism, ci să vă informez — fiindcă am impresia că, dintre noi toți, dumneavoastră aveți cel mai mic stagiu într-un lagăr nazist...

— Am căzut prizonier abia în luna septembrie, l-am lămurit.

— Asta explică de ce presupuneți că populația civilă habar nu are ce grozăvii se petrec în lagărele de concentrare, să zicem datorită faptului că cei din SS au luat măsuri ca nimic să nu transpire în afară. Domnule Bratosin, poți să înșeli pe toată lumea *cîtva timp*, dar nu poți să înșeli *tot timpul* pe *toată* lumea. Nu credeți ?

— Aveți perfectă dreptate !

— Să-ți dau cîteva exemple : noi eram trimiși să lucrăm în diferite întreprinderi din Weimar, Erfurt și Jena. Plecam

dimineaţa din lagăr şi ne întorceam seara. Acolo, lucram la un loc cu civilii, cu cei liberi. Aştia nu erau orbi, aşa că, văzînd cum arătam, îşi puteau da seama cum o duceam în lagăr. Dar unii nu se mulţumeau doar să ne privească, ci, din curiozitate dacă nu şi din alte motive, mai puneau şi întrebări. Nu vreau să spun că absolut toţi rămîneau indiferenţi la cele ce aflau. Dar erau destui care rămîneau realmente indiferenţi, în timp ce alţii, pur şi simplu, puneau la îndoială spusele noastre. Erau unii, care nu numai că se fereau să întrebe, dar îşi sfătuiau prietenii să-şi vadă de treabă, fiindcă altfel riscă să *iasă pe coş*.

— Cum asta să iasă pe coş ? am întrebat.

— Ce iese pe coş, domnule Bratosin ?

— Fumul !

— Exact, fumul. Asta înseamnă că ei ştiau foarte bine că la Buchenwald, după ce deţinuţii erau ucişi prin gazare sau împuşcare, cadavrele le erau arse în crematorii. Ideea aceasta era : „Ţine-ţi gura dacă nu vrei să ajungi şi tu în lagăr, de unde nu poţi să ieşi decît pe coş, adică ars în crematoriu". Şi cu asta încă n-am spus nimic, continuă John, vorbind cu o gravitate profesională de parcă s-ar fi aflat la bară, pledînd cauza victimelor nazismului. De pildă, ar însemna că habar nu am de psihologie dacă mi-aş închipui că tehnicienii sau şefii de echipă, care în nici un caz nu erau din Wehrmacht sau din SS, nu discutau în familiile lor, după ce se întorceau de la lucru, despre cele văzute sau aflate de la noi, deţinuţii. Prietena dumneavoastră ce părere are ? Ea din ce lagăr provine ?

— De la Ravensbrück.

— Atunci sigur că are să confirme spusele mele. Întrebaţi-o !

În rezumat, i-am expus Bartholinei punctul de vedere al lui John. Şi într-adevăr întări spusele lui, aducînd următorul exemplu :

— La Ravensbrück există o sucursală a Uzinelor Siemens din Berlin. Şefele de atelier de la acea sucursală au fost aduse de la Auschwitz. Un timp am lucrat şi eu acolo şi am putut să-mi dau seama că acestea erau prietene cu unele muncitoare cu care lucraseră mai înainte la centrala de la Berlin. Este deci imposibil să nu le fi povestit cele ce văzuseră la Auschwitz.

— Vedeți ? Fără îndoială că, la rîndul lor, aceste muncitoare au povestit familiilor lor tot ceea ce aflaseră despre lagăre. Știi, domnule Bratosin, dacă îmi doresc să supraviețuiesc, este ca să pot dezvălui, atunci cînd va veni timpul, tot adevărul despre lagărele de concentrare. Din păcate, în situația în care ne aflăm noi la acest „Sanatoriu", slabă nădejde.

O spuse cu atîta siguranță, încît l-am întrebat :

— Știți ceva *precis ?*

— Precis !... Nu știu ce ar putea fi mai precis decît faptul că am fost aduși aici. Cînd la Buchenwald s-a trecut la exterminarea în masă prin gazare, la fel ca la Auschwitz și probabil în celelalte lagăre, pot spera că cincisprezece femei și cincisprezece bărbați am fost aduși aici ca să ne petrecem un week-end prelungit ?

— Absurd.

— Ei ne-au adus aici, fiindcă au nevoie de niște cobai, Dumnezeu știe în ce scop.

— Domnule Seaford, nu neg că, judecînd la rece, pentru asta am fost aduși aici. Eu însă nu mă simt în postura cobaiului.

— Două pot fi explicațiile. Ori încă n-au început să experimenteze pe noi, ori sîntem deja cobai, dar, datorită faptului că metoda pe care o folosesc este puțin obișnuită, încă nu ne putem da seama.

Era un punct de vedere nou.

— Care din aceste două ipoteze vi se pare mai plauzibilă ? am întrebat :

— Aș înclina către prima. Mă gîndesc, domnule Bratosin, că s-ar putea să nu fi început încă experiențele, fiindcă n-au terminat pregătirile. Mai exact, n-au terminat *să ne pregătească* pentru acea experiență.

John continua să mă uimească prin felul în care privea problema. Cum naiba ne pregăteau,de vreme ce nu ne impuneau un anumit comportament, nu ne supuneau unor teste și nici unor analize, așa cum procedaseră cu noi cînd fusesem selecționați ?

— Cum, adică, să ne pregătească ? l-am întrebat.

— *Cum* nu știu. Sau, dacă vreți, *știu* numai în cazul cînd accept, ca posibil, un anume și unic scop final. Scopul la care

mă gîndesc mi se pare însă atît de absurd, încît îmi este aproape imposibil să-l accept.

— Totuşi ce anume presupuneţi ?

— Mă gîndesc, domnule, dacă nu cumva *Hermann* atunci cînd denumeşte acest loc „Sanatoriu", nu se subînţelege cuvîntul *montă*.

— Bine, dar e absurd. Cum, vă gîndiţi că noi am fost cuplaţi ca să procreăm, ca să facem copii ?

— Altă explicaţie nu văd, iar aceasta, din păcate, şi mie mi se pare absurdă, de-a dreptul absurdă.

— Absurdă, da, absurdă !.. Fiindcă nu pot să nu mă întreb la ce naiba le-ar trebui progeniturile noastre, cînd în lagăre ucid zeci de mii de copii ?

— Pentru a nu pune la socoteală pe cei pe care, înainte de a-i omorî, îi supun la diferite experienţe pretinse medicale, adăugă John, după care continuă : eu am avut neşansa să fiu mutat, succesiv, în mai multe lagăre. Am trecut pe la Natzweiler, pe la Belsen, pe la Neuengamme ca, în cele din urmă, să ajung la Buchenwald, unde probabil că aş fi sfîrşit prin a fi gazat dacă nu ajungeam aici. La Neuengamme am aflat de asasinarea a douăzeci de copii evrei între cinci şi doisprezece ani. Copiii aceştia au fost selecţionaţi pentru diverse experienţe de către un medic din Berlin, care se numeşte Heissmeyer. Da, aşa se numeşte, şi n-am să-i uit numele cît voi trăi. Ticălosul ăsta de doctor s-a deplasat de mai multe ori la Neuengamme ca să experimenteze pe bieţii copii.

— Ce le făcea ?

— Nu am putut afla decît că, la un moment dat, li s-au făcut injecţii cu bacilul Koch. Mai tîrziu, ei au fost transferaţi în lagărul satelit Bullenhausendamm, pentru a fi executaţi. Şi au fost. Dar, spre norocul nefericiţilor copii, medicului lagărului Alfred Trzebinski, care de altfel are pe conştiinţă mii de oameni, i s-a făcut milă de ei şi, ca să nu fie conştienţi de ceea ce urma să li se întîmple, le-a făcut cîte o injecţie cu morfină. După aceea au fost spînzuraţi.

— *Die armen Kinder ! Die bedauernswerten Kinder !* [1] îi căină Bartholine.

[1] Bieţii copii !... Nefericiţii copii !

— Unul dintre deținuți, care făcuse parte din echipa ce cărase cadavrele la crematoriu, povestindu-mi tragedia, s-a exprimat în felul următor : „Copiii au fost atîrnați de cîrlige pe pereți, asemenea unor tablouri". John oftă, pe urmă clătinînd din cap, aproape cu resemnare : Aici sîntem tot sub atotputernicia SS-ului. Și cine știe dacă și cu noi, după ce vor termina experiențele, nu vor proceda cum au procedat cu acei copii !...

— Doar Dumnezeu știe ce ne așteaptă ! murmură Bartholine, parcă numai pentru sine.

N-am mai continuat discuția, fiindcă între timp ajunserăm la „Sanatoriu".

11

PÎNĂ ACUM N-AM SCRIS NIMIC despre noaptea revelionului, deşi unele dintre întîmplările povestite s-au petrecut după această dată, respectiv la începutul lunii ianuarie a anului o mie nouă sute patruzeci şi cinci. N-am scris, fiindcă am vrut ca relatările despre noaptea aceea de pomină să le consemnez într-un capitol aparte.

Iată cum s-au petrecut lucrurile :

La numai cîteva zile după serbarea pomului de Crăciun, Hermann ne-a anunţat, în timp ce luam cina, că *Administraţia* permite să petrecem revelionul în comun. La început nu mi-a fost clar ce înţelege Hermann prin *comun,* de vreme ce şi pînă acum, mesele, cel puţin de cîteva zile încoace, le luam împreună, iar după-amiezele pînă la cină şi imediat după aceea ni le petreceam la club. Dar n-am avut timp să găsesc o explicaţie, deoarece Hermann ne-a adus la cunoştinţă cea de-a doua dispoziţie a *Administraţiei.*

— Die Verwaltung — Administraţia — doreşte să facă fiecăruia dintre dumneavoastră cîte un cadou. Cum însă nu are posibilitatea să cunoască preferinţele dumneavoastră, sugerează ca fiecare domn să se gîndească la un cadou pentru *doamna lui,* iar fiecare doamnă pentru *domnul ei.* Ca să

se păstreze elementul surpriză, propunerile vor fi scrise, separat, de fiecare, pe un bilețel. Întrucît este posibil ca unii dintre dumneavoastră să se gîndească la un dar pe care *Administrația* nu este în măsură să-l procure, vă sugerez să faceți nu o singură propunere, ci două.

Probabil sînteți curioși să aflați care a fost reacția noastră la comunicarea lui Hermann. La cei mai mulți reacția a fost cea scontată de *Administrație,* vreau să spun că *ideea* ei îi încîntă și, cuprinși de un fel de neastîmpăr copilăresc — și tocmai de aceea tragic — nu-și mai găsiră astîmpăr. Cred că cei mai mulți — mă refer în special la femei — n-au dormit în noaptea respectivă, frămîntîndu-și creierii să aleagă darul care ar face partenerei sau partenerului cea mai mare plăcere. Nici măcar Bartholine nu scăpă necontaminată de febra generală.

Dimineața, la micul dejun, am găsit în sufragerie o măsuță pe care se afla o vază pentru flori în formă de amforă. Pe un cartonaș, rezemat de amforă cineva scrisese, caligrafic, următoarele :

Meine Damen und Herren, ich erwarte mit Ungeduld ihre Vorschläge[1].

În vaza aceea — urnă sui generis — trebuia să introducem propunerile noastre, și așa am făcut : unii cu indiferență, alții luîndu-și un aer misterios — femeile îndeosebi — în fine, alții cu o naivă bucurie, asemenea copiilor după o ghidușie izbutită.

În ziua de treizeci și unu decembrie, la masa de prînz, Hermann ne anunță că la revelion „ținuta de seară" este obligatorie, atît pentru bărbați cît și pentru femei. De asemenea ne mai aduse la cunoștință că cina din ziua respectivă se suspendă, punîndu-ne totodată în vedere să fim prezenți în sala de festivități la orele douăzeci și două. Și încheie cu următoarea observație, nu lipsită de maliție :

— Sper că, pînă la ora aceea, doamnele vor izbuti să se îmbrace.

Era o recomandare, de fapt un *Befehl,* și tocmai pentru că era un ordin deghizat, nimeni nu s-a încumetat să-l calce.

[1] Doamnelor și domnilor, aștept cu nerăbdare propunerile dumneavoastră.

Fix la ora douăzeci și două, ultima pereche își făcu apariția în sala de festivități, respectiv John Seaford și Tony Koppentó. Imediat după aceea apărură Hermann și Helga. Hermann în frac, Helga într-o rochie de seară de culoarea vișinei. Helga era masivă, ciolănoasă, rochia de seară o prindea atît de puțin, încît te puteai înșela presupunînd că ai de-a face cu un bărbat îmbrăcat în femeie.

Din sala de festivități bradul nu fusese îndepărtat. L-am găsit la fel de împodobit și luminat ca în noaptea de Crăciun. Lîngă el, pe o masă, se aflau mai multe pachețele de diferite mărimi. Am presupus că sînt darurile, și nu ne-am înșelat. Pe fiecare pachețel era prins cu un bold un cartonaș cu numele celui căruia îi era destinat cadoul.

Înainte de a relata în ce fel a decurs petrecerea, aș vrea să vorbesc, foarte pe scurt, despre atmosfera din sală. Trebuie să știți că domnea o bună dispoziție generală. Era însă o veselie *febrilă*. Unii, odată intrați în joc, uitînd că e joc, participau la fel fără rezerve, amuzîndu-se sincer. În primul rînd, femeile. Da, în primul rînd, și în cea mai mare parte, femeile. Dar marea majoritate accepta jocul, fiindcă era un *Befehl*. Și de vreme ce era un ordin, îl executau din obișnuință, poate mai exact din acea supunere de *reflex condiționat* ce le intrase în sînge în timpul cît stătuseră în lagăr. Din supunere intraseră în joc și se străduiau să-și joace rolul cît mai bine, dar totodată să nu uite că nu-i decît un joc și că *demnitatea* le dictează să-l considere doar ca atare. Și rolul acesta *ordonat* era să pară veseli, să pară bine dispuși, să rîdă, să glumească, să se poarte curtenitor cu femeile, pe scurt, să se comporte în așa fel, încît *Administrația* să fie convinsă că realmente se distrează, ca la un veritabil revelion.

La cîteva clipe după apariția sa în sală, Hermann ridică mîna, cerînd să se facă liniște, ceea ce se întîmplă imediat.

— Doamnelor și domnilor, am plăcuta misiune de a vă aduce la cunoștință că, peste cîteva clipe, *Administrația* va veni să vă ureze la mulți ani.

Cîteva femei aplaudară și abia cînd observară că ceilalți nu le imită, se rușinară, înroșindu-se sub fard. A fost totuși un moment cum nu se poate mai penibil, întrucît ele aplaudaseră *Administrația* formată din cei ce ne țineau în captivitate și ne pregătiseră — asta însă o știam doar eu — soarta Monicăi și a lui Iosif.

Cîteva clipe mai tîrziu şi-au făcut apariţia în sală Cap-de-Mort, Martha şi Maria. Cap-de-Mort era îmbrăcat în ţinută de gală, adică în uniformă de *Gruppenführer* [1] confecţionată dintr-o stofă foarte fină: tunică strînsă pe corp, pantaloni bufanţi ţepeni de parcă stofa fusese special apretată, cizme de lac, fără pinteni. În uniforma aceasta de gală atît de strînsă pe corp, Cap-de-Mort părea şi mai slab, iar chipul său, din cauza frunţii, cu o boltă ce începea chiar de deasupra sprîncenelor, dar mai ales a paliditătii generalizate pe toată suprafaţa pielii, părea cu desăvîrşire lipsit de viaţă. Privindu-l, mi-am dat seama, mai mult ca oricînd, că porecla i se potrivea de minune.

Martha era şi ea în uniformă, foi şi tunică-taior, pe epoleţii căreia erau cusute însemnele gradului: *Standartenführer* [2]. În uniformă părea mai în vîrstă, adică trecută de patruzeci de ani, iar din cauza ochilor bulbucaţi, făptura ei în ansamblu părea că degajă o asprime ce te făcea să te înfiori de o teamă iraţională.

Numai Maria nu era în uniformă. Ea îmbrăcase o rochie neagră de catifea care se mula perfect pe trupul ei frumos. Părul, pieptănat cu cărare la mijloc, şi-l strînsese într-un coc imens în care înfipsese un pieptene de baga ornat probabil cu diamante veritabile, fiindcă prea scînteiau frumos. La încheietura mîinii stîngi purta o brăţară lată de aur, şi ea împodobită cu pietre preţioase. În spatele ei, doi bóxeri uriaşi ne priveau cu aparentă indiferenţă. Nu aş putea afirma cu certitudine că bóxerii fuseseră aduşi spre a ne intimida. Înclin să cred că n-a fost decît un capriciu al Mariei, mai ales dacă Hermann nu mă minţise şi ea, într-adevăr, se îndeletnicea cu dresajul. Indiferent însă de adevăratul motiv, un lucru îmi era foarte clar: că aducînd cu ei cîinii fuseseră prost inspiraţi. Nu cred că exista un deţinut care să nu se fi temut de cîini, dat fiind faptul că în lagăr deseori ei erau asmuţiţi asupra noastră de către SS-işti. Şi fiindcă teama de cîini, iraţională, se manifestă brusc şi puternic datorită prezenţei celor doi bóxeri, buna dispoziţie sucombă brusc. Dintr-o dată se făcu linişte în sală. Unii, instinctiv, s-au dat cîţiva paşi

[1] General.
[2]. Colonel.

mai înapoi pentru a pune o distanță cît mai mare între ei și cîini, iar ceilalți, majoritatea, tot din obișnuința dobîndită în lagăr, luară poziție de drepți.

Cap-de-Mort căruia acum mai mult ca oricînd i se potrivea porecla ne salută printr-o abia perceptibilă înclinare a capului, pe urmă, dregîndu-și glasul, cu o voce metalică de om obișnuit să comande, ne ținu următorul minidiscurs :

— Doamnelor și domnilor, peste cîteva ore vom intra într-un nou an. Cu acest prilej, îngăduiți-mi să vă urez : La mulți ani ! Urarea v-o adresez în numele meu personal și al Administrației *„Sanatoriului Wohlgemut"* [1], adică al doamnei Direktor, doctor Martha Gotthold, al domnișoarei Maria, infirmiera șefă, și, în fine, al întregului personal administrativ și de pază. Încă o dată, tuturora : La mulți ani !

Poate mi s-a părut — cred că nu — dar și prima dată, și a doua oară cînd pronunță urarea „La mulți ani", ochii lui Cap-de-Mort cenușii, reci ca de înecat, sticliră a ironie. Nu sînt sigur, poate mi s-a părut, dar n-am nici o îndoială că umbra de zîmbet de pe buzele Mariei exprima, neîndoielnic, sarcasm. De altfel, chiar dacă ochii lui Cap-de-Mort nu exprimaseră ironie și nici zîmbetul Mariei sarcasm, discursul de circumstanță al Gruppenführerului Köppen fusese curată bătaie de joc. Ne urase „mulți ani" nu numai în numele lui, al Marthei și al Mariei, ci și al... personalului de pază, adică al celor din SS. Asta era prea de tot nu numai pentru mine, care aflasem taina Monicăi și a lui Iosif — vreau să spun, pentru mine care aveam dovada că nu vom fi cruțați, așa cum nu fusese cruțat nici cuplul ce ne precedase — ci pînă și pentru cei mai naivi, mai creduli dintre noi.

— *Mas coroidévune* ! [2] îmi șopti Achileas, strecurîndu-se în spatele meu.

Avea dreptate ! Cap-de-Mort, în ultimă instanță *Administrația,* își bătuse joc de noi, urîndu-ne la mulți ani, cînd ei deja hotărîseră asasinarea noastră. Dar hitleriștii și în special cei din SS erau neîntrecuți în a găsi expresii cît mai nevinovate pentru a denumi, camuflînd, acțiunile cele mai monstruoase.

[1] Sanatoriul Voie-Bună.
[2] Își bate joc de noi.

Singurul cîştig de pe urma discursului fusese, pe de o parte, că aflasem denumirea sanatoriului — *Voie Bună* — pe de alta, că Maria era infirmieră şefă. Această ultimă informaţie mă obliga să mă întreb peste cine era şefă Maria, de vreme ce în „Sanatoriu" nu exista vreo altă infirmieră, Helga, după toate probabilităţile, nefiind altceva decît un fel de paznică a femeilor. Cît priveşte denumirea „Sanatoriului", aceasta îmi dovedea încă o dată cît de mult le plăceau naziştilor eufemismele.

Şi acum, după această digresiune, reluînd firul povestirii, trebuie să vă spun că în clipa cînd Cap-de-Mort a terminat de rostit scurtul şi grotescul său discurs — grotesc prin contrast cu realitatea tragică — Erika a apărut din bucătărie cu o tavă pe care se aflau pahare pline cu şampanie. Îl servi, mai întîi, pe Cap-de-Mort, apoi pe Martha, pe Maria, pe Hermann şi Helga, apoi pe noi. În clipa cînd fiecare am avut un pahar în mînă, Ian Machácek — cehul — se apropie de Cap-de-Mort, cu intenţia vădită de a ciocni cu acesta. Dar mai înainte de a se apropia atîta cît ar fi fost necesar, sesizîndu-i intenţia, Cap-de-Mort îl privi cu atîta strivitor dispreţ, încît cehul încremeni locului şi păli brusc, de parcă sta să leşine. Incidentul a durat doar cîteva secunde şi probabil că nu toţi şi-au dat seama de ceea ce se întîmplase.

Cap-de-Mort ridică paharul :

— Doamnelor şi domnilor, încă o dată : *Prosit Neujahr !*[1]

Îşi muie buzele în şampanie, Martha de asemenea, după care depuseră paharele pe tavă, toţi trei în acelaşi timp, deşi Maria se mărginise doar să ţină pe al ei în mînă fără să bea. După aceea, urîndu-ne petrecere frumoasă, se retraseră.

— *Hristo, hrónea polá*[1][2] îmi ură Achileas.

Ce a urmat imediat după aceea şi pînă după miezul nopţii nu merită a fi povestit. Amintesc doar, în treacăt, că la miezul nopţii cineva a stins lumina, a reaprins-o, apoi ne-am urat unii altora „la mulţi ani" şi ne-am îmbrăţişat. Pentru mine, clipele acelea au fost penibile, halucinante. Cei mai mulţi dintre noi, poate şi sub influenţa alcoolului, rostind tradiţionala urare, credeau că aşa se va întîmpla. Sau chiar dacă nu erau *absolut siguri* în orice caz *sperau* că vor supravieţui.

[1] La mulţi ani !
[2] Christian, la mulţi ani !

Cîţiva însă — în afară de mine, englezul John, Achileas, Bartholine şi cel puţin unul dintre polonezi — fiind suficient de lucizi, nu izbuteam să ne mistificăm. Şi cu toate acestea şi noi am urat celorlalţi „mulţi ani", şi noi ne-am îmbrăţişat afişînd aceeaşi bună dispoziţie, deşi — cel puţin în ceea ce mă priveşte — dacă aş fi putut, mai de grabă aş fi plîns sau, dacă nu aş fi avut tăria să mă stăpînesc aş fi urlat. Ca să nu plîng, ca să nu urlu, ca să nu înnebunesc, fiindcă realitatea pe care o trăiam în clipele acelea mi se părea absurdă, grotească şi cumplită, de parcă acel *„Sanatorium Wohlgemut"* era, de fapt, un Irrenhaus [1], am golit mult mai multe cupe de şampanie decît la oricare alt revelion.

Trecuse de mult miezul nopţii. Petrecerea era în toi. Şi iată că deodată uşa s-a deschis şi în pragul ei l-am văzut pe Hermann, palid la faţă, grav, de o gravitate pur şi simplu sinistră, aşa cum nu se mai întîmplase să-l văd vreodată. Mai înainte ca el să ne-o ceară, în sală s-a făcut o linişte de bazilică. Ne-am dat cu toţii seama că se întîmplase un lucru grav şi că avea să urmeze ceva foarte important, foarte neliniştitor, foarte tragic. Dîndu-mi seama de aceasta imediat m-am dezmeticit.

— Doamnelor şi domnilor — începu Hermann — am primit însărcinarea din partea *Administraţiei* să vă aduc la cunoştinţă că unul dintre colegii dumneavoastră v-a făcut de ruşine. Este vorba de Ladislav Cekalsky care a fost surprins, în urmă cu o jumătate de oră, în biroul Gruppenführerului Köppen. Deşi la început a refuzat să facă vreo mărturisire, pînă la urmă a recunoscut că s-a introdus acolo cu chei potrivite pentru a *fura*.

— Ce ?

Întrebarea mi-a ţîşnit involuntar de pe buze. Dar acuzaţia mi se păru atît de incredibilă !

— Nu importă ce, domnule Bratosin ! îmi replică Hermann, privindu-mă cu răceală. Pe urmă, continuă : *Administraţia* este de părere că o asemenea faptă infamantă trebuie imediat sancţionată, şi cu toată asprimea. Sînteţi rugaţi ca peste zece minute să fiţi cu toţii în curtea mică a Sanatoriului. Prezenţa este absolut obligatorie. Vă recomand să vă îmbrăcaţi gros,

[1] Ospiciu de alienaţi.

ca să nu răciți. Doamnelor și domnilor peste zece minute ne întîlnim în curtea cea mică.

Și ieși, dar nu mai înainte de a înclina capul în chip de salut.

Cîteva minute liniștea fu una monahală, în așa măsură vestea ne uluise pe toți. Pe urmă, treptat, ne-am dezmeticit. Unul dintre sîrbi izbucni mînios:

— Cine dracu l-a pus pe tîmpitul ăla să facă o asemenea prostie! Din cauza lui vom avea și noi de suferit, asta-i sigur!

Au mai fost și alte asemenea izbucniri. Cei mai mulți dintre noi însă, aveam îndoieli că Cekalsky se introdusese în biroul lui Cap-de-Mort ca să fure, în cazul cînd, într-adevăr, acolo fusese prins. Trebuie că explicația era alta dar, din anumite motive, *Administrația* nu găsise de cuviință să ne-o aducă la cunoștință.

Dar întrucît aveam la dispoziție numai zece minute, ne-am risipit prin camerele noastre, pentru ca urmînd sfatul lui Hermann să ne îmbrăcăm cît mai gros. Bartholine era tare tulburată. Tremura toată, dinții îi clănțăneau, de parcă avea friguri.

— Liniștește-te, Bartholine.

— Au să-l omoare, săracu'!... Au să-l omoare!.... N-am să pot suporta să mai văd o dată cum ucid un om. De data asta n-am să mai pot!

— Nu avem încotro, Bartholine. Te rog, liniștește-te.

Am ajutat-o să se îmbrace și cînd a fost gata, am plecat. Mai mult s-a tîrît decît a mers pînă acolo.

Am ajuns ultimii. Hermann era de față, presupun că venise primul.

— Sîntem cu toții prezenți, nu-i așa? ne întrebă.

Noi eram cu toții prezenți. *Ei* însă nu. Lipsea Cap-de-Mort, lipsea Martha. Erau de față Maria, însoțită de cîinii ei, Helga și Erika. Hermann își consulta ceasul de la mînă. Instinctiv îl imitarăm cu toții. Era ora două și jumătate. În clipa următoare, ușa corpului de gardă se deschise și în prag îl văzurăm pe Cekalsky. Avea mîinile legate la spate, fața îi era tumefiată, iar din nas îi curgea o dîră de sînge. Plastronul fracului, pătat de sînge, îi atîrna strîmb. Bartholine gemu și se agăță cu amîndouă mîinile de brațul meu. Ne-am înfiorat

şi cu toţii ne-am clătinat la dreapta şi la stînga, parcă scuturaţi de furtună.

Făcusem cu toţii front — la indicaţia lui Hermann— în faţa spînzurătorii, în imediata ei apropiere. Din poziţia în care ne aflam, aveam în prim plan spînzurătoarea, iar ca fundal, corpul de gardă. Aşa că l-am putut urmări cu privirile pe Cekalsky din clipa cînd fu îmbrîncit afară din corpul de gardă şi pînă cînd ajunse sub spînzurătoare. Era escortat de doi SS. Unul, în frunte, ducea sub braţ un scăunel, celălalt păşea în urma polonezului cu mîinile în buzunare şi cu o ţigară stinsă în colţul gurii. Nu părea a fi prea sigur pe picioarele lui, ceea ce însemna că şi ei, cei din gardă, serbaseră revelionul.

Era o noapte friguroasă. Bătea vîntul, un vînt rece, ca răsuflarea morţii. Pădurea ce urca pînă în vîrful muntelui gemea şi se văita aproape omeneşte. Tremuram cu toţii, dar frigul ce ne cuprinsese pe toţi nu venea de afară, ci dinăuntrul nostru şi însemna, în egală măsură, teamă şi oroare.

În clipa cînd Cekalsky ajunse sub spînzurătoare, de la corpul de gardă, brusc, se aprinse un reflector. Lumina lui, după ce ne răşlui ochii, aproape orbindu-ne, încremeni asupra spînzurătorii, prinzînd în centrul ei pe Cekalsky, care clipea mărunt făcînd eforturi să-şi obişnuiască ochii injectaţi cu orbitoarea strălucire a acelui soare artificial. Acum îl puteam vedea bine. Fusese crunt bătut. Buza inferioară îi era ruptă. Un ochi, cel stîng, nu-l mai putea deschide. Probabil că nici nu mai vedea cu el. Obrajii, vineţi şi tumefiaţi, păreau cangrenaţi. Bartholine închise ochii, să nu-l vadă. Cele mai multe femei făcură la fel.

— Doamnelor şi domnilor, *Administraţia* a hotărît să i se aplice lui Ladislav Cekalsky pedeapsa capitală. Va fi spînzurat, şi dumneavoastră trebuie să asistaţi la execuţie. Este un *Befehl!*

SS-istul care ducea scaunul se urcă pe o scară pregătită mai dinainte şi înnodă un capăt al funiei de un cîrlig prins în stîlpul transversal al spînzurătoarii. Lucra repede, ceea ce dovedea că nu făcea o asemenea treabă pentru prima dată. După ce termină, potrivi scaunul exact sub laţ. Hermann făcu un semn lui Cekalsky să se urce pe el. Acesta, după o scurtă ezitare, se supuse.

Abia acum, de acolo de pe scaunul unde fusese obligat să se urce, ne privi cu adevărat, parcă încercînd să-şi ia

rămas bun de la noi. Sîngele care îi curgea din nas i se prelingea pe bărbie într-o şuviţă continuă. Şi, întrucît avea mîinile legate la spate, încerca să şi-o şteargă cu umărul, bineînţeles fără să izbutească.

— Să ştiţi, nu sînt un hoţ, ni se adresă, vorbind în polonă, învăluindu-ne într-o privire rătăcită şi speriată. Am vrut doar să fac rost de o hartă a regiunii, ca să ştiu unde ne aflăm.

— *Schweig!... Schweig, verdammtes Aas!* [1] Apoi adresîndu-ni-se: *Und ihr... singt!* [2]... Cîntaţi: *„Bun venit, scump trubadur, să fim veseli şi voioşi"*.

Cunoşteam cîntecul. Îl învăţasem în lagăr. Mai exact, am fost obligat să-l învăţ, fiindcă ni se ordona să-l cîntăm de fiecare dată cînd ne duceam la lucru în afara lagărului sau cînd ne întorceam de acolo. Ştiam că şi ceilalţi îl cunoşteau. Achileas îmi povestise că, la Neuengamme, un SS pe nume Willy Dreimann, care, printre altele, îndeplinea şi funcţia de călău, a închis într-o zi circa două sute de oameni într-o celulă — toţi prizonieri de război — şi i-a gazat cu Ciclon B. După ce au murit, toţi au fost scoşi afară, încărcaţi în camioane şi duşi în altă parte, pentru a fi îngropaţi. Şi cît timp a durat operaţia această macabră ceilalţi deţinuţi, înşiraţi pe două rînduri, au trebuit să cînte: *„Bun venit, scump trubadur, să fim veseli şi voioşi"*.

Şi iată, acum Hermann, *politicosul* Hermann, *stilatul* Hermann, *amabilul* Hermann ne cerea ca, asistînd la spînzurătoarea lui Cekalsky, să cîntăm.

— *Und ihr singt!... Sofort!... Das ist ein Befehl des Gruppenführers Köppen*[3].

Am început să cîntăm, şi în clipele acelea nu mai eram nişte domni în paltoane îmblănite, nişte doamne în mantouri elegante, *redeveniserăm* cu toţii ceea ce fusesem în urmă cu aproape trei luni: deţinuţi şi deţinute din diverse lagăre — Ravensbrük, Belsen, Fassenberg, Natzweiler, Neuengamme, Buchenwald etc. — şi fiindcă redevenisem ceea ce fusesem — şi de fapt nu încetasem o clipă a fi decît doar atunci cînd izbu-

[1] Taci !... Taci, pungaş blestemat !
[2] ...Şi voi, cîntaţi !
[3] Şi voi, cîntaţi ! Imediat ! Este un ordin al generalului Köppen.

team să ne mistificăm — tremuram de frig sub paltoanele noastre vătuite, sub mantourile de blană, deoarece ne credeam îmbrăcaţi în zeghile subţiri şi zdrenţuite de deţinuţi.

— O hartă... Am voit să procur o hartă a regiunii, ca să-mi dau seama...

SS-istul care îi potrivise frînghia în jurul gîtului, îi smulse scăunelul de sub picioare şi Ladislav Cekalsky începu să moară. Bartholine leşină şi a fost nevoie s-o sprijin, iar noi toţi începurăm a-l prohodi pe polonez, cîntînd :

Bun venit, scump trubadur,
Să fim veseli şi voioşi...

Noi cîntam — cei care nu ştiau cîntecul mişcau doar buzele — Cekalsky începea să moară şi să se legene de frînghia de care atîrna, pădurea să se vaite în munte, iar de sus să se cearnă o zăpadă sărăcăcioasă, mărunţită, precum mătreaţa.

După ce am cîntat şi ultima strofă, Hermann ni se adresă zîmbind şi redevenind subit amabilul, îndatoritorul, omul de lume Herr Hermann :

— Doamnelor şi domnilor, după acest intermezzo, întrucîtva neplăcut, vă rog să reţineţi cuvîntul : *întrucîtva* — petrecerea poate continua.

Şi se întoarse către SS-istul care jucase rolul călăului, probabil pentru a-i da instrucţiuni în legătură cu cadavrul.

Trebuiră să treacă vreo cîteva minute pînă să ne revenim, pînă să ne dezmeticim, aş zice pînă să ne dăm seama că nu ne aflam nici la Buchenwald, nici la Neuengamme, nici la Belsen sau la un alt lagăr, ci la *Sanatorium Wohlgemut* — culmea ironiei ! — la „Sanatoriul Voie-Bună".

Nu ştiu dacă ceilalţi şi-au pus mai dinainte întrebarea, dar mie abia în clipa aceea, cînd încă nu apucasem să rupem rîndurile, mi-a venit în minte întrebarea : ce se întîmplase cu Ana, femeia ce îi fusese *atribuită* şi care semăna atît de mult cu Felicia ? Am căutat-o cu privirea. Nu se afla printre noi. Şi atunci n-am avut nici o îndoială că nu o voi mai vedea niciodată, că niciodată nu voi şti ce fel de moarte îi hărăzise şi ei *Administraţia*.

„Probabil că au s-o spînzure şi pe ea — mi-am zis — dar fără *asistenţă*".

În clipa aceea m-am simțit privit. Am întors capul și am descoperit-o pe Maria. Uitasem de ea, uitasem cu desăvîrșire, și acum îmi părea tare rău, fiindcă nu știam în ce fel reacționase — dacă reacționase — în timpul execuției. Se uita la mine cu o privire curioasă, dar rece, distantă, mă privea de parcă eram un cobai supus unei anume experiențe și acum îmi urmărea reacțiile.

— Să mergem, Christian! se rugă de mine Bartholine care, între timp, își revenise.

Ne-am întors la noi. Bartholine se dezbrăcă și se culcă. Adormi imediat. Am auzit-o oftînd prin somn, ca un copil neconsolat, lăsat să plîngă pînă la epuizare.

A doua zi am aflat că nu toți au urmat exemplul nostru. Cei mai mulți — bărbați și femei — au reluat petrecerea. Au făcut-o din *disperare*. Mai întîi, asasinarea lui Socrate și a Fanchettei. Acum, spînzurarea polonezului Cekalsky și dispariția Anei, *femeia* lui. Asta ce însemna? Însemna că, în ciuda tratamentului diferit, în problema esențială, viață sau moarte, nu exista nici un fel de deosebire între oricare lagăr și „Sanatoriul Voie-Bună". N-aș putea afirma că exista măcar unul printre noi care — chiar înainte de executarea lui Cekalsky — să fie convins că viața lui depindea de altceva decît de capriciul *Administrației*. Numai că această certitudine era ca o insulă într-o mare de iluzii și automistificări, de speranțe și optimism, generat de tratamentul din „Sanatoriu", formal atît de deosebit față de cel din lagăr. Numai că în noaptea aceea, cînd l-am văzut spînzurat pe polonez, cînd Hermann ne-a poruncit să cîntăm *„Bun venit, scump trubadur, să fim veseli și voioși..."* și cînd noi am început să tremurăm de frig, fiindcă, uitînd de paltoanele ce le purtam ne-am *simțit* îmbrăcați cu zeghea din lagăr, dezmeticirea a fost atît de brutală, încît s-au dus naibii toate iluziile, toate mistificările, optimismul a sucombat, și locul tuturora l-a luat disperarea, consecință imediată și implacabilă a certitudinii că moartea putea surveni absolut în orice clipă, dintr-un simplu capriciu al *Administrației*. Și atunci, în disperare, pe de o parte, pentru a uita că viața lor depinde de bunul plac al lui Cap-de-Mort, iar pe de alta, dorind să trăiască intens — în măsura în care acest lucru era posibil în situația lor — fiecare clipă, de teamă că în cea următoare ar putea să moară — împușcați, spînzurați, gazați — bărbații, aproape toți, s-au repezit să bea, să mănînce, să

cînte — de fapt să-şi urle disperarea ! —, să danseze, într-un cuvînt să se *distreze*. Am aflat, a doua zi, că în cea de-a doua parte a petrecerii în sala de festivităţi s-au petrecut adevărate scene de orgie, sub ochii reci, dar îngăduitori ai lui Hermann şi ai Helgăi.

Nu i-am condamnat şi, chiar dacă nu am luat parte la orgie, m-am simţit solidar cu ei, fiindcă eram nişte bieţi oameni asupra cărora metoda cumplită a naziştilor — *frînge corpul, frînge spiritul, frînge inima* — era aplicată într-un mod mai subtil.

În prima zi a anului 1945 la micul dejun am fost doar două perechi : eu şi Bartholine, John şi Tony. La masa de prînz au mai apărut cîţiva. Abia seara, la cină, a fost prezentă toată lumea. Orgia din timpul nopţii lăsase urme pe chipul tuturora. Mai ales femeile aveau feţele devastate. Ochii bărbaţilor injectaţi şi încercănaţi priveau pieziş, de parcă le era ruşine pentru cele întîmplate. Cina s-a desfăşurat într-o tăcere şi o tristeţe generală, de parcă ar fi fost ultima noastră masă înainte de moarte. S-a mîncat puţin — femeile doar au ciugulit — în schimb s-a băut o cantitate uriaşă de apă, după care, una cîte una, perechile au dispărut. A fost nu numai cea mai tăcută cină, dar şi cea mai scurtă. Numai noi, eu şi Bartholine, nu ne-am grăbit.

A doua zi mai puţin, dar în zilele imediat următoare totul a revenit la normal. De fapt, numai în aparenţă. Bărbaţii mai ales, erau şi parcă nu erau cei de pînă în noaptea revelionului. Se vorbea tare la masă, se făceau glume, se rîdea mult, clubul era la fel de populat, seară de seară, şi cu toate acestea, şuetele nu mai pasionau atît de mult, glumele erau parcă mai puţin reuşite, iar rîsul mai puţin spontan decît mai înainte. Iar dacă, seară de seară, clubul cunoştea aceeaşi afluenţă, aveam sentimentul că ne adunam acolo, în primul rînd, nu ca să ne omorîm timpul, ci fiindcă doream, fără să ne-o mărturisim, ca, în cazul cînd avea să ni se întîmple ceva neobişnuit şi tragic, să fim cu toţii împreună şi, poate, acţionînd în comun, să ne apărăm. Era în mine — şi o intuiam şi la ceilalţi — o aşteptare încărcată de presimţiri sumbre, ce ne crispa într-o încordare nervoasă permanentă, şi atît de greu de suportat, încît exista primejdia ca cineva dintre noi, cu nervii mai slabi, nemaiputînd îndura, să facă nu ştiu ce prostie ireparabilă.

Din fericire nu se întîmplă nimic. În schimb, am aflat că John Seaford era tentat să se hazardeze într-o acțiune disperată și primejdioasă.

Cu toate că pe John Seaford îl vedeam la Club aproape în fiecare seară, în afară de faptul că ne salutam, schimbînd cîteva amabilități de rigoare, nu se întîmplase încă niciodată să ne angajăm într-o convorbire mai lungă sau eventual să ne măsurăm forțele într-o partidă de șah. Cred că, în mare măsură, aceasta se datora faptului că Achileas mă *acaparase* chiar de la început cu invitația lui *„áide na ta púme !"* — haide să stăm de vorbă ! Și de fiecare dată mă miram că preferă să stea de vorbă cu mine, care vorbeam o grecească aproximativă, și nu cu Panaioti, compatriotul său.

John Seaford era cel mai ciudat dintre noi toți. Ciudat în sensul că atunci cînd nu era cu Tony — față de care manifesta o curtoazie, aș zice, fermecătoare — avea un comportament cum nu se putea mai rezervat, dar nu din orgoliu — de pildă ca Cekalsky pînă a nu fi spînzurat — ci, mai curînd, dintr-un fel de timiditate. (Mai tîrziu mi-am dat seama că ceea ce crezusem eu că este timiditate era de fapt o *retranșare* în el însuși, izvorîtă din neputința de a se adapta noilor relații ce se statorniciseră între noi la Sanatoriu.) Apărea la club totdeauna la aceeași oră, ne dădea bună ziua, schițînd un zîmbet sfios cu care izbutise să cîștige simpatia tuturora, pe urmă se apuca să privească distrat o partidă de șah, totdeauna cea mai interesantă, pentru ca după aceea să-și tragă un scaun lîngă fereastră, să se așeze și, de acolo, să privească pe cei ce jucau biliard cu o încîntare plină de naivitate, ducînd din cînd în cînd la gură pipa stinsă, mimînd pufăitul.

John nu știa să joace biliard, în schimb cunoștea bine șahul. În primele zile după deschiderea clubului, toți cei care știam șah am jucat cu el, dar ne-a bătut pe toți, și cu multă ușurință încă, așa că am sfîrșit cu toții prin a ne lăsa păgubași, cu excepția unuia singur dintre noi : a lui Jerrzy Borowczyk, cel de-al doilea polonez. Deși era bătut regulat, Jerrzy se încăpățîna să-l provoace în fiecare seară și să spere că într-o zi va deveni mai puternic decît John. După executarea lui Cekalsky, rar s-a întîmplat să-i mai văd jucînd. Se părea că ambiția lui Jerrzy de a-l bate pe John sucombase.

De multe ori, mai ales după ce l-am văzut pe englez cu cîtă îndîrjire încăpăţînată se străduia să urnească din loc uriaşul bulgăre de zăpadă, mi-am reproşat că nu încerc să mă apropii de el, lăsîndu-mă în schimb acaparat de Achileas, dar niciodată n-am mers mai departe de reproş. Cu toate acestea — mi se pare că am mai spus-o — aveam intuiţia că nutream unul faţă de altul simpatie, care se putea oricînd transforma în prietenie, ceea ce de altfel s-a şi întîmplat.

Într-o dimineaţă, Bartholine nu s-a simţit bine. Nu era decît o simplă indispoziţie şi din cauza aceasta nu a putut să mă însoţească în obişnuita plimbare de dimineaţă. Aşa ceva se întîmpla pentru prima dată de cînd *Administraţia* mă „cuplase" cu ea. Poate tocmai de aceea, retrăiam ceea ce simţisem prima dată cînd mi s-a permis să mă plimb şi, instinctiv, am privit în urmă, să văd dacă nu cumva sînt din nou escortat de cei doi cîini lup. Probabil, sub impresia celor întîmplate atunci, mi-am îndreptat paşii către tăpşanul de unde îmi plăcuse să privesc gara Halberdorf, ca să văd trenul apărînd, obosit şi anacronic, oprindu-se pentru două minute să-şi tragă parcă sufletul, pentru ca apoi să se piardă în depărtare, învăluindu-se într-o mantie de fum, asemenea unui vrăjitor.

Cînd m-am apropiat, am observat că altcineva îmi *uzurpase* postul de observaţie. Îl vedeam din spate şi nu mi-am putut da seama cine este decît atunci cînd am ajuns la numai cîţiva paşi de el. Era John Seaford. Poate din cauza zăpezii care îmi înăbuşea paşii, poate fiindcă era adîncit în gînduri, englezul îşi dădu seama că nu mai era singur abia în clipa în care i-am dat bună dimineaţa.

— A, dumneata erai !

— Eu. În primele zile ale noii noastre captivităţi obişnuiam să vin des aici. Panorama e minunată.

— Este, într-adevăr ! O spuse cu jumătate de gură sau ca şi cînd peisajul nu l-ar fi interesat absolut de loc. Pe urmă, adăugă : Vine aici, foarte des, şi polonezul Borowczyk.

— Vajnicul dumitale partener de şah. Am observat că, în ultimul timp, s-a cam lăsat păgubaş.

— E încă foarte afectat de ceea ce i s-a întîmplat prietenului său Cekalsky.

— Am impresia că se teme să nu aibă şi el ceva de suferit.

— Nu e vorba de teamă...

— Dar ? am insistat.

— Sînt convins că pot avea încredere în dumneata, nu-i aşa ?

— Bineînţeles, domnule Seaford.

— Să ştii, Cekalsky nu a minţit cînd ne-a spus că s-a introdus în biroul lui Köppen ca să fure o hartă...

— Bine, dar ce nevoie avea de ea ? l-am întrerupt.

— Căuta o hartă a regiunii.

Abia acum înţelegeam.

— Nu cumva îl bătea gîndul să evadeze ?

— Da.

— Bine, dar o prostie mai mare nici că se putea. Sîntem în Germania, populaţia civilă ne este ostilă. Imediat ar fi fost prins.

— Mda ! fu şi el de acord, dar cu jumătate de gură.

— Am impresia că nu eşti prea convins.

— În definitiv, dumneata ştii precis *unde* se află blestematul ăsta de „Sanatoriu Wohlgemut" ?

— Unde în altă parte dacă nu în Germania ? Şi, atîta vreme cît ne aflăm în „Marele Reich", pentru un deţinut evadat nu există şanse să scape nici măcar una la mie. Mi-a povestit cineva, pe cînd mă aflam în lagăr, că dacă vreunul izbuteşte să evadeze, îl prinde populaţia civilă şi îl predă. În unele cazuri îl lichidează pe loc.

— Dumneata ai auzit, dar eu am fost martor la o asemenea întîmplare, domnule Bratosin. În 1943 lucram într-o fabrică din Huchenfeld. Într-o noapte, oraşul a fost puternic bombardat de aviaţia noastră, adică de cea britanică. La scurtă vreme după aceea, o fortăreaţă zburătoare britanică, în timp ce se înapoia dintr-un raid — am auzit că dintr-un raid asupra Leipzigului — a fost lovită de artileria antiaeriană. Echipajul fortăreţei, în număr de zece, a sărit cu paraşuta, izbutind să aterizeze fără accidente. Şapte dintre ei au fost făcuţi imediat prizonieri şi închişi în camera cazanelor din subsolul unei şcoli. Naziştii, aflînd despre aceasta, au năvălit în subsolul şcolii ca să-i lichideze pe aviatori. Primarul oraşului, care se afla la o nuntă, aflînd că o mulţime de oameni se îndreaptă spre şcoală, ca să ucidă pe aviatori, a întrerupt petrecerea şi a alergat la faţa locului. Poate vei crede că intenţiona să împiedice o crimă ce încălca, în mod grosolan, Convenţia de la Geneva, din 1929, cu privire la prizonierii de război, de altfel semnată şi de Germania ? Să nu crezi aşa ceva. El s-a opus doar ca avia-

torii să fie împuşcaţi în subsolul şcolii, întrucît aceasta ar constitui în viitor un motiv de groază pentru copii, ori de cîte ori ei vor fi nevoiţi să coboare acolo. Se pare că argumentul primarului i-a convins pe asasini. Aviatorii au fost scoşi de acolo, duşi la cimitirul oraşului şi împuşcaţi. Printre ucigaşi au fost şi cîţiva din *Hitler-Jugend* [1]. Trebuie să mai ştii că, după masacrarea aviatorilor, primarul, mulţumit că şi-a făcut datoria, s-a reîntors la nuntă.

— ...Şi el, Cekalsky, voia să evadeze! am observat.

— Dar numai în cazul în care, procurîndu-şi harta, bănuiala lui se confirma: că „Sanatoriul Voie-Bună" se află în Austria, nu în Germania.

— Mă rog, în Austria nu-i acelaşi lucru ca în Germania propriu-zisă, totuşi riscul ar fi fost enorm.

John nu-mi răspunse imediat. Privea în vale cu un aer întunecat. Trenul cu locomotiva lui anacronică tocmai se poticnea în faţa peronului, ca o sălbăticiune străfulgerată de un glonte. John aspiră adînc. Nările îi fremătară. Am înţeles că i-ar fi plăcut să simtă mirosul fumului locomotivei. Din păcate eram prea departe.

După ce trenul nu se mai văzu, John spuse, reluînd discuţia.

— ...Enorm, bineînţeles. Totuşi ştiu eu dacă n-ar fi meritat să încerce?

L-am privit surprins.

— Dumneata ai risca să evadezi dacă ai şti precis că ne aflăm în Austria?

— Aş risca. Din păcate, nu există nici o şansă să intru în posesia unei hărţi a regiunii. Mai ales acum, după cele întîmplate lui Cekalsky. Cel puţin dacă aş putea trage pe cineva de limbă. Pe Hermann, pe Helga sau pe Erika.

— Nu cred că e cazul să-ţi faci iluzii! l-am dezumflat eu.

— Ştiu!... Şi nici nu-mi fac.

— Domnule Seaford, aş vrea să-ţi pun o întrebare, dar nu îndrăznesc...

— Îndrăzneşte! mă îndemnă el.

— Mă rog, am s-o fac. Dar să nu-mi dai un răspuns adevărat decît numai în cazul în care ai încredere că nu te voi trăda, indiferent de situaţia în care m-aş găsi într-o zi.

— Poţi să fii sigur că aşa voi face.

[1] Tineretul hitlerist.

— Ei bine, dumneata şi Cekalsky aţi fost înţeleşi să evadaţi împreună ?

— Te rog să mă crezi că între noi nu a existat nici un fel de înţelegere. Există părerea că despre morţi nu se poate vorbi decît numai de bine. Se poate. Nu vreau să-l calomniez, dar pe Cekalsky nu-l puteam suferi. Prea era din cale afară de arogant. Cînd catadicsea să se uite la cineva, parcă aştepta ca persoana respectivă să-i mulţumească pentru favoarea ce i-o făcuse.

— Va să zică dumneata te gîndeai serios la evadare, fără să bănuieşti că şi Cekalsky intenţiona acelaşi lucru ?

— Să ne înţelegem, domnule Bratosin. Nu m-am gîndit o clipă să evadez. Cînd Cekalsky se afla sub spînzurătoare şi cînd, vrînd să se disculpe faţă de noi, a apucat să ne spună că intenţia lui a fost să procure o hartă a regiunii, am crezut că, din cauza bătăilor încasate la corpul de gardă, şi-a pierdut minţile. Nu-mi puteam explica de ce riscase atîta pentru o nenorocită de hartă. Abia mai tîrziu, cînd am aflat de la Jerrzy că îi trebuia harta ca să-şi poată da seama dacă ne aflăm în Germania sau în Austria, am început să mă gîndesc serios la evadare şi s-o consider nu întru totul lipsită de şanse de reuşită, fiindcă austriecii sînt totuşi altfel de oameni.

— Şanse sînt, însă atît de minime, încît — iartă-mă că trebuie să ţi-o spun ! — a te hazarda într-o asemenea acţiune îmi pare o mare prostie. Unde mai pui că dumneata nici nu cunoşti limba germană.

Răspunsul veni cu oarecare întîrziere, dar foarte hotărît :

— Eu nu, dar în schimb o cunoşti dumneata.

Am fost în aşa măsură de uluit, încît nu ştiam în ce fel să reacţionez. De m-ar fi întrebat dacă sînt dispus să evadăm împreună, ar fi fost altceva. L-aş fi refuzat, bineînţeles, dar propunerea lui nu m-ar fi surprins chiar atît de mult. John însă era *convins* că o să accept. Şi dacă răspunsul meu a întîrziat, a fost, în primul rînd, pentru că nu ştiam dacă replica lui trebuie interpretată ca o jignire sau, dimpotrivă, ca o dovadă de încredere.

— Domnule Seaford, nu ştiu cum de ai ajuns la concluzia că sînt dispus să te însoţesc. Îmi pare rău că trebuie să te dezamăgesc, dar nici prin minte nu-mi trece. În condiţiile noastre, consider evadarea o încercare extrem de hazardată şi, crede-mă,

pînă în prezent nu o dată am avut prilejul să constat *că hazardul mă agreează, în mod deosebit.*

John schiță un surîs aproape timid, și dintr-o dată păru foarte stingherit.

— Te înțeleg și nu te condamn, domnule Bratosin.

— Pardon ! Ce înțelegi și ce *nu* condamni ? i-am răspuns înțepat.

— Înțeleg că ți-e frică, și pentru că ți-e frică nu te condamn.

— Da, mi-e frică să risc... prostește. După părerea mea, șansa noastră este una la zece mii. Prea puțin. Asta ar însemna, aproape sigur, un glonte în ceafă sau ștreangul de gît. Prefer să aștept.

— Bine spus : să *aștepți !*

Și din nou zîmbi, aproape cu îngăduință.

— Așteptînd trăiesc, pe cînd dacă risc astăzi, mîine s-ar putea să am neșansa să atîrn de aceeași funie de care a atîrnat Cekalsky.

— Și ce te face să crezi că, așteptînd, vei avea altă soartă decît Cekalsky ? Pînă la urmă tot ne vor curăța. E păcat să-ți faci iluzii...

— Nu-mi fac iluzii, l-am întrerupt. Află că am motive mult mai temeinice decît dumneata să nu-mi fac iluzii. Dar atîta vreme cît *sfîrșitul* nu este încă iminent, mi se pare imprudent să risc.

— Și, mă rog, ai să poți afla, în timp util, *cînd* va deveni sfîrșitul iminent, ca să te poți hotărî să acționezi ?

Era o întrebare care mă punea în încurcătură. Fără îndoială că era imposibil să aflu, din timp, cînd va hotărî *Administrația* lichidarea noastră.

— Nu ! am recunoscut.

— Cred că greșești, domnule Bratosin, închipuindu-ți că sînt chiar în așa măsură de necugetat. Permite-mi să-ți explic, mai detaliat, cum văd eu lucrurile : mă rog, nu m-aș da înapoi să evadez ! O acțiune mai mult decît hazardată. Dar în nici un caz prostească. De ce ? În primul rînd, fiindcă nici eu n-aș risca, știind că ne aflăm într-adevăr în Germania. Acolo Gestapoul acționează cu și mai multă eficacitate decît, de pildă, în Austria. Pînă la urmă, sigur vor pune mîna pe noi. Dar să presupunem că sîntem pe teritoriul Austriei, și că evadăm. La început ne vom feri să luăm legătură cu populația civilă.

Dar cît timp ? E iarnă doar. Să zicem că vom merge continuu o zi și o noapte, ca să ne îndepărtăm cît mai mult. După aceea va trebui să cerem cuiva să ne găzduiască. Există însă riscul ca tocmai acela să ne denunțe. Dar, în egală măsură, este posibil să avem șansa să n-o facă. De ce ? Dumneata ai idee cum decurg operațiunile militare pe toate fronturile ?

— Nu !

— Nici eu. Dar este aproape sigur că dezastrul armatelor lui Hitler este iminent. Sîntem în 1945. Ei bine, după părerea mea, în această primă jumătate a anului, Germania va fi nevoită să capituleze.

— Și după părerea mea, domnule Seaford.

— La concluzia aceasta am ajuns fără să fiu la curent cu mersul operațiunilor de pe front. Crezi că populația civilă austriacă, care are posibilitatea să se informeze, ascultînd posturile străine, citind chiar comunicatele oficiale hitleriste, nu-și dă și ea seama că sfîrșitul nu mai este departe ?

— Bineînțeles !

— În cazul acesta, ia să ne închipuim următoarea situație : într-o noapte, doi prizonieri, unul britanic, celălalt român, bat în fereastra unei case dintr-un sat austriac și cer să fie găzduiți, să zicem pentru douăzeci și patru de ore. Ei bine, crezi că oamenii aceia ar risca — reține cuvîntul — să-i predea autorităților ?

— Știu și eu !

— Desigur, nu-i exclus să avem un asemenea ghinion. Dar numai într-un singur caz : cînd insul respectiv ar fi un nazist fanatic. Altfel omul, la curent cu mersul operațiunilor de pe front, știind că în cîteva luni satul lui va fi ocupat de trupele aliate, nu va avea curaj să ne denunțe. Denunțîndu-ne, înseamnă a fi, într-un fel, complice la executarea noastră și, după părerea mea, din prudență, se va feri să facă așa ceva și, dacă nu din umanism, măcar din calcul, ne va ajuta hrănindu-ne, poate chiar ascunzîndu-ne la el în casă. Iată cum văd eu problema. Desigur, riscul există. Dar, după părerea mea, dacă rămîn aici, riscul este mult mai mare. Presupunînd că nu au de gînd să ne lichideze chiar imediat, sigur însă o vor face cînd trupele aliate se vor apropia de „Sanatorium Wohlgemut", dat fiind faptul că pentru Cap-de-Mort, pentru Martha și ceilalți am putea deveni niște martori periculoși.

Tăcu și se uită la mine întrebător. Voia să știe dacă izbutise să mă convingă. Într-un fel îi dădeam dreptate. Totuși nu mă puteam hotărî să-mi asum riscul. Cel puțin nu deocamdată. Și fiindcă știam că așteaptă un răspuns de la mine, m-am eschivat printr-o întrebare :

— Domnule Seaford ,de vreme ce nu știm dacă ne aflăm sau nu pe teritoriul Austriei, ce rost are să discutăm despre o eventuală evadare ?

— Ah, dacă am putea afla !

Brusc mi-am amintit de Maria. Poate că pe ea aș izbuti s-o trag de limbă. Dar cum s-o întîlnesc ? S-o caut era *verboten*. Singura șansă era ca întîmplarea să mi-o scoată în cale.

— Domnule Seaford, am să încerc eu să aflu dacă ne aflăm sau nu pe teritoriul vechii Austrii.

— Dumneata ? se miră el, poate întrebîndu-se dacă nu-mi bat joc de el.

— Da, eu ! Dar nu-ți promit sigur. Am spus : *poate !*

12

ÎNTR-O DIMINEAȚĂ, LA MICUL dejun, Helga ceru să se facă liniște — de fapt nu vorbea nimeni — și, cu vocea ei de plutonier major mustruluind o companie de recruți, anunță :

— Peste o oră, doamnele sînt rugate să se prezinte la vizita medicală. Ordin de la Frau Direktor.

Cred că dacă ne-ar fi anunțat că peste o oră „Sanatoriul Wohlgemut" urma să fie bombardat nu ne-ar fi înspăimîntat în așa măsură. Femeile au pălit, cîteva au lăcrimat, iar Giulia aproape a leșinat. Și, deoarece Helga după ce ne aduse la cunoștință *Befehl*-ul Marthei plecă imediat, nu apucă să vadă ce efect avusese asupra noastră comunicarea ei. Erika, în schimb, fu în așa măsură surprinsă, încît nu se putu abține să facă următoarea reflecție la adresa femeilor, deloc măgulitoare :

— *Gott im Himmel* [1], ce proaste sînt doamnele astea !

Acum trebuie să explic de ce ordinul transmis de Helga ne înspăimîntase în așa măsură :

Veneam cu toții din diferite lagăre. Într-un lagăr de concentrare, prin cuvinte ca : „vizită medicală", „deparazitare",

[1] Dumnezeule.

„baie" etc. trebuia înțeles : *lichidare, exterminare !* Exterminarea prin împușcare în ceafă, prin spînzurare, prin injectarea cu fenol, cu doze mari de neosalvarsan, cu puroi sau prin gazare, metoda cea mai uzitată și cea mai eficace de lichidare în masă. Or, prin recenta execuție a lui Cekalsky, *Administrația* ținuse să reamintească, în mod brutal, celor ce, voit sau doar din naivitate, uitaseră că „Sanatoriul Voie-Bună" era, în ultimă instanță, tot un lagăr de concentrare. Și fiindcă ordinul ca *doamnele* să se prezinte la vizita medicală venea la puține zile după lichidarea lui Cekalsky, cu alte cuvinte cînd amintirea celor întîmplate era încă dureros de prezentă în conștiința noastră, luînd cunoștință de noul *Befehl* al Administrației, imediat ne-am gîndit că aceasta ar putea să însemne, mai întîi, lichidarea lor, a femeilor, iar mai tîrziu a noastră, a bărbaților.

Nu știu ce s-a petrecut după micul dejun, cînd perechile s-au retras în camerele lor. Presupun însă că scenele de despărțire nu s-au deosebit prea mult de felul cum ne-am luat noi rămas bun, eu și Bartholine :

Cînd ne-am întors la „noi", Bartholine s-a trîntit pe pat și a izbucnit în plîns :

— Nu vreau să mor, Christian !

— Dar nu e sigur, Bartholine, că... pentru *asta* vă cheamă. Nu e deloc sigur, crede-mă !

Încercam s-o conving, dar, în același timp, doream să mă conving că urma să aibă loc o *adevărată* vizită medicală.

— Ba da, Christian, e sigur că ne vor omorî. E sigur... sigur.

Ca s-o liniștesc, numai ca s-o liniștesc, i-am adus o mulțime de argumente. Dar n-a fost chip. Și cum aș fi izbutit, de vreme ce nu credeam un singur cuvînt din cele ce-i spuneam ?

În sfîrșit, a venit clipa cînd a trebuit să plece. Ne-am îmbrățișat, am lăcrimat amîndoi — de fapt, am lăcrimat numai eu, fiindcă Bartholine plîngea de-a binelea —, am condus-o pînă la picioarele scării, de unde a luat-o în primire Helga. Îmbrățișîndu-ne pentru ultima oară, am fost convins că n-am să o mai văd niciodată.

După aceea, am făcut ceea ce au făcut și ceilalți bărbați. M-am dus la club. I-am găsit acolo pe toți. Deprimarea era generală, neliniștea de asemenea. Nimeni nu vorbea — fiecare se abținea de la orice fel de comentarii — nimeni nu făcea

nimic. Piesele de şah aşteptau nebăgate în seamă, la fel pachetele de cărţi de joc, bilele şi tacurile de biliard. Ian Machácek stătea pe pervazul ferestrei, cu braţele încrucişate, şi privea încruntat cuierul de care erau agăţate paltoane şi pălării. Jerrzy Borowczyk se tolănise într-un fotoliu, ţinea ochii închişi şi, dacă din cînd în cînd nu şi-ar fi trecut palma peste fruntea extraordinar de ridată, aş fi putut crede că adormise. Gaston Baupré se căznea să menţină în echilibru, unul peste altul, doi „nebuni". Achileas care, dintre noi toţi, izbutea să-şi stăpînească cel mai greu emoţia, îşi freca mîinile cu înverşunare, din care motiv deveniseră livide, în timp ce Panaioti, compatriotul său, îl privea mustrător. John Seaford încălecase un scaun, şi cu bărbia rezemată de braţe se uita, pe rînd, la fiecare dintre noi, cu un aer indiferent. Şi ceilalţi la fel se străduiau să-şi ascundă, cît mai bine, emoţia. Din cînd în cînd, ba unul, ba altul se uita la ceas şi atunci, ca la comandă, noi ceilalţi îl imitam.

Timpul trecea îngrozitor de încet. Aşteptarea ne răşluia nervii şi, pe măsură ce minutele se scurgeau, senzaţia pe care o aveam era chinuitoare, pur şi simplu durea, dar altfel decît o durere fizică, durea atîta, încît devenea insuportabilă. Trebuia să fac neapărat ceva, fiindcă dacă mai continuam să aştept, *doar* să aştept, sigur că aş fi sfîrşit prin a urla sau a sfărîma ceva, poate chiar a mă da cu capul de pereţi. În clipele acelea mi-am dat seama că aşteptarea poate înnebuni un om. Am luat un pachet de cărţi de joc şi, asemenea copiilor, am început să înalţ „castele". Deşi trecuseră atîţia ani, încă nu-mi pierdusem îndemînarea din copilărie. Cîţiva s-au adunat în jurul meu să se uite. Priveau cu vădit interes, şi probabil că în clipele acelea redeveniseră copii, fiindcă de fiecare dată cînd, datorită vreunei greşeli, castelul se prăbuşea, scoteau cîte o exclamaţie de părere de rău.

Da, acum aşteptarea devenise suportabilă. Timpul a trecut greu, dar a trecut. La un moment dat, uşa s-a deschis şi Helga ne-a anunţat :

— Domnilor, vizita medicală s-a terminat. Doamnele vă aşteaptă.

În sfîrşit ! Aşteptarea luase cu adevărat sfîrşit şi, o dată cu ea, se risipiseră şi spaimele noastre. Va să zică fusese într-adevăr o vizită medicală. Bucuroşi, ne-am împrăştiat nerăbdători, să aflăm amănunte.

Cînd am ajuns în cameră, Bartholine stătea pe un scaun, într-o poziție rigidă, de parcă se afla pe fotoliul unui stomatolog, așteptînd îngrozită ca acesta să pună în funcțiune bormașina. Era palidă, cu trăsăturile crispate, cu privirea distrată.

— S-a întîmplat ceva, Bartholine ?

— Nimic ! Absolut nimic.

— Dar atunci de ce ești...

Și n-am găsit cuvîntul potrivit.

— Cum sînt ?

— Nu știu !... Am sentimentul că ceva nu este în ordine.

— Ți se pare. Știi, am fost atît de emoționată, atît de speriată, încît... încît încă nu-mi pot reveni.

— Adevărat, Bartholine ?

— Adevărat, Christian.

Totuși nu izbuti să mă liniștească. Aveam sentimentul că-mi ascunde ceva.

— Vrei să ne plimbăm pînă la masa de prînz ?

— Chiar voiam să-ți propun, păru că se bucură.

Se îmbrăcă repede. Afară, frigul se muiase de tot. Cerul era gri, se pregătea să cearnă zăpadă.

— Oare prin meleagurile astea cînd vine primăvara, Christian ? întrebă Bartholine, luîndu-mi brațul.

— Nu cred că mai devreme de luna aprilie.

Dintr-o dată păru foarte bine dispusă.

— Vrei să ne batem cu bulgări de zăpadă ? îmi propuse.

Ne-am bătut cu bulgări de zăpadă. Am găsit o ghețușcă și ne-am dat pe gheață. Bartholine a glumit tot timpul, a rîs mult, a fost foarte afectuoasă față de mine. Nici nu mi-am dat seama cînd a trecut timpul. Am revenit la „Sanatoriu", cînd ceilalți deja se așezaseră la masă. Ne-am scuzat față de Erika pentru întîrziere și ea catadicsi să ne accepte scuza.

Atmosfera în sufrageria comună mi s-a părut cea obișnuită. Spun : *mi s-a părut*, pentru că nu prea am acordat atenție celorlalți, preocupat fiind s-o observ pe Bartholine. Încercam să înțeleg ce se petrece cu ea. Continua să manifeste aceeași bună dispoziție, cu care nu eram obișnuit, să sporovăiască vrute și nevrute. Din cînd în cînd, mă privea într-un fel straniu, care îmi făcea plăcere, fiindcă așa privesc femeile cînd sînt îndrăgostite. De emoție, inima începea să-mi bată mai tare. Oare izbutise să se *destindă ?* (Întrebîndu-mă, atribuiam

cuvîntului semnificaţia pe care ea i-o dădea.) Oare se estompase amintirea lui Niels, bărbatul ei spînzurat, fantoma care se interpunea între noi, împiedicînd-o să fie femeie ? Cînd observam cum se uită la mine, înclinam să cred că da.

„Am să ştiu. La noapte sigur am să ştiu".

Ziua s-a scurs aidoma celor dinainte şi, în ceea ce mă priveşte, m-am străduit să fiu acelaşi. Şi fiindcă nu aveam ochi decît pentru Bartholine, nu mi-am dat seama că numai în aparenţă totul era ca mai înainte.

După cină, cînd am revenit cu Bartholine la noi, emoţia era în mine ca un şuvoi de apă barat de un stăvilar. Bartholine mi s-a plîns că e tare obosită şi că se va culca. A dispărut în baie. Curînd după aceea am auzit-o cîntînd. Se întîmpla pentru prima dată. Cînta în limba ei şi, din cînd în cînd, înţelegeam cîte un cuvînt. Am dedus că este un cîntec de dragoste.

— Tu nu te culci, Christian ? mă întrebă cînd reveni din baie.

— Ba da !

Am intrat la rîndul meu în baie, dar n-am cîntat aşa cum făcuse Bartholine. Nu am voce şi din cauza aceasta nu cînt niciodată. În schimb, foarte des se întîmplă să visez că sînt cîntăreţ de operă şi, în vis să cînt toate ariile care îmi plac. De atîta fericire, mă trezesc din somn, pentru ca imediat să mă încerce părerea de rău că totul s-a întîmplat doar în vis.

Cînd am ieşit din baie, Bartholine se culcase. Cu mîinile vîrîte sub cap, mă urmărea cu privirea. Lumina doar o singură veioză. M-am vîrît sub aşternut, ca de obicei, la celălalt capăt al patului.

— Vrei să stingi veioza, Christian ?

Am stins-o. Afară începuse să sufle vîntul. Bătea în rafale şi, ba chiuia ca un haiduc, ba se văita ca o logodnică părăsită. Aşteptam şi, aşteptînd, ascultam vîntul. Emoţia mă gîtuia, îmi era teamă că Bartholine va auzi cît de tare îmi bătea inima. Mă chinuia gîndul că, rămînînd în expectativă, poate nu procedam aşa cum trebuia. Dar îmi era teamă că, luînd iniţiativa, s-ar putea să stric totul.

— Christian, vino lîngă mine ! am auzit-o, abia am auzit-o, atît de încet vorbise.

M-am apropiat şi am luat-o în braţe. M-a înlănţuit şi ea. Era goală, trupul îi era fierbinte, dogorea. În sfîrşit, fantoma lui Niels nu mai exista între noi !

— Christian !

Și m-a înlănțuit. Dar în clipa următoare am simțit-o cum se crispează toată, cum parcă, brusc, încremenise într-o criză de catalepsie.

— Iartă-mă, Christian !

Și a început să plîngă. Îmi era tare milă de ea, dar în același timp o uram și, trebuie s-o spun, deși mi-e rușine, o blestemam în gînd.

Am început să mă îmbrac pe întuneric.

— Unde te duci, Christian ?

— Mă duc să mă plimb ! i-am replicat cu brutalitate.

— Nu pleca, Christian. Te rog !

Mi-am îmbrăcat paltonul și am ieșit din cameră, trîntind ușa după mine. Am ieșit afară. La început, nu mi-am dat seama cît de cumplit era vîntul. Aș spune că, dimpotrivă, îmi făcea bine. Viscolea. Temperatura coborîse brusc, vîntul îmi tăia răsuflarea. N-am putut merge decît pînă la poartă și m-am întors. Cînd am revenit în hol, eram aproape înghețat. Mi-ar fi prins bine dacă m-aș fi vîrît imediat în așternut, dar nu puteam și nici nu voiam să mă întorc lîngă Bartholine.

M-am dus la Club. Deși era relativ devreme, acolo l-am găsit doar pe John și, în mod cu totul excepțional, pe Tony. Jucau cărți, dar păreau amîndoi foarte plictisiți.

— *It's good to see you* [1], îmi spuse John în loc de „bună seara".

— *Why ? Is anything wrong ?* [2]

— Am să-ți spun imediat.

— *I'm going to bed* [3], ne anunță Tony vorbind cu un accent imposibil.

— *Good night, my dear !* [4]

Am rămas singuri. Cîteva clipe, John privi în gol. Asculta furtuna, parcă amuzat de viforița de afară care crescuse în intensitate.

— Ei, ce părere ai ? întrebă ceva mai tîrziu.

— În legătură cu ce ?

[1] Îmi pare bine că te văd.
[2] De ce ? S-a întîmplat ceva ?
[3] Mă duc să mă culc.
[4] Noapte bună, draga mea !

— Acum e clar de ce ne-au adus aici.

— E clar ? Nu înţeleg.

John se uită la mine aproape compătimitor.

— Dacă musai trebuie să le facem cîte un copil, de ce altceva mai ai nevoie ca să înţelegi că „Sanatorium Wohlgemut" este de fapt o staţiune de montă ?

— Şi de unde ştii dumneata că trebuie să le facem copii ?

John se dumeri înaintea mea.

— Înseamnă că doamna nu ţi-a spus nimic.

— Într-adevăr, nu mi-a spus nimic.

John se uită lung la mine, nu ca să se convingă dacă spun sau nu adevărul, ci parcă încercînd să înţeleagă ce fel de relaţii existau între mine şi Bartholine.

— Acesta a fost rostul vizitei medicale. Directoarea a vrut să afle care dintre ele este însărcinată.

— Şi rezultatul ?

— Una singură. Doamna Katia.

Doamna Katia era *soţia* lui Augustin Coffin. Ea era rusoaică, el francez. El, mic de statură, cu o frunte enormă, cu nişte ochi scăpărători şi cu un debit verbal extraordinar. Din cauza firii sale modeste şi întrucîtva meditative, trecea aproape neobservat. Ea, Katia, era blondă, avea o faţă lată, pomeţii un pic mongoloizi şi un nas cîrn. Abia dacă se putea numi frumuşică, dar, în schimb, datorită firii sale vesele, era mult simpatizată. Din acest punct de vedere făcea concurenţă serioasă Svetlanei.

— Cam puţin pentru o staţiune de montă, am glumit, deşi nu era momentul cel mai potrivit.

— Din păcate.

— Din păcate ?

— Am uitat că doamna nu v-a spus nimic. Da, domnule Bratosin, din păcate pentru ele, pentru noi. Fiindcă directoarea le-a dat termen trei luni de zile. Cele care nici după trei luni nu vor rămîne gravide, vor fi trimise înapoi în lagăr. Şi, se subînţelege, aceeaşi soartă îi aşteaptă şi pe partenerii respectivi.

— Şi cu cele care vor rămîne însărcinate ce se va întîmpla ?

— Nu știu! În privința asta Frau Direktor n-a dat nici o explicație. Vom vedea ce se va întîmpla cu doamna Katia și cu franțuzul Coffin.

— Va să zică va trebui să ne luăm în serios rolul de armăsari și să fecundăm femeile, dacă nu vrem să ajungem înapoi în lagăre, fi-r-ar al dracului! am izbucnit furios.

John ridică din umeri:

— Nu-i deloc sigur că și în cazul acesta, după aceea, nu vom ajunge tot acolo. Doar într-un singur caz...

— Care, domnule Seaford?

— În cazul în care vom fi păstrați ca să fecundăm o altă serie de femei. Dar asta e puțin probabil.

Eram de-a dreptul uluit de cele ce aflasem.

— Bine, dar ce vor, ce urmăresc prin aceasta? Pe de o parte, în lagăre împușcă, spînzură și gazează copiii, cu miile iar pe de alta, creează aici, în creierul munților... o montă umană. Pricepi ceva?

John ridică din nou din umeri.

— Nu! Dar tot ce fac ei e atît de monstruos, încît nu are rost să cauți o explicație logică, rațională. Ceea ce știm este că noi, cei aflați aici, bărbați și femei, am fost supuși unor teste, unor analize, cu alte cuvinte, am fost selecționați, dintre mulți alții, în vederea acestui scop.

— Totuși, o explicație trebuie că există.

— Există, evident! Numai că eu nu sînt în stare măcar s-o întrevăd. Probabil ei consideră experiența pe care o fac aici cu noi „științifică". Fiindcă *monta* asta n-au înființat-o nici de dragul nostru și nici din dorința de a înmulți neamul omenesc. Cine știe ce urmăresc ei în fond. Curiozitatea lor „științifică" îmbracă forme pe cît de variate pe atît de dezgustătoare. Să-ți dau un singur exemplu de experiență așa-zisă „medicală", aproape incredibil. Am aflat-o de la un ceh care, înainte de a ajunge la Neuengamme, trecuse pe la Dachau. Ai auzit de lagărul de la Dachau, nu-i așa?

— Am auzit.

— La Dachau aveau și probabil că mai au loc asemenea experiențe. Un om este vîrît într-o apă foarte rece și ținut acolo pînă își pierde cunoștința. De fiecare dată cînd temperatura corpului său scade cu un grad, i se ia sînge din gît, spre a fi analizat. Cei mai mulți dintre cei supuși unor asemenea experiențe, mor la douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de

grade. În mod obișnuit însă, muribunzii sînt scoși din apă și se încearcă reanimarea lor, folosindu-se soarele artificial, apa fierbinte, electroterapia sau căldura animală. În acest ultim caz, ei folosesc prostituatele. Corpul neînsuflețit al omului este așezat între două asemenea femei. Cehul mi-a povestit că acest fel de experiențe amuză mult nu numai pe cel care le efectuează — doctorul Rascher —, ci chiar pe Himmler — sper că ai auzit de monstrul ăsta — care, ca să-și distreze prietenii, îi aduce să asiste la ele. Și dacă ei se ocupă cu asemenea „experiențe științifice", este de presupus că și prin... monta asta ei vor să afle ceva.

— E totuși curios că *Administrația* nu a găsit de cuviință să ne informeze în mod oficial și pe noi bărbații, am observat eu.

— Mie nu mi se pare deloc. Martha a ales metoda cea mai eficace, dacă am în vedere scopul urmărit de ea. În chestii de-astea femeia are totdeauna inițiativa.

Cîteva minute am tăcut amîndoi. Mi-am amintit de Bartholine, dar imediat mi-am alungat-o din minte. Ea îmi ascunsese *ultimatumul* dat de Martha. De ce, nu era greu de presupus. În schimb era mai greu de găsit soluția pentru viitor.

— Și care e acum atmosfera printre ceilalți ? am întrebat.

— Te referi la bărbați ?

— La ei, la femei...

— Într-un fel sînt aproape cu toții îngrijorați.

— De ce spui *aproape* cu toții ?

— Fiindcă unii consideră că nu au motiv să fie. Mă refer la acele perechi care și-au luat măsuri preventive. Cred că doamna Katia, dacă a rămas gravidă, a fost un accident și că nici ea și nici Coffin nu și-au dorit un copil. Presupun că înainte de vizita medicală, amîndoi au avut emoții, neștiind ce-i așteaptă. Cînd colo, iat-o pe doamna Katia în grația *Administrației*.

— În grația *Administrației !* m-am mirat.

— Dumneata nu ai de unde să știi, fiindcă la prînz ați întîrziat la masă. Ei bine, află că pînă a nu veni voi, chiar înainte ca Erika să aducă la masă, s-a înființat Helga și, cu o voce solemnă, ne-a anunțat că doamna Katia a rămas gravidă și că a primit ordin s-o felicite din partea *Administrației*. După aceea, a dat dispoziții Erikăi și bucătăresei să

satisfacă orice dorință a doamnei Katia. Nu știu ce au simțit ceilalți, dar pe mine grotescul și vulgaritatea situației m-au îngrețoșat.

— Domnule Seaford, dumneata și doamna Tony aveți motiv să vă temeți că veți... dezamăgi *Administrația ?*

— Cred că da. Dar voi ?

În nici un caz nu-i puteam destăinui care erau adevăratele relații dintre mine și Bartholine.

— Noi sigur îi vom dezamăgi.

— În cazul acesta și pe voi vă paște pericolul de a ajunge din nou în lagăr.

— Mai curînd în streang, domnule Seaford.

Și deodată am simțit nevoia să-i destăinuiesc, mai întîi, ceea ce aflasem despre Monica și Iosif, iar apoi ceea ce presupuneam — abia acum presupuneam — că fusese cauza pentru care ei trebuiseră să moară : fiindcă nu au putut să aibă un copil.

John mă ascultă cu mare atenție, fără să pună întrebări. Continuă să tacă și după ce am terminat. Reflecta la ceea ce aflase de la mine. Mult mai tîrziu l-am auzit căinîndu-se :

— Cumplit mă mai doare capul. Cred că datorită emoției prin care am trecut astăzi. Mă duc să mă culc. Noapte bună !

Am rămas singur. Acum, nu mai exista nici o îndoială că eu și Bartholine eram hărăziți morții. Ca să mă cruțe, nu voise să-mi spună ce anume ultimatum i se dăduse cu ocazia vizitei medicale. În schimb încercase să forțeze apropierea dintre noi, pînă acum imposibilă. Încercase, dar încrîncenarea feminității ei în a mă refuza n-au putut-o înfrînge nici voința, nici rațiunea și nici afecțiunea ce sigur mi-o purta. Și acum, singură, acolo *la noi,* pradă disperării, își reproșa faptul că, datorită ei, după scurgerea celor trei luni, voi fi trimis din nou în lagăr. Dar ea nu știa că nu lagărul ne aștepta, ci moartea.

În clipa aceea ușa se deschise și în pragul ei am văzut-o apărînd pe Maria.

— Ce mai cauți aici la ora asta ? mă întrebă.

— Hermann nu ne-a limitat ora pînă la care avem voie să frecventăm clubul.

— Într-adevăr, nu există nici un fel de opreliște. Dar la ora asta tîrzie, de obicei sînteți cu toții în pat. După ce

plecați voi, în fiecare seară vin aci să joc, de una singură, biliard.

— Trebuie să plec, Maria ?

— Dacă ești aici, poți rămîne.

Luă tacul și începu să lovească bilele cu o îndemînare care mă uimi. Găsea bila ce trebuia ciocnită, chiar dacă aceasta se afla în poziția cea mai imposibilă.

— Maria, joci extraordinar de bine ! am lăudat-o sincer.

— Martha joacă și mai bine decît mine. Numai că ea, din anumite motive, nu mai vrea să joace. Dar tu, Christian, de ce ai o figură atît de abătută, de chinuită ? Tot te mai gîndești la prietenul tău ?

— La el, la Cekalsky, la *femeile* lor care... au *dispărut*, la vizita medicală de astăzi, la ce se va întîmpla peste trei luni și încă la multe altele mă gîndesc.

Maria, care tocmai dădea ocol mesei, căutînd poziția cea mai convenabilă, ca să poată lovi o bilă extraordinar de bine mascată, se uită la mine surprinsă :

— Cînd un soldat moare pe front, cum se spune ?

— Are vreo legătură ?

— Bineînțeles că da.

— Se spune că a murit pentru patrie.

— Moartea pentru știință e mai prețioasă decît o sută de morți pe cîmpul de luptă.

Vorbise sentențios, aproape solemn.

— Cred că nu te referi la Socrate, la Cekalsky.

— Închipuie-ți că și la ei.

— Atunci, explică-mi ! Nu înțeleg. De cînd am fost adus în casa asta...

— Pardon, Christian ! Nu-i o casă oarecare. Este *Sanatorium Wohlgemut !*

— Fie ! De cînd am ajuns în acest... sanatoriu, mi-a fost dat să aud și să trăiesc situații atît de stranii, de incredibile, încît am momente cînd mă îndoiesc serios că *realitatea* este altceva decît fantasmagoria unui vis dintre cele mai absurde.

Înțelegeam prea bine, dar mă simțeam în situația aceluia care, alunecînd într-o prăpastie, printr-un gest reflex se agață de o rădăcină și, legănîndu-se deasupra prăpastiei, ca într-un scrînciob al disperării, strînge în pumni șarpele vegetal, în speranța că poate se înșală, că poate nu e dedesubt abisul.

— Nu știu ce mai vrei să-ți explic. Ți-am spus că prietenul tău a murit, fiindcă s-a răzvrătit. Celălalt, polonezul Ladislav Cekalsky a murit tot fiindcă s-a răzvrătit. Adică, fiindcă n-au vrut să fie, în accepția superioară a cuvîntului, niște cobai.

— Vrei să spui că ne-ați adus aici ca să ne folosiți drept cobai ? am întrebat ca și cînd eu, John — cel puțin noi ! — n-am fi ajuns demult, și singuri, la această concluzie.

— Îmi dau seama că te irită cuvîntul. N-ai însă nici un drept, Christian.

— Dar e monstruos ceea ce pretinzi. Nici un om de știință nu are dreptul să folosească drept cobai oameni vii, decît numai cu asentimentul lor, și numai în măsura în care viața nu le este periclitată.

— Nu are dreptul ? Eu aș putea să-ți demonstrez că da, dar nu are rost. Îți afirm că *aici* nu sînt folosiți oameni vii, ci oameni *în chip virtual* morți.

— Adică eu, ceilalți ?

— Tu, polonezii, francezii, toți ceilalți sînteți prizonieri de război. Nu ? În cazul acesta trebuie să fii de acord că orice om care îmbracă uniforma și pleacă pe front, îmbracă de fapt uniforma morții. Pentru milioane de ostași, și de o parte și de cealaltă a frontului, uniforma reprezintă veșmîntul morții. Și dacă uniformele se deosebesc de la o țară la alta, în schimb veșmîntul morții este la fel pentru toate armatele angajate în conflict. Înțelegi ? Teoretic, fiecare soldat este un candidat la moarte, și dacă unii vor supraviețui asta nu va însemna că au supraviețuit cu necesitate, ci din pură întîmplare, căci încă nu s-a pomenit un război în care absolut toți combatanții să moară. Gîndește-te ce s-ar fi întîmplat dacă în timp ce erați pe front și luptați, gloanțele nu ar fi nimerit mai la dreapta sau mai la stînga, ci pe unul dintre voi ? Ați fi murit și putrezit cine știe pe ce cîmp de luptă, într-o groapă comună. Crezi că ar fi avut cineva de cîștigat de pe urma morții voastre ? Nimeni !... Absolut nimeni !

— Bine, dar femeile ? am întrerupt-o. Ele n-au fost combatante. Ele n-au purtat „veșmîntul morții", ca să folosesc expresia ta.

— Femeile ! exclamă și schiță o grimasă de dispreț. Știi doar că și ele au fost recrutate tot din lagăre de concentrare. Zeghea lor de deținute reprezintă tot veșmîntul morții,

Christian. Poate chiar în mai mare măsură decît accea pe care o poartă soldaţii pe front. Şi ştii de ce ? Fiindcă nimeni dintre cei internaţi în lagăre nu vor supravieţui. Vor fi lichidaţi. Aşa a hotărît Führerul, şi aşa se va întîmpla, indiferent cine va cîştiga acest război.

— Nimeni ! am repetat privind-o pur şi simplu îngrozit, fiindcă îmi dădeam seama că spune adevărul.

— Iar în ceea ce vă priveşte pe voi, bărbaţii, la drept vorbind voi purtaţi două veşminte ale morţii. Un veşmînt al morţii ca ostaşi, şi celălalt ca deţinuţi ai unor lagăre, ceea ce înseamnă că sînteţi *morţi virtuali* în dubla voastră calitate. Şi dacă aşa stau lucrurile, să nu-mi spui mie, Christian, că Martha, ca om de ştiinţă şi în numele ştiinţei, nu are dreptul să folosească drept cobai nişte oameni virtuali morţi, decît numai cu consimţămîntul lor. Te rog, Christian, să nu-mi vii cu asemenea teorii răsuflate.

— Nu eu, ci tu teoretizezi — sofisticînd —, ignorînd realitatea. Oamenii pe care tu îi consideri, teoretic, morţi, vor să trăiască. Fiecare speră să supravieţuiască...

— Vezi, tocmai în asta constă stupiditatea oamenilor, mă întrerupse ea. Toţi vor să supravieţuiască, deşi toţi au îmbrăcat haina morţii.

— Au îmbrăcat-o de bună voie, Maria.

— Nu-i adevărat, se răsti la mine. În cazul în care fiecare ar fi lăsat să hotărască singur dacă trebuie să lupte sau să se întoarcă acasă, războiul s-ar termina mîine, din lipsă de combatanţi.

— Oamenii au totuşi convingeri. Ei sînt şi altceva decît instinct de conservare, am obiectat.

— Recunosc, nu toţi cei ce se află acum pe front, au ajuns acolo din supunere sau de teama curţilor marţiale. Dar, în marea lor majoritate, sînt pe front şi s-au resemnat cu ideea că vor muri, numai fiindcă n-au avut curajul să se opună. Şi atunci cum rămîne cu liberul arbitru, cu *consimţămîntul* pe care, aşa pretinzi tu, un om de ştiinţă trebuie să-l obţină de la cel ce urmează a fi folosit drept cobai în interesul ştiinţei ? Uite, să ne închipuim că prietenului tău, pe vremea cînd se afla pe front, Martha de pildă, i-ar fi propus : „Uite ce-i, omule ! Eşti un candidat sigur la moarte. Dacă nu azi, mîine, dacă nu mîine, poimîine sau în zilele următoare vei muri. Vei muri şi, fiindcă nu ţi se va cunoaşte măcar numele, po

crucea ta — în cazul cînd vei avea una — se va scrie «erou necunoscut». Moartea ta nu va folosi nimănui, pentru restul omenirii ea va însemna ceea ce înseamnă pentru un furnicar dacă una din gîze este strivită de un bocanc. Eu îţi ofer în schimb o moarte utilă, o moarte cu adevărat glorioasă. Lasă-mă să te folosesc pentru o anume experienţă de pe urma căreia va avea de cîştigat întreaga omenire". Ei bine, Christian, crezi că prietenul tău ar fi acceptat ? Sigur că nu. Spuneai că cei din prima linie speră cu toţii să supravieţuiască. Sperînd însă, se resemnează să moară într-un mod stupid, în schimb, n-ar accepta să moară pentru ştiinţă, în mod util.

— Pentru ştiinţă ! Ce înţelegi prin ştiinţă ? În lagărele de concentrare medicii voştri fac pe deţinuţi experienţe care numai ştiinţifice nu se pot numi. Dar, presupunînd că propunerea făcută unui soldat de pe front de a accepta să fie cobai ar urmări, realmente, un scop nobil, refuzul lui mi se pare firesc. Ţine de firea omului. Fiindcă a accepta propunerea înseamnă, de fapt, a accepta moartea, pe cînd rămînînd pe mai departe luptător în prima linie, moartea reprezintă doar o posibilitate.

— Şi ? Crezi că dovedeşti ceva cu asta ? Nimic. Dimpotrivă, pledezi în favoarea tezei mele.

— Deloc !

— Pledezi ! Fiindcă atunci cînd un savant, făcînd apel în numele ştiinţei la înţelegerea unui candidat la moarte, constată că acesta refuză să moară pentru un scop superior, lui, omului de ştiinţă, nu-i rămîne altceva de făcut decît să ignore liberul arbitru sau, mai precis, pretinsul liber arbitru, da, pretins, de vreme ce altcineva înaintea lui, statul, l-a ignorat, trimiţînd pe respectivul individ să moară pe front. Iată, Christian justificarea teoretică, care dă dreptul omului de ştiinţă să folosească drept cobai oameni vii, fără consimţămîntul acestora.

— Bine, dar pretinsa ta „justificare teoretică" este împotriva uzanţelor şi a legislaţiei în vigoare existentă în toate ţările civilizate. Ea reprezintă legea junglei şi e imorală din punct de vedere uman şi profesional.

— Să nu-mi vorbeşti de morală, Christian ! Auzi ? Să nu-mi vorbeşti ! Führerul a spus că trebuie sfărîmate prejudecăţile

absurde ale așa-zisei umanități a indivizilor, pentru a croi drum umanității naturii, care distruge pe cei slabi pentru a face loc celor puternici.

— Ce-ți spuneam ? Legea junglei !

— Puțin îmi pasă cum o numești tu ! Este legea naturii și, în ultimă instanță, pentru mine asta contează. De altfel, revenind la oile noastre, nu văd de ce ești atît de indignat. În definitiv, chiar dacă Martha vă folosește drept cobai, experiența la care vă supune este... plăcută pentru voi, cobaii bărbați și cobaii femei. De ce naiba v-ați mai plînge ? Fiindcă Martha nu v-a cerut consimțămîntul ? Dacă rămîneați în lagăre, poate că nici unul dintre voi nu mai era pînă acum în viață. Pe cînd aici, iată că trăiți în condiții de invidiat. Esențialul este, Christian, că sînteți în viață !

— Dar pentru cît timp încă ? Martha a avertizat astăzi femeile că, dacă pînă în maximum trei luni nu vor rămîne gravide, vor fi trimise înapoi în lagăre.

— Poftim ! Ești scandalizat. Bine, dar ți-am spus că sînteți cu toții niște cobai. Cînd niște cobai nu mai sînt utili cercetărilor pentru care au fost achiziționați, se renunță la ei și se folosesc alții. Asta e doar soarta cobaiului.

„E nebună, sigur e nebună !"

O spuneam, dar nu izbuteam să mă conving. *Asta* era Maria. *Adevărata* Marie, abia acum mi se dezvăluise.

„Trebuie să mă păstrez calm... calm... calm !"

Calm ! A fost cuvîntul pe care l-am repetat în gînd de zeci de ori, mereu, inutil, stupid. Îl repetam în gînd, dar îl auzeam, deoarece este posibil să-ți auzi gîndurile : șoptite, urlate strident ca notele înalte ale unei trompete, bubuitoare ca tobele, spăimoase ca exploziile proiectilelor, liniștitoare ca descîntecele. *Calm* era cuvîntul care îmi urla în cap ca un huruit de tunet, încît, la un moment dat, începu să mă chinuie bănuiala că nu mai sînt în toate mințile și să mă întreb dacă locul meu nu ar fi fost mai nimerit într-un balamuc.

— Ai spus soarta cobaiului ?

— Da, așa am spus.

— Înseamnă că ai recunoscut că-i veți ucide. Află că, și fără recunoașterea ta, am știut că veți proceda așa cum ați procedat cu Monica și Iosif, nenorociții care ne-au precedat în garsoniera ce ne-ați atribuit-o, mie și Bartholinei.

Maria, care tot timpul cît vorbise jucase bilele din pozițiile cele mai imposibile, se întoarse cu fața la mine, străfulgerîndu-mă indignată :

— Ți-am mai spus, Christian, că eu nu sînt un om de știință. Nu sînt decît observatoare. Asta, în primul rînd. În al doilea, cum de ai aflat... ceea ce mi-ai spus ?

— Am aflat cu totul întîmplător.

Maria se uită la mine, aproape admirativ.

— Să știi, Christian, că ești un om norocos.

— În cazul acesta, mă întreb ce vei fi înțelegînd prin „om fără noroc" ?

— De pildă, unul ca prietenul tău. El a murit, dar tu trăiești.

— Va să zică de aceea consideri că sînt norocos.

— Da ! Și ți-aș da un sfat : nu zgîndări norocul, fiindcă se poate întîmpla să se supere și să-ți întoarcă spatele.

— Nu-mi vorbi în parabole, Maria !

— Altfel este *verboten* să-ți vorbesc.

— Cum, și pentru tine ?

— Este o interdicție pe care eu mi-o impun de bunăvoie, ca să nu-i fac Marthei un deserviciu.

— Nu înțeleg la ce te referi.

— Și este mult mai bine pentru tine, Christian, te asigur.

— Știi, Maria, am avut impresia că-mi acorzi o oarecare prietenie...

— Prietenie în nici un caz, Christian. Mă interesezi, atît și nimic mai mult, mă interesezi numai în calitatea mea de *observatoare*. Întrucît nu ești german, *altfel* nu mă poți interesa, și cu atît mai puțin nu poate fi vorba de prietenie.

— M-am exprimat greșit. Dacă folosesc cuvîntul *considerație* tot ți s-ar părea că am folosit o exprimare nefericită ?

— Cuvîntul îmi convine mai mult.

— În cazul acesta pot să-ți cer o favoare ?

— Nu-ți pot făgădui înainte de a afla despre ce anume e vorba.

— Să-mi răspunzi la o întrebare.

— Formuleaz-o și am să văd după aceea dacă pot sau nu să-ți răspund.

— La ce vă trebuie copiii ce se vor naşte ? Lagărele sînt pline. Mii şi zeci de mii de copii. Voi însă îi gazaţi, îi otrăviţi, îi împuşcaţi, îi spînzuraţi. Sau poate nu vă interesează copiii, ci doar evoluţia sarcinii în anumite condiţii ?

— Regret, dar îmi este imposibil să-ţi răspund.

— Atunci poate ai să poţi să-mi răspunzi la o altă întrebare. Martha a dat un ultimatum : pînă în trei luni, femeile ori vor rămîne gravide, ori vor ajunge din nou în lagăre. Aceeaşi soartă ne aşteaptă şi pe noi... *rcţii* lor. Este, deci, un *Befehl*.

— Exact !

— Ordinul nu mă exceptează, aşa-i ?

— Bineînţeles că nu.

— Totuşi, ultima dată cînd ne-am văzut, m-ai sfătuit să nu fac un copil femeii cu care m-aţi... m-aţi împerecheat. Este adevărat ?

— Este.

— Te întreb : să execut ordinul Marthei sau să dau curs recomandării tale ?

— Să dai curs recomandării mele.

— Asta înseamnă că, cel puţin în cazul meu, încetezi de a mai fi doar *observatoare*, aşa cum pretinzi că eşti.

— Mult mai puţin decît îţi închipui... Mult mai puţin !

— Dacă nu executăm ordinul Marthei, eu şi Bartholine vom avea soarta Monicăi şi a lui Iosif ?

— Foarte probabil. Totuşi să nu-i faci un copil ! Mă auzi ? Să nu-i faci !

— Bine, dar nu am chef să mor. Dacă ne supunem ordinului, avem cel puţin şansa să supravieţuim.

— Eu, totuşi, te sfătuiesc să nu-i faci un copil.

— Nu înţeleg, nimic nu înţeleg, dar nu cred că eşti dispusă să mă lămureşti.

— Într-adevăr, Christian, din anumite motive, nu sînt dispusă.

— Pot să te mai întreb ceva ?

— Pui atîtea întrebări !... Mă rog, întreabă.

— Ai afirmat că absolut *toţi* cei aflaţi în lagărele de concentrare vor fi lichidaţi. Spune-mi, *Sanatorium Wohlgemut* este considerat lagăr de concentrare ?

— Numai Gruppenführerul Köppen are căderea să aprecieze dacă este sau nu.

— Atunci poate că la această întrebare te vei îndupleca să-mi răspunzi: unde ne aflăm acum? În Germania propriu-zisă? În Austria?

— La ce ți-ar folosi să afli?

— Ca să știu cît de mari speranțe îmi pot face.

— Speranțe? Nu înțeleg ce vrei să spui.

— E simplu, Maria! Vreau să știu care dintre aliați vor ajunge primii la *Sanatorium Wohlgemut*.

Maria se uită lung la mine, suspicioasă.

— Christian, să nu faci vreo prostie! Auzi? Nu care cumva să faci vreo prostie!

— Nu știu la ce anume... prostie te referi.

— Te bate gîndul să evadezi. Haide, recunoaște, Christian.

— Nu sînt nebun, Maria. Încă nu sînt nebun. Numai într-un asemenea caz m-ar bate gîndul să evadez.

— Degeaba, Christian! Pe mine nu mă poți păcăli. Ascultă-mă! Dar dacă ai să încerci să evadezi, ești pierdut. Prea departe nu vei putea ajunge. Te vor aduce înapoi cîinii mei.

— Dresați de tine?

— Dresați de mine, da! Te vor aduce, numai ei te vor aduce, fără să fie nevoie ca măcar un singur soldat din gardă să se deplaseze în urmărirea ta. Sînt teribili, Christian! Te vor hăitui, vor rupe din tine, cîte puțin, numai atît cît este nevoie ca să poți face singur drumul înapoi, pînă sub spînzurătoare. Și cînd vei ajunge acolo, va ieși din corpul de gardă Niederpaur. Știi cine-i Niederpaur?

— Nu!

— Cel care l-a spînzurat pe prietenul tău, pe Cekalsky. Are o mare îndemînare. Cu mîna lui a spînzurat două sute de oameni. Dintre aceștia știi cîte au fost femei? N-ai să ghicești! O sută. E un tip tare Niederpaur ăsta. Îmi place să stau de vorbă cu el. E cultivat și are o voce foarte plăcută. Cred că-i puțin nebun, dar nu are importanță. Mi-a mărturisit că cel mai frumos vis al lui este atunci cînd visează că spînzură o femeie. Știi ce mi-a spus într-o zi? „Fräulein Marie, mi-ar face o mare plăcere dacă mi s-ar ivi ocazia să vă spînzur. Aveți un gît așa de delicat!" Dacă evadezi, el te va spînzura, Christian. Gîndește-te la Cekalsky! Și el a vrut să evadeze, de aceea a încercat să fure harta. Prostul! Chiar dacă ar fi reușit s-o fure, tot nu i-ar fi folosit la nimic. Cîinii mei l-ar fi descoperit și l-ar fi adus înapoi. Pe Cekalsky,

nimeni nu l-a avertizat. Pe tine, însă, da : eu ! Bagă de seamă, Christian, bagă de seamă !

— E atîta contrazicere în ceea ce spui, Maria !

Remarca a fost spontană. Constatam abia acum că, într-adevăr, existau o mulțime de contradicții în cele ce spusese. Maria fu atît de surprinsă de observația mea, încît, aruncînd tacul pe masa de biliard, se întoarse cu fața la mine, privindu-mă nedumerită :

— Eu mă contrazic ? Ai tu, Christian, impresia asta ?

— Te contrazici, desigur. De pildă, mă sfătuiești să nu evadez, fiindcă voi fi sigur prins și executat. Dar tot tu m-ai sfătuit să nu-i fac un copil Bartholinei, deși prin neexecutarea acestui *Befehl* înseamnă să devenim, cu bună știință, clienții lui Niederpaur. Iată una din contraziceri. Ți-aș mai putea da și alte exemple. Vrei, Maria ?

— Nu !

Și fără nici un alt cuvînt, evitînd să mă privească, se îndreptă spre ușă, preocupată de ceva sau, poate, devenită dintr-o dată tristă.

— Pleci, Maria ?

— Noapte bună, Christian !

13

DUPĂ PLECAREA MARIEI, AM mai rămas la Club încă o jumătate de oră. Încercam să recapitulez discuţia noastră, dar nu izbuteam. Mă tălăzuia o tristeţe de moarte. Ca niciodată, gîndul că voi muri mă deznădăjduia. Nu ştiu cum să explic mai bine. Şi pînă în noaptea aceea, *ştiusem* că voi muri. Ştiusem că voi avea soarta lui Iosif, iar Bartholine pe a Monicăi. Acum însă era altceva. Acum disperarea se îngemăna cu revolta. Eram revoltat nu fiindcă aveam să mor, ci fiindcă nu eram în stare să acţionez în vreun fel, ca să mă sustrag morţii. Maria, plecînd, mă încuiase parcă într-o temniţă, aruncînd cheile într-o prăpastie.

Afară furtuna se înteţise. Vîntul care se dezlănţuise odată cu înserarea, acum parcă înnebunise de-a binelea. Parcă îşi pusese în gînd să dărîme casa. Şi totuşi ceilalţi dormeau, puteau dormi poate fiindcă mai aveau speranţe. Pe cînd eu... Categoric, singur nu mă puteam gîndi, cu suficientă obiectivitate, la ceea ce aflasem de la Maria, ca să înţeleg tîlcul ascuns dincolo de cuvinte. Trebuia să cer cuiva sfatul. Dar cui ? Lui John ? Dormea ! Ce dacă dormea ? Îl voi trezi. În definitiv, ceea ce aflasem de la Maria îl interesa şi pe el în egală măsură. M-am ridicat, am stins lumina şi am părăsit clubul.

Abia am apucat să fac cîțiva pași pe coridor cînd dintr-o cameră a ieșit Hermann.

— A, domnul căpitan ! La ora asta încă nu v-ați culcat.

— Am întîrziat la club mai mult decît de obicei. M-am distrat făcînd pasiențe. Este cumva *verboten*, domnule Hermann ?

— Bineînțeles că nu. Spuneți-mi, v-a ieșit vreo pasiență ?

— Nici una.

— Sînt dezolat, domnule căpitan.

— Și eu sînt dezolat, domnule Hermann, că din cauza mea sînteți dezolat. Noapte bună !

Acum, cînd știam că Hermann este treaz, am renunțat să-l mai caut pe John. Era doar *verboten* să ne vizităm reciproc.

Bartholine nu dormea. Mă aștepta. O uitasem. Sub plapuma cu care se acoperise pînă sub bărbie poate că și acum trupul îi era gol, fierbinte și frumos, trupul ei pe care îl mîngîiasem cu palmele, pe care îl sărutasem, pe care îl simțisem mai întîi vibrînd ca o lăută, pe urmă, încremenind brusc, într-o nemișcare nefirească. A fost suficient să-mi amintesc de trupul ei gol, pentru ca sîngele să se învolbureze, și s-o doresc cu acea foame ancestrală pe care natura a sădit-o în toate făpturile cuvîntătoare și necuvîntătoare, datorită căreia ea, viața, dăinuie. Devastat de viitura de patimă din mine, mai puteam oare analiza, la rece, cele aflate de la Maria, pentru a înțelege și ceea ce nu voise să-mi spună ?

— Christian !

Nu i-am răspuns. În clipele acelea o uram, deoarece, din cauza ei — o femeie ! — nu mă puteam gîndi la ceea ce era mult mai important, fiind vorba de viață și de moarte.

— Christian, vei mai putea oare avea răbdare cu mine ?

N-am mai urît-o, dintr-o dată mi-a fost din nou tare milă de ea.

— Să nu-ți fie teamă de mine, Bartholine. Nu te voi silui.

— Cît timp ai lipsit, m-am gîndit la noi, Christian și am ajuns la o concluzie înspăimîntătoare.

— Înspăimîntătoare ?

— Da, Christian. Am ajuns la concluzia că sînt asemenea înecatului care se agață de salvatorul său cu disperare și, împiedicîndu-l să înoate, îl trage și pe el în adînc.

— Exagerezi ! Haide, culcă-te, Bartholine !

— Nu exagerez. Ţi-am spus că m-am gîndit mult. Pînă de curînd n-am ştiut unul de celălalt. Dar Cap-de-Mort a hotărît să fim aduşi aici şi să trăim ca bărbat şi femeie. Nu ştiu dacă şi celelalte femei au avut bărbaţi pe care naziştii i-au spînzurat. Dar chiar dacă au avut, ele s-au putut adapta situaţiei. Numai eu nu izbutesc, deşi am început să te iubesc. Te iubesc cu sufletul, dar trupul meu te refuză, nu te poate primi ca bărbat. De la început mi-am dat seama că în organismul meu s-a petrecut o anume dereglare, dar, fiindcă am început să te iubesc, am sperat că tu, avînd răbdare cu mine, vei izbuti să mă vindeci. O cred şi acum, Christian, o cred din adîncul sufletului, şi poate că aşa se va întîmpla. Numai că între timp a survenit ceva la care nici tu nici eu nu ne-am aşteptat. *Ordinul* de a rămîne însărcinată pînă în cel mult trei luni. Dacă nu, înapoi, la Ravensbrück. Dacă n-ar fi survenit acest blestemat de ultimatum, sînt sigură că m-aş fi vindecat. Nu crezi, Christian ?

— Sînt convins că, în clipa în care te vei putea *realmente* destinde, totul va reveni la normal, am asigurat-o.

— Nu, Christian, acum nu cred că mai este posibil. Gîndul că există un termen pînă la care trebuie să rămîn însărcinată mă inhibă şi mai mult. Ai văzut ce s-a întîmplat în urmă cu o oră. Mi-e teamă că aşa va fi şi pe viitor, de fiecare dată cînd voi dori să fiu a ta. Voi dori, dar nu voi putea. Gîndul că *trebuie* să am un copil de la tine ca să pot supravieţui, va avea asupra mea un efect exact contrar.

— Nu-ţi vîrî aşa ceva în cap, Bartholine, fiindcă înseamnă să agravezi şi mai mult situaţia.

— Pînă acum ţi-am vorbit numai de mine. Vreau să spun ceva şi în legătură cu tine. În definitiv, de ce trebuie să te chinuieşti numai pentru că eu nu mai pot suferi să se atingă de mine un bărbat, chiar bărbatul care îmi este drag, foarte drag ?

— Bartholine, te rog !

— Nu, Christian, nu mă ruga nimic. Eu te rog să mă asculţi pînă la capăt. Îţi spuneam : De ce să te chinui ? Mai mult încă : de ce să ajungi tu din nou în lagăr, fiindcă eu am devenit anormală ? În lipsa ta mi-am pus aceste întrebări şi ştii la ce concluzie am ajuns ? Că ar trebui să mor, ca să

te poţi elibera de mine, Christian. Christian, mult mai doresc să trăiesc! Totuşi, adineaori, eram hotărîtă să mor, ca să te salvez pe tine. Mi-am dat însă seama că, punîndu-mi capăt zilelor, nu rezolv nimic. Adu-ţi aminte de prietenul tău Socrate. Cînd a dispărut el...

— Cînd l-au spînzurat, Bartholine.

— ... a dispărut şi Fanchette, iar cînd l-au executat pe Cekalsky a dispărut şi Ana. Deci, dacă m-aş sinucide, în loc să te salvez, n-aş face decît să grăbesc trimiterea ta în lagăr. Am dreptate?

Biata Bartholine, ea habar nu avea că prin ameninţarea cu trimiterea în lagăr, trebuia înţeles *lichidarea*.

— Fără îndoială că ai dreptate. Sînt bucuros că ai ajuns singură la concluzia că sinuciderea nu rezolvă nimic, absolut nimic.

— Ţi-am spus, la început, că tot gîndindu-mă la mine, la tine, am ajuns la o concluzie înspăimîntătoare. Concluzia este că destinele noastre sînt strîns împletite şi că, în ceea ce priveşte viitorul, ori vom supravieţui amîndoi, ori amîndoi vom muri. Nu există nici o posibilitate, absolut nici una, ca unul dintre noi să se sacrifice pentru ca celălalt să supravieţuiască. Aşa că, dragă Christian, trebuie să rămînem unul lîngă altul pînă în ziua în care *ei* ne vor despărţi, ca să ne trimită în lagăre.

Şi începu să plîngă, un plîns sfîşietor, la fel ca acela în care izbucnea cînd se visa în lagărul de la Ravensbrück. Am căutat s-o liniştesc, dar n-am izbutit. A plîns mult, pînă a furat-o somnul.

Dimineaţa, la micul dejun, atmosfera obişnuită. Katia, ca de obicei, în atenţia şi bunăvoinţa Erikăi şi a Josephei, bucătăreasa. De cînd se comunicase oficial că ea, Katia, era însărcinată, li se rezervase o „masă de onoare" în locul cel mai plăcut, adică aproape de fereastră, ca să aibă lumină şi să poată contempla peisajul montan. Pe masa lor apăruse o vază cu flori. E drept, florile erau artificiale, dar probabil că altele nu se găseau la Halberdorf sau acolo de unde se aproviziona „Sanatorium Wohlgemut". Katia, nu şi Augustin Coffin, primea raţie dublă de unt şi de marmeladă. Biata Katia se simţea tare stînjenită că i se acordă un regim preferenţial

și de fiecare dată cînd ne privea, ochii ei parcă ne cereau iertare : „Nu vă supărați pe mine, dar eu nu am nici o vină".

Odată cu florile, pe masa lor apăru și un flacon cu pastile de „Calcium-Sandoz". Flaconul rămînea permanent pe masă. La micul dejun, la prînz și la cină, Erika dizolva o pastilă într-un pahar cu apă și, sub directa ei supraveghere, Katia era obligată să bea lichidul spumos. În fiecare dimineață Josepha apărea din bucătărie și venea la masa lor ca s-o întrebe ce anume *poftește* să mănînce la prînz. Katia se înroșea, nu îndrăznea să „poftească" nimic, chiar și atunci cînd realmente ar fi dorit ceva.

Dacă era evident că pe Katia grija și atenția acordate de *Administrație* o făceau să se simtă prost, în schimb Augustin Coffin își lua în serios rolul de tată al viitorului copil. Aveam impresia că nu-și dădea seama de grotescul tragic al situației în general, și a lui în special. Într-o oarecare măsură, era chiar mîndru că, dintre toți bărbații, numai el fusese în stare de o asemenea ispravă. Față de Katia avea o mie de atenții și se purta cu ea ca și cînd, fiind foarte bolnavă, trebuia s-o menajeze și s-o scutească pînă și de cel mai mic efort. Pe de altă parte, luînd o mină de circumstanță, se simțea obligat ca, în fiecare dimineața, la prînz și seara să ne ofere un buletin medical sui-generis, privind evoluția sarcinii la Katia.

Cît privește pe celelalte femei, cred că cele mai multe o invidiau pe Katia.

Cu John m-am înțeles să ne întîlnim în locul unde se putea vedea, cel mai bine, gara Halberdorf, loc despre care am mai vorbit în paginile acestei cărți. Nu am plecat împreună de la „Sanatoriu", în primul rînd, fiindcă a trebuit să mai rămîn puțin cu Bartholine, iar în al doilea, din prudență, cu alte cuvinte, ca să nu fim văzuți plecînd împreună.

Cînd am ajuns acolo l-am găsit așteptîndu-mă. Era calm, ca de obicei, ochii îl trădau că era tare curios să afle motivul pentru care îi cerusem întrevederea, și încă într-un loc atît de ferit. Curiozității cred că i se adăuga și puțină neliniște. Nu l-am lăsat să se frămînte, și am început să-i relatez convorbirea dintre mine și Maria.

Cînd am terminat, John nu se grăbi cu răspunsul. Începu să tragă din pipa lui stinsă și să privească, îngîndurat, satul

din vale. Şi cînd, în sfîrşit, deschise gura să vorbească, îmi puse o întrebare la care nu mă aşteptasem :

— De cîte ori ai stat pînă acum de vorbă cu *Oberschwester* Maria ?

— De trei ori. De văzut însă am văzut-o de mai multe ori.

— Că numai ai văzut-o nu are importanţă. Şi mie mi s-a întîmplat s-o întîlnesc de mai multe ori.

— Ba cred că are. Deşi nu mi-a adresat nici un cuvînt, prima noastră întîlnire mi se pare foarte importantă. Închipuie-ţi, a dat buzna la mine în cameră, m-a privit foarte, foarte ciudat, pe urmă a exclamat : *Verblüffend* — adică uluitor — şi a plecat.

— Chiar aşa s-a întîmplat ? insistă John.

— Exact aşa.

— Foarte ciudat !

— Mai sînt şi alte lucruri ciudate, domnule John. Ciudat mi se pare şi faptul că se întîmplă foarte des ca Martha să apară la una din ferestre cînd plec sau cînd mă reîntorc de la plimbare. De asemenea este ciudat că Hermann mi se adresează folosind formula „domnule căpitan", deşi eu nu am decît gradul de sergent.

— Poate că nu ştie ?

— Ştie. Mai mult, cînd i-am atras atenţia, rugîndu-l să nu-mi atribuie un grad pe care nu-l am, mi-a răspuns că aşa a primit ordin de la *Administraţie*. Dar cel mai ciudat mi se pare că Maria, ignorînd ordinul Marthei, m-a sfătuit să nu-i fac un copil Bartholinei.

— Altceva, ce ţi s-a mai părut ciudat ? voi să ştie John.

— Altceva în legătură cu ce ?

— Cu aceste două femei : Martha şi Maria.

— Altceva ? Nu mai ştiu ! Ţi-am povestit că am stat de vorbă şi cu Martha ?

— Nu !

— Am fost gripat. Asta în perioada cînd încă eram ţinuţi la... carantină. Hermann a anunţat-o că m-am îmbolnăvit şi atunci ea a venit să mă consulte.

— Asta mi se pare cel mai interesant din tot ceea ce mi-ai povestit, domnule Bratosin. Află că în perioada aceea am fost şi eu gripat. Am avut temperatură mare, peste treizeci şi

nouă de grade, dar Frau Direktor nu a catadicsit să mă consulte. Medicul şi infirmierul meu a fost Hermann. Tony mi-a povestit că şi ea a fost foarte răcită şi că a doctoricit-o Helga. Nici măcar infirmiera-şefă — Maria — n-a venit s-o vadă.

— Şi dumneata ce concluzie tragi ?

— Nu am suficiente elemente ca să pot trage o concluzie. Cel mult pot să fac unele presupuneri. De pildă, aş înclina să cred că dintre noi toţi dumneata eşti preferatul *Administraţiei*. Poate că termenul nu e cel mai potrivit. Poate că ar trebui să spun că îţi acordă, hai să spunem, mai multă *consideraţie*. Martha îţi face cinstea să te consulte, să stea de vorbă cu dumneata, soră-sa, Maria, de asemenea, şi, pe deasupra, te mai şi sfătuieşte să nu execuţi ordinul Marthei, în ultimă instanţă al lui Cap-de-Mort.

— Stai puţin ! Îmi aduc aminte că Hermann mi-a spus într-o zi că am noroc. Cînd l-am întrebat de ce crede că sînt un om norocos, nu a vrut să-mi răspundă. Aseară, Maria de asemenea a pretins că sînt un om norocos. Ce părere ai ? Nu cumva prin *noroc* ar trebui să înţeleg ceea ce ai numit dumneata consideraţie ? Nu crezi că *preferinţă* ar fi un termen la fel de potrivit ?

— Mi se pare, domnule Bratosin, că dumneata ai găsit cuvîntul nimerit. Într-adevăr, după toate probabilităţile, Martha, Maria, măcar ele, îţi poartă un anume interes.

— Bine, dar din ce motiv ? am întrebat.

— Ştiu eu ? Poate că dumitale ţi-au rezervat un alt rol decît nouă. Ipoteza asta ar explica de ce Maria ţi-a cerut să nu-i faci un copil doamnei dumitale. Dar, fiindcă tot veni vorba, spune-mi ce ai de gînd ? Să execuţi ordinul, sau să ţii seama de sfatul pe care ţi l-a dat Maria ?

Nu-i puteam spune că, prin forţa împrejurărilor, nu-mi stătea în putinţă să execut ordinul Marthei.

— Nu ştiu ! Încă nu m-am putut hotărî, am scăldat-o.

— Şi fiindcă nu te poţi hotărî, ai ţinut să-mi cunoşti părerea ?

— Nu numai pentru asta. Ţi-am promis că voi încerca să aflu unde sîntem : în Austria sau în Germania. Cînd ţi-am promis, am sperat că voi izbuti s-o trag de limbă pe Maria. Nu mi-a mers. Să ştii, e foarte deşteaptă. Diabolic de deşteaptă. Închipuie-ţi, imediat a înţeles că e vorba de evadare. M-a sfătuit să n-o fac, fiindcă lupii şi bóxerii ei mă vor descoperi

şi mă vor aduce înapoi, ca să fiu imediat spînzurat. Şi sînt sigur că aşa s-ar întîmpla. De aceea ar trebui să te sfătuiesc să renunţi, ceea ce, de altfel, am mai făcut-o. Totuşi, nu-ţi pot da un asemenea sfat, de altfel singurul înţelept.

John mă privi surprins. Avea şi de ce.

— Va să zică, în ciuda avertismentului Mariei, eşti de părere că merită să încerc ? Eventual să *încercăm ?*

De fapt, nu acesta fusese gîndul meu adevărat.

— Domnule Seaford, încă nu am apucat să-ţi spun ceea ce mi se pare cel mai important din tot ceea ce am aflat de la Maria. Mi-a spus că, din ordinul lui Hitler, toţi deţinuţii din toate lagărele de concentrare vor fi lichidaţi înainte de terminarea războiului. Atunci am întrebat-o dacă „Sanatorium Wohlgemut" este sau nu lagăr. Şi ce crezi că mi-a răspuns ? Că, la momentul potrivit, Gruppenführerul Köppen va hotărî dacă „Sanatoriul" trebuie considerat sau nu lagăr de concentrare.

— E clar. Ţi-a dat un asemenea răspuns, fiindcă n-a vrut să-ţi spună că Köppen a şi hotărît. Dacă Hitler a ordonat lichidarea tuturor deţinuţilor din lagărele de concentrare, este clar că nu va face excepţie cu noi, de vreme ce de acolo am fost aduşi cu toţii.

— La aceeaşi concluzie am ajuns şi eu, şi de aceea am ţinut să stau de vorbă cu dumneata. Să ne sfătuim : Ce facem ? Dacă evadăm, ne prind şi ne aduc înapoi zăvozii Mariei, iar Niederpaur ne va spînzura. Dacă rămînem pe loc, sfîrşitul va fi acelaşi, fiindcă, în momentul în care aliaţii vor ajunge în apropiere de Halberdorf, Cap-de-Mort va da ordin să ne împuşte sau să ne spînzure. Totuşi, într-un fel, trebuie să acţionăm. Iată motivul principal pentru care am ţinut să stăm de vorbă. Dumneata ce părere ai ? Crezi că, în afară de evadare, există altă şansă să ne salvăm ? Noi, ceilalţi ?

— Există situaţii disperate pe front în care un comandant este nevoit să dea ordinul „scapă cine poate". Situaţia noastră, aici la „Sanatoriu", acum cînd ştim ce ne aşteaptă, ar justifica un asemenea cuvînt de ordine, măcar în atîta măsură, ca ulterior adică în cazul în care am reuşi să scăpăm cu viaţa — să nu avem motiv a ne reproşa că nu ne-a păsat de ceilalţi. Totuşi, nu pot să nu mă gîndesc la femei. La Katia, care va avea un copil, la celelalte care, în viitorul apropiat, vor fi probabil în aceeaşi situaţie. Mă întreb : dacă tot trebuie să

ne riscăm viața, ca să putem eventual supraviețui, haide să vedem ce s-ar putea face, dar nu numai pentru salvarea noastră, ci a tuturora ?

— De acord cu dumneata. Dar ce ?

— Dacă vrei *acum* un răspuns de la mine, regret, dar nu sînt capabil să ți-l dau. Trebuie să mă gîndesc.

— Să ne gîndim ! am pus punctul pe i.

— Evident, să ne gîndim. Dar pînă găsim ceva care să merite riscul, n-ar strica să încerci — nu știu cum — să mai stai de vorbă cu Maria. De fiecare dată cînd v-ați întîlnit, ai aflat cîte ceva important.

Ideea lui John nu era rea. De aceea, seara, tîrziu, cînd ceilalți nu se mai aflau acolo, din nou m-am dus la club. Maria încă nu venise. Am așteptat-o, dar pînă la urmă a trebuit să mă duc la culcare. Maria n-a venit nici în nopțile următoare, deși îmi spusese că obișnuiește să se distreze în fiecare seară, jucînd biliard de una singură. De ce ? Nu cumva mă mințise ? Nu cumva, știind că mă va găsi la club, venise să stea de vorbă cu mine, dintr-un motiv pe care nu-l puteam înțelege ? Sau poate i se interzisese ? Parcă puteam ști dacă nu cumva Hermann, ascultînd la ușă, auzise tot ceea ce discutasem cu Maria ?

Trecu o săptămînă. Continuam s-o aștept la club, continuam să nu mă dau bătut.

Bartholine interpreta greșit absențele mele și, din pricina aceasta, suferea mult. Nu-i puteam însă destăinui de ce întîrziam în fiecare seară. Nu fiindcă nu aveam încredere în ea. Dar, fiind femeie, și pretinzînd că începuse să mă iubească, i-ar fi fost greu să înțeleagă și să accepte că mă duceam la club să întîlnesc o altă femeie — și încă una foarte frumoasă — doar cu intenția de a o trage de limbă.

Cu John mă văzusem în fiecare zi, mai exact, găsisem în fiecare zi prilejul să ne informăm reciproc. Totuși o hotărîre în legătură cu modul în care ar trebui să acționăm încă nu izbutisem să luăm. În schimb căzusem de acord că era absolut necesar să recrutăm și pe alții. Bineînțeles ne era clar că, atîta vreme cît nu vom fi în măsură să prezentăm un plan de acțiune, cît de cît realizabil, nu-i vom putea atrage de partea noastră. Pînă cînd planul avea să devină realitate, ne-am decis să-i observăm cu mare atenție, ca să ne dăm

seama pe care dintre ei am putea conta. Pînă la urmă am căzut de acord că dintre toţi, dispuşi să ne ajute şi, în acelaşi timp, să rişte, păreau a fi : Mirko sîrbul, francezul Gaston Baupré şi Achileas grecul. Curînd după ce ne-am fixat asupra lor, întîmplarea făcu, numai ea, ca unul dintre ei, francezul Gaston, să vină în întîmpinarea intenţiilor noastre.

Într-o dimineaţă, pe cînd eu şi Bartholine tocmai plecam să ne plimbăm, Gaston ne ajunse din urmă. Îl însoţea Svetlana, pe care eu o poreclisem *Esperantista*. Mă întrebă dacă ne-ar deranja să ne plimbăm împreună. Nu am avut nimic împotrivă. Acum, cînd eu şi John ne fixasem şi asupra lui Gaston, o conversaţie cu el era binevenită. Desigur Bartholine acceptă cu mai puţină plăcere. Cred însă că plimbarea începu să i se pară o adevărată corvoadă din clipa în care Gaston propuse celor două femei s-o pornească înainte, sub pretextul că poteca prin pădure era prea îngustă.

La început, bineînţeles vorbind numai el şi nedîndu-mi răgazul să-i răspund, Gaston abordă, succesiv, o mulţime de subiecte, fără importanţă, din viaţa noastră cotidiană. O încondeie puţin pe Erika pentru mania ei de a ne repezi în timpul mesei, calificînd-o *„tête de linotte“* [1], îşi bătu joc de compatriotul său Augustin Coffin, care se umfla în pene ca un *dindon* [2], considerîndu-se un *Vater* [3] — pronunţă cuvîntul german punînd accentul pe ultima silabă —, o ironiză puţin pe Svetlana pentru extraordinarul ei debit verbal, numind-o cu duioşie sinceră, *„ma charmante châtelaine“* [4], pentru ca la un moment dat să mă întrebe dacă am idee din cîţi SS este formată garda ce ne păzea. Nu aveam habar. De altfel, nici nu era de mirare, deoarece tot timpul cît noi eram pe afară, nu se arăta nici unul dintre paznicii noştri. I-am mărturisit că nu ştiu.

Gaston rîse, privindu-mă cu îngăduinţă :

— Eu sînt de felul meu curios. Dacă te interesează, îţi pot spune. „Sanatoriului“ i-a fost afectată o gardă mai mult simbolică. Închipuie-ţi, ne păzesc doar şase SS.

[1] Gîsculiţă.
[2] Curcan.
[3] Cap de familie.
[4] Fermecătoarea mea castelană.

— Nu știu de ce consideri că șase SS reprezintă o gardă simbolică. Sînt înarmați și...

— Stai puțin, mă întrerupse Gaston. E totuși o gardă simbolică. Gîndește-te ! Paza n-o asigură prin posturi de santinele nici ziua și nici noaptea. Misiunea lor este, mai curînd, să ne sperie și, la nevoie, să ne extermine. Paza o asigură cîinii.

— Dumneata de unde știi cîți SS-iști sînt ? am întrebat.

— Am avut curiozitatea să-i număr.

— Cum de ai izbutit, de vreme ce ziua nu se arată pe afară ?

— Am avut răbdarea să-i identific pe rînd. Azi pe unul, mîine pe altul...

— Pentru o asemenea treabă ți-a trebuit un post de observație.

— Exact ! Pun rămășag că n-ai să ghicești unde mi l-am stabilit.

— Dacă nu cumva ai darul de a te face invizibil, nu văd cum ai putut să-i supraveghezi fără ca ei să prindă de veste.

— Nu, cu un asemenea har nu m-a înzestrat natura. În schimb m-a blagoslovit cu atîta curaj cît mi-a trebuit ca să mă strecor în bunker.

— Bunkerul nu-i încuiat ?

— Nu. De șase ori am izbutit să mă furișez în bunker. Supraveghind corpul de gardă de la una din ferestre, am putut să-i număr pe toți. Sînt șase. Sigur !

Atunci l-am întrebat direct, privindu-l în ochi, să văd cum va reacționa :

— ... Și ai riscat *numai* din pură curiozitate ?

Gaston îmi luă brațul, silindu-mă să merg mai încet.

— Știu că pot avea încredere în dumneata. Mă pricep la oameni. Pînă la război am fost activist sindical. De aceea am să-ți dau un răspuns sincer : Nu numai din pură curiozitate. M-am gîndit că e bine să știm cîți sînt la număr cei care s-ar putea ca într-o zi să primească ordin să ne lichideze. Ei sînt șase, iar noi treisprezece.

— Cu Hermann, Cap-de-Mort, Helga, Erika, Josepha, Martha și Maria și ei sînt tot treisprezece.

— Bine, dar eu n-am pus la socoteală cele treisprezece femei ale noastre. Dacă le adăugăm și pe ele, sîntem douăzeci și șase la număr.

— În schimb, nu avem nici o armă. Şi în cazul acesta, ce mai contează numărul ?

— Contează. Ţi-am spus că am fost activist sindical. Ei bine, ca activist sindical ştiu cît preţuieşte organizarea. Pot să-ţi mai spun — ţi-am declarat că am încredere în dumneata — că fac parte dintr-un partid a cărui tărie constă, în primul rînd, în organizarea perfectă.

— Partidul comunist ?

— Da ! Revenind la situaţia noastră, ceea ce contează, în primul rînd, este organizarea. Ca să putem acţiona, trebuie mai întîi să ne organizăm. Abia după aceea va fi necesar să ne întrebăm : *cum* să acţionăm şi *cînd* ? Ultima întrebare este cea mai grea.

Văzînd că Gaston joacă cu cărţile pe faţă, n-am mai avut nici o reţinere şi i-am dezvăluit că şi noi, eu şi John, plănuisem să acţionăm şi că, printre alţii, ne gîndisem să apelăm şi la el ca să ne ajute. Ne mulţumi pentru încrederea ce i-o acordasem, după care convenirăm ca, a doua zi, să discutăm toţi trei.

Şi într-adevăr, a doua zi ne-am întîlnit în locul de unde se vedea cel mai bine gara Halberdorf. Întrucît John nu cunoştea franceza, iar Gaston engleza, mi-a revenit sarcina de interpret. După ce l-am ascultat pe Gaston, atît eu cît şi John ne-am dat seama că, dintre noi, el era cel mai potrivit să fie conducătorul nucleului şi, mai tîrziu, al întregului grup de acţiune. Şi pentru ca cititorii să-şi dea seama că într-adevăr aşa era, reproduc în rîndurile ce urmează acea parte din expunerea sa care oglindeşte cel mai bine, cît de lucid vedea el situaţia.

— Este clar pentru noi, domnilor — luă Gaston cuvîntul — că nu vom fi cruţaţi. Chiar dacă Maria te-a minţit, domnule Bratosin, şi Hitler nu a dat un asemenea ordin, nu ne vor cruţa. Cînd vor considera că a sosit momentul, ne vor lichida. Mă refer, bineînţeles, la noi, bărbaţii.

— Doar dacă ne vor păstra ca să fecundăm alte femei, observă John.

— Nu se va întîmpla aşa, domnul Seaford, îl contrazise Gaston. Şi iată de ce nu cred. Noi nu sîntem prima serie cu care Cap-de-Mort experimentează ce naiba va fi experimentînd. Dovadă ? Perechea Monica şi Iosif, despre care, dato-

rită domnului Bratosin știm sigur a fost lichidată. Ar putea obiecta careva dintre dumneavoastră: „Pe aceștia doi i-au lichidat, fiindcă n-au putut procrea". De acord. Dar în cazul acesta sîntem obligați să ne întrebăm ce s-a întîmplat cu ceilalți, de vreme ce nu i-am mai găsit aici? Au fost trimiși înapoi în lagăre? Eu, care am trecut prin două lagăre, știu că deținuții supuși unor „experiențe", ulterior sînt lichidați. Mă întreb de ce să fi făcut excepție cu cei ce ne-au precedat și, bineînțeles, de ce ne-ar cruța pe noi?

— Clar, domnule Baupré! l-am aprobat.

— Merg mai departe — continuă Gaston — și afirm că nici femeile nu vor fi cruțate. Vor fi și ele lichidate, ceva mai tîrziu, după ce vor naște — în cazul în care îi interesează nașterea — mai devreme, dacă îi preocupă doar evoluția sarcinii. Deci, ca o primă concluzie, nici un fel de iluzii în ceea ce privește viitorul. Or dacă așa se prezintă situația, sîntem obligați să ne întrebăm: cînd vor trece la lichidarea noastră? Teoretic nu înainte de luna aprilie, adică nu mai înainte de expirarea termenului înăuntrul căruia toate femeile trebuie să rămînă gravide. Repet, teoretic! Practic însă, este posibil ca aceasta să se întîmple mai devreme, în cazul în care evenimentele pe front se precipită și aliații amenință să ajungă aici mai curînd. Într-un asemenea caz, *Administrația* ori ne va transporta în altă parte, ori va dispune lichidarea noastră imediată. Prima alternativă nu mi se pare probabilă. Unde să ne ducă, de vreme ce aliații înaintează și dinspre Vest, și dinspre Est?

— Ai prezentat foarte bine situația, recunoscu John.

— Dacă așa stau lucrurile, noi ce trebuie să facem? Avem vreo șansă să supraviețuim, în ultimă instanță să ne apărăm, atîta vreme cît nu dispunem măcar de o singură armă? Părerea mea este că există. Evident, o șansă îndoielnică, dar, totuși, o șansă. Decît să stăm cu brațele încrucișate, așteptînd moartea, e preferabil să riscăm.

— Sîntem și noi de aceeași părere, am vorbit și în numele lui John.

— Deși nu avem cunoștință de felul în care decurg ostilitățile, nu cred că Germania va putea rezista mai mult de maximum șase luni. Asta însă nu înseamnă că noi va trebui să mai așteptăm atîta. Eliberarea sau moartea noastră depinde de distanța la care se află „Sanatorium Wohlgemut" de cel

mai apropiat front. Este posibil ca în două-trei luni — poate chiar mai devreme — aliaţii să ajungă aici. S-ar putea şi mai tîrziu, adică, după expirarea termenului de trei luni acordat nouă de *Administraţie*. De vreme ce nu putem exclude şi o asemenea eventualitate, noi trebuie să elaborăm nu unul, ci două planuri de acţiune. Primul, cel mai probabil, pentru cazul în care datorită înaintării aliaţilor, *Administraţia* va trebui să acţioneze înăuntrul termenului de trei luni, şi un alt plan de acţiune, după expirarea ultimatumului. Deocamdată trebuie să ne preocupe primul plan. Sînteţi de acord ?

— Absolut de acord.

— Cum am putea acţiona ? De pildă, dezarmînd garda. Este posibil ? Este, domnilor. Dacă paza „Sanatoriului" este lăsată pe seama celor patru zăvozi, puteţi fi siguri că în timpul nopţii S.S.-iştii dorm duşi, îmbrăcaţi în pijamale.Nu mă gîndesc să dăm buzna peste ei. Dar cred că ne-am putea strecura doi inşi în dormitor, fără să facem zgomot, să le şterpelim armele şi, odată în posesia lor, să-i arestăm pe toţi şi să-i închidem în bunker. Asta ar fi o soluţie.

— Cum ? Mai există una ? am întrebat din cale afară de uimit.

— Da. Să-i luăm ca ostatici : pe Cap-de-Mort, pe Martha, pe Hermann, pe Helga, pe Erika şi pe bucătăreasă. Dintr-un anumit punct de vedere, soluţia aceasta mi se pare mai uşor realizabilă.

Categoric, Gaston avea idei, era un om de acţiune. În ochii lui John citeam că şi el era surprins, descoperind abia acum adevărata faţă a lui Gaston.

— Toţi cei ce alcătuiesc Administraţia — continuă Gaston — locuiesc la etaj. Femeile de serviciu — Erika şi bucătăreasa au camere la mansardă.

— Pe Hermann — am ţinut să-i informez — l-am văzut ieşind mereu dintr-o încăpere de la parter, şi cred că acolo doarme.

— Nu, domnule Bratosin, acolo este un fel de cancelarie. Te asigur că locuieşte şi el la etaj, mă contrazise Gaston. Am studiat problema. Dacă ne hotărîm pentru această soluţie, cu Hermann va trebui să începem.

— Bine, cum vom afla care este camera lui ? observă John.

— Vom afla.

— Cum ? insistă John.

— De la Erika sau de la Helga. Ele știu. Vom captura pe Hermann, pe Cap-de-Mort și, la urmă, pe Martha și Maria. După ce îi vom avea pe toți la mînă, le vom impune condițiile noastre.

— Și care vor fi condițiile noastre ? întrebă tot John.

— Văzînd și făcînd, domnule Seaford. De fapt, cred că m-am exprimat greșit. Nu e vorba propriu-zis de condiții. Dacă planul nostru reușește, nu ne rămîne altceva decît să-i așteptăm pe aliați. Fiindcă de aici nu putem pleca nicăieri. Deci, este vorba să-i împiedicăm să dea alarma, să ceară ajutoare. Cu alte cuvinte, ceea ce avem de făcut este să cîștigăm timp : o zi, două, trei, mă rog, cît va fi nevoie.

Cîteva minute nu mai vorbi nici unul dintre noi. Gaston aștepta să cunoască părerea noastră. Planul mi se părea realizabil și, mărturisesc, m-am întrebat, nu fără oarecare invidie, de ce nu-mi venise mie în minte. John, vîrînd în buzunar pipa stinsă, întrebă :

— Și cum vom ști cînd a sosit momentul să acționăm, de vreme ce nu avem posibilitatea să aflăm care este situația pe front ?

— Foarte judicioasă observația dumitale, domnule Seaford. Într-adevăr, aceasta este cea mai mare dificultate : *Cînd* va trebui să acționăm ? Care este situația pe front nu avem cum să aflăm. Pe Hermann nu-l putem trage de limbă, și nici pe ceilalți. Totuși nu se poate să nu prindem de veste atunci cînd vor hotărî că a sosit momentul să termine cu noi.

— Crezi ? se arătă sceptic John.

— Sînt convins. Gîndiți-vă că nici în lagăr nu-i anunță pe cei sortiți morții că vor fi gazați sau împușcați. De fiecare dată încearcă să-i înșele sub o formă sau alta. Sînt sigur că și cu noi vor încerca să procedeze la fel. Noi însă, fiind în alertă, vom acționa chiar „*à la barbe du général*“ [1], încheie Gaston.

[1] sub nasul generalului.

14

TRECU LUNA IANUARIE. LA ÎNceputul lui februarie avu loc o nouă vizită medicală. Din cele douăsprezece femei, după această a doua vizită medicală, se constată că încă cinci erau însărcinate. Mai puţin de jumătate. Probabil că *Administraţia* avea motive să fie nemulţumită de noi. Am avut şi confirmarea acestei presupuneri, în ziua în care am auzit-o pe Erika bodogănind, la o masă vecină, supărată că Giulia o rugase ca, în locul porţiei de margarină, să-i mai dea puţină marmeladă.

— După ce sînteţi cea mai nenorocită serie, mai aveţi şi pretenţii.

În ceea ce priveşte relaţiile dintre mine şi Bartholine ele continuau să rămînă neschimbate. Bartholine nu se putea destinde. Cumplit îmi mai era milă de ea, de marea ei spaimă că va trebui să se sinucidă sau, dacă nu va avea curajul, că va ajunge în baraca nr. 10 din lagărul de la Ravensbrück, acolo unde erau închise deţinutele nebune.

Aşa trecură săptămînile, una după alta. Între timp, noi ne organizam. În grupul nostru de acţiune fusese cooptat şi polonezul Jerzy Borowczyk. Gaston, pe care îl alesesem conducătorul nostru, gîndise şi ne atribuise fiecăruia sarcini concrete. De pildă, Mirko trebuia să ţină sub observaţie corpul de gardă şi să raporteze ceea ce eventual ar fi observat. După o săptămînă, aflasem tot ceea ce putea să ne intereseze în le-

gătură cu cei șase SS-iști. De pildă, acum știam în ce zile se deplasează magazinerul după alimente — unul dintre cei șase —, după cît timp se întoarce, unde era magazia, și cum ajung alimentele de acolo la bucătărie. Aflasem unde este depozitul de benzină, care nu conținea decît un singur butoi de circa optzeci de litri, probabil stocul intangibil, ce nu putea fi folosit decît în caz de forță majoră. John, la rîndul său, pîndind mai multe nopți în șir, în ciuda faptului că ferestrele erau camuflate, izbuti să localizeze, după niște abia vizibile dîre de lumină, care erau camerele ocupate de *Administrație*. În ceea ce mă privește, trebuia să folosesc absolut toate ocaziile ce se vor ivi — la nevoie să le provoc — ca să stau cît mai mult de vorbă cu Hermann, și să depun aceeași străduință în discuțiile pe care eventual le-aș avea cu Maria.

Dacă în ceea ce-l privește pe Hermann, în decursul lunii februarie prilejurile nu au lipsit — din păcate fără vreun rezultat pozitiv — în schimb pe Maria n-am mai văzut-o, deși mă duceam în fiecare noapte la club. O singură dată m-am întîlnit cu ea în curtea „Sanatoriului", dar a trecut pe lîngă mine abia catadicsind să-mi răspundă la salut. Am urmărit-o doar cu privirea și am văzut-o dispărînd în clădire prin intrarea principală, care nouă ne era interzisă. Asta s-a întîmplat pe la jumătatea lunii februarie. Ultimele două săptămîni trecură, și repede, și încet. Așa le-am simțit. Eu și ceilalți. Trecură repede și încet, într-o așteptare chinuitoare pentru acele dintre femei care aveau de ce să se teamă de apropiata vizită medicală — Bartholine, Tony, Svetlana, de pildă — neliniștitoare pentru grupul nostru de acțiune. Peste cîteva zile, adică imediat după vizita medicală din luna martie, cînd soarta noastră urma să se hotărască, trebuia să trecem la aplicarea celei de-a doua variante a planului nostru.

Și în această a doua variantă era prevăzută atît arestarea, eventual lichidarea celor din gardă, cît și capturarea, ca ostatici, a celor din *Administrație*. Dar dacă în prima variantă, procedînd astfel, scontam că ne vor salva aliații, în varianta a doua trebuia să acționăm fără să mai scontăm pe ajutorul lor decît după scurgerea a cel puțin două săptămîni. Privit din acest punct de vedere, planul era nebunesc de temerar. De ce? Pentru că nu puteam prevedea ce consecințe ar putea avea o izolare atît de îndelungată a „Sanatoriului" de lumea dinafară. E drept, de cînd fusesem aduși acolo, nici o mărime

nazistă nu venise în inspecție. Doar Cap-de-Mort pleca din cînd în cînd, singur la volanul „Horsch"-ului său, îmbrăcat în uniformă de Gruppenführer Waffen SS, lipsea o zi, după care se înapoia semeț și sinistru, ca de obicei. Totuși aceasta nu constituia un indiciu absolut sigur că nu se putea întîmpla, date fiind evenimentele pe care, chiar dacă nu le cunoșteam, le presupuneam dramatice pentru naziști, să avem ghinionul să vină niscai „musafiri" la „Sanatoriu". Pe urmă mai era ceva. Săptămînal, magazinerul sau artelnicul — naiba știa ce era în realitate — pleca după alimente, probabil în orașul cel mai apropiat. Asta însemna că aprovizionarea se făcea cel mult pentru o săptămînă. Ceea ce ne preocupa și ne îngrijora nu era că nu vom avea ce mînca, în cazul în care ar trebui să așteptăm venirea aliaților mai mult de o săptămînă. Ne-am fi priceput să drămuim alimentele existente în magazie, în așa fel ca să ne ajungă chiar și pentru două săptămîni. Teama noastră era alta : nu cumva acolo, la centrul de unde se aproviziona „Sanatoriul", să se observe absența SS-istului și, părîndu-li-se aceasta suspect, să trimită pe cîțiva în recunoaștere. Dar nu aveam încotro. Trebuia să ne asumăm riscul.

Ne aflam în primele zile ale lunii martie. Așteptam, cu emoție, ca Helga să anunțe vizita medicală. Din cercetările discrete întreprinse de grupul nostru, reieșea că nici o femeie nu mai rămăsese însărcinată. În lunile precedente, vizita medicală avusese loc întotdeauna pe data de întîi. Dar iată, eram în șase ale lunii martie și ea încă nu fusese anunțată. În ziua de zece martie, Helga comunică femeilor că la vizita medicală ce urma să aibă loc peste o oră vor trebui să se prezinte numai „doamnele gravide" din lunile precedente, „pentru control", vizita medicală „generală" urmînd să aibă loc la o dată care se va anunța ulterior.

Din nou așteptare. Amînarea vizitei medicale generale îl neliniștea mai ales pe Gaston. După el, aceasta însemna că, în scurtă vreme, urma să se hotărască soarta noastră. Dar în privința asta se înșela. Cu cîteva zile înainte de sfîrșitul lunii, Cap-de-Mort la volanul „Horsch-ului" său, părăsea „Sanatoriul". Cînd l-am văzut îndepărtîndu-se, m-am întrebat : „Oare are să mai revină ?"

În absența lui, am avut șansa ca din nou s-o întîlnesc pe Maria la club. Cum a intrat pe ușă, mi-am dat seama, și m-am

mirat, cît de schimbată era. Slăbise mult, parcă era în convalescență după o boală lungă. A intrat pe ușă fredonînd. Părea bine dispusă. Ochii îi străluceau nefiresc și avea o privire rătăcită.

— Bună seara, Christian ! Iarăși te găsesc aici.

— Bună seara, Maria ! Nu te-am văzut de foarte mult timp. Ai fost bolnavă ?

— Sînt Christian !

— Dar ce ai ?

— Boala de care suferi n-ai s-o găsești în nici un tratat de medicină. *Acum* multă lume suferă de boala asta.

Și iarăși începu să fredoneze un vals vienez. Ochii ei mă intrigau cel mai mult. „Un om normal nu poate avea astfel de priviri", mi-am zis. Și în clipa următoare am știut. Am știut că Maria se drogase. Luă un tac și, cu creta, începu să-i frece vîrful. După ce termină, în loc să înceapă să joace, îl zvîrli pe jos, apoi se săltă pe masa de biliard și, bălăbănindu-și picioarele, se uită la mine lung, așa de parcă m-ar fi compătimit.

— Ce mă privești așa, Maria ?

— Cum te privesc ?

— Parcă ți-ar fi milă de mine.

— Poate că-mi e puțină milă. Apoi imediat, pe un ton confidențial. Știi, Martha s-a hotărît să te cruțe. Ai un noroc extraordinar, Christian. Norocul tău este că semeni extraordinar de mult cu Alois.

— Cine-i Alois, Maria ? am întrebat întrezărind vag adevărul.

— A fost. Nepotul meu și fiul Marthei. Căpitanul Alois, nepotul meu, a murit ars de viu, într-un tanc pe frontul din răsărit. Să știi, ești un om norocos, dacă Martha s-a hotărît să te cruțe.

— ...Și cu ceilalți ce se va întîmpla ?

— Va hotărî Grupenführerul Köppen, cînd se va înapoia. Cred că vor fi împușcați, Christian.

— Și femeile gravide ?

— Și ! Toți... Toți !...

— Atunci de ce ne-ați cerut să facem copii ? Ca acum să-i ucideți ?

— *Acum* este altceva. Acum nu mai avem nevoie de copiii voștri.

— Aveați nevoie de copiii noștri ? Ce voiați să faceți cu ei ?

— *Acum* poți să afli adevărul, Christian. Nu mai are nici o importanță, fiindcă *nimic* nu mai poate fi salvat. Războiul l-am pierdut. Luptele se poartă pe teritoriul Reich-ului. Groaznic !... Groaznic ! Cine ar fi putut prevedea un asemenea sfîrșit, o asemenea catastrofă ? Nu există în lume un soldat mai bun decît soldatul german, și totuși, iată, am fost bătuți. Curînd, în cîteva săptămîni, va trebui să capitulăm. Știi de ce ne-au bătut ? Fiindcă tehnica lor este mai avansată decît a noastră. Avioanele lor sînt mai bune, tancurile lor, tunurile, bombele lor. Führerul ne-a promis o armă cu care va zdrobi pe inamic, cîștigînd războiul în ceasul al doisprezecelea. Dar arma aceea oamenii noștri de știință n-au izbutit s-o pună la punct. Se pare că americanii ne-au luat-o înainte, și că oricînd pot s-o folosească împotriva noastră.

Tăcu. Avea o față chinuită. Ochii însă îi străluceau straniu, așa cum nu mai văzusem alți ochi strălucind. Pe urmă, înviorîndu-se, mă întrebă :

— Te-ai întrebat vreodată, Christian, ce este o invenție ?

Parcă eram un elev prost și ea o profesoară dispusă să fie indulgentă cu mine.

— Stabilirea unui fapt nou sau a unei date inedite. Bineînțeles, invenția n-o constituie „fapta" sau „data", ci procesul care a dus la stabilirea acestora, sau, altfel spus, procesul care le-a relevat, i-am răspuns și m-am uitat la ea atent, să văd dacă definiția o satisface. Am avut impresia că nici nu mă urmărise.

— Pe Martha a interesat-o invenția din punct de vedere biologic.

— Așa ! am exclamat și am ciulit urechile.

— Christian, tu ai ceva idee de biologie ?

— Cîte ceva mai știu și eu, Maria.

— Atunci înseamnă că nu-ți spun o noutate afirmînd că «așa cum evoluția ființelor vii a avut două căi — transformările lente și mutațiile — la fel și procesul ideilor se face pe două căi : pe calea obișnuită, printr-o muncă lentă, și o alta, echivalînd cu mutațiile, și care este proprie invenției».

— Nu, bineînțeles, am fost de acord, străduindu-mă să înțeleg de ce o obseda atît de mult problema invențiilor.

— Martha argumentează în felul următor : «Dacă mutația înseamnă o rupere de echilibru la un moment dat, întrucît invenția echivalează cu mutația, înseamnă că și invențatorii

trebuie să se distingă de ceilalți oameni printr-un dezechilibru organic.»

„Ce-i cu ea ? Aiureala asta de unde a mai scos-o ?" m-am întrebat.

— Cred, Christian, că ești și tu de acord «că natura nu poate prevedea nimic, nu-și poate organiza activitatea în vederea atingerii unui anumit scop. Asta înseamnă că nu poate realiza ordinea în lumea ființelor vii decît din întîmplare, și în mod cu totul aproximativ. Desigur, în ansamblu, totul *pare* normal, frumos, perfect. Și pare așa, fiindcă efectul de ansamblu e prea complex și prea confuz, ca să ne permită să distingem defectele amănuntelor. Dacă natura ar reuși ordinea și perfecțiunea, evoluția ar deveni un non sens, nu-i așa ? Evoluția doar nu este o proprietate inerentă existenței, ci un produs al lipsurilor ce se cer îndeplinite, reprezentînd tendința constantă dar niciodată satisfăcută pe deplin a naturii spre desăvîrșire. Raportînd cele afirmate pînă acum la creierul omenesc, rezultă că asimetria și lipsa de echilibru sînt cauzele nenumăratelor deosebiri ce se observă între oameni. Sau, dacă vrei, un om se deosebește mai mult de ceilalți cu cît asimetria și lipsa de echilibru sînt la el mai accentuate. Îți atrag atenția, Christian, că nu trebuie să dai cuvîntului dezechilibru un înțeles peiorativ».

— N-ai nici o grijă, Maria. N-am să fac o asemenea confuzie.

— Ce rezultă din acest adevăr ? «Că oamenii de geniu, inventatorii sînt dezechilibrați doar în sens natural, nu în cel patologic. La ei dezechilibrul nu trebuie să atingă calitățile intelectuale, ele fiind absolut necesare ca ruptura de echilibru să ducă la rezultate valoroase»[1] Martha susține...

N-am mai ascultat-o decît cu o atenție periferică, fiindcă la un moment dat, am avut sentimentul că îmi expune o teorie pe care o citisem cîndva. În mai multe rînduri, Maria precizase : „Martha spune... Martha afirmă... Martha susține". Deci asta însemna că teoria despre natura invenției din punct de vedere biologic aparținea soră-si.

— Iartă-mă că te întrerup Maria. Martha și-a publicat părerile, cercetările în vreo lucrare ?

— Nu !

[1] Pasajele în ghilimele nu aparțin autorului.

„Totuşi eu am citit pe undeva asemenea păreri", i-am replicat în gînd.

Şi imediat după aceea mi-am amintit. Citisem, într-adevăr, o carte în care procesul invenţiei era privit ca rezultat al ruperii de echilibru. Mi-am amintit şi autorul: Charles Nicolle [1].

— Pe Martha, biologia invenţiei a interesat-o, în primul rînd, din punctul de vedere al rasei. Adică, spiritul de invenţie este apanajul raselor relativ omogene sau atîrnă de amestecul lor? Martha recunoaşte că există păreri, dintre cele mai autorizate, care susţin că spiritul de invenţie este favorizat de amestecul raselor. Totuşi, după opinia ei, se exagerează mult, şi, că, dimpotrivă, amestecul dintre rase superioare şi cele inferioare nu numai că nu duce la favorizarea spiritului de invenţie, ci la sărăcirea lui, datorită contrastului prea mare dintre ele, din care motiv dezechilibrul de care ţi-am vorbit şi care constituie o condiţie sine qua non a invenţiei este atît de tranşant, încît, în loc să dea naştere la genii şi oameni remarcabili, creează monştri şi nebuni. În susţinerea tezei sale, Martha mai afirmă că toţi acei care pretind că amestecul raselor are efecte salutare din punctul de vedere al progresului omenirii, se bazează nu pe cercetări ştiinţifice riguroase, ci mai mult pe observaţiile etnologice şi istorice. De aceea, ea şi-a propus să studieze problema pe baze riguros ştiinţifice. A început prin a aduna o mulţime de material faptic, lagărele de concentrare reprezentînd un cîmp vast de cercetare.

— Martha a lucrat într-un lagăr? am întrebat.

— Nu! Dar a cerut să i se furnizeze de acolo datele de care avea nevoie, şi să i se pună la dispoziţie deţinuţi, bărbaţi şi femei, în scopul efectuării unor teste şi a unor măsurători antropometrice. Dar toate acestea au constituit doar prima fază a cercetărilor. A doua fază, mult mai importantă, începută excelent, se va termina prost din cauză că am pierdut războiul, Christian. Este vorba de *experienţa* la care aţi fost folosiţi voi şi alţii asemenea vouă.

În sfîrşit, aveam să aflu ce legătură exista între cercetările Marthei cu privire la biologia invenţiei şi noi, cobaii ei.

— Martha a întocmit un raport detaliat, pe care l-a adresat lui Himmler şi în care propunea o experienţă ştiinţifică, unică

[1] Charles Nicolle, Biologie de l'Invention, Paris, 1932.

pînă în prezent în lume. Himmler a studiat raportul Marthei, l-a găsit interesant şi l-a delegat pe dr. Gruppenführerul Köppen să-i acorde tot sprijinul. Gruppenführerul Köppen a fost în aşa măsură încîntat de planul Marthei, încît nu s-a mărginit să-i acorde doar sprijinul, ci s-a angajat s-o ajute efectiv.

— Pentru numele lui Dumnezeu, în ce consta planul Marthei ? nu m-am putut abţine să nu întreb.

— Un plan genial, Christian. Ascultă ! Din diverse lagăre de concentrare, după anumite criterii dinainte stabilite, au fost recrutaţi o sută de femei şi o sută de bărbaţi. Tu ştii că o asemenea selecţie a putut fi făcută, deoarece în lagăre toate naţiunile Europei îşi au „reprezentanţii" lor.

— Care au fost acele criterii ? am întrebat.

— Ştie Martha. Personal nu m-a interesat să le cunosc. Deci două sute de oameni, bărbaţi şi femei, au fost scoşi din diferite lagăre, au fost aduşi aici şi cuplaţi după nişte criterii riguros ştiinţifice, creîndu-li-se condiţii de existenţă normale. Li s-a cerut — ce ? să facă copii. Cînd copiii au început să se nască, după o scurtă perioadă de alăptare, între patru şi şase luni, în raport cu robusteţea noului născut, au fost luaţi de la mamele lor şi încredinţaţi unor familii germane, credincioase Führerului, ca să-i crească alături de propriii lor copii, în spiritul şi disciplina germană.

— Scuză-mă că te întrerup, Maria. Părinţii adoptivi ştiu cine sînt aceşti copii ?

— Cum îţi poţi închipui că li s-a dezvăluit secretul, un adevărat secret de stat, Christian ?

— Nu m-am gîndit la aspectul acesta, i-am replicat ironic. Desigur, un adevărat secret de stat.

— Copiii aceştia au fost undeva înregistraţi şi ei ar fi trebuit să fie urmăriţi pe parcurs, pentru a se vedea ce vor deveni în decursul anilor. Cu alte cuvinte, prin ce anume particularităţi se vor deosebi de fraţii lor vitregi, născuţi din ambii părinţi germani. Martha este convinsă că cei mai mulţi vor ajunge nişte degeneraţi, iar ceilalţi nu vor străluci prin nimic în toată viaţa lor. Din păcate rezultatul acestei experienţe geniale nu va putea fi cunoscut, întrucît am pierdut războiul.

Va să zică asta era ! O ascultam uluit, scîrbit, îngrozit, revoltat şi din nou m-am întrebat dacă ea, Maria, dacă Martha, dacă Köppen — Cap-de-Mort — erau normali, dacă nu cumva

erau nebuni sau poate dacă nu cumva erau niște monștri. Elucubrațiile acestea de felcer Maria le numise „cercetări științifice", „experiențe științifice".

— Maria, ai spus : două sute de deținuți. Este o cifră reală ?

— Da, Christian ! Gruppenführerul Köppen a selecționat din lagăre o sută de femei și o sută de bărbați.

— Și noi, cei treizeci de inși, bărbați și femei, cîți am fost la început, ce am reprezentat ?

— Ultima serie, Christian.

— Și din cele optzeci și cinci de perechi dinaintea noastră au rezultat mulți copii ?

— Mai întîi nu au fost optzeci, ci o sută patruzeci de perechi, care au dat naștere la nouăzeci de copii. Voi ați fost aduși ca să completați numărul prevăzut la început : o sută de copii. Din păcate, la selecționarea seriei voastre, Gruppenführerul Köppen a fost mai puțin inspirat, întrucît la ultimul examen medical numai cinci femei au fost găsite gravide.

— Maria — am întrebat și cred că vocea îmi tremura de emoție și oroare, fiindcă anticipam răspunsul — cu cei două sute optzeci de oameni, părinții celor nouăzeci de copii, ce s-a întîmplat ?

— Au fost lichidați, Christian. Mai întîi tații, apoi mamele.

Am afirmat că, întrebînd, vocea îmi tremura. Dar după ce am auzit răspunsul ei, am început să tremur de parcă m-ar fi scuturat frigurile. Tremuram, transpiram și simțeam cum mi se întunecă mintea, simțeam cum o forță irezistibilă îmi poruncește să mă reped și s-o sugrum. Și vă rog să mă credeți că numai cu un efort extraordinar de voință am izbutit să mă stăpînesc.

— Lor să nu le spui nimic, Christian ! Auzi ? Nu are rost să știe ce-i așteaptă, mai ales că tu vei scăpa. A promis Martha. Și ea, cînd promite, se ține de cuvînt. Va găsi ea o cale...

Sări jos de pe masa de biliard și se îndreptă spre ușă. Ochii nu-i mai străluceau aproape deloc. Am înțeles că efectul drogului trecuse.

Eram pe punctul de a adormi, cînd parcă s-ar fi prăbușit cerul cu un trosnet asurzitor. Mai întîi acel trosnet asurzitor, pe urmă, cîteva clipe, liniște ca de sfîrșit de lume, pentru ca imediat după aceea să se audă tunete, tunete formidabile,

tunete ca înspre începutul pămîntului, cînd omul nu exista încă...

— Auzi, Bartholine, auzi ce formidabil bombardament de artilerie ? După o asemenea pregătire, rușii, englezii, americanii — care dintre ei or fi — vor trece prin pozițiile nemților ca prin brînză. Într-o zi-două vor fi aici.

— Ah, Christian, numai să nu ne omoare pînă atunci !

Bartholine exprima teama care exista în sufletul fiecăruia dintre noi.

M-am îmbrăcat și am ieșit pe coridor. Îmi doream să nu mă întîlnesc cu Hermann. Din fericire am avut noroc. M-am dus și am bătut în ușa lui John și i-am cerut să vină la club. Zece minute mai tîrziu, eram adunați acolo cu toții.

— Iată, acum știm că aliații sînt foarte aproape. Undeva, în vale, este în curs de desfășurare o mare bătălie. Ce facem ? Acționăm imediat, pentru a avea noi inițiativa ? am întrebat după ce, în prealabil, le-am adus la cunoștință tot ceea ce aflasem de la Maria.

Gaston fu de părere că, întrucît Cap-de-Mort lipsea, cei din gardă nu vor acționa din proprie inițiativă și propuse să așteptăm, ca să vedem cum vor mai evolua lucrurile. Întrucît și ceilalți fură de aceeași părere, după un sfert de oră, am ridicat ședința.

A doua zi, am așteptat să se înapoieze Cap-de-Mort. Era plecat de patru zile, și încă nu se mai întîmplase să lipsească atît de mult. N-a venit. Ziua se scurse ca de obicei, ca și cînd frontul nu s-ar fi aflat la numai cîțiva zeci de kilometri depărtare. Bucătăreasa — Josepha — se arătă la fel de grijulie față de femeile însărcinate, Erika nu mai nervoasă decît de obicei, iar Hermann la fel de calm și de politicos ca totdeauna. Seara ne-am adunat la club și din nou s-a pus problema dacă trebuia sau nu să trecem la acțiune. Din nou majoritatea opina pentru expectativă. Faptul că nu se mai auziseră tunurile — după părerea lui Mirko — putea să însemne ori că ofensiva aliată fusese respinsă, ori că aliații erau totuși mai departe decît ne plăcuse nouă să credem. De vreme ce totul *era* sau *părea* a fi ca mai înainte, prin ridicare de mîini am votat pentru amînarea acțiunii cu douăzeci și patru de ore.

Dimineața nu ne veni să credem, cînd am descoperit că în corpul de gardă nu mai rămăsese picior de SS-ist. Și întrucît

camioneta lipsea, am presupus că spălaseră putina în timpul nopții.

Ne așteptasem atît de puțin la un asemenea deznodămînt, încît, după primele clipe de bucurie, am început să ne îngrijorăm : Dar dacă nu plecaseră definitiv ? Sau, dacă în locul celor șase, aveau să fie trimiși alții ? Era puțin probabil să se întîmple așa ceva, totuși, pentru mai multă siguranță, John propuse să trecem la arestarea lui Hermann, a Marthei și a Mariei. Am fost cu toții de acord.

O jumătate de oră mai tîrziu, eu, Gaston și Mirko urcam scările ce duceau la etaj. Mirko meșterise un fel de măciucă scurtă, iar Gaston șterpelise un cuțit din bucătărie. Numai eu eram neînarmat. De altfel, rolul meu era de a servi ca interpret, ceilalți doi asumîndu-și sarcina să asigure nu numai propria lor securitate, dar și pe a mea.

Am bătut discret în ușa lui Hermann și am așteptat. Neprimind un răspuns, am bătut mai tare :

— *Herr Hermann, ich bin es, Bratosin. Ich will Ihnen etwas ganz wichtiges melden. Bitte öffnen Sie !* [1]

Dar nici de data asta n-am primit vreun răspuns. Mirko, fără să mai aștepte consimțămîntul nostru, apăsă pe clanță, ca să se convingă dacă este sau nu încuiată. Nu era. Împinse ușa cu piciorul și intră primul. Hermann nu era acolo și, după dezordinea ce domnea, am înțeles că, în timpul nopții, fugise și el împreună cu cei din gardă.

— Te pomenești că au șters-o și cele două surori, se neliniști Gaston.

Mai întîi am bătut în ușa Mariei. Dincolo nici un zgomot. Am încercat ușa. Era încuiată. Ne-am repezit atunci toți trei cu umărul. Ușa ceda. Maria era acolo. Era culcată în pat, părea că doarme, dar în realitate nu mai era în viață. Și întrucît lîngă ea nu am zărit vreo armă, am înțeles că se otrăvise. La Martha am pătruns tot forțînd ușa. Pe ea n-am găsit-o moartă în pat, ci într-un balansoar, în fața ferestrei care avea, ca perspectivă, muntele. Și întrucît în clipa cînd am pătruns acolo, balansoarul încă se mai legăna, am presupus că nu trecuseră decît doar cîteva minute de cînd luase otrava.

[1] Domnule Hermann, sînt eu, Bratosin. Trebuie să vă raportez ceva foarte important. Vă rog deschideți !

Pe Helga am încuiat-o într-o cameră de la etaj, ca să nu poată fugi. În schimb pe Erika și pe Josepha le-am lăsat libere, să se ocupe de masa noastră. În magazie am găsit alimente pentru o săptămînă. Dar nu ne-au mai trebuit, fiindcă a doua zi, înspre prînz, au urcat la „Sanatoriu" două jeep-uri cu soldați americani, conduși de un maior.

De la întîmplările tragice și halucinante povestite în această carte au trecut douăzeci și șapte de ani. După ce am ajuns în țară, i-am scris Bartholinei de mai multe ori și tot de atîtea ori ea mi-a răspuns. În fiecare scrisoare mă asigura că mă iubește și că mă va iubi cît timp va trăi. Doi ani mai tîrziu însă, mi-a scris că se remărită. Am felicitat-o, și de atunci nu mai știm nimic unul de celălalt.

John Seaford a ajuns un jurist celebru în țara sa. La procesul de la Nürnberg s-a prezentat de bunăvoie ca martor și depoziția sa de vechi deținut, trecut prin multe lagăre de concentrare, dintre cele mai îngrozitoare, a impresionat profund juriul.

Pe Gaston Baupré l-am revăzut în urmă cu șase ani cînd, pentru prima dată, am vizitat Parisul. S-a căsătorit cu Svetlana și au doi copii, amîndoi studenți.

Nu mai știu nimic de grecul Achileas. Este sigur că n-a mai venit la Brăila, să preia prăvălia unchiului său. Dimpotrivă, acesta din urmă s-a repatriat în 1950.

Au trecut douăzeci și șapte de ani! N-am uitat și nici nu vreau să uit nimic de cele ce am pătimit sau știu că au pătimit tovarășii mei de suferință din *Sanatorium Wohlgemut*. Au trecut douăzeci și șapte de ani și mă gîndesc mereu, cu strîngere de inimă și cu dureroasă curiozitate, la cei nouăzeci de copii care s-au născut din disperarea și frica de moarte a părinților, deveniți părinții lor nu datorită acelei reciproce afectivități selective, care se mai numește și dragoste, ci fiindcă ea, Martha, i-a *predestinat* după niște pretinse criterii științifice. Mă gîndesc la ei și știu că acum au între douăzeci și șapte și treizeci de ani. Mă gîndesc că ei, care au fost predați, încă de la vîrsta de trei luni, unor familii germane „credincioase Führerului", ca să fie crescuți „în spiritul și disciplina germană", nu vor ști niciodată că de fapt sînt *negermani*. Nu vor ști că părinții lor adevărați au fost niște *negermani*, pe care „adevărații" germani, „credincioși Führerului", i-au gazat, i-au împușcat, i-au spînzurat...

Redactor : E. GROZEA
Tehnoredactor : M. NICOLAE

Bun de tipar 20.09.1972. Apărut 1972. Hîrtie ofset de 80 g/m² Format 540×840/16. Coli tipar 17½ B. 709.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 605 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii, nr. 1, București. Republica Socialistă România

Lei 9

EDITURA MILITARĂ